శ్రీః

శ్రీమతే శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమదాపస్తమ్బ గృహ్యసూత్ర, తద్వ్యాఖ్యా, కపర్దికారికా,

శ్రీమదాణ్డపిళ్ళాఖ్య ప్రయోగవృత్తి, గృహ్యరత్న కణ్ఠభూషణాది

గ్రన్థస్థ సర్వస్వసమ్మేళన పూర్వకం తత్తత్ప్రకరణానుగుణ

ప్రమాణ జాతైశ్చ సమ్మిళితా.

"పూర్వప్రయోగానుక్రమణికా"

శ్రీమదహోబిల శ్రీనృసింహాస్థాన నిర్వాహణ ధురంధర

శ్రీమచ్ఛఠమథన, శఠారిరామావరజ, శ్రీమద్వీర

రఘూద్వహ శఠజిత్సంయమీన్ద్ర

దివ్య చరణారవిన్దరేణునా,

'తూప్పుల్, వెంకటాచార్యదాసేన'

తిరునారాయణపురమ్. శ్రీ-ఉ-వే-ప్ర.

కోమాండూరు - ఇళయవల్లి,

వక్కరణ - సంపత్కుమారాచార్యాణాం

సాహాయ్యేన సఙ్గ్రహీతా, యథామతి సంశోధితాచసతీ

బెంగళూరు, ఐరిష్ ముద్రాశాలాయామ్

ముద్రితా ప్రకటీకృతాచ.

ఏతన్మూల్యం. 1—4—0.

ఏతద్గ్రన్థ ముద్రణ విషయే

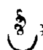
పుస్తకాది ప్రదానేనోపకారిణః.

శ్రీ—ఉ—కక్కు-దాసం శ్రీమన్నల్లాన్ చక్రవర్తి శ్రీనివాస చక్రవర్త్యాచార్యాః.

,, మఝ్రూర్ వాధ్యార్ – రామస్వామయ్యంగార్.

,, కుమారర్ శామణ్ణా.

,, వాధ్యార్ – వీరరాఘవాచార్యర్.

విషయసూచికా.

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటమ్.
1	ప్రయోగచంద్రికా పరిభాషా	1
2	ఉదకశాంతి ప్రయోగః	4
3	అఙ్కురార్పణమ్	9
4	అఙ్కుర జపమంత్రాః	13
5	బీజావాపన మంత్రాః	14
6	ప్రతిసర ప్రయోగః	16
7	ప్రతిసర జపమంత్రాః	17+24
8	ప్రతిసర బంధః	25+26
9	ఘృత సూక్తమ్	26
10	అభ్యుదయ శ్రాద్ధమ్	27
11	పుణ్యాహవాచన ప్రయోగః	30
12	జాతకర్మాదీనాం స్వస్వకాలే ష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్	33
13	శ్రీవిష్వక్సేనారాధనమ్	,,
14	జాతకర్మాదీనాంస్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తహోమః	35
15	అగ్నిసంధాన ప్రయోగః	39
16	ఔపాసన ప్రయోగః	43
17	జాతకర్మ	45
18	నక్షత్రనామ నిర్దేశః	48

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటము.
19	నక్షత్రనామ్నాం శ్లోకాః	49
20	ఫలీకరణ హోమః	51
21	జాతకర్మణి దానాదావాశౌచాభావః	54
22	నామకరణమ్	54
23	ప్రవాసాదాగతేన కార్యం పుత్రాద్యభిమంత్రణమ్	55
24	అన్నప్రాశనం	56
25	పంచాయుధ ధారణాద్యబ్ద పూర్త్యుత్సవ పర్యంతానాం కర్తవ్యానాం సంగ్రహః	57+58
26	స్త్రీణాం జాతకర్మాది	59
27	చౌల ప్రయోగః	60
28	ప్రధాన హోమమంత్రాః	61
29	జయాదయః	62
30	జయాది పదసంఖ్యా	,,
31	దిగ్వపనం	66
32	చౌళకర్మణి బ్రహ్మోద్వాసన కాలవిచారః	68
33	ఉపనయన ప్రయోగః	69
34	ఉపనయనే వయః ఋతుశ్చ	,,
35	యజ్ఞోపవీత ధారణమ్	,,
36	చౌళవద్దిగ్వపనమ్	70
37	అశ్మాస్థాపనవాసః పరిధాన మౌంజ్యాదిధారణాని	71+72
38	కుమారహస్త గ్రహణమ్	73
39	దేవతాభ్యః పరిదానం	,,
40	ఉపనయనమ్	74

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటమ్.
41	ప్రశ్న ప్రతివచనాని	74
42	ప్రధాన హోమః	76
43	జయాదయః	77
44	బ్రహ్మోపదేశానుగ్రహః	78
45	సావిత్ర్యుపదేశః	80
46	దండ ధారణమ్	81
47	ఆదిత్యోపస్థానం	82
48	కామ్యహస్త గ్రహణం	83
49	సమిదాధానం	,,
50	అగ్న్యుపస్థానం	84
51	ఉపనయనాగ్నేస్త్రిహధారణం	,,
52	కుమారసంశాసనం	85
53	భిక్షాచరణం	,,
54	గురవే వాసోదానం	86
55	ఉపనయన ప్రయోగానుబంధ్యనుశాసనీయ సంగ్రహః	,,
56	ఉపనయనేనసహ చౌలకరణ విధిః	,,
57	అంధబధిరజడమూకానా ముపనయనక్రమః	87
58	పాలాశంకర్మ	88
59	ఉపాకర్మ	,,
60	అధ్యయన హోమః	89+90
61	ఇషే త్వేత్యాద్యనువాకాః ॥ ౪ ॥	90+92
62	వ్రతారంభః	93
63	బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తం	94

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటమ్,
64	ప్రాజాపత్య వ్రతారంభః	95
65	ప్రాజాపత్య వ్రతోత్సర్జనం	97
66	సౌమ్యవ్రత ప్రయోగః	98
67	సౌమ్యవ్రతోత్సర్జనం	106
68	ఆగ్నేయవ్రత తదుత్సర్జనే	108–9
69	వైశ్వదేవవ్రత తదుత్సర్జనే	110–1
70	ప్రాజాపత్యాదివ్రత సమానతంత్ర ప్రయోగ కారికాః	112
71	తాదృశ ప్రయోగః	113
72	స్నానకర్మ	115
73	స్నాస్యతో వ్రజ ప్రవేశాది	116
74	మేఖలా విస్రంసనం	117
75	దన్తధావనస్నానవాసః పరిధానాని	118
76	ఆజ్య హోమః	121
77	కుండలధారణం, స్రగాదిధారణాది	122
78	వాగ్యమోత్సర్గః	123
79	మిత్రేణసంభాష్యాశ్రమాంతరగమనం	,,
80	స్నానాను కల్పః	,,
81	వివాహః	124
82	వరప్రేషణం	125
83	కన్యాదానం	127
84	మధుపర్కః	128
85	కన్యానిరీక్షణం	131
86	నైమిత్తికో జపః	132

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటసం.
87	జలానయనాయ ప్రేషణం	133
88	దర్భేణ్వాద్యాధానాది	,,
89	స్నాపనం, వాససాఽఽచ్ఛాదనం	134
90	మాంగల్య ధారణం	,,
91	యోక్త్రసన్నహనం	135
92	అగ్నేఃపశ్చాత్కన్యావరయోరుపవేశన ప్రకారః	,,
93	ఉపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే కన్యాభి మంత్రణం	136
94	కామ్యాహస్త గ్రహణం	,,
95	సప్తపదీ	137
96	వధూపాదస్పర్శస్యానౌచిత్య ప్రతిపాదనమ్	,,
97	వైవాహిక ప్రధానహోమః	138
98	సబ్రహ్మాగ్ని ప్రదక్షిణ విచారః	,,
99	అశ్మాస్థాపనం లాజహోమశ్చ	140–1
100	యోక్త్ర విమోకః	142
101	ప్రవిశ్యహోమ ప్రతిపాదక సూత్రార్థ విచారః	143
102	ఉత్తమ్భనాది మంత్రజపః	144
103	యదృతాది హోమః	145
104	ప్రవిశ్య హోమారమ్భః	146
105	గృహప్రవేశాది ప్రకార నిరూపణం	147
106	తత్రప్రధాన హోమః	148
107	బాలకాయకదళ్యాది ఫలదానమ్	149
108	ధ్రువారుంధతీ దర్శనమ్	150
109	గంధర్వారాధనమ్	,,

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటమ్.
110	ఆగ్నేయ స్థాలీపాకః	151
111	దర్శపూర్ణ మాసారమ్భః	153
112	పూర్ణపాత్ర లక్షణమ్	”
113	నవాగ్రయణ స్థాలీపాకః	154
114	ఔపాసనారమ్భః	”
115	దమ్పత్యోర్నియమః	155
116	వివాహదినమారభ్య త్రిరాత్ర ముభయో రేకస్మిన్కట శయనమ్	”
117	శయ్యామధ్యే దండస్థాపనం	156
118	వివాహశేష హోమః	”
119	దమ్పత్యోరన్యోన్య నిరీక్షణమ్	157
120	తామ్బూలచర్వణం	158
121	ఆత్మ సమారోపణమ్ - అగ్నిప్రార్థన మంత్రః - సమిత్సమారోపణమంత్రః, కన్యాయారజోదర్శనే కర్తవ్యమ్	159
122	పునర్వివాహ నిమిత్తాని	160
123	వివాహాగ్ని ధార్యాగ్నినాశే ప్రాయశ్చిత్తమ్	161
124	ప్రస్థపరిమాణం - ఔపాసనాగ్నిద్వయ సంసర్గ ప్రాయశ్చిత్తమ్	162
125	ఔపాసనాగ్నే ర్లౌకికాగ్ని సంసర్గే	”
126	భార్యాద్వయాగ్ని సంసర్గః	”
127	సంసృష్టాగ్ని విభాగః	”
128	స్నానాది వివాహాన్తానాంకర్మణాం ప్రతిపాదక ప్రమాణోపన్యాసః	164

విషయసంఖ్యా.	వి ష యాః.	పుటమ్.
129	రజస్వలాయాః ప్రతిషిద్ధాని-ఋతుసమావేశనం	168
130	గర్భాధాన ప్రయోగః	169
131	పుంసవన ప్రయోగః	170
132	సీమంత ప్రయోగః	172
133	గృహారమ్భః	174
134	గృహప్రవేశః, తదంగ హోమః	177–179

అగ్నిముఖ ప్రకరణమ్.

135	పరిషేచన ప్రకరణమ్	185
136	అగ్నౌ జలబిందుపతనే ప్రాయశ్చిత్తమ్	186
137	ఆఘారాది వివరణం	,,
138	ఆజ్యభాగౌ, జయాదయః	187–188
139	లేపకార్య క్రమః	188
140	సంస్రావ ప్రాయశ్చిత్త హోమః	189
141	ప్రణీతావిమోక్షణమ్	,,
142	ఏతత్ప్రకరణే ప్రయోగవృత్తిస్థ విశేష విషయాః	190–191
143	ఆజ్యాహుతి ప్రమాణాదిః	192
144	ప్రయత్నమన్తరేణాగ్నౌ ప్రజ్వలితే ప్రాయశ్చిత్తమ్	194
145	ప్రణీతపాత్రంభిన్నంచేత్ప్రాయశ్చిత్తమ్	,,
146	పరిస్తరణ పరిధి, దర్వ్యాదీ నాందాహే	,,
147	సర్వ ప్రాయశ్చిత్తమ్	195
148	యజ్ఞోపవీత నిర్మాణాది విధిః	,,
149	యజ్ఞోపవీతధారణ క్రమః	198

విషయసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటమ్.
150	యజ్ఞోపవీతవిధానాది ప్రతిపాదక ప్రమాణవచనాని	199+204
151	పుత్ర స్వీకారః	204+207
152	అర్క వివాహః	207–208
153	నాళవేష్టన శాంతిః	210
154	రోహిణీనక్షత్ర జననశాంతిః	213
155	మూలానక్షత్ర జననశాంతిః	214
156	సంగ్రహతస్సర్వనక్షత్ర సాధారణ శాంతిక్రమః	215
157	పంచసంస్కార ప్రయోగవిధిః	216
158	ఆశీర్వాద మంత్రాః	223
159	శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశిక విరచితానుగ్రహ పరిపాటీ	226
160	పూర్వాచార్య సంభావనా క్రమః	229
161	వధూవర పూజాకాలే పఠ్యమానాశీర్వాద మన్త్రాః	234
162	స్వస్తివాచన మంత్రాః	238
163	పఞ్చశాంతి మన్త్రాః	244
164	నాందీ తర్పణమ్	245
165	వైవాహికాగ్నినష్ట ప్రాయశ్చిత్త మన్త్రాః	246
166	శ్రీగోదావైవాహిక గాథాః	250

"పూర్వప్రయోగానుక్రమణికా"

మన్త్రప్రతీకానాం వర్ణమాలికా.

అగ్న ఆయాహి	(సామవేదః)
అగ్నయే జనివిదే స్వాహా	(మం ॥ 1-4-3)
అగ్నయే త్వాపరిదదామి	(మం ॥ 2-3-13)
అగ్నయే బృహతే	(మం ॥ 2-6-9)
అగ్నయే రక్షోఘ్నే స్వాహా	(సం ॥ 1-8-13)
అగ్నయే సమిధం	(మం ॥ 2-6-2)
అగ్నయే స్వాహా కృత్తికాభ్యస్వాహా	(అష్ట ॥ 3-1-27)
అగ్నయే స్వాహా	(తై ॥ ఉ ॥ 4-87)
అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా	(మం ॥ 2-18-31)
అగ్నిః ప్రాశ్నాతు ప్రథమః	(మం ॥ 2-10-7)
అగ్నిమీళే పురోహితం	(ఋగ్వేదమన్త్రః)
అగ్నిరగ్రే ప్రథమః	(అష్ట ॥ 2-4-23+24)
అగ్నిరాయుష్మాన్	(సం ॥ 2-3-40)
అగ్నిరైతు ప్రథమః	(మం ॥ 1-4-7)
అగ్నిర్నః పాతుకృత్తికాః	(అష్ట ॥ 3-1-1)
అగ్నిర్భూతానామధిపతిః	(సం ॥ 3-4-16)
అగ్నిష్ట ఆయుః	(మం ॥ 2-4-4)
అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీత్	(మం ॥ 2-3-3)
అగ్నేత్వ మస్మత్	(అష్ట ॥ 2-8-10)

అగ్నే త్వం పారయా (అష్ట || 2-8-11) (తై || ఉ || 4-11)
అగ్నే నయ సుపథా (సం || 1-4-44) (అష్ట || 2-8-9)
అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే (మం || 1-10-3)
అగ్నేభ్యా వర్తిన్ (సం || 4-2-1)
అగ్నే యశస్విన్ (సం || 5-7-15)
అగ్నే యాహి దూత్యం (అష్ట || 2-8-43)
అగ్నే అంగిరశ్శతం తే (సం || 4-2-2+3)
అగ్నేర్మన్వే ప్రథమస్య (సం || 4-7-33)
అగ్నే వ్రతపతే (అష్ట || 3-7-30)
అఘోరచక్షురపతిఘ్ని (మం || 1-1-4)
అఙ్గాదంగాత్సమ్భవసి (మం || 2-11-33) (2-14-3)
అచ్ఛాగిరోమతయః (అష్ట || 2-8-10)
అధ్వనామధ్వపతే (మం || 2-3-29)
అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం (అష్ట || 3-7-115)
అన్నపతే ఽన్నస్య (సం || 4-2-10)
అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వం (మం || 2-7-19)
అపశ్యంత్వా + పుత్రకామే (మం || 2-11-1)
అపాశోస్యురోమే (మం || 2-7-26)
అపో అద్యాన్వచారిషం (మం || 2-6-6)
అపః ప్రణయతి (అష్ట || 3-2-28+30)
అప్రజస్తాం పౌత్రమృత్యుః (మం || 1-4-11)
అప్సరస్సుయోగంధః (మం || 2-7-24)
అప్సరాసుచయామేధా (మం || 2-4-6)
అభివర్ధతాంపయసా (మం || 1-8-7)

అభ్రాతృఘ్నీం (మం ॥ 1-1-3)
అమృతాపిధానమసి (మం ॥ 2-10-4)
అమృతాహుతి మమృతాయాం (మం ॥ 2-15-14)
అమృతోపస్తరణమసి (మం ॥ 2-10-30)
అయమగ్ని ర్గృహపతిః (మం ॥ 1-8-4)
అయాశ్చాగ్నే స్యనభిశస్తిః (మం ॥ 1-5-18)
అయంకలిం (మం ॥ 2-13-7)
అయంకుమారోజరాం (మం ॥ 2-13-2)
అయంతేయోనిః (సం ॥ 4-2-16) (అష్ట ॥ 2-5-41)
అయంనోదేవస్సవితా (మం ॥ 1-7-15)
అయంపురోహరికేశః (సం ॥ 4-4-7)
అయమగ్ని ర్గృహపతిః (మం ॥ 1-8-4)
అయశ్శండోమర్కః (మం ॥ 2-13-9)
అర్యమణంనుదేవం (మం ॥ 1-5-7)
అర్యమ్ణో అగ్నింపరి (మం ॥ 1-1-8)
అవృధమసౌ సౌమ్య (మం ॥ 2-4-14)
అషాఢంయుత్సు (అష్ట ॥ 2-4-28)
అస్మిన్నహగ్ంసహస్రం (మం ॥ 2-11-32)
అహమస్మి ప్రథమజా (అష్ట ॥ 2-8-59)
అహేంబుధ్నియమంత్రం (అష్ట ॥ 1-2-26)
అక్షితో ఒస్యక్షిత్యై (సం ॥ 1-6-10)

ఆగన్త్రా సమగన్మహి (మం ॥ 2-3-1)
ఆగన్నోగ్నమ్మంమహిషీగోభిః (మం ॥ 1-8-3)

ఆతిష్ఠేమ మశ్మానం	(మం ॥ 1-5-6) (1 5-11)
ఆత్వాకుమారస్తరుణః	(మం ॥ 2-15-4)
ఆదిత్య ప్రాయశ్చిత్తే	(మం ॥ 1-10-5)
ఆనోవిశ్వే అస్క్రాగమంతు	(అష్ట ॥ 2-8-42)
ఆపఇద్వా	(ఋగ్వేదం)
ఆప ఉదంతుజీవసే	(మం ॥ 2-1-2)
ఆఃస్సుప్తేషు	(మం ॥ 2-13-6)
ఆపో అస్మాన్ మాతరః	(సం ॥ 1-2-1)
ఆపోజనయథాచనః	(అర ॥ 5-88)
ఆపోవా ఇదగ్ంసర్వం	(తై ॥ ఉ ॥ 4-37)
ఆపోవైశాన్తాః	(సం ॥ 5-4-16)
ఆపోహిష్ఠామయోభువః	(సం ॥ 4-1-18)
ఆపః పాదావనేజనీః	(మం ॥ 2-9-14)
ఆప్యాయస్వ సమేతు తే	(సం ॥ 4-2-32)
ఆభిర్గీర్భిర్యదతోన ఊనం	(అష్ట ॥ 3-7-114 + 115) (అర ॥ 7-89)
ఆమాగన్ యశసా	(మం ॥ 2-9-16)
ఆయుర్దా దేవ	(మం ॥ 2-2-1)
ఆయుష్యం వర్చస్యం	(మం ॥ 2-8-1)
ఆయుష్మంతం వర్చస్వంతం	(అష్ట ॥ 1-4-63 + 64)
ఆరాత్తే అగ్నిరస్తు	(మం ॥ 1-14-7)
ఆరోహోరుముపబర్హస్వ	(మం ॥ 1-12-1)
ఆవామగన్థ్సుమతిః	(మం ॥ 2-7-14)
ఆశాసానా సౌమనసం	(మం ॥ 1-2-7)

ఆశిషమేవైతామాశాస్తే (అష్ట ॥ 3-3-74)
ఆశుశ్శిశానః (సం ॥ 4-6-16)
ఇడా దేవహూః (సం ॥ 3-3-3)
ఇడామగ్నే పురుదగ్ంసగ్ంసనిం (సం ॥ 4-2-16)
ఇదంబ్రహ్మ పునీమహే (అష్ట ॥ 1-4-49)
ఇదమహం యాత్వాయి (మం ॥ 1-1-5)
ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే (సం ॥ 1-2-25)
ఇంద్రోదధీచో అస్థభిః (అష్ట ॥ 1-5-36)
ఇంద్రంవిశ్వా అవీవృధన్ (సం॥4-6-15) (అష్ట॥ 2-7-53+57)
ఇంద్రంవోవిశ్వతస్పరి (సం ॥ 1-6-46)
ఇమగ్గ్ంస్తోమమర్హతే (మం ॥ 2-7-1)
ఇమమగ్న ఆయుషే (మం ॥ 2-4-2)
ఇమంమే వరుణ (సం ॥ 2-1-65)
ఇమామగ్నిస్త్రాయతాం (మం ॥ 1-4-8)
ఇమాంత్వ మింద్రమీఢ్వః (మం ॥ 1-4-6)
ఇయమోషధేత్రాయమాణా (మం ॥ 2-7-25)
ఇయంగీః (సం ॥ 1-2-31)
ఇయందురుక్తాత్ (మం ॥ 2-0-9)
ఇయంనార్యుపబ్రూతే (మం ॥ 2-5-2)
ఇషేత్వోర్జేత్వా (సం ॥ 1-1-1)
ఇహగావః ప్రజాయధ్వం (మం ॥ 1-9-1)
ఇహప్రియం ప్రజయా తే (మం ॥ 1-9-4)
ఇహైవస్తంమావ్యోష్టం (మం ॥ 1-8-8)
ఇహైవతిష్ఠనిమితాతిల్వలా (మం ॥ 2-15-3)

ఉక్థ ఉక్థే	(సం ॥ 1-4-52)
ఉచ్చైర్వ్యాదిపృతనాజి	(మం ॥ 2-8-2)
ఉత్తమే శిఖరే దేవి	(తై ॥ ఉ ॥ 4-47)
ఉదాయుషా స్వాయుషా	(మం ॥ 2-5-11)
ఉదీర్ష్వాతో విశ్వావసో	(॥ 1-10-1)
ఉదుత్తమం వరుణపాశం	(సం ॥ 4-2-3)
ఉదుత్యంజాతవేదసం	(సం ॥ 1-4-44)
ఉదుత్తరమారోహన్తీ	(మం ॥ 1-6-2)
ఉద్దీప్యస్వజాతవేదః	(మం ॥ 1-9-9)
ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే	(సం ॥ 4-7-28)
ఉద్ధ్రియమాణ ఉద్ధర	(మం ॥ 2-15-12)
ఉపావరోహజాతవేదః	(అష్ట ॥ 2-5-41)
ఉప్త్వాయ కేశాన్	(మం ॥ 2-1-8)
ఉష్ణేనవాయ ఉదకేన	(మం ॥ 2-7-4)
ఋతాషాడృతధామా	(సం ॥ 3-4-19 + 20)
ఋతేనస్థూణావధిరోహ	(మం ॥ 2-15-5)
ఋద్ధ్యాస్మహవ్యైర్	(అష్ట ॥ 3-1-13)
ఏకమిషేవిష్ణుస్త్వాన్వేతు	(మం ॥ 1-3-7)
ఏతాన్ఘ్నతైతాన్	(మం ॥ 2-13-12)
ఏతేనవైదేవాః	(అష్ట ॥ 2-7-48)
ఏతేశతంవరుణయేసహస్రం	(ఋగ్వేదం)
ఏధోస్యేధిషీమహి	(మం ॥ 2-6-3)
ఏషతేదేవసూర్య	(మం ॥ 2-4-8)

ఏషహి దేవః	(తై ॥ ఉ ॥ 4-3)
ఏషా తే అగ్నే	(మం ॥ 2-6-11)
ఓముత్స్రుజత	(మం ॥ 2-10-11)
ఓషధయస్సోమరాజ్ఞీః	(సం ॥ 4-2-28)
ఓంకల్పయత	(మం ॥ 2-10-15)
ఓంభూర్భువస్సువః	(తై ॥ ఉ ॥ 4-44)
కన్యలాపితృభ్యః	(మం ॥ 1-4-4)
కర్మణేవాం దేవేభ్యః	(సం ॥ 1-1-5)
కృణుష్వపాజః	(సం ॥ 1-2-28)
కేశినీశ్వలోమినీః	(మం ॥ 2-13-10)
కోనామసి	(మం ॥ 2-3-27)
ఖేనసః ఖేరథః	(మం ॥ 1-1-9)
గృభ్ణామి తేసుప్రజాస్త్వాయ	(మం ॥ 1-3-3)
గృహాన్భద్రాన్థ్సుమనసః	(మం ॥ 1-8 2)
గోమృగకంఠేన	(అష్ట ॥ 3-9-43 + 45)
గౌరస్యపహతపాప్మ	(మం ॥ 2-10-6)
గంధర్వాయజనివిదే	(మం ॥ 1-4-2)
ఘర్మో దేవాగ్ం అప్యేతు	(సం ॥ 1-5-46)
చత్వారిశృంగాత్త్రయః	(తై ॥ ఉ ॥ 1-23)
చరణం పవిత్రం	(అష్ట ॥ 3-12-14)
చక్షుషో హేతే	(అష్ట ॥ 2-4-12)
చాతయమానాః	(సం ॥ 4-2-25)

చిత్తంచ చిత్తిశ్చ	(సం ॥ 3-4-15)
జాతవేదసే సునవామ	(తై ॥ ఉ ॥ 4-11)
జానాతిసుమతింయవిష్ఠ	(సం ॥ 1-2-30)
జీవాగ్ంరుదంతి	(మం ॥ 1-1-6)
తఆతస్థురాత్మానం	(సం ॥ 4-2-27)
తచ్చక్షుర్దేవహితం	(మం ॥ 2-5-12)
తచ్ఛంయోరావృణీమహే	(ఆర ॥ 1-40)
తదస్యప్రియం	(అష్ట ॥ 2-4-52)
తత్వాయామి బ్రహ్మణా	(మం ॥ 2-4-8)
తంతుంతన్వన్	(సం ॥ 3-4-6)
తవేమేలోకాః	(అష్ట ॥ 2-8-3)
తామగ్నివర్ణాం	(తై ॥ ఉ ॥ 4-11)
తాసూర్యా చంద్రమసా	(అష్ట ॥ 2-8-71)
తిరఃపవిత్రమతినీతాః	(అష్ట ॥ 3-7-37)
తుభ్యమగ్నేపర్యవహన్	(మం ॥ 1-5-13)
తేజోసి తేజోమయి	(మం ॥ 2-6-5)
తేనభూ తేనహావిషా	(మం ॥ 1-8-6)
తంభజసా	(సం ॥ 4-2-9)
త్రయ్యైవిద్యాయై	(మం ॥ 2-10-1)
త్ర్యాయుషంజమదగ్నేః	(మం ॥ 2-7-2)
త్ర్యంబకంయజామహే	(సం ॥ 1-8-11)
త్వగ్ంసోమక్రతుభిః	(అష్ట ॥ 2-4-28)

త్వమగ్నే అయాసి (మం ॥ 1-4-16)
త్వమర్యమాభవసి (మం ॥ 1-5-12)
త్వమిమా ఓషధీః (అష్ట ॥ 2-8-15)
త్వయిమేధాం (మం ॥ 2-12-5)
త్వష్టాజాయామజనయత్ (మం ॥ 1-8-10)
త్వంనో అగ్నేవరుణస్య (సం ॥ 2-5-72)
త్వేసుపుత్రశవసః (సం ॥ 1-4-52)
దధిక్రావ్ణ్ణో అకార్షం (సం ॥ 1-5-50)
దక్షంమే అస్య (ఆర ॥ 5-85)
దివస్పరిప్రథమం (సం ॥ 4-2-6+9)
దేభుః (సం ॥ 1-2-33)
దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవ ఉపనయే (మం ॥ 2-3-24)
దేవస్యత్వాసవితుః (అష్ట ॥ 2-6-20+21)
దేవయఃతన్త్వామహే (ఆర ॥ 5-2)
దేవాస్త్వేంద్రజ్యేష్ఠాః (సం ॥ 5-5-41)
దేవీష్షడుర్వీరురుణః (మం ॥ 2-9-9)
ద్యావాపృథివీభ్యాం (మం ॥ 2-6-10)
ద్యుభిరక్తుభిః (ఆర ॥ 5-86)
ద్యౌః పితః పృథివి (అష్ట ॥ 2-8-44)
ద్యౌస్త్వేపృష్ఠగ్ంరక్షతు (మం ॥ 1-4-10)
ధాతాదదాతు దాశుషే (సం ॥ 3-3-34)
ధాతాదదాతునోరయింప్రాచీం (సం ॥ 3-3-34)
ధాతాదదాతునోరయిమీశానః (సం ॥ 3-3-33)
ధాతాప్రజాయాః (సం ॥ 3-3-33)

ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిః	(మం ॥ 1_9_6)
ధ్రువైధిపోష్యామయి	(మం ॥ 1_8_9)
నకర్మణా నప్రజయా	(తై ॥ ఉ ॥ 4-24)
నమస్సదసే	(సం ॥ 3-2-14)
నమోఅస్తుసర్వేభ్యః	(సం ॥ 4-2-35)
నమోగ్రహాయచ	(మం ॥ 2-7-21)
నమోబ్రహ్మణే	(ఆర ॥ 2-12)
నక్తంచారిణ ఉరస్పేశాన్	(మం ॥ 2-14-1)
నమోవాచే	(ఆర ॥ 5 ప్రపాఠకారంభః)
నవో నవోభవతి	(అష్ట ॥ 3-1-24)
నాకేసుపర్ణం	(అష్ట ॥ 2-5-38)
నామయతి నరుదతి	(మం ॥ 2-13-5)
నిశీథచారిణీస్వసా	(మం ॥ 2-14-2)
పరమేష్ఠ్యసిపరమాం	(మం ॥ 2-18-1)
పరిణోరుద్రస్య	(సం ॥ 4-5-24)
పరిత్వాగిర్వణోగిరః	(మం ॥ 1-2-6)
పరిత్వాగ్నే పరిమృజామి	(మం ॥ 2-6-1)
పరిత్వాగ్నే పురంవయం	(సం ॥ 1-5-24)
పరీదంవాసః	(మం॥ 2-2-8) (2-7-32)
పర్యాప్త్య ఽనంతరాయాయ	(సం ॥ 5-4-58)
పవమానస్సువర్జనః	(అష్ట ॥ 1-4-46)
పాహినో అగ్నఏకయా	(తై॥ ఉ॥ 4, ఆన్ధ్రపాఠే)
పాహినో అగ్నఏనసే	(తై ॥ ఉ ॥ 4-15)

పాహినో విశ్వవేదసే (తై ॥ ఉ ॥ 4-15)
పితావిరాజామృషభః (అష్ట ॥ 2-8-66)
పుగ్ంసవనమసి (మం ॥ 2-11-14)
పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్ (సం ॥ 3-2-19)
పునరూర్జానివర్తస్వ (సం ॥ 4-2-3)
పునస్త్వాదిత్యారుద్రావసవః (సం ॥ 4-2-13)
పురుషసమ్మితో యజ్ఞః (అష్ట ॥ 3-7-115)
పూషాత్వేతోనయతు (మం ॥ 1-2-8)
పూష్ణః పూషేణమహ్యాం (అష్ట ॥ 1-2-19)
పృథివీసమిత్ (ఆర ॥ 5-78)
పృథ్వీసువర్చాయువతిః (అష్ట ॥ 3-17-12)
ప్రకారవోమననా (అష్ట ॥ 2-8-11)
ప్రజాపతిం ప్రథమం (అష్ట ॥ 2-8-4)
ప్రజాపతేతన్వంమేజుషస్వ (మం ॥ 1-11-4)
ప్రజాపతేత్వంనిధిపాః (అష్ట ॥ 2-8-3)
ప్రజాపతేనత్వదేతాన్యన్యః (సం ॥ 3-2-21) (అష్ట॥ 2-8-2)
ప్రజాపతేశ్శరణమసి (మం ॥ 2-9-7)
ప్రజాపతే ప్రాయశ్చిత్తే (మం ॥ 1-10-6)
ప్రజాయా అభ్యాం (మం ॥ 1-8-5)
ప్రతద్విష్ణుస్తవతే (అష్ట ॥ 2-4-24)
ప్రతిష్ఠోస్థ దేవతానాం (మం ॥ 2-9-6)
ప్రత్వాముంచామి వరుణస్య (మం ॥ 1-5-16)
ప్రవశ్శుక్రాయభానవే (అష్ట ॥ 2-8-9)
ప్రసవశ్చోపయామశ్చ (మం ॥ 1-10-7)

ప్రసాధనై ర్దేవై ర్	(మం ॥ 2-8-7)
ప్రసుగ్మంతాధియసా	(మం ॥ 1-1-1)
ప్రస్వస్థః ప్రేయం	(మం ॥ 1-9-3)
ప్రాణానాం గ్రంధిరసి	(తై ॥ ఉ॥ 4-52)
ప్రాణోరక్షతివిశ్వమేజత్	(అష్ట ॥ 2-5-1)
ప్రియంమాదేవేషుకురు	(మం ॥ 2-8-4)
ప్రీతోముంచాతినాముతః	(మం॥ 1-4-5)
భువో యజ్ఞస్య	(సం ॥ 4-4-10)
భువస్స్వాహా	(మం ॥ 2-22-22)
భూతంభవ్యంభవిష్యత్	(సం ॥ 7-3-33)
భూతం, సావిరాట్	(మం ॥ 2-10-12)
భూమిర్భూమ్నాద్యౌః	(సం ॥ 1-5-10)
భూరగ్నయే	(తై ॥ ఉ ॥4-13)
భూరగ్నించ	(అష్ట ॥ 3-10-5)
భూరపాంత్వౌషధీనాం	(మం ॥ 2-14-11)
భూర్భువస్సువోరాకామహం	(మం ॥ 2-11-9)
భూర్భువస్స్వః, ఓజోబలం	(అష్ట ॥ 3-10-10)
భూస్స్వాహా	(మం ॥ 1-10-10)
బృహత్సామక్షత్రభృత్	(సం ॥ 4-4-34)
బృహస్పతేసవితః	(సం ॥ 4-1-27)
బంధుతావచోభిః	(సం ॥ 1-2-32)
బ్రహ్మచర్యమాగాం	(మం ॥ 2-3-26)
బ్రహ్మచార్యసి	(మం ॥ 2-6-14)
బ్రహ్మజజ్ఞానం	(అష్ట ॥ 2-8-66 ॥ సం ॥ 4-2-34)

బ్రహ్మణ ఆణీస్థః (మం ॥ 2-4-15)

బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం (అష్ట ॥ 1-4-51)

మఖాయత్వా (ఆర ॥ 5-3+4)

మదేచిదస్యప్రరుజంతి (సం ॥ 1-2-34)

మధుశ్చమాధవశ్చ (మం ॥ 1-10-8)

మనోజ్యోతిర్జుషతాం (సం ॥ 1-5-44)

మమాగ్నేవర్చః (సం ॥ 4-7-9)

మహాగ్ం ఇంద్రః (సం ॥ 1-4-42)

మా తేకుమారగ్ంరక్షః (మం ॥ 2-1?-1)

మా తేగృహేనిశిఘోషః (మం ॥ 1-4-9)

మానోహిగ్ంసీత్ (మం ॥ 1-9-10)

మిత్రస్యచక్షుః (మం ॥ 2-2-11)

మిశ్రివాససః కౌబేరకాః (మం ॥ 2-13-11)

మేధాంతే దేవస్సవితా (మం ॥ 2-12-2)

మేధాదేవే (తై ॥ ఉ ॥ 4-54)

మేధాంమహ్యమంగిరసః (మం ॥ 2-4-5)

య ఉదగాన్మహతోర్ణవాత్ (ఆర ॥ 5-89)

యజ్ఞస్యఘోషదసి (సం ॥ 1-1-2)

యజ్ఞస్య పదేస్థః (ఆర ॥ 5-6)

యజ్ఞోపవీతం పరమం (ఖిలమంత్రః)

యజ్ఞంపాహి విభావసో (తై ॥ ఉ ॥ 4-15)

యతఇంద్రభయామహే (అష్ట ॥ 3-7-114)

యత్రవేత్థవనస్పతే (అష్ట ॥ 3-7-14)

యత్షేహాక్ ప్రవృజ్యతే (ఆర ॥ 8-108)

యత్వాక్రత్రామనసా	(అష్ట ॥ 3-7-115)
యత్త్సుర్రేణమర్చయతా	(మం ॥ 2-1-7)
యత్తే అగ్నే	(సం ॥ 3-5-11)
యదగ్నింపూర్వం	(అష్ట ॥ 1-4-20)
యదస్యకర్మణః	( )
యదాంజనం	(మ ॥ 2-8-11)
యద్వృతేచిదభిశ్రిషః	(మం ॥ 2-7-4)
యదేకాదశేహ	(ఆర ॥ 8-109)
బుద్ధ్యాభమేంద్రస్వారం	(మం ॥ 1-15-1)
యద్ధ్యాభమేర్హ్యాదయం	(మం ॥ 2-13-3)
యన్మ ఆత్మనః	(సం ॥ 3-2-19)
యన్మధునోమధవ్యం	(మం ॥ 2-10-5)
యన్మేవర్చః పరాగతం	(మం ॥ 2-9-5)
యశ్ఛందసామృషభః	(తై ॥ ఉ ॥)
యస్య తేప్రథమవాస్యం	(మం ॥ 2-6-15)
యస్త్వాహృదాకీరిణా	(సం ॥ 1-4-52)
యస్మిన్భూతంచభవ్యంచ	(మం ॥ 2-5-13)
యస్మైత్వాగ్ంసుకృతే	(సం ॥ 1-4-52)
యఃపూర్వ్యాయవేధసే	(అష్ట ॥ 2-4-29)
యా అక్కృంతన్నవయన్	(మం ॥ 2-2-5)
యాజాతాఓషధయః	(సం ॥ 4-2-24+23)
యాతిరశ్చినిపద్యసే	(మం ॥ 2-8-5)
యాతే అగ్నేయజ్ఞియాతనూః	(అష్ట ॥ 2-5-41)
యాతేధామానిదివియా	(అష్ట ॥ 2-8-16)

యాతేధామనిహవిపా	(సం ॥ 1-2-18)
యావామింద్రావరుణా	(సం ॥ 2-3-48)
యాః ఫలినీర్యా అఫలాః	(సం ॥ 4-2-27)
యుంజతేమనః	(అర ॥ 5-1)
యేఅర్వా ఉతవా	(అర ॥ 2-12)
యేగంధర్వా అప్సరసశ్చ	(మం ॥ 2-7-11)
యేదేవాః పురస్సదః	(సం ॥ 2-8-12)
యేనపూషాబృహస్పతేః	(మం ॥ 2-1-4+6)
యేనభూయశ్చరాత్యయం	(మం ॥ 2-7-8)
యేనావపత్సవితాక్షురేణ	(మం ॥ 2-1-3) (2-7-5)
యేసవితుస్సత్యసవనస్య	(అష్ట ॥ 2-8-43)
యో అన్తర్గ్నేమాకిష్టే	(సం ॥ 1-2-29)
యోబ్రహ్మా బ్రహ్మణః	(ఋగ్వేదః)
యోమాగ్నేభాగినం	(మం ॥ 2-6-12)
యోరుద్రో అగ్నౌ	(సం ॥ 5-5-39)
యోరాయఈశే	(అష్ట ॥ 2-8-4)
యో ఉస్యకౌష్ఠ్యజగతః	(అర ॥ 6-12)
రజసితస్థివాగ్ంసం	(సం॥ 4-2-7)
రయీణాంపతిం	(అష్టకం-2-8-3)
రాజాత్వావరుణోనయతు	(అర॥ 3-15)
రాష్ట్రభృదసి	(మం॥ 2-4-12)
రేవతీస్త్వావ్యక్ష్ణ	(మం॥ 2-2-3)
వషట్తేవిష్ణు వాసఆకృణోమి	(సం॥ ౧-౨-౬౭)
వాయోప్రాయశ్చిత్తె	(మం॥ 1-10-4)
వాస్తోష్పతే ప్రతరణోనవధి	(మం॥ 2-15-20)

వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహి	(సం॥ 3-4-36)
విద్యున్మేఅస్యదేవాః	(మం॥ 2-6-8)
విరాజోదోహోసి	(మం॥ 2-9-17)
విశ్వావసుగ్ంసోమగన్ధర్వం	(ఆర॥ 7-44)
విశ్వేత్తా తేసవనేషు	(ఋగ్వేదః)
విశ్వేదేవాశ్శృణుత	(అష్ట॥ 2-8-44)
విష్ణుర్యోనింకల్పయతు	(మం॥ 1-13-1)
విష్ణోర్నుకంవీర్యాణి	(సం॥ 1-2-27)
వైశ్వదేవోవాఅశ్వః	(అష్ట॥ 3-9-8)
వైశ్వానరోరశ్మిభిర్మాపునాతు	(అష్ట॥ 14-48)
వ్యుక్షత్క్రూరం	(మం॥ 1-1-7)
శతమానంభవతి	(అష్ట॥ 1-7-46+47)
శతమిన్నుశరదోఅన్తి	(మం॥ 2-4-3)
శతాయుధాయశతవీర్యాయ	(సం॥ 5-7-6)
శన్నోదేవావిశ్వేదేవాభవన్తు	(అష్ట॥ 2-8-42)
శన్నోదేవీరభిష్టయే	(ఆర॥ 4-87)
శన్నోవాతఃపవతాం	(ఆర॥ 5-84)
శర్మవర్మేదమాహర	(మం॥ 1-8 1)
శివోనామాసి	(మం॥ 2-7-3)
శుభికేశిరఆరోహ	(మం॥ 2-8-9)
శునమహగ్ంహిరణ్యస్య	(మం॥ 2-3-3)
శున్ధధ్వందైవ్యాయకర్మణే	(సం॥ 1-1-4)
శంచమేమయశ్చమే	(సం॥ 4-7-5)
శండేరథశ్శండికేరః	(మం॥ 2-13-8)
శంతేహిరణ్యం	(మం॥ 1-1-10)

సఖాస_ప్తపదాభవ	(మం॥ 1-13-4)
సగ్ంరాధనై్యదేవై్య	(మం॥ 2-8-6)
సజోషాఇంద్రసగణః	(సం॥ ౧॥ ౪॥ ౧౩)
సత్యేనో_త్తభితాభూమిః	(మం॥ 1-6-1)
సత్వంనోఅగ్నే	(సం॥ 2-5-72)
సదసస్పతిమద్భుతం	(మం॥ 1-9-8)
సదసిసన్మేభూయాః	(సం॥ 4-1-15)
సనఃపరిషదతిదుర్గాణివిశ్వా	(తై॥ ఉ॥ 4-11)
స_ప్తఋషయఃప్రథమాం	(మం॥ 1-9-7)
స_ప్తతేఅగ్నే	(సం॥ 1-5-11)
సప్రథసభాంమేగోపాయ	(అష్ట॥ 1-2-26)
సమింతగ్సంకల్పేథాం	(సం॥ 4-2-18)
సమిదసిసమేధిషీమహి	(మం॥ 2-6 4)
సమిధమాధాయాగ్నే	(మం॥ 2-6-13)
సమీచీనామాసి	(సం॥ 5-5-42)
సముద్రాదూర్మిః	(మం॥ 2-3-2)
సముద్రంవఃప్రహిణోమి	(మం॥ 2-9-18)
సమంజంతువిశ్వేదేవాః	(మం॥ 1-11-3)
సంమాగ్నేవర్చసాసృజ	(మం॥ 2-6-7)
సమ్రాజంచవిరాజంచ	(మం॥ 2-8-8)
సరస్వత్యైవాచోయం	(సం॥ 1-7-42)
సరిషఃపాతున_క్తం	(సం॥ 1-2-34)
సర్వంపాహిశతక్రతో	(సం॥ తై॥ ఉ॥ 4-15)
సర్వస్యాప్త్యైసర్వస్యజిత్యై	(సం॥ 5-4-58)

సర్వస్మాద్దాత్మనస్సంభూతాఽసి	(మం॥ 2-14-10)
సవితాభూత్వా	(ఆర॥ 8-107)
సహారయ్యానివర్తస్వ	(సం॥ 4-2-3)
సహిరత్నానిదాశుషే	(ఋగ్వేదః)
సిగ్ంహేవ్యాఘ్రః	(అష్ట॥ 2-7-16)
సుదుఘాహిపయస్వతీః	(అష్ట॥ 1-4-50)
సుప్రజాః ప్రజయాభూయాః	(మం॥ 2-3-25)
సుమంగలీరియంవధూః	(మం॥ 1-9-5)
సుశ్రవస్సుశ్రవసంమాకురు	(మం॥ 2-5-1)
సోమస్యతనూరసి	(మం॥ 2-7-20)
సోమోధేనుం	(అష్ట॥ 2-8-15)
సోమాయజనివిదే	(మం॥ 1-4-1)
సోమేనాదిత్యాబలినః	(మం॥ 1-9-2)
సోమః ప్రథమోవివిదే	(మం॥ 1-3-1)
సంకాశయామివహతుం	(మం॥ 1-7-13)
సంరాజంచవిరాజంచ	(మం॥ 2-8-8 ॥ 2-22-20)
స్థనయదామయతిష్కృత	(సం॥ 4-2-26)
స్వస్తిదావిశస్పతిః	(అష్ట॥ 3-7-114)
స్యోనాపృథివి	(మం॥ 2-15-2)
స్మృతంచమేఽస్మృతంచమే	(మం॥ 2-5-2)
హిరణ్యవర్ణాగ్ంహరిణీం	(శ్రీసూక్తం ఖిలం)
హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః + బలమోజోనిధత్త	(సం॥ 5-6-1)
హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః	(మం॥ 1-2-1
హేతయోనామస్థ	(సం॥ 5-5-44)
క్షేత్రియైత్వా	(మం॥ 2-12-6)

శ్రీ.

శుద్ధా శుద్ధప త్త్రికా.

పుటమ్,	ప జ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
2	5	గామి త్యే	గామి త్వే
,,	7	అథా	ఆథా
,,	21	గర్భి	గర్భి
3	11	అజ్యే	ఆజ్యే
,,	18	పరుట్వరా	పరుత్వరా
4	19	త్వతంతగ్	త్వతంమ్।
,,	20	దూతం	దూతం ।
,,	21	షోస్మ	స్యోమ
,,	22	సంగథే	సంగిథే
,,	23	అప్సు	అప్సు
5	2	న్సముద్ర	న్సముద్ర
,,	3	గ్రథీనాం	గ్ంరథీనాం
,,	,,	జానాగ్	జానాగ్ం
,,	8	ఇదగ్	ఇదగ్ం
,,	9	శ్ఛందాగ్	శ్ఛందాగ్ం
,,	10	జ్యోతీగ్	జ్యోతీగ్ం
9	9	అముక	అముకక
13	3	మహాగ్	మహాగ్ం
,,	7	పాగ్	పాగ్ం
14	1	అవిత్సి	అవిఘ్ని

పుటమ్.	పఙ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
,,	18	వత్సం	వథ్సం
14	20	మహే	మహే ।
,,	21	ఊతయే	ఊతయే ।
,,	21+22	స్పతిర్వృత్ర	స్పతిః-వృత్ర
,,	22	నస్స్వస్తి	నః । స్వస్తి
15	1	శ్రశో	శ్రవో
,,	5	శ్రుధీ	శ్రుధీ
,,	6	రాచకే	రాచకే।
,,	10	ధేనుగ్	ధేనుగ్ం
,,	11	విదద్ధ్యగ్	విదథ్యగ్ం
16	14	బ్రాహ్మో	బ్రాహ్మ
22	17	శ్వఇప్త్రై	క్ష్వప్త్రై
25	3	త్రియంబకం	త్ర్యమ్బకం
,,	20	సూన్ర	సూత్ర
,,	24	ఆపరంతి	ఆచరంతి
28	8	సత్వ్యాఖ్య	సత్యాఖ్య,
31	20	దాశీన్సు	దాశీస్సు
32	,,	రణ్యయా	రణ్వాయా
37	13	భేషజగ్గం	భేషజం
38	3	యదాజ్ఞాతం	యదాజ్ఞాతం।
,,	4	తధగ్	తధగ్ం
,,	5	యజ్ఞోయజ్ఞః	యజ్ఞః। యజ్ఞః
38	6	తథగ్	తథగ్ం

పుటమ్.	పఙ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
38	7	దశూనా	దశూన।
,,	13	ఏధిసా	ఏధిస్వా
,,	15	గ్రోత్రా	గోత్రా
41	2	విచర్షణిః పాఠాన్తరమ్॥	జాతవేదసఇతికేచిత్.
,,	4	అగ్నీంద్రా+ఇదం	ఆత్మనఇదమితి కేచిత్
,,	8	రుజాసి	రుజాసి।
43	12	శీర్షే	శీర్ష్ణే
,,	15	అచిరా	అజిరా
46	4	రశా	రాశా
,,	16	దుశ్చక్రేణ	దుచ్ఛక్రేణ
47	2	సి్రియ	ప్రియ
,,	14	1-5-1	1-15-1
48	3—4	పఙ్క్తి అధిక	॥
49	3	త్తరైర్మత్రైః	ఉత్తరైర్మన్త్రైః
50	1	మూచి	మోచి
,,	10	ర్మాధేను	న్మాధేను
,,	,,	సారిణీః	సారిణీ
,,	16	సుశీ	సునీ
53	20	కార్త్యేషు	గార్హ్యేషు
56	9	త్తరైః	త్తరై
,,	12	భువాపాం	భువాపాగ్ం
,,	15	తసచ్య	తస్యాచ
61	21	అగ్నయేజాతవేదస	ఇదమిద కేచిత్.
62	3	అగ్నయేజాత వేదస	ఇదమితి కేచిత్.

పుటమ్.	పఙ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
62	20	పరేపరె	పరేవరే
,,	25	సావిష	సావిష్ట
64	1	పరేపరె	పరేవరే
,,	10	సూర్య	స్వార్య
,,	11	భేగుత	భేకుర
,,	15	తాఇదం	తాఇదం +
,,	17	స్త్రస్యర్ఖ్సా	స్త్రస్యార్ఖ్సా

జయాదిహోమేషు సర్వత్రచాప్సర శ్శబ్దస్థానె (అప్సర) శ్శబ్దోఽనుసంధేయః

పుటమ్.	పఙ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
65	20	షత్స్వ	ష్టత్స్వ
72	2	అధిధా	అధిథా
,,	,,	మాంజ్యి	మాంజ్య
,,	4	నినాఘ్యో	నిచార్యో
,,	6	వనానిచ	వనానిచ
,,	8	వరూధం	వరూథం
75	10	అత్రు	ఆత్మ్రు
76	14	ర్తుధా	ర్ఋతుధా
,,	16	సప్తర్ష	నప్తర్ష
80	7	ర్వ్యరేణ్యామ్	ర్వ్యరేణీయమ్
81	4	సుశ్రవో	సుశ్రవస్సుశ్రవో
,,	8	వ్రతగ్ం	వ్రతగ్ం
,,	9	,,	,,
83	8	ఉ ల	ఉల్లి
88	16	సహాచార్య	ణసహా

పుటమ్.	పఙ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
91	13	దేన	దేవ
,,	14	తనచ్మ్రిత్యత్ర కెషుచి త్రో_	శేషుమ కారోలు ప్తః.
98	22	వితథ్య	విదథ్య
,,	24	వృజినస్య	వృజనస్య
99	12	యాజ్ఞికీభ్యో—	యాజ్ఞికీభ్యోవారుణీభ్యః
104	1	మాఘణం	మాఖణం
,,	17	అపోయ	అపోయా
105	23	అథ	అధ
109	1	డ్యాజినీ	డ్వాజినీ
,,	6	అగ్నేయ	ఆగ్నేయ
,,	8	,,	,,
114	11	న్యా	స్వా
,,	24	యంజత	యుంజత
115	20	పవి	ప్రవి
116	4	పాన	స్నాన
118	1	మపగూ	ముపగూ
122	6	కామా	కామ
123	5	కృణోతు	కృణోత
125	4	బ్రహ్మాజి	బ్రహ్మాణ
128	18	ప్రష్ఠా	ప్రత్థా
137	21	పత్నాః	పత్న్యః
138	18	కురు	కృణు
145	15	శ్రుథీ	శ్రుధీ
149	14	అధా	ఆథా
150	1	గాహా	గార్హా
,,	17	శుచీః	శుమీః
151	9	ఆగ్నేయ	ఆగ్నేయు

పుటమ్.	పఙ్క్తిః.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
,,	12	ద్యాజ్యభాగాంతె	దిముఖాంతె
158	5	దిదేష్ట	దిదేష్మి
,,	11	శన్నఏధి	శన్నోభవ
162	23	నమస్తరై	నమస్తఋషె
163	1	స్వధాయైత్వా	స్వధాయైత్వా।
,,	,,	స్తదృష్ట్వాస	స్త్వదృష్ట్వారిష్టాః।
,,	3	ఉదుబధ్య	ఉద్బుధ్య
176	14	కృక్య	కృత్య
194	13	క్షేష్ణా	క్షేష్ఠా
197	,,	నవా	నమావా
208	,,	బ్రహ్మ	బ్రహ్మణా
,,	,,	అస్మాకం	సాస్మాన్సం
204	16	విషు	విష్ణు
217	18	న్సువ	స్సువ
218	3	వృషభో	మృషభో
220	8	స్పతే	స్పతే।
,,	9	అశ్నుతే	అశ్నుతే।
,,	11	తేపిత్రైషాం	తే।పిత్రైషాం
203	23	కృత్యో	కృత్వో
204	17	గృహీత్వే	గృహీత్రే
226	1	పూర్ణ	పౌర్ణ
236	1	పశవా	పశవ
,,	4	జనాతి	జినాతి
239	6	అన్తు	అస్తు
,,	16	వుత్తం	పుత్రం
,,	22	తీవ్రాం	తీవ్రాః

శ్రియై నమః.

శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ ప్రయోగచంద్రికా.

శ్రీనివాసగురుం నత్వా సీతారామం చ సానుజం ।
ప్రయోగచంద్రికాం తేషాం కరోమి కృపయా ఽధునా ॥

గ్రంథకర్తృ ప్రతిజ్ఞా.

శ్రియః పతిం భూమినీళాసమేతం ప్రణమ్య గర్భాధాన పుంసవన సీమంతోన్నయన జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశన చౌళోపనయన వ్రతసమావర్తనోద్వాహ గృహప్రవేశానాం తత్రతత్రోపయోగినామన్యేషాముదకశాంత్యాదీనాంచ ప్రయోగం వక్ష్యే.

అథ పరిభాషా.

సర్వత్ర కర్మాదౌ స్నాతశ్శుద్ధవస్త్రధరో ధృతోర్ధ్వపుండ్రస్సోత్తరీయో బద్ధశిఖః పాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాతః ప్రాగగ్రేషు దర్భేషు ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య భగవంతం ధ్యాత్వా కరిష్యమాణస్య కర్మణః నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం సపరివారం శ్రీవిష్వక్సేనమావాహ్యాసనాదినైవేద్యవీటికాంతైరభ్యర్చ్య త్రిః ప్రాణానాయమ్య హరిరోమిత్యుపక్రమ్య గోవిందం త్రిస్సంకీర్త్య దక్షిణే జానుని దక్షిణోత్తరౌ పాణీ కుర్యాత్, తత్ర చ సవ్యస్య పాణేరంగుష్ఠతర్జనీమధ్యే దక్షిణస్య పాణేరంగుష్ఠవర్జితాశ్చతస్రోంగుళీః కృత్వా సవ్యాంగుష్ఠం దక్షిణాంగుష్ఠేనావేష్ట్య అస్యేత్యాద్యుచ్చార్య సంవత్సరాయనర్తుమాసపక్షతిథివార నక్షత్రయోగకరణాన్యుక్త్వా శ్రీభగవదాజ్ఞయా భగవత్ప్రీత్యర్థం భగవత్కైంకర్యరూపం కరిష్యమాణం కర్మ సంకల్ప్య బలమంత్రమనుసంధాయ భగవానేవ మయై

తత్కర్మ కారయతీతిబుద్ధ్యా కర్మకృత్వాఽంతే భగవదర్పణంకుర్యాత్. భగవాన్ స్వశేషత్వైకరసేనమయేతిమంత్రద్వయం కర్మణామాదావంతేచ క్రమేణానుసందధ్యాత్, క్రియాఫలస్యాత్మగామిత్వే కరిష్యఇతి సంకల్పయేత్— 'ఉద్వాహకర్మకరిష్యఇత్యాది. అన్యగామిత్వే కరిష్యామీతి, జాతకర్మణా సంస్కరిష్యామీత్యాది. క్వచిచ్చోదనానుసారేణసంకల్పయేత్ — నామధాస్యావహే ఉపనేష్యే సమిధ అధాస్యామీత్యాది. జాతకర్మాదీనాం స్వస్వకాలే వ్యకరణే ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రంకృత్వా లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యందర్వీంచసంస్కృత్య పరిషిచ్య వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః 'పాహినోఅగ్న ఏనసేస్వాహా పాహినోవిశ్వవేదసేస్వాహా యజ్ఞం పాహివిభావసోస్వాహా సర్వంపాహిశతక్రతోస్వాహా, పాహినోఅగ్న ఏకయాపాహ్యుతద్వితీయయా పాహ్యూర్జంతృతీయయా పాహిగీర్భిస్తిసృభిరూర్జాంపతయే, పాహిచతసృభిర్వసోస్వాహే'తి పాహిపంచకేనపునర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరిత్యేతైః పాహిత్రయోదశకైః 'త్వన్నో అగ్నే సత్వన్నో అగ్నే త్వమగ్నే అయాస్యదుత్తమం యే తేశత' మిత్యేతైశ్చహుత్వా సర్వప్రాయశ్చిత్త మనాజ్ఞాతాదిభిశ్చహుత్వా పరిషిచ్యాతీతంకర్మకృత్వా తత్కాలికంకర్మ కుర్యాత్ — ప్రాయశ్చిత్తస్యసర్వస్య ప్రతినిమిత్తమావృత్తిః. పుంసువన సీమంతాకరణే స్త్రియాం ప్రసూతాయాం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రంపాహిత్రయోదశకహోమంకృత్వా తస్యాఙ్కేశిశుంనిధాయ పుంసువనంసీమంతంచ కుర్యాత్. గర్భిణ్యాఃస్త్రియా భర్తరి దేశాంతరంలోకాంతరంవా గతే పతితేవా తస్యాః పితాభ్రాతావా అన్యోబంధుః శ్రోత్రియోగారాదాహృతేగ్నౌపుంసువనంసీమంతంచ కుర్యాత్. అన్నప్రాశనచౌళోపనయనోద్వాహేషు అంకురార్పణం, ఏతేషు పుంసువనసీమంత

యోశ్చప్రతిసరబంధం, సీమంతాన్నప్రాశన చౌళోపనయనేష్వభ్యుద యం, పుణ్యాహవాచనంచాదౌ, గర్భాధానపుంసువన జాతకర్మనామ కరణోపాకర్మవ్రతసమావర్తనోద్వాహగృహప్రవేశేషు అంతే అభ్యు దయం పుణ్యాహవాచనంచ కుర్యాత్. ద్వయోర్బహూనాంవాక ర్మణాం సహకరణే అంకురాదీని సకృదేవకుర్యాత్ – ప్రవృత్తం కర్మాజ్ఞానాదన్యథాకృతంచే ద్యతఆరభ్యాన్యథాకృతం తతఆర భ్య యథావత్కుర్యాత్, ఏకదేశాన్యథాకరణె తావదేవ యథావ త్కుర్యాత్. ప్రధానవిస్మరణేసాంగంపునఃకుర్యాత్. అంగవిస్మర ణే సర్వప్రాయశ్చిత్తంజుహుయాత్. 'ఇదంవిష్ణు' రితిమంత్రంవా జపే త్. సర్వత్రవాగ్యమనాదినియమలోపే తమేవమంత్రంజపేత్.

ఆధానే చోదితే నస్వాహాకారో హోమద్రవ్యానుక్తౌ ఆజ్యే నజుహుయాత్ – సర్వత్రగవ్యంగ్రాహ్యం తదభావే మాహిషం తద భావేఆజం తదభావేతైలం. మంత్రాజ్ఞానే ప్రణవోవ్యాహృతిర్వా. ముఖ్యద్రవ్యాభావె రూపేణ వర్ణేన క్షీరేణ పుష్పేణ ఫలేన గంధేన వాతత్సదృశం పూర్వపూర్వాభావె పరంపరం గ్రాహ్యం–పాలాశఖా దిరాశ్వత్థౌదుంబర వైకంకత బైల్వాశమ్యర్క వెతసాపామార్గదర్భాః పూర్వపూర్వాభావె పరాః పరాః ప్రాదేశమాత్రాస్సత్వచః కీటవ ర్జితా అసుషిరా అవ్రణాః పరుట్పరాస్సమిధోగ్రాహ్యాః, జీర్ణాః స్వయంపతితాశ్చ సమిధోవర్జయేత్ – క్రయక్రీతైశ్శూద్రాహృతై ర్వా సమిద్దర్భాదిభిః కర్మకుర్వన్ పతితస్స్యాత్ – మాషస్థూలాశ్చతు రంగులదీర్ఘధారా ఆజ్యాహుతయః – అర్ధామలకమాత్రా అన్నా హుతయః ద్వాదశపర్వపూరితాః పాణ్యాహుతయశ్చకార్యాః.

ఇ తి ప్ర యో గ చం ద్రి కా యాం

ప్ర థ మః ఖం డః.

అథోదకశాంతి ప్రయోగః.

గర్భాధానాదిషు పూర్వేద్యుస్తస్మిన్దినేవా ఉదకశాం తిః – నమస్సదసఇత్యాది విష్వక్సేనారాధనాంతం కృత్వా – (అత్ర కరిష్యమాణ ఏతత్కర్మ సాద్గుణ్యార్థం (ఆదిత్యాదీ నాంనవానాంగ్రహాణామానుకూల్యసిద్ధ్యర్థం యేయేగ్రహా శ్శుభేత రస్థానేషుస్థితాస్తేషాంగ్రాహాణాం శుభఫలావాప్త్యర్థం యేయేగ్రహా శ్శుభస్థానేషు స్థితాస్తేషాంగ్రహాణా మతిశయశుభఫలావాప్త్యర్థం, ఇతిచాత్రకేచిత్పఠంతి) ఏభిశ్శ్రీవైష్ణవైస్సహబోధాయనోక్త ప్రకా రేణోదకశాన్తి జపకర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణేత్యత్రా నుజ్ఞాప్రకారః. దర్భేష్వాసీనో దర్భాన్ధారయమాణః పవిత్రపాణిః పాణానాయమ్య – శ్రీగోవిందేత్యాది సఙ్కల్ప్య . . . ప్రీత్యర్థం కరిష్యమాణ ఏతత్కర్మసాద్గుణ్యార్థం (ఆదిత్యాదీనాంనవానాం గ్రహాణామిత్యాదిచాత్ర యథాచారంపాఠ్యః) ఏభిః శ్రీవైష్ణవైస్స హ బోధాయనోక్తప్రకారేణ ఉదకశాంతిజపకర్మ కరిష్యామీతి (క్రియాఫలస్యాన్యగామిత్వాత్పరస్మైపదీ) సంకల్ప్య – గోమయో పలిప్తే రంగవల్ల్యాద్యలంకృతే స్థండిలే వ్రీహీన్ తండులాన్నిక్షిప్య, తదుపరి 'బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేనఆవః – సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోనిమసతశ్చవివః, ఇతిమ ధ్యే. 'నాకేసుపర్ణముపయత్పతంతగ్ హృదావేనంతో అభ్యచక్షత త్వా–హిరణ్యపక్షంవరుణస్యదూతం యమస్యయోనౌ శకునంభుర ణ్యుం, ఇతిదక్షిణతః. 'ఆప్యాయస్వసమేతుతే విశ్వతస్సోమవృష్ణి యం – భవావాజస్యసంగథే' ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీస్తిస్రో రేఖాః. 'యోరుద్రోఅగ్నౌ యోఅప్సు యఓషధీషు యోరుద్రోవిశ్వా భువ నావివేశ తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు' ఇతిమధ్యే, అప ఉపస్పృశ్య–

‘ ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధేపదం– సమూఢమస్యపాగ్ంసురే ’ ఇతిపశ్చాత్, ‘ ఇంద్రంవిశ్వాఅవీవృధన్సముద్రవ్యచసంగిరః– రథీతమ గ్ంరథీనాంవాజానాగ్ంసత్పతింపతిం, ఇతిపురస్తాత్, ఉదీచీస్తిస్రోరే ఖాలిఖిత్వా – అద్భిరవోక్ష్య కుంభంప్రోక్ష్య ధూపయిత్వా – ‘ బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తా ద్విసీమతస్సురుచోవేనఆవః– సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠా స్సతశ్చయోని మసతశ్చవివః, ఇతితత్రమధ్యే కుంభంనిధాయ తస్మిన్గాయత్ర్యా తిరఃపవిత్రంనిధాయ ‘ ఆపోవా ఇదగ్ంసర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావాఆపః పశవఆపో మృత మాపోన్నమాపస్సమ్రాడాపో విరాడాపస్స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ంస్యా పోజ్యోతీగ్ంష్యాపస్సత్యమాప స్సర్వాదేవతాఆపోభూర్భువస్సువరా పఓమ్–అపః ప్రణయతి – శ్రద్ధావాఆపః – శ్రద్ధామేవారభ్య ప్రణీయప్రచరతి – అపఃప్రణయతి – యజ్ఞోవాఅపః – యజ్ఞమేవార భ్య ప్రణీయప్రచరతి – అపః ప్రణయతి – వజ్రోవాఆపః – వజ్రమే వభ్రాతృవ్యేభ్యః ప్రహృత్యప్రణీయ ప్రచరతి – అపఃప్రణయతి – ఆపోవై రక్షోఘ్నీః – రక్షసామపహత్యై – అపఃప్రణయతి – ఆపో వైదేవానాంప్రియంధామ – దేవానామేవప్రియంధామప్రణీయప్రచ రతి– అపఃప్రణయతి, ఆపోవై సర్వాదేవతాః – దేవతాఏవారభ్యప్ర ణీయప్రచరతి–(ఆపోవై శాన్తాశ్శాన్తాభిరేవాస్య శుచగ్ంశమయతి) ఇత్యద్భిరాపూర్య దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవే ౽శ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాం ’ ఇత్యూర్ధ్వాగ్రం కూర్చంనిక్షిప్య – ‘ భువో యజ్ఞస్యరజసశ్చనేతాయత్రానియుద్భిస్సచసేశివాభిః – దివిమూర్ధా నం దధిషేసువర్షాణం జిహ్వామగ్నేచకృషే హవ్యవాహం ’ ఇత్యా మ్రపల్లవంనిధాయ –‘ యాఃఫలినీ ర్యాఅఫలాఅపుష్పా యాశ్చ పు ష్పిణీః । బృహస్పతి ప్రసూతాస్తా నోముంచత్వగ్ంహసః ’ ఇతిసజ

లంవారికేళఫలంనిధాయ– ‘‘ సహిరత్నానిదాశుషే సువాచసవితా భగః–తం భాగం చిత్రమీమహే ’ ఇతిహిరణ్యేనకుంభరత్నమన్తర్ధాయ–(అత్ర కేచిత్, ‘ కూర్చాగ్రైరాక్షసాన్ఘోరాన్ ఛిందికర్మవిఘాతినః । త్వామర్పయామి కుంభేస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు ॥ వృక్షరాజసముద్భూతాశ్శాఖాయాఃపల్లవత్వచః । యుష్మాన్ కుంభేష్వర్పయామిసర్వపాపాపనుత్తయే ॥ నాళికేరసముద్భూత త్రినేత్రహరసమ్మత । శిఖయాదురితంసర్వం పాపంపీడాంచమేనుద ’ ఇతిశ్లోకైః క్రమాత్కూర్చామ్రపల్లవ ఫలనిక్షేపం కుర్వంతి.) ఓంభూర్భువస్సువరోం ఇత్యక్షతాన్నిక్షిప్య–గంధాక్షతపుష్పైరలంకృత్య - దూర్వా పుష్ప ఫలైరవకీర్య–దూర్వాదర్భైఃప్రచ్ఛాద్య ‘ శన్నో దేవీ రభిష్టయ ఆపోభవంతుపీతయే – శంయోరభిస్రవంతునః ’ ఇత్యభిమృశ్య–ప్రాచ్యాందిశిజపకర్తారంత్వాంవృణీమహఇత్యాదిక్రమేణ దక్షిణస్యాం పశ్చిమాయా ముత్తరస్యాం దిశిజపకర్తౄన్ సాక్షతదర్భప్రదాన పూర్వకంచతురో బ్రాహ్మణాన్ వృత్వా – వృతైస్స్వప్రక్షాళితపాణిపాదైః స్వాచాంతైశ్చతుర్దిక్ష్వాసనేషునిషణ్ణైశ్చతుర్భిః ర్బ్రాహ్మణైస్సహ ప్రాణాయామంకృత్వా కుంభమన్వారభ్య గాయత్రీం * పచ్ఛోర్ధర్చశో నవసానాముక్త్వా – స్వామినః ఉదకశాంతిమంత్రజపకర్మకురుధ్వమితి జపకర్తౄన్ప్రార్థ్య వయంకుర్మఇతితైః ప్రత్యుక్తే తైః ‘ పర్యాప్త్యా ఽనంతరాయాయ సర్వస్తోమో ఽతిరాత్ర ఉత్తమ మహర్భవతి సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జ

*పచ్ఛః - పాదేపాదేఅవసాయ- అర్ధర్చశః - అర్ధర్చేఅవసాయ - తతస్సర్వాం సమస్తాం- అనవసానామిత్యర్థః - ఇతి ‘ పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వాం (గృ॥సూ॥౧–౨॥౧౦) ఇతి సూత్రవ్యాఖ్యాపర్యాయ ఏవాత్రచంద్రికాయాముపాత్తః - గాయత్ర్యుపదేశవదత్రాపిగాయత్ర్యు నుసంధేయా.

యతీ ' తిసాక్షతప్రక్షేప పూర్వక మాశీర్వాదం కారయిత్వా తై స్సహ ‹ అగ్నిమీళేపురోహితం+ధాతమం ॥ ఇషేత్వో+కర్మణే ॥ అగ్నఆయాహి+బర్హిషి ॥ శన్నో దేవీరభిష్టయ+రభిస్రవంతునః ఇతి వేదాదీన్ జపిత్వా – సావిత్రవేదాదికృణుష్వపాజ ఇంద్రోనువాకం యతఇత్యృభేచ । మహానన్సజోషాశ్చపురస్సదాదీ న్రక్షోహణఃపంచభిరాయుష్మశ్చ । యావాంశ్చయోవాంశ్చయశబుతాషాట్త్రి(స్రో నమో ఽస్త్వయంపంచచోడాః । ఆశుశ్చశంచేతి తతోమమాగ్నే మన్వేసమీచీశతభూతముక్త్వా ॥ ఇంద్రోదధీచోప్యథచక్షుషశ్చప్రాణోసిగంహేతి తథా ఽవామస్మి । తాఅగ్నిబుధ్న్యాన్తునవో ఽను వాకం నక్షత్రమన్త్రా ఉపహోమమన్త్రాః ॥ సురభిమత్యాబ్లింగాభిర్వారుణీభిర్హిరణ్యవర్ణాభిః పావమానీభిర్వ్యాహృతిభిః (ఘృతసూక్తేనచ)జపః. అత్రచంద్రికా॥ కృణుష్వపాజఇత్యనువాకం, మదేచిదస్యేత్యర్ధర్చమపోహ్యాఇంద్రంవోవిశ్వతస్పరిహవా మహఇత్యనువాకం-యతఇంద్ర-స్వస్తిదా-మహాగ్ ఇంద్రః- సజోషాఇందేత్రిచతస్రః, యేదేవాః పురస్సదఇతిపంచ, అగ్నయేరక్షోఘ్నఇతిపంచ, అగ్నిరాయుష్మాన్నితి పంచ, యావామిందావరుణేతి చతురో యావామిందావరుణావిత్యష్టౌపర్యాయాన్, అగ్నేయశస్విన్నితిచతస్రః, బుతాషాడితిసానుషంగమనువాకం, నమోఅస్తు సర్పేభ్యఇతి తిస్రః, అయంపురోహరి కేశఇతిపంచపర్యాయాన్, ఆశుశ్శిశాన శ్శంచమే మమాగ్నే గ్నేర్మన్వాఇత్యనువాకాన్, సమీచీనామాసీతి షట్పర్యాయాన్, హేతయోనామస్థేతి షట్పర్యాయాన్, శతాయుధాయేతిపంచ, భూతంభవ్యంభవిష్యదిందోత్రిదధీచఇత్యనువాకౌ, చక్షుషో హేతఇత్యారభ్యభ్రాతృవ్యంపాతయామసీత్యంతం (ప్రాణోరక్షతి-సిగ హేవ్యాఘే)-అహమస్మి-తాసూర్యా,గ్నిర్నః,బుధ్న్యాన్మ,నవోనవఇత్యనువాకాన్,అగ్నయే

స్వాహాకృత్తికాభ్యస్స్వాహేత్యాద్యుపహోమాః, దధిక్రావ్ణ ఇతి త్యృచం, ఆపోహిష్ఠామయోభువ ఇతి తిస్రః, ఉదుత్తమంవరుణాస్తభ్నాద్ధ్యాం యత్కించేదం కితవాసో ఽవతేహేడస్తత్త్వాయామీతి వరుణసూక్తం, హిరణ్యవర్ణాఃపవమాన స్తచ్ఛంయోరిత్యనువాకాః, యోబ్రహ్మాబ్రహ్మణ ఇతిఘృతసూక్తం ‘ ఓమ్ నమోబ్రహ్మణే – నమో అస్త్వగ్నయే – నమఃపృథివ్యై – నమఓషధీభ్యః – నమోవాచే – నమోవాచస్పతయే నమోవిష్ణవే బృహతేకరోమి ’ ఇతి పరిధానీయాం త్రిర్జపిత్వా * ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య దేవస్యత్వేతి వ్యాహృతిభిశ్చ యజమానం ప్రోక్షయేత్ – ప్రోక్షణమంత్రాః ॥ దేవస్యత్వాసవితుఃప్రసవే అశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యామశ్వినోర్భైషజ్యేన తేజసేబ్రహ్మవర్చసాయాభిషించామి దేవస్యత్వా+హస్తాభ్యాగ్ంసరస్వత్యైభైషజ్యేన వీర్యాయాన్నాద్యాయాభిషించామి దేవస్యత్వా+హస్తాభ్యామింద్రస్యేంద్రియేణ శ్రియైయశసేబలాయాభిషించామి । చవాజినం సోమగ్ంరాజానం వరుణమగ్నిమన్వారభామహే । ఆదిత్యాన్విష్ణుగ్ంసూర్యంబ్రహ్మాణంచ బృహస్పతిం । దేవస్యత్వా+హస్తాభ్యాం సరస్వత్యైవాచోయంతుర్యం త్రేణాగ్నేస్త్వాసామ్రాజ్యేనాభిషిం చామీంద్రస్యత్వా సామ్రాజ్యేనాభిషించామి బృహస్పతేస్త్వాసామ్రాజ్యేనాభిషించామి, దేవాస్త్వేంద్రజ్యేష్ఠావరుణరాజానో ఽధస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చపాంతనువాపతేనపూతేనమేధ్యస్తేనప్రోక్షితోయదేన మతః ప్రాచీనంప్రోక్షతి యత్సంచతిమాజ్యేనప్రోక్షతి తేనపూతస్తేనమేధ్యస్తేన ప్రోక్షితః – అమృతాభిషేకో ఽస్తు – మార్జనమన్త్రాః – ‘ఆపఇద్వా ఉభేషజీరాపో

* అత్రజప్యత్వేనోక్తాశ్శాంతిమన్త్రాః ప్రత్యేకం సమ్ముద్ర్య ప్రకాశితే పుస్తకే ద్రష్టవ్యాః

అమీవచాతనీః — ఆపస్స్వస్యభేషజీ స్తాస్తేకృణ్వంతు భేషజం' ఇతిమన్త్రేణ తత్తీర్థంప్రాశయిత్వా— యజమానఃపురస్తాదుపవిష్టాయహిరణ్యం దక్షిణతఉపవిశతె రజతం పశ్చాదుపవిశతే కాంస్యం ఉత్తరతఉపవిశతే వాసశ్చదక్షిణాందత్త్వా కుంభజలేనస్నాపయేత్.

ఇత్యుదకశాన్తి ప్రయోగః.

అంకురార్పణమ్.

* ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిందేత్యాది అస్యాంశుభతిథౌ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణఃకుమారస్య - అముకర్మాంగం అంకురార్పణకర్మకరిష్యామీతి సంకల్ప్య - శుచౌదేశే గోమయేనోపలిప్తే తైజసీర్మృణ్మయీర్వా పంచపాలికాస్సంభృత్య - మధ్యేచతుర్దిక్షుచమధ్యాదిప్రదక్షిణ క్రమాన్నిధాయ — తాసాంమూలేదూర్వాశ్వత్థబిల్వ శిరీషాణిబధ్వా - శ్వేతసూత్రేణ సంవేష్టయిత్వా - శుద్ధాభిర్వల్మీకమృత్తికాభిరాపూర్య - ప్రాణానాయమ్య — పంచపాలికా శుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహం వాచయిష్యే, పుణ్యాహంవాచయిత్వా పుణ్యాహజలేన పంచపాలికాః ఓషధిద్రవ్యాణిచ కూర్చేనవ్యాహృతిభిఃప్రోక్ష్య, (పంచపాలికాస్స్వర్ణ రజత తామ్ర మృన్మయీర్వా యథాసంభవంగృహీత్వా) 'మధ్యే ప్రజాపతింవింద్యాదింద్రం ప్రాచ్యాంతథైవచ । దక్షిణేతు యమంవింద్యాత్పశ్చాద్వరుణమేవ

---

* అత్ర ఆపస్తంబేన అంకురార్పణ ప్రతి సరబంధనాను క్తేః 'బోధాయనమతంకృత్వా స్వసూత్రఫలభాగ్భవేత్' ఇతికాత్యాయనవచనాచ్చ బోధాయన వచనోక్తక్రమఏవాత్రసంగృహీత ఇతి కంఠభూషణోక్తక్రమోఽనుసంధేయః. (అనేనన్యాయేనైవోదకశాంతి కర్తు సిద్ధిరపి.)

చ ॥ ఉత్తరేసోమఏవస్యాత్పాలికాసుయథాక్రమం । వల్మీకమృత్తికాంహృత్వా గోమయంచతథైవచ ॥ ఏతాని ప్రక్షిపేత్తాసు పాలికాసుయథాక్రమం । దూర్వామశ్వత్థపత్రంచ శిరీషం బిల్వ పత్రకం ॥ తాసాంమూలేతుబధ్నీయా చ్ఛ్వేతసూత్రేణవేష్టయేత్ । ఆవాహనాసనంపాద్య మర్ఘ్యమాచమనంతథా ॥ స్నానంవస్త్రోపవీతంచ గంధపుష్పాక్షతాఅపి । ధూపదీపౌచనైవేద్యం తాంబూలంచపృథక్పృథక్ ॥ పంచపాలికాసుపాగ్రగ్రంకూర్చంనిధాయ వ్యాహృతిభిర్బ్రహ్మాదీనావాహయేత్. మధ్యమాయాం ‘బ్రహ్మాణం ప్రజాపతిం చతుర్ముఖం హిరణ్యగర్భం, ప్రాచ్యామింద్రంవజ్రిణం శతక్రతుంశచీపతిం, దక్షిణస్యాం ‘యమంవైవస్వతం పితృపతిం ధర్మరాజం, పశ్చిమాయాంవరుణం ప్రచేతసం సురూపిణ మపాంపతిం, ఉత్తరస్యాంసోమ మిందుం నిశాకర మోషధీశ మావాహయేత్. తత్ప్రకారస్తు.

మధ్యమ పాలికాయాం.

ఓంభూః బ్రహ్మాణ మావాహయామి, ఓమ్భువః ప్రజాపతి మావాహయామి, ఓంసువః చతుర్ముఖ మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః హిరణ్యగర్భ మావాహయామి, బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, బ్రహ్మాదీనామిదమాసనం.

పూర్వ పాలికాయాం.

ఓంభూః ఇంద్ర మావాహయామి, ఓంభువః వజ్రిణ మావాహయామి, ఓంసువః శతక్రతు మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః శచీపతి మావాహయామి, ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇంద్రాదీనా మిద మాసనం.

దక్షిణపాలికాయాం.

ఓంభూః యమ మావాహయామి, ఓంభువః వైవస్వత మావాహయామి, ఓంసువః పితృపతి మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ధర్మరాజమావాహయామి, యమాదిభ్యోనమః, యమాదీనామిద మాసనం.

పశ్చిమ పాలికాయాం.

ఓంభూః వరుణ మావాహయామి, ఓంభువః ప్రచేతస మావాహయామి, ఓంసువః సురూపిణ మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః అపాంపతి మావాహయామి, వరుణాదిభ్యోనమః, వరుణాదీనామిదమాసనం.

ఉత్తర పాలికాయాం.

ఓంభూః సోమ మావాహయామి, ఓంభువః ఇందు మావాహయామి, ఓంసువః నిశాకర మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ఓషధీశ మావాహయామి, సోమాదిభ్యోనమః సోమాదీనా మిదమాసనం. 'ఆవాహనాసనంపాద్య మర్ఘ్యమాచమనంతథా । స్నానంవస్త్రోపవీతంచ గంధపుష్పైరలంకృతం ॥ ధూపదీపంచనైవేద్యంతాంబూలంచపృథక్పృథక్' ॥ బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్య మిదమాచమనీయం; ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయమిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; యమాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయమిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; వరుణాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయమిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; సోమాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమా

చమనీయమిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం. 'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచం 'ఆపోహిష్ఠామయోభువ' ఇతితిసృభి 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా' ఇతిచతసృభిః 'పవమానస్సువర్జన' ఇత్యేతేనానువాకేనచ స్నాపయిత్వా- బ్రహ్మాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, ఇంద్రాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, యమాదిభ్యోనమఃఇదంస్నానం, వరుణాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, సోమాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం. బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదం వస్త్రమిదమాచమనీయ మిదముపవీతమిదమాచమనీయం- ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదం వస్త్రమిదమాచమనీయ మిదముపవీతమిదమాచమనీయం- యమాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయ మిదంవస్త్ర మిదమాచమనీయమిదముపవీతమిదమాచమనీయం- వరుణాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదంవస్త్ర మిదమాచమనీయ మిదముపవీతమిదమాచమనీయం- సోమాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదంవస్త్రమిదమాచమనీయమిదముపవీతమిదమాచమనీయం, బ్రహ్మాదిభ్యోనమః ఏతేగంధాక్షత పుష్పధూపదీపోత్తరీయాభరణాద్యలంకారాస్సర్వోపచారాః, ఏవంఇంద్రాదిభ్యోనమః, యమాదిభ్యోనమః, వరుణాదిభ్యోనమః, సోమాదిభ్యోనమః, ఏతేగంధాక్షత పుష్ప ధూపదీపోత్తరీయాభరణాద్యలంకారాస్సర్వోపచారాః, బ్రహ్మేంద్రయమవరుణ సోమాదిభ్యోనమఃయథాభాగశః గుడోపహారంనివేదయామి, పూగీఫలతాంబూలంసమర్పయామి, సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి. ఓషధీస్సంభృత్యోత్థాయ, 'దిశాంపతీ న్నమస్యామి సర్వకామఫలప్రదాన్। కుర్వంతు సఫలంకర్మ కుర్వంతుసతతంశుభం ॥ ఉపవిశ్య, వ్రీహి యవ మాష తిల ముద్గ సర్షపాదీన్ మిశ్రీకృత్య, క్షీరేణప్రక్షాళ్య ఓషధిసూక్తేన 'యాజాతా' ఇత్యనువాకేనాభిమంత్ర్య.

అంకురజపమంత్రః.

* యాజాతా ఓషధయో దేవేభ్యస్త్రియుగం పురా-మం దామిబభ్రూణామహగ్ం శతం ధామానిసప్త చ- శతంవో అంబధామానిసహస్రముతవోరుహః- అథాశతక్రత్వో యూయమిమంమేఅగదంకృత- పుష్పావతీః ప్రసూవతీః ఫలినీరఫలాఉత- అశ్వాఇవసజిత్వరీర్వీరుధః పారయిష్ణవః- ఓషధీరితిమాతరస్తద్వో దేవీరుపబ్రువే- రపాగ్ంసివిఘ్నతీరితరపః. (సంహి॥౪॥౨॥౬॥౨౪) ॥ ౧ ॥

చాతయమానాః- అశ్వత్థేవోనిషదనం పర్ణేవోవసతిఃకృతా- గోభాజఇత్కిలాసథ యథ్సనవథపూరుషం- యదహం వాజయన్నిమా ఓషధీర్హస్త ఆదధే- ఆత్మాయక్ష్మస్యనశ్యతిపురాజీవగృభోయథా- యదోషధయస్సంగచ్ఛంతే రాజానస్సమితావివ, విప్రస్సఉచ్యతేభిషగ్రక్షోహామీవచాతనః- నిష్కృతిర్నామవోమాతాఽథాయూయగ్ం స్థసంకృతీః- సరాః పతత్రిణీః. ॥ ౨ ॥

స్థనయదామయతినిష్కృత- అన్యావో అన్యామవత్వన్యాఽన్యస్యాఉపావత, తాస్సర్వా ఓషధయ స్సంవిదానాఇదంమేప్రావతావచః- ఉచ్ఛుష్మా ఓషధీనాం గావోగోష్ఠాదివేరతే, ధనగ్ంసనిష్యంతీనామాత్మానంతవపూరుష-అతివిశ్వాః పరిష్ఠాస్తేనఇవవ్రజమక్రముః-ఓషధయః ప్రాచుచ్యవుర్యత్కించతనువాగ్ంరపః, యాః. ॥ 3 ॥

తఆతస్థురాత్మానంయాఆవివిశుః పరుఃపరుః, తాస్తేయక్ష్మంవిబాధంతాముగ్రోమధ్యమశీరివ- సాకంయక్ష్మప్రపత శ్యేనేనకికిదీవినా- సాకంవాతస్యధ్రాజ్యాసాకంనశ్య నిహాకయా, అశ్వావతీగ్ంసోమవతీ

---

* అత్ర యాజాతా ఓషధయః ఇత్యనువాక జపానోక్తః. బోధాయనేనానుక్తత్వాత్ - అకరణే నప్రత్యవాయః, కేచిత్తదనువాక జపంకుర్వంతి. తచ్చింత్యమితికంఠ, భూషణే.

మార్జయంతీముదోజనం- ఆవిత్సిసర్వాఓషధీరస్మా అరిష్టతాతయే- యాఃఫలినీర్యాఅఫలాఅపుష్పాయాశ్చపుష్పిణీః- బృహస్పతిప్రసూతా స్తానోముంచంత్వగ్ంహసః, యాః. ॥౪॥

ఓషధయఃస్సోమరాజ్ఞీఃప్రవిష్టాఃపృథివీమను- తాసాంత్వను స్యుత్తమాప్రణో జీవాతవేసువ- అవపతంతీరవదందివ ఓషధయఃపరి- యంజీవమశ్నవామహైనసరిష్యాతిపూరుషః- యాశ్చేదముపశృణ్వం తియాశ్చదూరంపరాగతాః- ఇహసంగత్యతాస్సర్వాఅస్మైసందత్తభే షజం- మావోరిషత్ఖనితాయస్మైచాహంఖనామివః- ద్విపచ్చతుష్ప దస్మాకగ్ం సర్వమస్త్వనాతురం- ఓషధయస్సంవదంతేసామేనసహ రాజ్ఞా - యస్మైకరోతిబ్రాహ్మణస్తగ్ం రాజన్ పారయామసి. (౨౯) ॥౫॥

ఇతిబ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య, బీజావాపనముహూర్తస్సుముహూ ర్తోస్త్వితి భవంతోమహాన్తోఽనుగృహ్ణంతు.

బీజావాపన మంత్రః.

మధ్యే- 'బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేన ఆవః- సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోనిమసతశ్చవివః- పి తావిరాజామృషభోరయీణాం- అంతరిక్షంవిశ్వరూపఆవివేశ- తమ ర్కైరభ్యర్చంతివత్సం- బ్రహ్మసంతంబ్రహ్మణావర్ధయంతః, బ్రహ్మాది భ్యోనమః అయంబీజావాపః సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం.

పూర్వతః, 'యతఇంద్రభయామహే తతోనోఅభయంకృధి- మఘవన్ఛగ్ధితవతన్నఊతయే విద్విషోవిమృధోజహి- స్వస్తిదావిశస్పతి ర్వృత్రహావిమృధోవశీ- వృషేంద్రఃపురఏతునస్స్వస్తిదాఅభయంక రః, ఇంద్రాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపఃసకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం.

దక్షిణతః, 'యోస్యకౌష్ఠ్యజగతః పార్థివస్యైకఇద్వశీ- యమం

భంగ్యస్త్రవోగాయయోరాజానపరోధ్యః. యమంగాయభంగ్యస్త్రశో
యోశాజానపరోధ్యః. యేనాపోనద్యోధన్వాని యేనద్యాఃపృథివీదృ
ఢా, యమాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ,
ద్విస్తూష్ణీం.

పశ్చిమతః, 'ఇమంమేవరుణశ్రుధీహవమద్యాచమృడయ- త్వా
మవస్యురాచకే తత్త్వాయామి బ్రహ్మణావందమానస్తదాశాస్తేయజ
జమానోహవిర్భిః, అహేడమానోవరుణేహ బోధ్యురుశగ్‌సమాన
ఆయుఃప్రమోషీః, వరుణాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రే
ణ, ద్విస్తూష్ణీం.

ఉత్తరతః, 'సోమోధేనుగ్‌సోమోఅర్వంతమాశుం- సోమోవీ
రంకర్మణ్యందదాతు- సాదన్యంవిదథ్యగ్‌సభేయం. పితుశ్రవణంయోద
దాశదస్మై-ఆప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వతస్సోమ వృష్ణియం- భవా
వాజస్యసంగథే, సోమాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రే
ణ, ద్విస్తూష్ణీం.

శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రచ్ఛాద్య సుమంగలీభిర్జలంప్రక్షిప్య ॥ అ
మంగలాచకన్యాచగర్భిణీరోగిణీతథా । వంధ్యాతువార్ధకీశోకీవర్జ
యేదంకురార్పణం ॥ ప్రణవేనపిధాయ ఓమితిసర్వేషామపిధానం,
యావత్కర్మాంతం తావత్ సురక్షితం గోపాయేత్. (అత్రబీజావా
పానంతరం బోధాయనేన విశేషఉక్తః. 'శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్ర
చ్ఛాదయేత్ - పంచగవ్యేనయథాక్రమంసేచయేత్ - ప్రణవేనైవాసా
మపిధానంకృత్వాయావత్కర్మ సమాప్తితా వత్సురక్షితం గోపా
య్య' ఇతి. 'వాస్తుకర్మణిచూడాయాం తథోపనయనేదివా । అం
కురార్పణమన్యత్ర రాత్రౌకుర్యాచ్ఛుభంభవేత్ ॥ గర్భిణీగర్భనం

స్కారం జాతకర్మచనామచ। హిత్వా ఽఙ్కురార్పణంకుర్యా ద న్యత్ర శుభకర్మసు' ॥ ఇత్యాత్రేయఇతికంఠభూషణే.)

ఇత్యంకురార్పణ ప్రయోగః.

అథప్రతిసర ప్రయోగః.

దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణా నాయమ్య - సంకల్ప్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా+ప్రీత్యర్థం అముక గోత్రస్యాముక శర్మణో మమ కుమారస్య కరిష్యమాణ అముక కర్మాంగం ప్రతిసరబంధకర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య- సాత్త్వికత్యా గంకృత్వా. శుచౌదేశేగోమయేన గోచర్మమాత్రం చతురశ్రంస్థం డిలముపలిప్య - తదుపరి ‹ శాలితండుల సంపూర్ణం సతామ్బూలంస చూర్ణకం। నవకృత్వస్త్రిగుణితం తంతునాబంధమాచరేత్ ॥ తండులోపర్యుదకుంభం నిధాయ - తస్మిన్ వరుణమావాహ్యా- యు గ్మాన్ బ్రాహ్మణాన్ప్రక్షాళితపాణిపాదా నాచాన్తాన్ప్రతిదిశమాస నేషూపవేశ్య - పశ్చాత్ప్రాఙ్ముఖ ఆచార్య ఉపవిశతి - (అత్రో ల్లేఖనాది దర్భప్రచ్ఛాదనాంతం ఉదకశాంతివత్కుర్యాత్) కుంభ స్యోత్తరతోనవగుణితం గంధానులిప్తం కార్పాససూత్రం భస్మ హరి ద్రాచూర్ణగోరజస్స్వన్యతమంచ సతాంబూలం నిధాయ - అస్మిన్ ప్రతిసరమంత్రజపకర్మణి ప్రాచ్యాందక్షిణస్యాం పశ్చిమాయాముత్తర స్యాం దిశి జపకర్తౄన్ వోవృణఇతి సాక్షత దర్భప్రదాన పూర్వకం వృత్తైశ్శుచిభూతైర్వేదవిద్భిశ్చతుర్భిర్బ్రాహ్మణైస్సహ స్వయందక్షి ణహస్తేన తత్పాత్రముఖంస్పృశన్ గాయత్రీం వేదాదీంశ్చ జపిత్వా-

'దధిక్రావ్ణ' ఇత్యృచం'ఆపోహిష్ఠామయోభువ' ఇతితిస్రః 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయఃపావకా' ఇతిచతస్రః 'పవమానస్సువర్జనః-కృణుష్వపాజ' ఇత్యనువాకౌ 'అగ్నేయశస్వి'న్నితిచతస్రః 'ఉదుత్తమ'మిత్యాదివరుణసూక్తం 'పరిణోరుద్రస్య హేతిస్తుహిశ్రుతం మీఢుష్టమార్హన్ బిభర్షిత్వమగ్నే రుద్రఆవోరాజాన'మితిరుద్రసూక్తం'బ్రహ్మజజ్ఞాన'మితి'బ్రహ్మాసమిద్భవత్యాహుతీనా'మిత్యంతం బ్రహ్మసూక్తం'విష్ణోర్నుకం-తదస్యప్రియం-ప్రతద్విష్ణుః-పరోమాత్రయా-విచక్రమే-త్రిర్దేవ' ఇతివిష్ణుసూక్తం'జాతవేదసేసునవామసామ' మితిపంచ-హిరణ్యవర్ణాంహరిణీ, మితి పంచదశర్చం శ్రీసూక్తంచ జపిత్వా- నమోబ్రహ్మణఇతిపరిధానీయాం త్రిర్జపిత్వా.

ప్రతిసరజప మంత్రః.

"దధిక్రావ్ణోఅకారిషం జిష్ణోరశ్వస్యవాజినః - సురభినోముఖాకరత్ప్రణఆయుగ్ంషితారిషత్- ఆపోహిష్ఠామయోభువ స్తానఊర్జె దధాతన - మహేరణాయచక్షసే - యోవశ్శివతమోరసస్తస్య భాజయతేహనః - ఉశతీరివమాతరః - తస్మాఅరంగమామవోయస్యక్షయాయ జిన్వథ - ఆపోజనయథాచనః - హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః • పావకా యాసుజాతఃకశ్యయాస్వింద్రః - అగ్నియాగర్భందధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్ంస్యోనాభవంతు- యాసాగ్ం రాజావరుణోయాతిమధ్యేసత్యాన్నృతేఅవపశ్యన్ జనానాం - మధుశ్చుతశ్శుచయోయాఃపావకాస్తానఆపశ్శగ్ంస్యోనాభవంతు - యాసాందేవాదివికృణ్వంతి భక్షంయాఅంతరిక్షే బహుధాభవంతి- యాఃపృథివీంపయసోందంతి శుక్రాస్తానఆపశ్శగ్ంస్యోనాభవంతు - శివేనమాచక్షుషా పశ్యతాపశ్శివయా తనువోపస్పృశతత్వచంమే - సర్వాగ్ంఅగ్నీగ్ంరప్సుషదోహువేవోమయివర్చోబలమోజోనిధత్త.

పవమానస్సువర్జనః - పవిత్రేణవిచర్షణిః - యఃపోతా సపునాతుమా - పునంతుమా దేవజనాః - పునంతుమనవోధియా-పునంతువిశ్వ ఆయవః - జాతవెదఃపవిత్రవత్ - పవిత్రేణపునాహిమా - శుక్రేణ దేవదీద్యత్ - అగ్నేక్రత్వాక్రతూగ్ంరను - యత్తేపవిత్రమర్చిషి - అగ్నే వితతమంతరా - బ్రహ్మతేనపునీమహే - ఉభాభ్యాం దేవసవితః - పవిత్రేణసవెనచ- ఇదంబ్రహ్మపునీమహే - వైశ్వదేవీ పునతీదేవ్యాగాత్ - యస్యైబహ్వీస్తనువోవీతపృష్ఠాః - తయామదంతస్సధమాద్యేషు - వయగ్ంస్యామపతయోరయీణాం॥

వైశ్వానరోరశ్మిభిర్మాపునాతు - వాతః ప్రాణేనేషి రోమయోభూః - ద్యావాపృథివీపయసాపయోభిః - ఋతావరీ యజ్ఞియే మాపునీతాం - బృహద్భిస్సవితస్తిృభిః - వర్షిష్ఠైర్దేవమన్మభిః - అగ్నేదక్షైః పునాహిమా - యేనదేవాఅపునత - యేనాపోదివ్యంకశః - తేనదివ్యేనబ్రహ్మణా ॥

ఇదంబ్రహ్మపునీమహే - యఃపావమానీరధ్యేతి - ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసం - సర్వగ్ంసపూతమశ్నాతి - స్వదితంమాతరిశ్వనా - పావమానీర్యోఅధ్యేతి- ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసం - తస్మైసరస్వతీ దుహే - క్షీరగ్ంసర్పిర్మధూదకం-పావమానీస్స్వస్త్యయనీః॥

సుదుఘాహిపయస్వతీః - ఋషిభిస్సంభృతోరసః - బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం - పావమానీర్దిశంతునః - ఇమంలోకమథోఅముం - కామాన్థ్సమర్ధయంతునః - దేవీర్దేవైస్సమాభృతాః - పావమానీస్స్వస్త్యయనీః - సుదుఘాహిఘృతశ్చ్యుతః - ఋషిభిస్సంభృతోరసః ॥

బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం- యేనదేవాఃపవిత్రేణ - ఆత్మానంపునతేసదా - తేనసహస్రధారేణ - పావమాన్యః పునంతుమా-

ప్రాజాపత్యంపవిత్రం - శతోద్యామగ్ంహిరణ్మయం - తేనబ్రహ్మవిదోవయం - పూతంబ్రహ్మపునీమహే - ఇంద్రస్సునీతీ సహామాపునాతు - సోమస్స్వస్త్యావరుణస్సమీచ్యా - యమోరాజాప్రమృణాభిఃపునాతుమా - జాతవేదామోర్జయంత్యాపునాతు ॥

కృణుష్వపాజఃప్రసితింనపృథ్వీం యాహిరాజేవామవాగ్ంఇభేన - తృష్వీమనుప్రసితింద్రూణానోస్తాసివిధ్య రక్షసస్తపిష్ఠైః - తవభ్రమాసఆశుయాపతంత్యనుస్పృశధృషతాశోశుచానః - తపూగ్ంష్యగ్నేజిహ్వాపతంగానసందితోవిసృజవిష్వగుల్కాః - ప్రతిస్పశోవిసృజతూర్ణితమోభవాపాయుర్విశోఅస్యాఅదబ్ధః - యోనోదూరే అఘశగ్ంసః ॥

యోఅంత్యగ్నేమాకిష్టేవ్యథిరాదధర్షీత్ - ఉదగ్నేతిష్ఠప్రత్యాతనుష్వన్యమిత్రాగ్ంఓషతాత్తిగ్మహేతే - యోనోఅరాతిగ్ంసమిధానచక్రేనీచాతంధక్ష్యతసన్నశుష్కం - ఊర్ధ్వోభవ ప్రతివిధ్యాధ్యస్మ దావిష్కృణుష్వదైవ్యాన్యగ్నే - అవస్థిరాతనుహియాతుజూనాంజామిమజామింప్రమృణీహిశత్రూన్ - సతే ॥

జానాతిసుమతింయవిష్ఠయఈవతేబ్రహ్మణేగాతుమైరత్ - విశ్వాన్యస్మైసుదినానిరాయోద్యుమ్నాన్యర్యోవిదురోఅభిద్యౌత్ - సేదగ్నేఅస్తుసుభగస్సుదానుర్యస్త్వానిత్యేనహవిషాయఉక్థైః - పిప్రీషతి స్వఆయుషిదురోణేవిశ్వేదస్మై సుదినాసాసదిష్టిః - అర్చామితే సుమతింఘోష్యర్వాక్సంతేవావాతాజరతాం ॥

ఇయంగీః - స్వశ్వాస్త్వాసురథామర్జయేమాస్మేక్షత్రాణిధారయేరనుద్యూన్ - ఇహత్వాభూర్యాచరేదుపత్మన్దోషావస్తర్దీదివాగ్ంసమనుద్యూన్ - క్రీడంతస్త్వాసుమనసస్సపేమాభిద్యుమ్నా తస్థివాగ్ంసో జనానాం - యస్త్వాస్వశ్వస్సుహిరణ్యోఅగ్న ఉపయాతివసుమతా

రథేన - తస్య త్రాతాభవసి తస్యసఖా యస్త ఆతిథ్యమానుషగ్జుజోషత్ - మహోరుజామి ॥

బంధుతావచోభిస్తన్నాపితుర్గోతమాదన్వియాయ-త్వనో అన్యవచసశ్చికిద్ధి హోతర్యవిష్ఠసుక్రతోదమూనాః - అస్వప్నజస్తరణయస్సుశేవాఅతంద్రాసో ఽవృకా అశ్రమిష్ఠాః- తేపాయవస్సధ్రియంచోనిషద్యాగ్నేతవనఃపాంత్వమూర - యేపాయవోమామతేయంతే అగ్నేపశ్యంతోఅంధందురితాదరక్షన్ - రరక్ష తాన్థ్సుకృతో విశ్వవేదాదిప్సంతఇద్రిపవోనాహ ॥

దేభుః - త్వయావయగ్ంసధన్యస్త్వోతాస్తవప్రణీత్యశ్యామవాజాన్ -ఉభాశగ్ంసాసూదయసత్యతాతే ఽనుష్ఠయాకృణుహ్యహ్రయాణ - అయాతేఅగ్నేసమిధావిధేమప్రతిస్తోమగ్ంశస్యమానంగృభాయ- దహాశసో ఽరక్షసఃపాహ్యస్మాన్ ద్రుహోనిదోమిత్రమహో అవద్యాత్ - రక్షోహణంవాజినమాజిఘర్మిమిత్రంప్రథిష్ఠముపయామిశర్మ - శిశానో అగ్నిఃక్రతుభిస్సమిద్ధస్సనోదివా ॥

సరిషఃపాతునక్తం- విజ్యోతిషాబృహతాభాత్యగ్నిరావిర్విశ్వానికృణుతేమహిత్వా - ప్రాదేవీర్మాయాస్సహతేదురేవాశ్శిశీతే శృంగేరక్షసేవినిక్షే - ఉతస్వానాసోదివిషంత్వగ్నేస్తిగ్మాయుధారక్షసే హంతవాఉ - మదేచిదస్యప్రరుజంతిభామానవరంతేపరిబాధోఅదేవీః ॥

అగ్నేయశస్విన్ యశసేమమర్పయేంద్రావతీ మపచితీమిహావహ - అయంమూర్ధాపరమేష్ఠీ సువర్చాస్సమానానాముత్తమశ్లోకో అస్తు - భద్రంపశ్యంతఉపసేదురగ్రె తపోదీక్షామృషయస్సువర్విదః- తతఃక్షత్రంబలమోజశ్చజాతంతదస్మై దేవా అభిసన్నమంతు - ధాతా విధాతాపరమోతసందృక్ప్రజాపతిః పరమేష్ఠీవిరాజా - స్తో

మాశ్ఛందాగ్ంసినివిదోమఆహు కేతస్మై రాష్ట్రమభిసన్నమామ అభ్యావర్తధ్వ ముపమేతసాకమయగ్ంశాస్తాధిపతిర్వోఅస్తు – అస్య విజ్ఞాన మనుసగ్ంరభధ్వ మిమంపశ్చా దనుజీవాథసర్వే ॥

ఉదుత్తమంవరుణపాశమస్మదవాధమంవిమధ్యమగ్గ్ంశ్రథాయ అథావయమాదిత్యవ్రతేతవానాగసాఅదితయేస్యామ – అస్తభ్నా ద్ద్యామృషభోఅంతరిక్షమమిమీతవరిమాణంపృథివ్యా ఆసీదద్విశ్వాభు వనానిసమ్రాడ్విశ్వేత్తానివరుణస్యవ్రతాని . యత్కించేదం వరుణ దైవ్యే జనేఽభిద్రోహంమనుష్యాశ్చరామసి-అచిత్తీయత్తవధర్మాయు యోపిమమానస్తస్మాదేనసో దేవరీరిషః – కితవాసోయద్రిరిపుర్న దీవి యద్వాఘాసత్యముతయన్నవిద్మ . సర్వాతావిష్యశిథిరేవ దేవాథా తేస్యామవరుణప్రియాసః . అవతేహేడోవరుణనమోభిరవయజ్ఞేభిరీ మహేహవిర్భిః . క్షయన్నస్మభ్యమసురప్రచేతోరాజన్నేనాగ్ంసిశి శ్రథఃకృతాని – తత్త్వాయామిబ్రహ్మణావందమానస్తదాశాస్తేయ జమానోహవిర్భిః - అహేడమానోవరుణేహ బోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుఃప్రమోషీః ॥

పరిణోరుద్రస్యహేతిర్వృణక్తుపరిత్వేషస్యదుర్మతిరఘాయోః అవస్థిరామఘవద్భ్యస్తనుష్వమీఢ్వస్తోకాయ తనయాయమృడయ. స్తుహిశ్రుతంగర్తసదంయువానం మృగన్నభీమముపహత్నుముగ్రం మృడా జరిత్రేరుద్రస్తవానోఅన్యంతేఅస్మన్నివపంతుసేనాః . మీఢు ష్టమశివతమశివోనస్సుమనాభవ – పరమేవృక్షఆయుధంనిధాయకృ త్తింవసాన ఆచరపినాకంబిభ్రదాగహి - అర్హన్ బిభర్షి సాయకానిధ న్వ - అర్హన్నిష్కంయజతంవిశ్వరూపం - అర్హన్నిదం దయసే విశ్వ మబ్భువం - నవాఓజీయోరుద్రత్వదస్తి . త్వమగ్నే రుద్రోఅసురో మహోదివః – త్వగ్ంశర్ధోమారుతంపృక్షఈశిషే . త్వంవాతైరరు

స్తైర్యాసి శంగయః_ స్త్వంపూషావిధతః పాసినుత్మనా - ఆపోరాజా న మధ్వరస్యరుద్రగ్ంహోతారగ్ం సత్యయజగ్ంరోదస్యాః - అగ్నిం పురాతనయిత్నోరచిత్తాద్ధిరణ్యరూపమవసేకృణుధ్వం ॥

బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమంపురస్తాద్విసీమత స్సురుచోవేనఆవః_ సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠా స్సతశ్చయోని మసతశ్చవివః_ పితా విరాజామృషభోరయీణాం - అంతరిక్షంవిశ్వరూప ఆవివేశ - తమ ర్కైరభ్యర్చంతివత్సం - బ్రహ్మసంతంబ్రహ్మణావర్ధయంతః - బ్రహ్మ దేవానజనయత్ - బ్రహ్మవిశ్వమిదంజగత్ - బ్రహ్మణఃక్షత్రంనిర్మితం - బ్రహ్మబ్రాహ్మణఆత్మనా - అంతరస్మిన్నిమేలోకాః - అంతర్విశ్వమి దంజగత్ - బ్రహ్మైవభూతానాంజ్యేష్ఠం - తేనకోఽర్హతిస్పర్ధితుం- బ్ర హ్మన్దేవాస్త్రయస్త్రిగ్ంశత్ - బ్రహ్మన్నింద్రప్రజాపతీ - బ్రహ్మన్హ విశ్వాభూతాని - నావీవాంతస్సమాహితా - చతస్రఆశాఃప్రచరంత్వ గ్నయః - ఇమన్నోయజ్ఞంనయతుప్రజానన్ - ఘృతంపిన్వన్నజరగ్ం సువీరం - బ్రహ్మసమిద్భవత్యాహుతీనాం ॥

విష్ణోర్నుకంవీర్యాణిప్రవోచం యఃపార్థివానివిమమేరజాగ్ం సియోఅస్కభాయదుత్తరగ్ంసధస్థంవిచక్రమాణస్త్రేధోరుగాయోవి ష్ణోరరాటమసివిష్ణోః పృష్ఠమసివిష్ణోశ్శ్నప్త్రేస్థోవిష్ణోస్స్యూరసివి ష్ణోర్ధ్రువమసివైష్ణవమసివిష్ణవేత్వా ॥

తదస్యప్రియమభిపాథోఅశ్యాం - నరోయత్రదేవయవోమదం తి - ఉరుక్రమస్యసహిబంధురిత్థా - విష్ణోఃపదేపరమేమధ్వఉత్సః- ప్ర తద్విష్ణుస్తవతేవీర్యాయ - మృగోనభీమఃకుచరోగిరిష్ఠాః - యస్యోరు షుత్రిషువిక్రమణేషు - అధిక్షియంతిభువనానివిశ్వా - పరోమాత్ర యాతనువావృధాన - నతేమహిత్వ మన్వశ్నువంతి - ఉభేతేవిద్మర జసీ పృథివ్యావిష్ణో దేవత్వం - పరమస్యవిత్సే - విచక్రమేపృథివీమేష

ఏతాం - క్షేత్రాయవిష్ణుర్మనుషేదిశస్యన్ - ధ్రువాసాఅస్యకీర
యోజనాసః - ఉరుక్షితిగ్ంసుజనిమాచకార - త్రిర్దేవః పృథివీమేష
ఏతాం - విచక్రమే శతర్చసంమహిత్వా - ప్రవిష్ణురస్తుతవసస్తవీ
యాన్ - త్వేషగ్గ్ంహ్యస్యస్థవిరస్యనామ- జాతవేదసేసునవామసోమ
మరాతీయతోనిదహాతివేదః - సనఃపర్షదతిదుర్గాణివిశ్వానావేవసిం
ధుందురితాత్యగ్నిః - తామగ్నివర్ణాంతపసాజ్వలంతీంవైరోచనీంకర్మ
ఫలేషుజుష్టాం - దుర్గాందేవీగ్ంశరణమహంప్రపద్యే సుతరసితరసేన
మః - అగ్నేత్వంపారయా నవ్యోఅస్మాన్థ్స్వస్తిభిరతిదుర్గాణివిశ్వా-
పూశ్చపృథ్వీబహులానఉర్వీభవాతోకాయతనయాయశంయోః - వి
శ్వానినోదుర్గహాజాతవెద స్సింధుంననావాదురితాతిపర్షి - అగ్నేఅత్రి
వన్మనసాగృణానోఽస్మాకంబోధ్యవితాతనూనాం పృతనాజితగ్ంసహ
మానమగ్నిముగ్రగ్గ్ంహువెమపరమాత్సధస్థాత్ - సనః పర్షదతిదు
ర్గాణివిశ్వాక్షామద్దేవోఅతిదురితాత్యగ్నిః ॥ అగ్నిరాయుష్మాన్,
ఇత్యాయుష్యసూక్తమంత్రంజపేత్ తతః.

అథ శ్రీసూక్తం.

హిరణ్యావర్ణాంహరిణీంసువర్ణరజతస్రజాం - చంద్రాంహిరణ్మ
యీంలక్ష్మీంజాతవెదోమమావహ - తాంమఆవహజాతవెదోలక్ష్మీ
మనపగామినీం - యస్యాంహిరణ్యంవిందేయంగామశ్వంపురుషాన
హం - అశ్వపూర్వాంరథమధ్యాంహస్తినాదప్రబోధినీం - శ్రియందే
వీ ముపహ్వయేశ్రీర్మాదేవీజుషతాం - కాంసోస్మితాంహిరణ్యప్రా
కారామార్ద్రాంజ్వలంతీం తృప్తాంతర్పయంతీం- పద్మేస్థితాంపద్మవర్ణాం
త్వామిహోపహ్వయేశ్రియం - చంద్రాంప్రభాసాంయశసాజ్వలంతీం
శ్రియంలోకేదేవజుష్టాముదారాం - తాంపద్మనేమీంశరణమహం

ప్రపద్యేఽలక్ష్మీర్మేనశ్యతాం త్వాంవృణే - ఆదిత్యవర్ణే తపసోధిజాతో వనస్పతిస్తవ వృక్షోథబిల్వః - తస్యఫలానితపసానుదంతు మాయాంతరాయాశ్చ బాహ్యా అలక్ష్మీః - ఉపైతుమాం దేవసఖః కీర్తిశ్చమణినాసహ - ప్రాదుర్భూతోస్మి రాష్ట్రేస్మిన్ కీర్తిమృద్ధిందదాతు మే - క్షుత్పిపాసామలాం జ్యేష్ఠా మలక్ష్మీర్నాశయామ్యహం - అభూతిమసమృద్ధించసర్వాంనిర్ణుదమే గృహాత్ - గంధద్వారాందురాధర్షాం నిత్యపుష్టాంకరీషిణీమ్ - ఈశ్వరీగ్ంసర్వభూతానాం త్వామిహోపహ్వయేశ్రియమ్ - మనసః కామమాకూతింవాచస్సత్యమశీమహి - పశూనాగ్ంరూపమన్నస్యమయిశ్రీశ్శ్రయతాంయశః - కర్దమేనప్రజాభూతా మయిసంభవకర్దమ - శ్రియం వాసయమేకులేమాతరంపద్మమాలినీం - ఆపస్సృజంతుస్నిగ్ధాని చిక్లీతవసమేగృహే- నిచదేవీం మాతరంశ్రియంవాసయమేకులే - ఆర్ద్రాంపుష్కరిణీంయష్టింపింగళాంపద్మమాలినీం - చంద్రాంహిరణ్మయీంలక్ష్మీంజాతవేదోమమావహ - ఆర్ద్రాంపుష్కరిణీంపుష్టిం సువర్ణాం హేమమాలినీం- సూర్యాంహిరణ్మయీంలక్ష్మీం జాతవేదోమమావహ - తాంమఆవహ జాతవేదోలక్ష్మీమనపగామినీం-యస్యాంహిరణ్యం ప్రభూతం గావోదాస్యోశ్వాన్విందేయంపురుషానహం ॥ ఓంతచ్ఛంయో+శాంతిః.

ఓమ్, నమోబ్రహ్మణే నమోఅస్త్వగ్నయే నమఃపృథివ్యై నమఓషధీభ్యః - నమోవాచేనమోవాచస్పతయే నమోవిష్ణవెబృహతేకరోమి - ఇత్యేతాంపరిధానీయామృచంకుంభంస్పృశంస్త్రిర్జపేత్ ॥ (అత్రకంఠభూషణే 'దధిక్రావ్ణ్ణః - ఆపోహిష్ఠా - హిరణ్యవర్ణాః- పవమానస్సువర్జనః - విష్ణోర్నుకం - కృణుష్వపాజః - మహాగ్ంఇంద్రః - సజోషాఇంద్ర - త్రాతారమింద్రం' ఇత్యేతేమంత్రాగృహీతానాన్యే.)

ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య కూర్చేనవ్యాహృతిభిః ప్రతిసర సూత్రంకుంభజలేన ప్రోక్ష్య వామహస్తేనసూత్రంగృహీత్వా వాసుకింధ్యాత్వాదక్షిణహస్తేన ‘త్రియంబకంయజామహేసుగంధింపుష్టివర్ధనం. ఉర్వారుకమివ బంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయమామృతాత్’ ఇతి సకృన్మంత్రేణ ద్విస్తూష్ణీం హారిద్రాదినా త్రిరున్మృజ్య ॥ భస్మనావానిశాచూర్ణైర్గోధూమాక్ష్యావావిశేషతః । త్రైయ్యంబకేనమన్త్రేణ కౌతుకంత్రిఃప్రమార్జయేత్ ॥ * ‘అగ్నిరాయుష్మాన్త్సవనస్పతిభిరాయుష్మాన్ తేనత్వాయుషాయుష్మంతంకరోమి సోమఆయుష్మాన్త్సఓషధీభిరాయుష్మాన్ తేనత్వాయుషాయుష్మంతంకరోమి యజ్ఞఆయుష్మాన్త్సదక్షిణాభిరాయుష్మాన్ తేనత్వాయుషాయుష్మంతం కరోమి బ్రహ్మాయుష్మత్తద్బ్రాహ్మణైరాయుష్మత్తేనత్వాయుషాయుష్మంతంకరోమి దేవాఆయుష్మంతస్తేమృతేనాయుష్మంతస్తేనత్వాయుషాయుష్మంతంకరోమి ॥ ఇతి (తండులపూర్ణంహస్తమిత్యాచారాద్బ్రాహ్మణ ఇతికంఠభూషణే)తండులపూర్ణం పుంసః దక్షిణం హస్తంగృహీత్వా - ‘విశ్వేత్తాతే, ఋబుచాబధ్నీయాత్ - ‘విశ్వేత్తాతేసవనేషుప్రవాచ్యాయాచకర్థమఘువన్నింద్రసున్వతే’ - ‘పారావతంయత్పురుసంభృతంవసృపావృణోచ్ఛరభాయఋషిబంధవే’ ఇతిబధ్వా - తథాస్త్రియావామం హస్తంగృహీత్వా ‘బృహత్సామక్షత్రభృద్వృద్ధవృష్ణియంత్రిష్టుభౌజశ్శుభితముగ్ర

---

* (అత్రబోధాయనః - ప్రతిసరసూత్రమాదాయ - వాసుకింధ్యాత్వా - త్రైయ్యంబకేనమంత్రేణభస్మనాసమ్మృజ్య - ‘అగ్నిరాయుష్మా’ నితి పంచభిర్దక్షిణహస్తంగృహీత్వా - బృహత్సామేతిబధ్నాతి స్త్రీణాం వామహస్తం భస్మనాఘృతసూక్తేన ‘యోబ్రహ్మాబ్రహ్మణ’ ఇతిరక్షాంకుర్యాత్ ఇతి. (భస్మస్థానే హారిద్రా చూర్ణ గ్రహణమేవశిష్టా ఆచరంతి.)

ధీరం - ఇంద్రస్త్వామేనపంచదశేనమధ్యమిదంవాతేనసగరేణరక్షు'. ఇతిబధ్నీయాత్ - ('విశ్వేత్తాతేత్యృచాపుంసాంబధ్నీయాద్దక్షిణేకరే। తథావామకరేస్త్రీణాంబృహత్సామేతి మన్త్రితః॥ విశ్వేత్తాతే బృహత్సామ మన్త్రాభ్యామథకౌతుకం। బధ్నీయాద్దక్షిణేపాణౌ పుంసస్తండులపూరితే॥ తథావామకరేస్త్రీణాం బధ్నీయాచ్చయథాక్రమం' ఇత్యాదికంఠభూషణోదాహృతవచనాన్యత్రప్రమాణతయాఽనుసంధేయాని.) 'యోబ్రహ్మబ్రహ్మణఉజ్జహారప్రాణైశ్శిరఃకృత్తివాసాః పినాకీ - ఈశానోదేవస్సనఆయుర్దధాతుతస్మైజుహోమిహవిషాఘృతేన - బిభ్రాజమానస్సరిరస్యమధ్యాద్రోచమానో ఘర్మరుచిర్యఆగాత్ - సమృత్యుపాశాదపనుద్యఘోరాదిహాయుషేణోఘృతమత్తుదేవః। - బ్రహ్మజ్యోతిబ్రహ్మపత్నీషుగర్భం యమాదధాత్పురురూపం జయంతం - సువర్ణరంభగ్రహమర్కమర్చ్యంతమాయుషే వర్ధయామోఘృతేన - శ్రియంలక్ష్మీమౌపలామంబికాంగాంషష్ఠీంజయామింద్రసేనే త్యుదాహుః - తాంవిద్యాంబ్రహ్మయోనిగ్ంసురూపామిహాయుషేతర్పయామోఘృతేన, దాక్షాయణ్యస్సర్వయోన్యస్సయోన్యాస్సయోన్యాసహస్రశోవిశ్వరూపావిరూపాః ససూనవస్సపతయస్సయూథ్యాఇహాయుషేణోఘృతమిదం జుషంతాం - దివ్యాగణాబహురూపాఃపురాణా ఆయుచ్ఛిదోనఃప్రమథ్నంతువీరాన్ - తేభ్యోజుహోమిహవిషాఘృతేనమానః ప్రజాగ్ంరీరిషోమోతవీరాన్। ఏకఃపురస్తాద్యఇదంబభూవ యతోబభూవభువనస్యగోపాః - యమప్యేతి భువనగ్ంసాంపరాయే। సనోహవిర్ఘృతమిహాయుషేత్తుదేవః। వసూనురుద్రా ఆదిత్యాన్మరుతోథసాధ్యాన్ ఋభూన్ యక్షాన్ గంధర్వాగ్ంశ్చ పితౄగ్ంశ్చ విశ్వాన్భృగూన్ సర్పాగ్శ్చాంగిరసోథసర్వాన్ - ఘృతగ్ంహుత్వా స్వాయుష్యా

మహాయామశక్యాత్ ॥ విష్ణోత్వన్నో అంతమశ్శర్మణాయ చ్ఛసహంత్య । ప్రతేధారామధుశ్చుతఉత్సందుహ్రితేఅక్షితం ॥ ఇతిరక్షాంకృత్వా రక్షాబంధనముహూర్తస్సుముహూర్తోస్త్వితిభవంతోమహాంతోఽనుగృహ్ణంతు. ఇతిసదస్యాన్ప్రార్థ్య - తథాస్త్వితిత్రే ప్రబ్రూయుః. వివాహోధానయోస్తు పుంసాందక్షిణేహస్తే 'విశ్వేత్రాత' ఇతిబధ్వా స్త్రీణాంవామహస్తే 'బృహత్సామే' తిబధ్నీయాత్ - ఉత్సవాంతేసాయంసంధ్యాయాంబంధనమంత్రేణతత్సూత్రం విస్రస్యపరిత్యజేత్ ॥ అథానేచవివాహేచ దంపత్యోరుభయోరపి । తత్సుంసవనసీమంతే స్త్రియాఏవతుకౌతుకం ॥ దంపత్యోరుభయోః కార్యే స్త్రియఃపూర్వంసమాచరేత్ । నిర్వృత్తేత్వథకల్యాణేనరోనద్ధంచకౌతుకం ॥ ప్రాప్తేనిశాముఖేతస్మిన్ మంత్రేణాథతతస్త్యజేత్ ॥ బంధనమంత్రేణైవ తత్త్యాగశ్చ.

ఇతి ప్రతిసర ప్రయోగః.

అథాభ్యుదయ శ్రాద్ధప్రయోగః.

యత్రాదావిహితంతత్ర ప్రాతఃకాలేకృత్వాఽనంతరంకర్మకుర్యాత్. యత్రాంతేవిహితం తత్రపూర్వంకర్మకృత్వా పరేద్యుఃప్రాతఃకాలేకుర్యాత్. తత్రోపవీతీప్రాఙ్ముఖోదక్షిణంజాన్వాచ్య ప్రాగగ్రైః ఋజుభిర్యుగ్మైర్దర్భైస్తిలార్థేయవైః దేవతీర్థేనప్రదక్షిణంసర్వంకుర్యాత్. సంకల్పావాహనాదౌ నాందీముఖశబ్దేనపితరోవిశేష్యాః, వసుసత్యాఖ్యావిశ్వేదేవాః; బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య-ప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా+ప్రీత్యర్థం అముకగోత్రస్యాముక

శర్మణో మమకుమారస్య అముక కర్మాంగమభ్యుదయం యథాశ క్తి హిరణ్యరూపేణ కరిష్యామీతిసంకల్ప్య - వరణేతుప్రతివర్గాణాం విశ్వేదేవార్థేద్వౌద్వౌవిప్రౌ, మాత్రాదీనాంపిత్రాదీనాం మాతామహాదీనాంచనవానామేకైకస్యద్వౌద్వౌ, విష్ణ్వర్థమేకం; ఏవంపంచవింశతిబ్రాహ్మణాన్వృణుయాత్. ద్రవ్యస్యబ్రాహ్మణస్యవాఽభావేవర్గద్వయస్య విశ్వేదేవార్థేద్వౌ, ప్రతివర్గంద్వౌద్వౌ, విష్ణ్వర్థమేకమేవం నవబ్రాహ్మణాన్వృణుయాత్. అముకకర్మాంగభూతేఽస్మిన్నభ్యుదయేవసుసత్యాఖ్య విశ్వేదేవార్థే భవన్తౌ వృణఇత్యాది క్రమేణ వరణప్రకారః. ఏవంవరణాది గంధపుష్పదానాన్తం కృత్వా; బ్రాహ్మణానాంపురతఃఅన్నశ్రాద్ధచతుర్గుణంహిరణ్యంనిధాయ తద్గృహీత్వా, 'యజ్ఞేశ్వరోహవ్య సమస్తకవ్యభోక్తాఽవ్యయాత్మాహరిరీశ్వరోఽత్ర। తత్సన్నిధానాదపయాన్తిసద్యో రక్షాగ్ంస్యశేషాణ్యసురాశ్చసర్వే॥ ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః। త్రీన్లోకాన్వ్యాప్యభూతాత్మా భుఙ్త్కేవిశ్వభుగవ్యయః॥ హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజంవిభావసోః। అనంతపుణ్యఫలదమతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే॥ ఇదమముకకర్మాంగ భూతే ఽస్మిన్నభ్యుదయేవసుసత్యాఖ్యవిశ్వేభ్యోదేవేభ్యో నాందీముఖేభ్యః, నాందీముఖమాతృపితామహీ ప్రపితామహీభ్యో నాందీముఖాభ్యః, నాందీముఖపితృపితామహ ప్రపితామహేభ్యో నాందీముఖేభ్యః, నాందీముఖసపత్నీక మాతామహ మాతుఃపితామహ మాతుఃప్రపితామహేభ్యో నాందీముఖేభ్యః, నాందీ (శ్రాద్ధ) సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణవే చఇదమాగ్నేయం హిరణ్యమితి హిరణ్యం నిధాయ; అనేన హిరణ్యరూపేణాభ్యుదయేన వసుసత్యాఖ్యవిశ్వేదేవరూపీ, నాందీముఖమాతృపితామహీ ప్రపితామహీరూపీ, నాందీముఖపితృపితామహ

ప్రపితామహరూపీ, నాందీముఖమాతామహమాతుఃపితామహ మాతుఃప్రపితామహరూపీ, నాందీ (శ్రాద్ధ) సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణురూపీ సర్వాత్మాభగవాన్ సఏవ (సదేవః) శ్రీజనార్దనః ప్రీయతామితియవోదకముత్సృజ్య-ఉత్సృష్టాం దక్షిణాం స్పృశన్ « ఇడా దేవహూర్మనుర్యజ్ఞనీర్బృహస్పతిరుక్థామదానిశగ్ంసిషద్విశ్వేదేవాస్సూక్తవాచః పృథివిమాతర్మామాహిగ్ంసీర్మధుమనిష్యే మధుజనిష్యేమధువక్ష్యామిమధువదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తంమా దేవా అవన్తు శోభాయై పితరో ఽనుమదంతు । (సంహి ॥ 3 ॥ 5 ॥ ౨॥ ౧)
ఇడఏహ్యాదితఏహి సరస్వత్యేహి (‘అత్రశుభగ్ంశుభ’ మితి కేచిద్వదంతి) శోభనగ్ం శోభనం (ఆర॥ ౭) ఇత్యుక్త్వా - ఇదం హిరణ్యంనానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్య స్సంప్రదదేనమమేతి సాక్షతం జలంభూమౌనిసృజ్యసతామ్బూలంహిరణ్యంశ్రీవైష్ణవేభ్యోదద్యాత్. తదఙ్గంపుణ్యాహం కుర్యాత్. మాతుశ్శ్రాద్ధంతుపూర్వం స్యాత్పితౄణాం తదనంతరం । తతోమాతామహానాంచవృద్ధౌశ్రాద్ధత్రయంస్మృతం ॥ పుంసినామాన్నచౌళోప స్నానపాణిగ్రహేషుచ। అగ్న్యాధేయేవ్రతేసోమేదశస్వభ్యుదయంస్మృతం ॥ *

ఇత్యభ్యుదయ శ్రాద్ధప్రయోగః.

---

* (అత్రకంఠభూషణచంద్రికాదిగ్రంథేషు నాందీశ్రాద్ధస్త్వన్నేనామేన హిరణ్యేనవేతిత్రేధావికల్పేన ప్రతిపాదితోపీదానీన్తనశిష్టాచారానురోధాద్ధిరణ్యేననాందీశ్రాద్ధప్రయోగఏవాత్ర లిఖితః. తత్తత్ప్రకారస్తుతత్తద్గ్రంథేష్వేవద్రష్టవ్యః)

అథ పుణ్యాహ ప్రయోగః.

అత్రకౌస్తుభమతే; 'ఆద్యంతయోస్తు కర్తవ్యం పుణ్యాహం సర్వకర్మణాం' ఇతిశౌనకవచనాద్యథాభూతి కర్మసుపుణ్యాహంస్వస్త్యృద్ధిమిత్యుదాహృతేశ్చ, ఆదావిహితమాదౌ, తత్రావిహితం కర్మాన్తే, సర్వకర్మసుపుణ్యాహంవాచయేత్. తత్ప్రకారస్తు, శుచౌదేశే తండులోపరిప్రాగగ్రాన్ దర్భాన్సంస్తీర్య - తదుపరిసకూర్చం సపల్లవం సోదకం సఫలం కుంభంనిధాయ - ప్రణవవ్యాహృతిభిరద్భిరాపూర్య గంధాదిభిరభ్యర్చ్యాలంకృత్య దర్భైఃప్రచ్ఛాద్య-ప్రాణానాయమ్య అస్యాం శుభతిథౌ గోత్రస్యశర్మణో మమ కుమారస్యాముకకర్మాంగం పుణ్యాహం వాచయిష్యఇతి సంకల్ప్య చతురోబ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా తండులాదివాదత్వా పరితోష్య తైస్తైర్దర్భహస్తైః పుణ్యాహం వాచయేత్. అత్రబ్రాహ్మణాః ప్రాఙ్ముఖాస్తిష్ఠేయుస్తేషాం దక్షిణత ఉదఙ్ముఖో వాచయితాతిష్ఠేత్. అశక్తావాసీరన్వా. ('ప్రాఙ్ముఖైర్దర్భహస్తైశ్చతిష్ఠద్భిరథవోషితైః । ఓమిత్యేకాక్షరంపూర్వం పుణ్యాహంవాచయేద్ద్విజః'॥ఇతిశౌనకః) ఓమ్, స్వామినఃమనస్సమాధీయతామితి ప్రార్థ్య సమాహితమనసస్స్మఇతి తైఃప్రత్యుక్తే ప్రసీదంతుభవంతఇతి తాన్‌పునః ప్రార్థ్యప్రసన్నాస్స్మఇతితైః ప్రత్యుక్తే కర్తాఅంజలింబధ్వా - ఓం భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిష్య ఇతివిజ్ఞాప్య - ఓంవాచ్యతామిత్యనుజ్ఞాతే; కుంభంవామహస్తేనిధాయ దక్షిణహస్తేనపిధాయ ఓంకర్మణః పుణ్యాహం భవంతో బ్రువంతు పుణ్యాహం కర్మణోఽస్తు, ఏవంత్రిః ఓంకర్మణేస్వస్తిభవంతో బ్రువంతు స్వస్తికర్మణేఽస్తు. ఓం కర్మణః, ఋద్ధింభవంతోబ్రువంతు కర్మఋధ్యతాం, ఇతి ప్రార్థనాప్రతివచనే

త్రిస్త్రిః. పూర్వవత్ కుంభంనిధాయ అనంతరంపుణ్యాహ సమృద్ధిర స్తుశివంకర్మాస్తు ప్రజాపతిః ప్రియతామితిప్రార్థయేత్. అస్తుప్రియ తాంభగవాన్ ప్రజాపతిరితిప్రత్యాహుః. అథశాంతిరస్త్విత్యాదీని తేసర్వేసహబ్రూయుః, * శాంతిరస్తుపుష్టిరస్తు తుష్టిరస్తు బుద్ధిరస్తు అవిఘ్నమస్తు ఆయుష్యమస్తు ఆరోగ్యమస్తు శివంక ర్మాస్తు (ధనధాన్యసమృద్ధిరస్తు గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు. ఈశాన్యాం బహిర్దేశే అరిష్టనిరసనమస్తు ఆగ్నేయ్యాం యత్పా

---

* అత్రబోధాయనః - పుణ్యాహంస్వస్త్యృద్ధిమితి వాచయిత్వా - శాంతిరస్తు- పుష్టిరస్తు - తుష్టిరస్తు - బుద్ధిరస్తు - అవిఘ్నమస్తు- ఆయుష్యమస్తు - ఆరోగ్యమస్తు- శివంకర్మాస్తుఇత్యాశిషమేవైతామాశాస్తే - తద్వైవైతరేషాం ప్రతివచనం - పుణ్యా హంభవంతో బ్రువంత్విత్యనేనాహశ్చ నక్షత్రంచపూతేభవతస్తఏవైనం పూతేపునీతః. స్వస్తిభవంతోబ్రువం త్విత్యనేన గోబ్రాహ్మణాశీరుక్తా. తఏవైనమాశిషా సమృద్ధ యంతి - బుద్ధింభవంతోబ్రువంత్విత్యనేన బుగ్యజుస్సామ్నామృద్ధిరుక్తా, తైరేవ బుద్ధిమాన్భవతి, యఏవైనం విద్వాన్ పుణ్యాహం వాచయతినాస్యకర్మోపహతం భవతీతి - అత్రాశ్వలాయనేన ' పుణ్యాహం సమృద్ధిరస్తు, శివంకర్మాస్తు, ప్రజాపతిః ప్రియతామిత్యుక్త్వా అనంతరం శాన్త్యాదికముక్తం - ఏతదేవశిష్టాచారానురోధా దస్మాభిరుక్తం - బోధాయనేననిరుక్త పుణ్యాహస్య స్వస్తిబుద్ధి శబ్దాంతర్భావాద్ధన ధాన్య సమృద్ధిరస్తు, గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు అరిష్టనిరసనమస్త్విత్యాదికమస్మాభి రోక్తం - అత్రాశ్వలాయనః - తతోస్త్వితిచతైరుక్తే సర్వేశాంతిముఖాశిషః । వదే యుఃప్రియతామంతం క్షితౌకించిజ్జలంసృజేత్ ॥ యజమానాంజలౌదద్యాదాశీస్సుస్రా వితంజలం । శుద్ధ్యర్థంయదిపుణ్యాహంకూర్చేనప్రోక్షయేద్గృహం ॥ అత్రప్రజాపతిః స్వవేదసూత్రవిద్భిశ్చ పుణ్యాహకరణంభవేత్ । చతుర్భిరథవాసర్వైశ్శుద్ధైర్ద్విప్రైస్తుత ద్భవేత్ ॥ ప్రాఙ్ముఖైర్దర్భహస్తైశ్చతిష్ఠద్భిరథవోపవిష్టైః । ఉదఙ్ముఖోవాచయితాతిష్ఠే త్కుంభధరోద్విజః ॥ ఓమిత్యేకాక్షరంపూర్వం పుణ్యాహం వాచయేద్ద్విజః। వర్ణత్ర యాణాంవినాశూద్రే వాచ్యమప్రణవంద్విజైః ॥ ఇతి. ఇత్యాది ద్రష్టవ్యమ్.

పంతత్వ ్రితిహాతమస్తు సర్వా స్సంపదస్సంతు) ఇతిపర్వాణి ప్రార్థనా ప్రతివచనాని ప్రణవపూర్వక మేసకుర్యుః. ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిరితి పాత్రాంతరనీతం పాత్రస్థం కుంభజలం కుంభే నిసా్రివ్య, 'ఇమంమేవరుణ – తత్త్వాయామీ' తిద్వాభ్యాం. అస్మిన్ కుంభేవరుణరూపిణం భగవంతం పుండరీకాక్ష మావాహయామీ త్యావాహ్యాసనాది పీటికాంతైరభ్యర్చ్య, (అత్ర శుద్ధిపుణ్యాహావాచనేతు 'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచం 'ఆపోహిష్ఠా మయోభువ, ఇతి తిస్రః', 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా' ఇతిచ తస్రః, 'పవమానస్సువర్జనః' ఇత్యనువాకం, (పవమానః వైశ్వానరోరశ్మిభిః – ఇదం బ్రహ్మపునీమహే . సుదుఘాహిపయస్వతీః - బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితం) ఓమ్ తచ్ఛంయోరావృణీమహే+ శంచతుష్పదే. ఓమ్, శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః, ఇతిజపేత్. ప్రిణవేనకుంభముత్థాప్య. వరుణాంతర్యామిణే శ్రీ పుండరీకాక్షాయనమః యథాస్థానంప్రతిష్ఠాపయామీతి వరుణాంతర్యామిణం భగవంతమారాద్ధ్యోద్వాస్య. కుంభజలేనప్రోక్ష్య - పుణ్యాహతీర్థం యథాప్రకరణముపయుంజీత. యజమానం 'దేవస్యత్వే' త్యాదినాప్రోక్షయేత్. యద్వా 'యజమానంగృహాదికంచ' 'వాస్తోష్పతేప్రతిజానీహ్యస్మాన్థ్స్వావెశో అనమీవోభవానః- యత్త్వేమహే ప్రతితన్నో జుషస్వ శన్నఏధిద్విపదేశంచతుష్పదే - వాస్తోష్పతే శగ్మయాసగ్ం సదా తేసక్షీమహి రణ్యాయా గాతుమత్యా . అవఃక్షేమ ఉతయోగేవరంనో యూయంపాతస్వస్తిభిస్సదానః – వాస్తోష్పతేప్రతరణోనఏధిగోభిర శ్వేభిరిందో - అజరాసస్తేసఖ్యేస్యామ పితేవపుత్రాన్ ప్రతినోజుషస్వ - అమీవహావాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యా విశన్ సఖాసుశేవఏధినః - శివగ్ంశివం.' ఇతిప్రోక్షయేత్.

కృతంకర్మభగవతేసమర్పయేత్. (అత్రసంగ్రహేణ నిరూపితా శ్శుద్ధి పుణ్యాహవాచనమంత్రాస్తు ప్రతిసర మంత్ర జపప్రకరణే స్పష్టమభి హితాః.)

ఇతి పుణ్యాహ ప్రయోగః.

అథజాతకర్మాదీనాం స్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తం.

అనుజ్ఞా పరికారః.

పాణిపాదంప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య పవిత్రపాణిః తాంబూలనారికేళాక్షతాది మంగళద్రవ్యంగృహీత్వా_ఓమ్, నమస్సదసేనమస్సదసస్పతయే నమస్సఖీనాం పురోగాణాంచక్షుషే. నమోదివే నమఃపృథివ్యై - సప్రథసభాంమే గోపాయ - యేచసభ్యాస్సభాసదః - తానింద్రియావతఃకురు - సర్వమాయురుపాసతాం, సర్వేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః. స్వామినః భవత్పాదమూలే మయాసమర్పితాం ఇమాం సౌవర్ణీందక్షిణాంయత్కించిదపి యథోక్తదక్షిణామివస్వీకృత్య అముకగోత్రే అముకనక్షత్రేజాతస్య మమకుమారస్య జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశనచౌళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తంకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణ, తథాస్తు యోగ్యతాసిద్ధిరస్తు ఇత్యనుజ్ఞాతః.

శ్రీవిష్వక్సేనారాధనమ్.

దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్యప్రారిప్సితస్యకర్మణః నిర్విఘ్నేనపరిసమాప్త్యర్థమాదౌ శ్రీవిష్వక్సేనారాధనంకరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య - ఓం శుక్లాంబరధరంవి

ష్ణుం శశివర్ణంచతుర్భుజం । ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నో పశాంతయే ॥ యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాఃపరశ్శతం । విఘ్నంనిఘ్నంతిసతతం విష్వక్సేనంతమాశ్రయే ॥ దివ్యాకారంస రోజాక్షం శంఖచక్రగదాధరం । ముకుందద్వారనిలయం విష్వ క్సేనముపాస్మహే ॥ ఓంభూః విష్వక్సేనమావాహయామి,ఓంభువః విష్వక్సేనమావాహయామి, ఓం సువఃవిష్వక్సేనమావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః విష్వక్సేన మావాహయామి ఇత్యేతాదిభి రావాహ్య విష్వక్సేనాయనమఃధ్యాయామి(ఆవాహయామి)ఆసనం సమర్పయామి పాదయోఃపాద్యంసమర్పయామి అర్ఘ్యంసమర్పయా మి ఆచమనీయం సమర్పయామి- ఆపోహిష్ఠామయోభువః+ఆపోజన యథాచనః - స్నాపయామి-స్నానానంతర మాచమనీయం సమర్ప యామి -వస్త్రంసమర్పయామి- ఉపవీతంసమర్పయామి- గంధంసమ ర్పయామి-పుష్పంసమర్పయామి- ధూపంసమర్పయామి- దీపంసమర్ప యామి- ఏతేగంధాక్షత పుష్పధూప దీపోత్తరీయాభరణాద్యలంకా రాస్సర్వోపచారాః, ఓం భూర్భువస్సువరితిప్రోక్ష్య దేవసవితః ప్రసు వేతిపరిషిచ్య విష్వక్సేనాయనమః గుడోపహారం నివేదయామి ఆచ మనీయం సమర్పయామి తాంబూలం సమర్పయామి సువర్ణపుష్పం సమర్పయామి సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

శ్రీగోవిందేత్యాది - అస్యాంశుభతిథౌ అముగోత్రస్య అ ముకనక్షత్రేజాతస్య మమకుమారస్య జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రా శన చౌళోపనయనకర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణప్రాయశ్చిత్తంకరి ష్య ఇతిసంకల్ప్య - యథాయోగ్యం యథాశక్తి తత్తత్కాలానుగు ణం హిరణ్యంగృహీత్వా, హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజంవిభావ సోః । అనంత పుణ్యఫలదమతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదమముక

గోత్రస్యాముకనక్షత్రేజాతస్య అస్యకుమారస్య జాతకర్మనామకరణా న్నప్రాశన చౌళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేమ్వకరణప్రాయశ్చి త్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాణి యత్కించిద్ధిరణ్యాని నానాగోత్రేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యస్సంప్రదదేనమమ, ఇతిభూమావాసాదితం సజ లంహిరణ్యం నిస్రావ్యతత్ బ్రాహ్మణేభ్యోదద్యాత్.

అథప్రాయశ్చిత్తహోమః.

స్థండిలం కల్పయిత్వా ప్రాచీకిపూర్వాముదక్సంస్థం దక్షిణారం భమాలిఖేత్ - అథోదీచీఃపురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్, అ వాక్షోభ్యుత్య తృణంనైరృత్యాంనిరస్య అపఉపస్పృశ్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య అపోక్షణతోయశేషం ప్రాగుదగ్వోత్సిచ్య ప్రాక్తోయము న్యన్నిదథాత్యుదగ్వాయథాబహిస్స్వాచ్ఛ పరిస్తరాణాం-ప్రాగగ్రై రుదగగ్రైష్షోడశభిష్షోడశభిర్దర్భైః ప్రాగాదిప్రదక్షిణం పరిస్తీర్య ఉత్త రానధరాన్ దక్షిణానుత్తరాన్కృత్వా అగ్నేరుత్తరతోదర్భాన్ సంస్తీర్య తేషు దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీమితరదర్వీంచ ద్వంద్వం ము వాంచి సాదయిత్వా ఆయామతకిపరిమాణం ప్రోక్షణీసంస్కారః పాత్రప్రోక్ష ఇతి పాత్రాణ్యుత్తానానికృత్వా సర్వాణిదద్భిః త్రిఃప్రో క్ష్య పునశ్చాద్భి రాపూర్యకించిద్దక్షిణతోనిధాయ పవిత్రమాజ్యస్థా ల్యాంనిధాయ ఆజ్యంవిలాప్యఉదీచోంగారాన్నిరుహ్య తేష్వధిశ్రిత్య జ్వాలతాతృణేనావద్యోత్య ద్వేదర్భాగ్రే ప్రచ్ఛిద్యప్రత్యాస్యతయోగపత్ర్య త్యస్య త్రిఃపర్యగ్నికృత్వాఉదగుద్వాస్యాంగారా నగ్నౌప్రత్యూహ్య ఉదగగ్రాభ్యాంపవిత్రాభ్యాం పునరాహార మాజ్యం త్రిరుత్పూయ వ

విత్రగ్రంథింవిస్రస్యాపఉపస్పృశ్య ప్రాగగ్ర మగ్నౌప్రహరతి యేనజు హోతితదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్సంమృజ్య పునఃప్రతితప్య ప్రోక్ష్య దర్వ్యాంనిధాయ దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి. ‹అదితేను మన్యస్వ అనుమతేనుమన్యస్వ సరస్వతేనుమన్యస్వ దేవసవితః ప్రసువ' ఇతిపరిషిచ్య కుమారేణాన్వారబ్ధః - ప్రతినిమిత్తం ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్జుహుయాత్. ఓం భూస్స్వాహా అగ్నయఇదం – ఓం భువస్స్వాహా వాయవఇదం – ఓం సువస్స్వాహా సూర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా ప్రజాపతయఇదం – అగ్నేభ్యావర్తిన్నభిన ఆవర్తస్వాయుషావర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయాధనేనస్వాహా – అగ్నయే ఽభ్యావర్తినఇదం - అగ్నే అంగిరశ్శతంతే సంత్వావృతస్సహస్రం తఉపావృతః – తాసాం పోషస్యపోషేణ పునర్నో నష్టమాకృధి పునర్నో రయిమాకృధిస్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం– పునరూర్జానివర్తస్వ పునరగ్నఇషాయుషా – పునర్నఃపాహి విశ్వతస్స్వాహా- అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం– సహరయ్యానివర్తస్వాగ్నేపిన్వస్వధారయా – విశ్వప్స్నియావిశ్వతస్పరిస్వాహా – అగ్నయేభ్యావర్తినఇదం – పాహినోఅగ్నఏనసే స్వాహా – అగ్నయఇదం – పాహినోవిశ్వవేదసేస్వాహా – విశ్వవేదసఇదం – యజ్ఞంపాహివిభావసోస్వాహా – విభావసవఇదం – సర్వంపాహిశతక్రతోస్వాహా- శతక్రతవఇదం – పాహినోఅగ్నఏకయా – పాహ్యుతద్వితీయయా – పాహ్యూర్జంతృతీయయా – పాహిగీర్భిశ్చతసృభిరూర్జాంపతయే - పాహిచతసృభిర్వసోస్వాహా– అగ్నయఇదం– అగ్నేఽభ్యావర్తిన్నభిన ఆవర్తస్వాయుషావర్చసాసన్యా మేధయా ప్రజయాధనేనస్వాహా – అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం- అగ్నే అంగిరశ్శతంతే సంత్వావృతస్సహస్రంతఉపావృతః – తాసాంపోషస్యపోషేణ పునర్నో నష్టమాకృధి పున

రోన్నే రయిమాకృధిస్వాహా — అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం—పునరూర్జా నివర్తస్వ పునరగ్న ఇషాయుషా - పునర్నః పాహివిశ్వతస్స్వాహా-అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం- సహరయ్యానివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వధారయా విశ్వప్స్నియా విశ్వతస్పరిస్వాహా- అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం — ఓం భూస్స్వాహా — అగ్నయఇదం ఓం భువస్స్వాహా - వాయవఇదం- ఓం సువస్స్వాహా - సూర్యాయేదం ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయఇదంనమమ - త్వంనోఅగ్నేవరుణస్యవిద్వాన్ దేవస్య హేడోఽవయాసిసీష్ఠాః యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచానోవిశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వంనోఅగ్నేఽవమోభవోతీ నేదిష్ఠోఅస్యా ఉషసోవ్యుష్టౌ - అవయక్ష్వనోవరుణగ్ంరరాణోవీహిమృడీకగ్ం సుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - త్వమగ్నే అయాస్యయాసన్మనసాహితః - అయాసన్ హవ్యమూహిషేఽయానోధేహి భేషజగ్ంస్వాహా-అగ్నయే అయసఇదం- ఉదుత్తమం వరుణపాశమస్మదవాధమం విమధ్యమగ్ంశ్రథాయ, అథావయమాదిత్యవ్రతేతవానాగసా అదితయేస్యామస్వాహా - వరుణాయేదం - యేతేశతంవరుణయేసహస్రంయజ్ఞియాః పాశావితతాఃపురుత్రా - తేభ్యోనఇంద్రస్సవితోతవిష్ణుర్విశ్వేదేవా ముంచంతు మరుతస్స్వస్త్యస్వాహా- వరుణేంద్రసవితృవిష్ణువిశ్వేదేవమరుద్భ్యఇదం - ఏతా షడ్వింశాహుతీర్జుహుయాత్.

అథవా.

వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః పూర్వోక్తపాహిపంచకైఃపునర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరితిపాహిత్రయోదశకైః ‘ త్వంనోఅగ్నే-సత్వంనోఅగ్నే-త్వమగ్నేఅయాసి-ఉదుత్తమం-యేతేశత ’ మిత్యేతైశ్చవాజుహుయాత్ ,ప్రాణానాయమ్యాస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తహో

-షుకర్మణి మధ్యేసంభావిత మంత్రతంత్ర స్వరవర్ణ విధివిపర్యాస న్యూ
నాతిరిక్తప్రాయశ్చిత్తార్థంసర్వప్రాయశ్చిత్తహోమంహోష్యామి- ఓం
భూర్భువస్సువస్స్వాహా-ప్రజాపతయఇదం-అనాజ్ఞాతంయదాజ్ఞాతంయ
జ్ఞస్యక్రియతేమిథు-అగ్నేతదస్యకల్పయ- త్వగ్ంహివేత్థ యథాతథగ్
స్వాహా - అగ్నయఇదం పురుషసమ్మితోయజ్ఞో యజ్ఞఃపురుషస
మ్మితః - అగ్నేతదస్యకల్పయ - త్వగ్ంహివేత్థయథాతథగ్ం స్వా
హా - అగ్నయఇదం - యత్పాకత్రామనసాదీనదక్షాణా- యజ్ఞస్య
మన్వతేమర్తాసః - అగ్నిష్టద్ధోతాక్రతువిద్విజానన్ - యజిష్ఠో దేవా
గ్ంఋతుశోయజాతిస్వాహా - అగ్నయఇదం-త్వన్నోఅగ్నేవరుణస్య
విద్వాన్-దేవస్యహేడోఽవయాసిసీష్ఠాః- యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచా
నోవిశ్వాద్వేషాగ్ం సిప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా, అగ్నివరుణాభ్యా
మిదం - సత్వంనోఅగ్నేఽవమోభవోతీనేదిష్ఠోఅస్యాఉషసావ్యుష్టౌ-
అవయక్ష్వనోవరుణగ్ం రరాణోవీహిమృడీకగ్ం సుహవోన ఏధిస్వా
హా - అగ్నివరుణాభ్యామిదం - అభిర్గీర్భిర్యదతోనఊనమాప్యాయ
యహరివోవర్ధమానః-యదాస్తోతృభ్యోమహిగోత్రారుజాసి భూయి
ష్ఠభాజోఅథతేస్యామస్వాహా-ఇంద్రాయహరివతఇదం- ఇదంవిష్ణుర్విచ
క్రమేత్రేధానిదధేపదం - సమూఢమస్యపాగ్ం సురేస్వాహా- విష్ణవఇ
దం. ఓంభూస్స్వాహా. అగ్నయఇదం ఓంభువస్స్వాహా,వాయవఇదం-
ఓంసువస్స్వాహాసూర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా -
ప్రజాపతయఇదం- ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా-శ్రీవిష్ణవేపరమాత్మనఇదం-
ప్రాణాయామ్య అదితేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః- అనుమతేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః సర
స్వతేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః - దేవసవితః ప్రాసావీః, ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా -
శ్రీవిష్ణవేపరమాత్మనఇదం. అగ్నేనయసుపథారాయేఅస్మాన్ వి
శ్వానిదేవవయునానివిద్వాన్-యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనోభూయి

ష్ఠాం తేనమఉక్త్యంవిధేమ - అగ్న యేనమః - మంత్రహీనంక్రియాహీనంభక్తిహీనం ఘాలతాశన । యద్హుతంతుమయా దేవపరిపూర్ణంతదస్తుతే ॥ ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపఃకర్మాత్మకానివై । యాని తేషా మశేషాణాంకృష్ణానుస్మరణంపరం ॥ ప్రణమ్యాభివాద్యాచమ్య కృతం కర్మ భగవతేసమర్పయేత్. అతీతంకర్మకుర్యాత్తతస్తాత్కాలికంకర్మకుర్యాత్.

అగ్నిసంధాన ప్రయోగః.

ఓం నమస్సదస ఇత్యారభ్య యథోక్తదక్షిణామిమస్వీకృత్య ఆవయోర్విచ్ఛిన్నౌపాసనాగ్నిసంధానంకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి భవంతోమహాంతోనుగృహ్ణంతు - తథాస్తు యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితిప్రత్యుక్తే - దక్షిణతఃప్రాగాసీనోదర్భాన్ ధారయమాణఃపవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిందేత్యాది—అస్యాంశుభతిథౌ శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం ఆవయోర్విచ్ఛిన్నౌపాసనాగ్నిసంధానంకరిష్యే - ఔపాసనాగ్ని మాధాస్యేవిచ్ఛిన్నసంధానార్థమితివాసంకల్ప్య - సాత్త్వికత్యాగంకుర్యాత్ ॥ స్థండిలం కల్పయిత్వా, ప్రాచీఃపూర్వముదక్సగ్గంస్థందక్షిణారంభమాలిఖేత్ - అథోదీచీఃపురస్సగ్గంస్థంపశ్చిమారంభమాలిఖేత్ - అవాక్కరోభ్యుక్ష్య - తృణంనైర్ఋత్యాంనిరస్య - అపఉపస్పృశ్య భూర్భువస్సువరోమిత్యగ్నింప్రతిష్ఠాప్యఉత్సృజ్యతేఽవోక్షణతోయ శేషంప్రాక్తోయమస్యన్నిదధాత్యుదగ్వాయథాబహిస్సాఽృచ్ఛపరిస్తరాణాం - అగ్నిమిద్ధ్వాపరిస్తీర్య అగ్నేరుత్తరతోదర్భాన్ సంస్తీర్య, దర్వీమాజ్యస్థాలీం

ప్రోక్షణీమితరదర్వీంచద్వంద్వన్యంచి పాత్రాణిసాదయిత్వా - అ
యామతఃపరిమాణం ప్రోక్షణీసగ్ం స్కారః పాత్ర ప్రోక్షఇతి ఉత్తా
నాని పాత్రాణిత్రిః ప్రోక్ష్య - ప్రోక్షణీపాత్రే అన్యజలంపూరయిత్వా
దక్షిణత ఉద్వాస్య - పవిత్రమాదాయ - ఆజ్యస్థాల్యాం నిధాయ-
ఆజ్యస్థాల్యామాజ్యంనిరూప్య - ఉదీచోంగారాన్నిరుహ్య - తేష్వ
ధిశ్రిత్య - జ్వలతాతృణేనావద్యోత్య - ద్వేదర్భాగ్రేప్రచ్ఛిద్యప్రక్షా
ళ్యప్రత్యస్య - త్రిఃపర్యగ్నికృత్వా ఉదగుద్వాస్య అంగారానగ్నౌప్ర
త్యుహ్య - ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాంపునరాహారమాజ్యం త్రి
రుత్పూయ - పవిత్రగ్రంథింవిస్రస్యాపఉపస్పృశ్య ప్రాగగ్రమగ్నౌప్ర
హరతి - యేనజుహోతితదగ్నౌ ప్రతితప్యదర్భైస్సంమృజ్యపునః
ప్రతితప్యప్రోక్ష్యదర్భ్వ్యనిధాయదర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహ
రతి. ఓం అదితేనుమన్యస్వ- ఓం అనుమతేనుమన్యస్వ - ఓం సరస్వ
తేనుమన్యస్వ - ఓం దేవసవితః ప్రసువ - ప్రధానదర్వ్యాచతుర్గృ
హీతేనాజ్యేన - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదంన
మమ - ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణ
ప్రీత్యర్థం ఉపవాసాకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం అయాశ్చహోమం
కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - ఓం అయాశ్చాగ్నే స్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమి
త్త్వమయా అసి - అయసామనసాధృతో౽యసాహవ్యమూహిషే
౽యానో ధేహిభేషజంస్వాహా- అగ్నయే అయసఇదం- పునస్త్వాది
త్యా రుద్రావసవస్సమింధతాం పునర్బ్రహ్మాణోవసునీథయజ్ఞైః
ఘృతేనత్వం తనువో వర్ధయస్వ సత్యాస్సంతు యజమానస్యకామా
స్స్వాహా - ఆదిత్యాయేదం - మనోజ్యోతిర్జుషతామాజ్యం వి
చ్ఛిన్నంయజ్ఞగ్ం సమిమందధాతు - యాఇష్టా ఉషసోనిమ్రుచశ్చ
తాస్సందధామిహవిషాఘృతేనస్వాహా - మనసేజ్యోతిష ఇదం- య

స్మి ఆత్మనోమిందాభూదగ్ని స్తత్పునరాహార్జాతవేదా విచర్షణిః స్వాహా - అగ్నయే విచర్షణయ ఇదం. పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పున రింద్రోబృహస్పతిః - పునర్మే అశ్వినాయువంచక్షురాధత్త మక్ష్యోః స్వాహా - అగ్నీంద్రాబృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదంనమమ - తంతుంత న్వన్రజసోభానుమన్విహిజ్యోతిష్మతః పథోరక్షధియాకృతాన్ - అను ల్బణంవయతజోగువామపో మనుర్భవజనయాదైవ్యంజనంస్వాహా- అ గ్నయేతంతుమత ఇదం - ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీ మన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం అనేకకాలసాయంప్రాతరాహుతీనా మ కరణప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామీతి సంకల్ప్య-ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా-ప్రజాపతయఇదం - ప్రాణానా యమ్య-అనేకదర్శపూర్ణమాసస్థాలీపాకాకరణప్రాయశ్చిత్తార్థంసర్వ ప్రాయశ్చిత్తహోమంహోష్యామీతిసంకల్ప్య-ఓంభూర్భువస్సువస్స్వా హా ప్రజాపతయఇదంప్రాణానాయమ్యఅస్మిన్ విచ్ఛిన్నోపాసనాగ్నిసం ధానహోమకర్మణి మధ్యేసంభావితమంత్రతంత్ర స్వరవర్ణవిధివి పర్యాసన్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థంసర్వ ప్రాయశ్చిత్తహోమం హోష్యామీతిసంకల్ప్య ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం.ప్రాణానాయమ్య- అవిజ్ఞాతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థ మనాజ్ఞాతాది హోమంహోష్యామీతిసంకల్ప్య - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - అనాజ్ఞాతంయదాజ్ఞాతం - యజ్ఞస్యక్రియతేమి థు - అగ్నేతదస్యకల్పయ - త్వగ్ంహివేత్థయథాతథగ్ంస్వాహా - అగ్నయఇదం - పురుషసంమితోయజ్ఞో యజ్ఞఃపురుషసంమితః. అగ్నేతదస్య కల్పయ - త్వగ్ంహివేత్థయథాతథగ్ంస్వాహా - అ గ్నయఇదం - యత్పాకత్రామనసాదీనదక్షానా యజ్ఞస్యమన్వతేమ ర్త్యాసః - అగ్నిష్టద్ధోతాక్రతువిద్విజానన్ - యజిష్ఠోదేవాగ్ం

ఋతుశో యజాతిస్వాహా - అగ్నయఇదం - త్వన్నో అగ్నే వరుణ స్యవిద్వాన్ దేవస్య హేడోవయాసిసీష్ఠాః - యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శో శుచానోవిశ్వాద్వేషాగ్ం సిప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వన్నో అగ్నే ఽవమోభవోతీ నేదిష్ఠో అస్యా ఉషసోవ్యుష్టౌ - అవయక్ష్వనోవరుణగ్ంరరాణోవీహిమృడీకగ్ం సుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - ఆభిర్గీర్భిర్యదతో న ఊనమాప్యాయయహరివోవర్ధమానః - యదాస్తోతృభ్యోమహిగోత్రారుజాసి భూయిష్ఠభాజోఅథతేస్యామస్వాహా - ఇంద్రాయ హరివతఇదం - ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమేత్రేధానిదధేపదం - సమూఢమస్యపాగ్ంసురేస్వాహా - విష్ణవఇదం - ఓం భూస్స్వాహా - అగ్నయఇదం - ఓంభువస్స్వాహా - వాయవఇదం - ఓగ్ం సువస్స్వాహా - సూర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం - ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా - శ్రీవిష్ణవేపరమాత్మనఇదం - ప్రాణానాయమ్య - ఓం అదితేన్వమగ్గ్ంస్థాః- అనుమతేన్వమగ్గ్ంస్థాః- సరస్వతేన్వమగ్గ్ంస్థాః - దేవసవితః ప్రాసావీః - పునఃప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం అనేకకాల సాయంప్రాతరాహుతీనా మకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం. ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రతినిధియత్కించిద్ధిరణ్య దానంకరిష్యఇతిసంకల్ప్య- హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజంవిభావసోః అనంతపుణ్యఫలదమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదంఅనేకకాల సాయంప్రాత రాహుతీనాం అకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రతినిధి యత్కించిద్ధిరణ్యం నానాగోత్రేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యస్త్రేభ్యస్తేభ్యస్సంప్రదదేనమమ-పునఃప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం అనేకకాలసాయంప్రాతరాహుతీనా మకరణ ప్రాయశ్చిత్తా

ర్థం ఆజ్యసహితహోమద్రవ్య తండులదానం కరిష్యే – తం డులా వైశ్వదేవత్యాః పాకేనాన్నంపచంతియే। తస్మాత్తండులదానే న అతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే॥ ఇదమనేకకాలసాయంప్రాతరాహుతీ నామకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం ఆజ్యసహితహోమద్రవ్య తండులంయ సైత్రీకసైత్రీచిచ్ఛో క్రియాయసంప్రదదేనమమ.

ఇత్యగ్నిసంధాన ప్రయోగః.

అథౌపాసన క్రమః.

పునః ప్రాణానాయమ్య – శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారా యణప్రీత్యర్థం పూర్వేద్యుస్సాయమౌపాసనహోమం అద్య ప్రాత రౌపాసనహోమంచ హోష్యామీతిసంకల్ప్య॥ చత్వారిశృంగాత్ర యోఅస్యపాదా ద్వేశీర్షేసప్తహస్తాసోఅస్య – త్రిధాబద్ధో వృషభో రోరవీతిమహో దేవోమర్త్యాంఆవివేశ – ఏషహి దేవః ప్రదిశోనుస ర్వాః పూర్వోహిజాతస్సఉగర్భే అంతః – సవిజాయమానస్సజనిష్య మాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతివిశ్వతోముఖః – ప్రాఙ్ముఖోదేవఅ గ్నే అభిముఖోభవ – ఓం అగ్నయేనమః – ఓంజాతవెదసేనమః – ఓం సహోజసేనమః – ఓం అచిరాప్రభవెనమః – ఓం వైశ్వానరా యనమః – ఓం నర్యాపసేనమః – ఓం పఙ్క్తిరాధసేనమః ఓం వి సర్పిణేనమః – ఓం యజ్ఞపురుషాయనమః – సర్వేభ్య శ్రీవైష్ణవె భ్యోనమః – ఓం అదితేనుమన్యస్వ ఓం అనుమతేనుమన్యస్వ ఓం స రస్వతేను మన్యస్వ ఓం దేవసవితః ప్రసువ – హోష్యామి – పత్నీ హస్తంప్రోక్ష్యతండులం ప్రదాయ పునఃప్రోక్ష్య గృహీత్వావిభాగం

కృత్వా - సాయమౌపాసనంచేత్ - ఓం అగ్నయేస్వాహా - అగ్న
ఇదం - ఓం అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా - అగ్నయేస్విష్టకృత
ఇదం- ప్రాతరౌపాసనంచేత్, ఓం సూర్యాయస్వాహా - సూర్యా
యేదం - ఓం అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా - అగ్నయేస్విష్టకృతఇ
దం - ఏకాం సమిధమాధాయ - ఆహుతినంసర్గేసతి ఆహుతిసంస
ర్గ ప్రాయశ్చిత్తార్థం వనస్పతిహోమంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య - య
త్రవేత్థవనస్పతేదేవానాం గుహ్యానామాని - తత్రహవ్యానిగామయ
స్వాహా ఇతిసమిధమాధాయ-తూష్ణీంసమిధమాధాయ - ఓం అదితే
న్వమగ్ంస్థాః-ఓం అనుమతే న్వమగ్ంస్థాః-ఓం సరస్వతేన్వమగ్ం
స్థాఃఓం దేవసవితఃప్రాసావీః-ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా-విష్ణవేపరమాత్మ
నఇదం - అగ్నేనయసుపథారాయే అస్మాన్ విశ్వానిదేవ వయునా
నివిద్వాన్ - యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాంతేనమ
ఉక్తింవిధేమ - ఓం అగ్నయేనమః - మంత్రహీనంక్రియాహీనంభక్తి
హీనంహుతాశన । యద్ధుతంతు మయాదేవపరిపూర్ణంతదస్తుతే ॥
ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపఃకర్మాత్మకానివై । యానితేషామశే
షాణాంకృష్ణానుస్మరణంపరం ॥ ప్రణమ్య అభివాద్య ఆచమ్య కృతం
కర్మభగవతేసమర్పయేత్.

ఇత్యౌపాసన ప్రయోగః.

శ్రీః.

శ్రీ లక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణే నమః.

పూర్వసూరిభిస్సంగృహీతా

గృహ్యసూత్రానుసారీ పూర్వప్రయోగః.

తత్ర జాతకర్మ.

* జాతేపుత్రే దివానక్తంవా పితాసచేలస్స్నాత్వా- సు
ప్రక్షాళితపాణిపాద ఆచాంతస్సూర్ధ్వపుండ్రస్తత్క్షణాత్తిథివారాదిక

---

* సర్వత్రకర్మాదౌసుస్నాతః ప్రయతోర్ధ్వపుండ్రోత్తరీయో బద్ధశిఖః పాదౌ ప్రక్షాళ్యద్విరాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోదర్భేష్వాసీనః పవిత్రపాణిర్బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాతస్త్రిః ప్రాణానాయమ్య మహాసంకల్పముక్త్వా- కర్తవ్యం కర్మసంకల్పయేత్ - ఏతత్కర్మకరిష్యామీతి. అత్రప్రమాణాని - స్నాతోధికారీభవతి దైవే పిత్ర్యేచ కర్మణి। యాగోదానం జపోహోమ స్స్వాధ్యాయఃపితృతర్పణం ॥ భస్మీభవతి తత్సర్వమూర్ధ్వపుండ్రం వినాకృతం। ఖండవస్త్రావృతస్యైవ వస్త్రార్ధప్రావృతస్యచ ॥ సదోపవీతినాభావ్యం సదాబద్ధశిఖేనచ। విశిఖో అనుపవీతీచ యత్కరోతినతత్కృతం ॥ యాఃక్రియాఃక్రియతేమోహాదనాచమ్యైవనాస్తికః। సర్వాస్తానిష్ఫలాఃప్రోక్తాః కృతంచేదకృతంభవేత్ ॥ అకృత్వాపాదయోశ్శౌచమాచాంతోప్యశుచిర్భవేత్ । ఉపవీతంశిఖాబంధమూర్ధ్వపుండ్రం వినాకృతం ॥ అపవిత్రకృతంకర్మవిప్రస్య విఫలంభవేత్ ॥ బ్రాహ్మణానాంవినావాక్యైః క్రియాస్సర్వానిష్ఫలాస్మృతః। కర్తవ్యాబ్రాహ్మణానుజ్ఞాకర్మణాం పరిపూర్తయే ॥ దేవార్చనేజపేహోమె స్వాధ్యాయెశ్రాద్ధకర్మణి। స్నానేదానేతథాదానే ప్రాణాయామాస్త్రియస్త్రియః ॥ సదర్భహస్తౌజానూర్ధ్వ దక్షిణేదక్షిణోత్తరౌ। కృత్వాజానునికర్తవ్య మేతత్కర్మకరోతియత్ ॥ స్వమానసే నస్మరణం యత్తత్సంకల్ప ఈరితః" ఇత్యాదిస్మృతి వచనమత్రభావ్యం- కించప్రయోక్తృభిః ప్రథమంచంద్రికాప్రతిపాదిత పరిభాషా ప్రకార ఏవావశ్యం ద్రష్టవ్యః.

మవిచార్యజాతకర్మ కుర్యాత్. తత్ప్రకారస్తు, దర్భేష్వాసీనో ద ర్భాన్ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య. శ్రీగోవింద ఇత్యాది - అస్యాం శుభతిథౌ అముకగోత్రం, అముకనక్షత్రే అముక రశౌ జాతం ఇమం మమ కుమారం జాతకర్మణా సంస్కరిష్యామీ తి సంకల్ప్య. జాతం * వాత్సప్రేణాభిమృశ్య(ఆ॥సూ॥౧౫ ॥ ౧)

దివస్పరీత్యేషోఽనువాకః. "దివస్పరిప్రథమంజజ్ఞే అగ్నిరస్మద్ద్వితీ యంపరిజాతవేదాః – తృతీయమప్సునృమణా అజస్రమింధాన ఏనంజ రతేస్వాధీః - విద్మాతేఅగ్నే త్రేధాత్రయాణి విద్మాతేసద్మవిభృతం పురుత్రా - విద్మాతేనామపరమంగుహాయద్విద్మాతముత్సంయత ఆజ గన్థ - సముద్రేత్వానృమణా అప్స్వంతర్నృచక్షా ఈధేదివోఅగ్న ఊధన్న – తృతీయేత్వా. (సం ॥ ౪॥ ౨ ॥ ౬)

రజసితస్థివాగంసమృతస్యయోనౌమహిషాఅహిన్వన్న- అక్రం దదగ్నిస్తనయన్నిసద్యౌః క్షామారేరిహద్వీరుధస్సమంజన్ - సద్యోజ జ్ఞానోవిహీమిద్ధోఅఖ్యదారోదసీభానునాభాత్యంతః - ఉశిక్పావకోఅర తిస్సుమేధామర్తేష్వగ్నిరమృతోనిధాయి - ఇయర్తిధూమమరుషంభ రిభ్రదుచ్ఛుక్రేణశోచిషాద్యామినక్షత్ - విశ్వస్యకేతుర్భువనస్యగర్భ ఆరోదసీ అపృణాజ్జాయమానః - వీడుంచిదద్రిమభినత్పరాయం జనా యదగ్ని మయజంతపంచ - శ్రీణాముదారోధరుణోరయీణామ్మనీ షాణాంప్రార్పణస్సోమగోపాః – వసుస్సూనుస్సహసోఅప్సురాజా వి భాత్యగ్ర ఉషసామిధానః - యస్తేఅద్యకృణవద్భద్రశోచేఽపూపం దేవ ఘృతవంతమగ్నే – ప్రతంనయప్రతరాంవస్యోఅచ్ఛాభిద్యుమ్నం దేవ

---

* వాత్సప్రేణ - 'దివస్పరీ' త్యనువాకేన,

భక్త్వంయవిష్ఠ-ఆ॥౧॥తంభజసౌశ్రవసేష్వగ్న ఉక్థ ఉక్థ ఆభజశస్యమానే-ప్రియస్సూర్యే ప్రియో అగ్నా భవాత్యుజ్జాతేనభినదదుజ్జనిత్వైః- త్వామగ్నే యజమానా అనుద్యూన్ విశ్వావసూనిదధిరే వార్యాణి .. త్వయాసహ ద్రవిణమిచ్ఛమానా వ్రజంగోమంత ముశిజో వివవ్రుః - దృశానో రుక్మ ఉర్వ్యా వ్యద్యౌద్దుర్మర్షమాయుశ్శ్రియే రుచానః - అగ్నిరమృతో అభవద్వయోభిర్యదేనం ద్యౌరజనయత్సురేతాః ॥ ౯ ॥

ఇత్యనువాకేనకుమారమభిమృశ్య (౧)సూ॥ఉత్తరేణయజుషోపస్థ ఆధాయ. "అస్మిన్నహగ్ం సహస్రంపుష్యాస్మ్యేధమానా స్వేవశే" ఇతికుమారమఙ్కే నిధాయ. (౨)సూ॥ఉత్తరాభ్యామభిమంత్రణం. 'అంగాదంగాత్సంభవసి హృదయాదధిజాయసే - ఆత్మా వై పుత్రనామాసి సజీవశరదశ్శతం - అశ్మాభవ పరశుర్భవ హిరణ్యమస్తృతంభవ - పశూనాం త్వాహింకారేణాభిజిఘ్రామ్యసౌ. (3) ఇతి కుమారమభిమంత్ర్య- సూ॥మూర్ధన్య వఘ్రాణమ్. "అంగాదంగాత్సంభవసి+హింకారేణాభిజిఘ్రామి" మ్యాశ్వ్వాయుజ. సూ॥దక్షిణేకర్ణేజాపః ॥౧॥౫॥౧॥నక్షత్రనామచనిర్దిశతి(౧౫ ॥ ౨)తద్రహస్యం భవతి॥3॥అంగాదంగాత్సంభవసి+ హింకారేణాభిజిఘ్రామ్యాశ్వ్వాయుజ ॥ నక్షత్రనామనిర్దేశస్సంబుద్ధ్యా జాతకర్మణి । ఘ్రాణే ఽభిమంత్రణే జాపే త్రిష్వపీతి కపర్ది

---

(౧) ఉత్తరేణ - "అస్మిన్నహగ్ం + స్వేవశే" ఇతియజుషా. (౨) ఉత్తరాభ్యాం - "అంగాదంగాత్ అశ్మాభవ" ఇతిద్వాభ్యామ్. (3) అత్రాసౌ శబ్దేన అభిమంత్రణావఘ్రాణ జపేషు కుమారోయస్మిన్నక్షత్రే జాత స్తన్నక్షత్రనామ రహస్యం నిర్దిశేదితిజ్ఞేయమ్.

నా * రో॰ రేమమృజ్యోచిషువృద్ధిరాదౌష్ఠాత్వేచవాన్త్యశ్రవ శాశ్వయుక్షు। శేషేషునామ్నోః కపరస్స్వరోన్త్యస్స్వాపోర్వరదీర్ఘః

---

(౭) ఉత్తరైర్మంత్రైః - " మేధాంతేదేవస్సవితా " ఇత్యృచా, "త్వయిమేధా " మితిచతుర్భిర్యజుర్భిః.

* అస్యార్థః. రో॰ రే ఇతినక్షత్రనామాద్యక్షరగ్రహణమ్ - రోహిణ్యాదిషు - రోహిణీ రేవతీ మఘా మృగశీర్ష జ్యేష్ఠా చిత్రా -- ఇత్యేతే ష్వాద్యక్షరనిర్దిష్టేష్వాదౌవృద్ధిర్భవతి. 'నక్షత్రేభ్యోబహుళమ్' (పా. ౪ ॥ ౩ ॥ ౩౭) ఇతి బహుళగ్రహణాజ్జాతార్థప్రత్యయస్య చ లుగభావః. రూపంచ, రౌహిణః రైవతః మాఘః మార్గశీర్షః, జైష్ఠః చైత్రః ఇతి. ష్ఠాత్వేచ- ప్రోష్ఠపదేత్యత్ర ష్ఠకారాత్పరే పకారేచవృద్ధిః. 'జేప్రోష్ఠపదానాం' (పా. ౭॥౩॥ ౧౮) ఇత్యుత్తరపదవృద్ధిరిత్యర్థః. పూర్వవచ్చలుగభావః ప్రోష్ఠపాదః. వాంత్యశ్రిః శాశ్వయుక్షు -- అంత్యమామ్నాన తః, అపభరణీరిత్యర్థః. శ్రవః శ్రవణం శతభిషక్ అశ్వయుక్ ఇత్యేతేషు చతుర్షు వా వికల్పేనవృద్ధిః. అత్రచ శ్రవణాపభరణ్యో ర్బహుళ గ్రహణాదేవలుకో వికల్పః. అశ్వయుక్ఛతభిషజోస్తు 'వత్సశాలా భిజిదశ్వ యుక్ఛతభిషజోవా' (పా. ౪॥ ౩॥ ౩౬) ఇతి సూత్రేణ. అపభరణః ఆపభరణః, శ్రవణః శ్రావణః, శతభిషక్ శాతభిషజః, అశ్వయుక్ ఆశ్వయుజః. శేషేషున - ఉక్తాదన్యేషు నక్షత్రేషు నవృద్ధిః. యతోత్ర 'శ్రవిష్ఠా ఫల్గున్యనూరాధా స్వాతీతిష్య పునర్వసు హస్త విశాఖాషాఢా బహుళాల్లుక్' (పా. ౪॥ ౩॥ ౩౪) ఇత్యనేన 'నక్షత్రేభ్యో బహుళ' మిత్యనేనచలుగేవభవతి. 'లుక్తద్ధితలుకి' (పా, సూ॥ ౧॥ ౨॥ ౪౯) ఇతి స్త్రీప్రత్యయనివృత్తిః. కృత్తికః తిష్యః ఆశ్రేషః ఫల్గునః హస్తః విశాఖః అనూరాధః ఆషాఢః శ్రవిష్ఠః. ఆమ్నోః కపరస్స్వరోంత్యః- ఆర్ద్రా మూలయోరంత్యః స్వరః కళబ్దపరోభవతి 'పూర్వాహ్ణాపరాహ్ణార్ద్రామూలా' ఇత్యాదినా ఉఞ్ ప్రత్యయ ఇత్యర్థః. ఆర్ద్రికః మూలకః. స్వాపోర్వరదీర్ఘస్సవిసర్గఇష్టః -- స్వాతీ పునర్వస్వోరంత్యస్వరో దీర్ఘస్సవిసర్గశ్చేష్టః. 'శ్రవిష్ఠా ఫల్గునీ' ఇత్యాదినా లుక్. సవిసర్గత్వంచ పూర్వస్య స్త్రీప్రత్యయస్య నివృత్తావపి ఙ్యాదిలోపాభావాత్, ఉత్తరస్యతనుపదు కారాంతత్వాత్, స్వాతిః పునర్వసుః. ఏవంసర్వేషాం నక్షత్రనామ్నాం ప్రథమయానిర్దేశః. సూక్తవాకే జాత (నామ) కర్మణి పునస్సంబుద్ధ్యా.

స్వవిసర్గఇష్టః ॥సూ॥ మధుఘృతమితిసగ్ంసృజ్యతస్మిన్ దర్భేణ హిర
ణ్యాం నిష్టర్క్యాం (శిఖాబంధనవత్సరంధ్రేణగ్రన్థినా (నిష్టర్క్యాంబ
ధ్నాతి.) బంధనమ్.) బధ్వావదాయో ॥ ౧ ॥ త్తరైర్మన్త్రైః
కుమారంప్రాశయిత్వా ॥ ‘ మేధాం తే దేవస్సవితా మేధాం దేవీ సర
స్వతీ- మేధాం తేఅశ్వినా దేవావాధత్తాంపుష్కరస్రజా-త్వయి మేధాం
త్వయిప్రజాంత్వయ్యగ్ని స్తేజోదదాతు త్వయి మేధాంత్వయిప్రజాం త్వ
యీంద్రఇంద్రియందధాతుత్వయి మేధాంత్వయిప్రజాం త్వయిసూర్యో
భ్రాజోదధాతు’ ఇత్యేతైః కుమారం ప్రాశయిత్వా. (౨) సూ॥
ఉత్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వా॥ ‘ క్షేత్రియైత్వానిర్ ఋత్యై
త్వాద్రుహోముంచామివరుణస్య పాశాత్ । అనాగసంబ్రహ్మణేత్వా
కరోమిశివే తేద్యావాపృథివీ ఉభేఇమే । శం తేఅగ్నిస్సహాద్భిరస్తు శం
ద్యావాపృథివీసహౌషధీభిః। శమంతరిక్షగ్ం సహవా తేన తే శం తేచత
స్రః ప్రదిశోభవంతు । యాదైవీశ్చతస్రః ప్రదిశోవాతపత్నీరభిసూ
ర్యోవిచష్టే । తాసాంత్వాజరస ఆదధామిప్రయక్ష్మఏతునిర్ ఋతిం
పరాచైః । అమోచియక్ష్మాద్దురితాదవర్త్యైద్రుహః పాశాన్నిర్ ఋ

నక్షత్రనామ్నాంశ్లోకాః ॥ ‘ కృత్తికారోహిణీశ్వయుక్తిష్యశ్చైత్రః పునర్వ
సుః । మాఘోహభరణశ్చైవతథాశతభిషస్స్వనః ॥ విశాఖోరేవతోహస్తస్స్వాతిరా
శ్వయుజో పివా। అనూరాధశ్శ్రవిష్ఠశ్చశ్రవణశ్శ్వాపిశోపివా॥ ఆషాఢఃప్రోష్ఠపాద
శ్చఫల్గునశ్చతథాపునః । జ్యేష్ఠశ్చ శాతభిషజస్తథాశ్రేషశ్చమూలకః ॥ ఆర్ద్రకో
మార్గశీర్షశ్చసూక్తవాక ఇమానివై ” ఇతి.

(౧) ఉత్తరైర్మంత్రైః - ‘ మేధాంతే ’ ఇత్యృచా ‘ త్వయిమేధా ’ మి
తిచతుర్భిర్యజుర్భిః. ప్రాశనంచతుర్ణామంతే సకృదేవహిరణ్యేన గృహీత్వా - మంత్రవ
త్ప్రాశనంచాస్య హిరణ్యమధుసర్పిషాం (౨॥ ౨౯) ఇతిమనువచనాత్.

(౨) ఉత్తరాభిఃపంచభిః- ‘ క్షేత్రియైత్వానిర్ ఋత్యైత్వా ’ ఇత్యాదిభిః.
స్నాపనమపిపంచానామంతేసకృదేవ.

త్రైత్యచోదమూచి । అపాఽవర్తిర్ణామవిదత్యోఽస్యనమప్యభూద్యదేనః
కృతస్యలోకే । సూర్యమ్మృతంతమసోగ్రాహ్యాయ ద్దేవాఅముంచ
న్నసృజన్వ్యేనసః । ఏవమహమిమంక్షేత్రియాజ్జామిశగ్ంసాద్ద్రుహో
ముంచామి వరుణస్యపాశాత్' ॥ 'ఇతికుమారంస్నాపయిత్వా ॥
(౧) సూ॥ దధిఘృతమితిసగ్ంసృజ్యకాగ్ంస్యేన పృషదాజ్యం వ్యా
హృతిభి రోంకారచతుర్థాభిః కుమారంప్రాశయిత్వా ॥ ఓమ్
భూఃస్వాహా - ఓంభువస్స్వాహా - ఓంసువస్స్వాహా - ఓంస్వాహా'
తిప్రాశయిత్వా. సూ ॥ అద్భిశ్శేషగ్ం సగ్ంసృజ్యగోష్ఠే నినయేత్ ॥
౪ ॥ (౨) ఉత్తరయామాతురుపస్థఆధాయ ॥ 'మాతేకుమారగ్ం
రక్షోఽవధీర్మాధేనురత్యాసారిణీః। ప్రియాధనస్యభూయా ఏధమానా
స్వేగృహే' ॥ ఇతికుమారంమాతురంకేనిధాయ. సూ ॥ (౩) ఉత్త
రయాదక్షిణగ్ంస్తనం ప్రతిధాప్య ॥ 'అయంకుమారోజరాంధయతు
దీర్ఘమాయుః । యస్మైత్వగ్గ్ంస్తనప్రప్యాయాయుర్వర్చోయశో
బలం' ఇతితస్యాదక్షిణంస్తనం పాయయిత్వా. (౪) సూ । ఉత్త
రాభ్యాంపృథివీమభిమృశ్య ॥ 'యద్భూమేర్హృదయం దివిచంద్రమ
సిశ్రితం । తదుర్వీపశ్యంమాహం పౌత్రమఘగ్ంరుదం । యత్తేసుశీ

---

(౧) దధిఘృతమితిసంసృష్టంయత్తత్పృషదాజ్యమ్ - తచ్చయస్మిన్కాంస్యే సంసృజ్యతే తేనైవప్రాశయేన్నహస్తేన - 'కాంస్యేనైవనాన్యేన శిశుంసకృదేవప్రాశయిత్వా' ఇతి కంఠభూషణేపి.

ఓఙ్కారచతుర్థాభిః - ఓఙ్కారఏవచతుర్థోయాసాంవ్యాహృతీనామ్, వ్యాహృతిత్రయేణోఙ్కారేణచేత్యర్థః. అత్రాప్యంతేసకృత్ప్రాశనమ్.

(౨) ఉత్తరయా - 'మాతేకుమార' మిత్యేతయా.

(౩) ఉత్తరయా - 'అయంకుమార' ఇత్యేతయా.

(౪) ఉత్తరాభ్యాం - 'యద్భూమేర్హృదయ' మిత్యేతాభ్యామ్.

మేహ్యృదయం వేథాహంతత్ప్రజాపతౌ । వేదామతస్య తేవయంమా హంపౌత్రమఘగ్ంరుదం' ఇతిపృథివీమభిమృశ్య. సూ ॥ (౧) ఉత్తరేణయజుషాసంవిష్టమ్। ౫ ॥ నామయతి నరుదతి యత్రవయం వదామసి యత్రచాభిమృశామసి' ఇత్యభిమృశ్య. సూ॥ (౨) ఉత్తరేణయజుషా శిరస్త ఉదకుమ్భంనిధాయ 'ఆపస్సుప్తేషుజాగ్రథ రక్షాగ్ంసినిరితో౽నుదధ్వం' ఇతికుమారస్య శిరఃప్రదేశే ఉదకుంభం నిధాయ.

ఫలీకరణ హోమః.

సూ॥సర్షపాన్ఫలీకరణమిశ్రానంజలినో * త్తరైస్త్రిభిః ప్రతిస్వాహాకారగ్ంహుత్వా సగ్ంశాస్త్రిప్రవిష్టే ప్రవిష్టఏవతూష్ణీమగ్నావావపతేతి॥౬॥ ఏవమహరానిర్దశతాయాః॥౭ ప్రాణానాయుష్యఫలీకరణహోమంకరిష్యామీతిసంకల్ప్య 'యతిక్ష్వాగ్ని' (ఆ

---

(౧) ఉత్తరేణ - 'నామయతినరుదతి' ఇతియజుషా.

(౨) ఉత్తరేణ - 'ఆపస్సుప్తేషు' ఇత్యనేన.

* ఉత్తరైః-'అయంకలి' మిత్యాదిభిరష్టభిర్మన్త్రైః, అంజలినాప్రతిమంత్రంత్రిస్త్రిర్జుహోతి, తత్రతువ్యాస్తూష్ణీం-తత్ర తేష్వపిస్వాహాకారో౽భవతి. ప్రతిమంత్రమితిసిద్ధే ప్రతిస్వాహాకారమిత్యధికాక్షరాత్, గౌరసర్షపాన్ఫలీకరణమిశ్రానితి బోధాయనః. అథసూతికాగృహపాలాన్ సంశాస్త్రిప్రవిష్టేప్రవిష్టఏవతూష్ణీ మగ్నావావపతేతి. సంప్రేషస్యచాయం వివక్షితార్థః. సర్షపాన్ఫలీకరణ మిశ్రానం జలినాతస్మిన్నేవాగ్నౌతూష్ణీం వాగ్యతా ఏవావపతేతి - ఏవకారశ్చ ప్రవేశావాపయోర్మధ్యేతుటిమాత్రస్యాపి కాలస్యనక్షేపః - సర్షపాణామేవాంజలినా ఆవాపః ప్రకృతత్వాత్, కేచిదేవకారఏవమిత్యర్థే, తూష్ణీమితిచాతి దేశప్రాప్తమంత్రప్రతిషేధార్థమితి. యద్యైతదనంతరో క్తం తూష్ణీమావపనం ఏవమహరహః ఆనిర్దశతాయాస్సూతికాగృహపాలైః కర్తవ్యం- అజ్ఞర్యాదాయాం, అదశమ్యారాత్రే రిత్యర్థ ఇతిసూత్రవాఖ్యా.

పస్తంబధ॥౨॥౩॥౧౩) మితివిధానాచ్ఛ్రోత్రియాగారాదాహృతమ
గ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ॥ చౌళజాతకగోదాన స్నానోపనయనవ్రతం ।
లాజహోమసమిత్కార్యం లౌకికాగ్నౌ విధీయతే ॥ పరిస్తీ
ర్య దర్వీవదంజలిం సంస్కృత్య పరిషిచ్య ఫలీకరణమిశ్రాన్ గౌ
రసర్షపాన్ ‘ అయంకలి ’ మిత్యాదిభిర్మంత్రైః ప్రతి మంత్రం
స్వాహాకారత్రయసహితం ప్రతిస్వాహాకార మంజలినా చతుర్వింశ
తివారంహుత్వా - జాతకర్మణ్యయంహోమే మరుతష్షష్ఠమన్త్ర
కే । అగ్నీంద్రాబృహస్పతయ స్త్వన్యేషామగ్నిరుచ్యతే ॥
తత్ప్రకారస్తు - ‘అయఃకలిం పతయంతగ్గ్ం శ్వానమివో
ద్వృద్ధం - అజాంవాశితామివమరుతః పర్యాధ్వగ్ స్వాహా స్వాహా
స్వాహా- మరుద్భ్య ఇదం॥౧॥ శండేరథశ్శండికేరఉలూఖలః- చ్యవనోన
శ్యతాదితస్స్వాహాస్వాహాస్వాహా॥౨॥అగ్నయఇదం- అయశ్శండోమ
ర్కఉపవీరఉలూఖలః- చ్యవనోనశ్యతాదితస్స్వాహాస్వాహాస్వాహా -
అగ్నయఇదం - ॥౩॥ కేశినీశ్వలోమినీఃఖజాపోజోపకాశినీః - అ
పేతనశ్యతాదితస్స్వాహాస్వాహాస్వాహా-అగ్నయఇదం - ॥౪॥ మిశ్ర
వాససఃకౌబేరకారక్షోరాజేనప్రేషితాః- గ్రామగ్ంసజానయోగచ్ఛం
తీచ్ఛంతో పరిదాకృతాన్స్వాహాస్వాహాస్వాహా . అగ్నయఇదం .
॥౫॥ ఏతాన్ఘ్నతైతాన్గృహ్ణీతేత్యయంబ్రహ్మణస్పుత్రః . తానగ్నిః
పర్యసరత్తానింద్రస్తాన్ బృహస్పతిః - తానహంవేదబ్రాహ్మణః ప్రమృ
శతఃకూటదంతాన్వికేశాన్లంబనస్తనాన్స్వాహాస్వాహాస్వాహా . అ
గ్నీంద్రాబృహస్పతిభ్య ఇదం - ॥౬॥ నక్తంచారిణఉరస్పేశాన్ శూల
హస్తాన్కపాలపాన్ - పూర్వఏషాంపితేత్యుచ్చైశ్శ్రావ్యకర్ణకః -
మాతాజఘన్యాసర్పతిగ్రామే విధురమిచ్ఛంతీస్వాహాస్వాహాస్వాహా-
అగ్నయఇదం - ॥౭॥ నిశీథచారిణీస్వసాసంధినా ప్రేక్షతేకులం- యా

స్వపంతంబోధయతియస్యై విజాతాయాంమనః - తాసాంత్వంకృష్ణవ ర్త్మనేక్లోమానగంహృదయంయకృత్ - అగ్నే అక్షీణినిర్దహస్వాహా స్వాహాస్వాహా అగ్నయఇదం - ॥ ౮ ॥ తూష్ణీంపరిషిచ్య అగ్నిముప స్థాయ - తమగ్నిం దశరాత్రంసురక్షితంకృత్వా - సూతికాగృహస్య ప్రవేశే ప్రవేశే తస్మిన్నేవాగ్నౌ ఫలీకరణమిశ్రాన్సర్షపానంజలినాప్ర క్షిపతేతిసూతికాగృహపాలకాన్ జనాన్సంప్రేషయేత్ - కాలాతిక్ర మేనేదంసంప్రేషణంనాగ్నిసంరక్షణంచేత్యాదిదర్శితమధస్తాత్. జాతక ర్మాంగమభ్యుదయంపుణ్యాహంచకుర్యాత్. అత్రాభ్యుదయ పుణ్యా హవాచనం 'సర్వకర్మసుపుణ్యాహంనాందీముఖమితిస్థితిః' ఇత్యాది వచనసిద్ధమ్.

జాతేపుత్రే పితుస్స్నానంసచేలంతువిధీయతే । జాతకర్మతతః కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమభ్యుదయంతతః ॥ కాలవ్యతిక్రమేణైవ మేధాజనక మిష్యతి । వ్యతిక్రమేపిదాతవ్యం స్నానదాన విధిక్రియా ॥ గర్భా ధానేవివాహేచసవనే జాతకర్మణి । నామోపాకర్మస్నాతేషు వ్రతే షుచసమాపనే ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేదంతే వాచయేదాశిషస్తతః। సీమంతోన్నయనంచైవ అన్నప్రాశన చౌళయోః ॥ ఉపనీతేచగోదా నేత్యాదావేవవిశేషతః । సూతకాంతేవివాహాంతే స్నాతాంతేప్రథ మార్తవే । పుంసివ్రతోపనిష్క్రాంతే పుణ్యాహంతువిధీయతే ॥ నామాదినాందీకరణం పుణ్యాహంద్విజభోజనం । రక్షాబంధనమ న్నాదిచౌళాద్యంకురమేవచ । కార్యేష్వక్రియమాణేషు బహూనా మథవాద్వయోః ॥ రక్షాంకురౌసకృన్నాందీహోమంచైవపృథక్పృ థక్ ॥ జాతనామవ్రతస్నానప్రవేశేషునకౌతుకం । నాఙ్కురంపుంస వాద్యానాంపుణ్యాహం సర్వకర్మసు ॥

నామకర్మచజాతేష్టిం యథాకాలంసమాచరేత్ । అతిపాతే చకుర్వీతప్రశస్తేమాసిపుణ్యభే ॥ యస్యాఃక్రియాయాస్సంప్రోక్తఃకాలోమాసైర్దినైరపి । తస్యాంనమాసదోషోస్తిమూఢత్వంజీవశుక్రయోః ॥ ఇతివచనం తత్కాలవిషయం ॥ జాతేపుత్రే+అంజసా ॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే ప్రవాసేపుత్రజన్మని । ఆమశ్రాద్ధంప్రకుర్వీత మాతాపిత్రోఃక్షయాదృతే ॥ అతఃపక్వాన్నశ్రాద్ధం జాతకర్మణినిషిద్ధం. జాతేకుమారేతదహః కామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహం । హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలాన్నగుడసర్పిషాం ॥ తత్రసర్వంప్రతిగ్రాహ్యం కృతాన్నంతువిసర్జయేత్ । భుక్త్వాతుతన్మోహాద్ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ ఆశౌచేతుసముత్పన్నే పుత్రజన్మయదాభవేత్ । కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిః పూర్వాశౌచేనశుద్ధ్యతి ॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాం శర్వర్యాందత్తమక్షయం ॥ ఋణమస్మిన్ సన్నయతి అమృతత్వంచగచ్ఛతి । పితాపుత్రస్యజాతస్య పశ్యేచ్చేజ్జీవతోముఖం ॥

జాతకర్మప్రయోగస్సమాప్తః.

అథనామకరణమ్.

దశమ్యాముత్థితాయాగ్ం స్నాతాయాం పుత్రస్య నామదధాతిపితామాతేతి॥౧౫॥౮॥ ద్వ్యక్షరంచతురక్షరంవా నామపూర్వమాఖ్యాతోత్తరం దీర్ఘాభి నిష్ఠానాంతం ఘోషవదాద్యంతరన్తస్థమ్॥౯॥ అపివాయస్మిన్త్స్విత్యుపసర్గస్స్యాత్తద్ధిప్రతిష్ఠితమితిహిబ్రాహ్మణమ్ ॥౧౦॥అయుజాక్షరంకుమార్యాః ॥౧౫॥౧౧॥ పితామాతా

చ, శ్రీభగవదాజ్ఞయా + ప్రీత్యర్థం అముకగోత్రస్య అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతస్య మమకుమారస్య నామధానాఖ్యం కర్మ కరిష్యే, ఇతిసంకల్ప్య కుమారస్యదక్షిణేకర్ణే శర్మాంతం నామ బ్రూయాతాం - నామ్నా త్వం విష్ణుశర్మాసీతి. తతోఽభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్ - పుణ్యాహవాచనేనామ్ని మధ్యమేస్వస్తివాచనే । ఉక్త్వాబాలకనామానిస్వస్తీత్యన్యత్సమంభవేత్ ' ॥ అస్మిన్ పుణ్యాహేమధ్యమేస్వస్తివాచనే అముకశర్మణే స్వస్తిభవంతో బ్రువంతు అముకశర్మణే స్వస్తీతి ప్రార్థనాప్రతివచనేకుర్యుః. సూ॥ ప్రవాసాదేత్య పుత్రస్యో* త్తరాభ్యామభిమంత్రణం మూర్ధన్యవఘ్రాణం దక్షిణేకర్ణ ఉత్తరాన్ మంత్రాన్ జపేత్ ॥౧౨॥ కుమారీముత్తరేణ యజుషాఽభిమంత్రయతే ॥౧౫॥ ౧౩॥

నామకరణప్రయోగస్సమాప్తః.

---

* ఉత్తరాభ్యాం - 'అంగాదంగాత్ - అశ్మాభవ' ఇత్యేతాభ్యాం, పుత్రస్యాభిమంత్రణం కర్తవ్యం, తదైతాభ్యామేవమూర్ధన్యవఘ్రాణమ్ - అసావిత్యస్యస్థానె దశమ్యాంకృతం నామసంబుద్ధ్యాగృహ్ణాతి. కేచిత్ 'అంగాదంగా' దిత్యభిమంత్రణం - 'అశ్మాభవే, త్యవఘ్రాణమితి ; తథాసతి ఏవంవిభజ్యైవవినియుంజీత - క్రమేణేతివా బ్రూయాత్. అంతతఃపుత్రస్యదక్షిణేకర్ణే, ఉత్తరాన్ -'అగ్నిరాయుష్మాన్ సవనస్పతిభిరాయుష్మాన్, ఇత్యాదికాన్ సానుషంగాన్ పంచమంత్రాన్ జపేత్. ఏతచ్చత్రయం ప్రతిపుత్రమావర్తతే - కుమారీంతు 'సర్వస్మాదాత్మనస్సంభూతాసిసా జీవశరదశ్శతం' ఇతి యజుషాభిమంత్రయేత్.

అథాన్నప్రాశనమ్.

సూ ॥ (౧౬ ॥ ౧) జన్మనో ఽధిషష్ఠే మాసి బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయిత్వా * బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్యఅముకగోత్రస్యశర్మణః కుమారస్య అన్నప్రాశన కర్మాంగం అంకురార్పణం ప్రతిసరబంధమభ్యుదయం తదంగ పుణ్యాహవాచనంచ కృత్వా. ప్రాణానాయమ్య - గోత్రం శర్మాణం మమకుమారం అన్నప్రాశన కర్మణాసంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - తదంగ పుణ్యాహవాచనం కృత్వా - తేనజలేన కుమారమన్నంచ ప్రోక్ష్య - సూ ॥ దధిమధుఘృతమోదనమితిసగ్ం సృజ్యోత్తరైః (౧) ర్మంత్రైః కుమారంప్రాశయేత్ (౧౬ ॥ ౧) "భూరపాంత్వౌషధీనాగ్ంరసంప్రాశయామి శివాస్తఆపఓషధయస్సంత్వనమీవాస్తఆపఓషధయస్సంతు శ్రీవిష్ణుశర్మణే - భువోపాంత్వౌషధీనాగ్ంరసం ప్రాశయామి + శర్మణే, సువరపాం + శర్మణే భూర్భువస్సువరపాం + శర్మణే. ఇతిచతుర్భిరన్తే సర్వదేవకుమారంప్రాశయేత్. సూ ॥ తైత్తిరీయేణమాగ్ం సేనేత్యేకే. (౧౬ ॥ ౨.) దేవతాపురతస్తస్య ధాత్ర్యుత్సంగగతస్యచ । అలంకృతస్యదాతవ్యమన్నంపాత్రేతుకాంచనే ॥

ఇత్యన్నప్రాశన ప్రయోగస్సమాప్తః.

---

* జన్మదినమారభ్య సావనేనషష్ఠే మాస్యష్టమేదశమే సంవత్సరేవాపుంసః స్త్రీణామయుగ్మేమాస్యన్నప్రాశనంకుర్యాత్ నాత్రమాసదోషగంధః, మాసప్రాప్తత్వాత్, "మాసప్రాప్తేషుకార్యేషు మౌఢ్యత్వంజీవశుక్రయోః । అధిమాసాదిదోషాశ్చనస్యుః కాలవిధేర్బలాత్".

పంచాయుధధారణాద్యబ్దపూర్త్యుత్సవపర్యంత కర్తవ్యానాం సంగ్రహః.

స్వర్ణైః పంచాయుధం ధార్యం రక్షాయై పంచమేఽహని । అసిశంఖగదాచక్రశార్ఙ్గవ్యాఘ్రనఖాన్యపి ॥ దశమే ద్వాదశే వాహ్ని షోడశే కర్ణవేధనం। ప్రథమే సప్తమే మాసి అష్టమే దశమేఽపి వా॥ యస్మిన్వారే తిథీ తారే ద్వాద్వాయుక్తా నశోభనం । పూర్వాహ్ణే తు ప్రశస్తస్స్యాత్కర్ణవేధోఽతిశోభనః ॥ మధ్యాహ్నే నిశి వర్జ్యస్స్యాన్ముహూర్తం వా త్రినాడికం । శుక్లసూత్రసమాయుక్తతామ్రసూచ్యా తు వేధయేత్ ॥ వేధాత్తృతీయే నక్షత్రే క్షాళయేదుష్ణవారిణా। రోపణార్థం సుశుద్ధ్యర్థం నాశసంపత్తిమాప్నుయాత్ ॥ సుభూమావా ప్రాంగణే రమ్యే శుచౌ దేశేఽమ్బరే రవేః । సన్నిధౌ వేధయేత్కర్ణౌ స్త్రీపుంసోర్వామదక్షిణౌ ॥ ఏకత్రింశద్దినే చైవ పయశ్శంఖేన పాయయేత్ ॥ నక్షత్రే మాసి సంపూర్ణే జాతర్క్షే తు విశేషతః । మాసాంతే దుగ్ధపానం స్యాత్పశ్చాత్కాలే శుభే భవేత్ ॥ ఖట్వారోహశ్చ కర్తవ్యో దశమే ద్వాదశేఽపి వా । షోడశే దివసే వాపి ద్వాత్రింశద్దివసేఽపి వా ॥ శిశోస్తృతీయే కర్తవ్యం మాసి సూర్యస్య దర్శనం । చతుర్థే మాసి కర్తవ్యం శిశోశ్చంద్రస్య దర్శనం ॥ తచ్చక్షురితి మంత్రేణ కారయేత్సూర్యదర్శనం। పుణ్యాహం చైవ విప్రాణాం భోజనం చాత్ర సమ్మతం॥

ఉపనిష్క్రమణం నామ గృహాత్ప్రథమనిర్గమః । అకృతేఽస్యాం క్రియాయాం వై ఆయుశ్శ్రీనాశనం శిశోః ॥ కృతే సమ్పత్సమృద్ధిస్స్యాదాయుర్వర్ధనమేవ చ । అలంకృత్య శిశుం సమ్యగభ్యర్చ్య చ శుభాక్షతైః । స్వస్తి వాచ్య సమారూఢ వాహనం గమయేద్గృహాత్ ।

యథాన్నభోజనేకాల స్సమాదేశ్య స్తథాఽత్రచ । కాలేనిర్గమనం కుర్యాద్గృహాద్బాలోరథాదినా ॥ మాతులోవావహేదేనం నిర్వాహనశిశుంస్వయం । అలంకృత్యయథాశక్తి శ్రీశ్చాయుస్త్వాంభజత్వితి ॥ శిశునాసహమిత్రాణి నిరీయుశ్చగృహాత్స్వయం । సర్వదుందుభిఘోషైశ్చవాద్యఘోషసమన్వితైః ॥ చత్వరేతుశుచౌదేశే గోమయేనోపలేపితే । ధాన్యపుంజేసమాసీనం బాలంబాలామథాపివా ॥ అర్చయేద్గంధపుష్పాద్యై ర్న్యస్తస్మిన్మూర్ధ్నిలలాటకే । న్యస్యరక్షాంతతఃకుర్యాన్మృతసంజీవినీంజపేత్ ॥ అథార్చయేద్గణేశానం భూతేశానంతథైవచ । భక్త్యైర్యోచితై స్స్వఫలైశ్శిశుమభ్యర్చయేద్బుధః ॥ దైవజ్ఞభిషజోఃపూజాం యావచ్ఛక్యంప్రయోజయేత్ । అబ్దేనసారేణశిశౌసమేతే బాలంతు సంస్నాప్యచజన్మధిష్ణ్యే । కృత్వాఽఽయుషోవృద్ధికరంచకర్మ తంధారయేద్ద్వేకటిసూత్రవస్త్రే ॥ వత్సరోత్తరజన్మర్క్షే స్నాపయిత్వాహ్రిదాదిషు । ఆచ్ఛాదయేన్నవైర్వస్త్రైర్మాతులోవేశయేద్గృహం ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాతుపుణ్యాహంవాచయేద్ద్విజైః । ఉదయవ్యాపిజన్మర్క్షే తస్మిన్గ్రాహ్యంతుజన్మతః। సంగవవ్యాపిజన్మర్క్షే తత్రజన్మపరంశుభం । ఏకమాసేద్విజన్మర్క్షే అంత్యర్క్షేజన్మకారయేత్ ॥ సంగవవ్యాపిఖండర్క్షే అంత్యఖండేసమాచరేత్ । నాడీషట్కాత్పరంభాంతం యదితత్రసమాచరేత్ ॥ జన్మనక్షత్రకృత్యంతుపూర్వంచేత్పూర్వవాసరే ॥

పితాప్రవాసాదేత్య ‘అంగాదంగాత్’ ఇతిద్వాభ్యాం పుత్రస్యాభిమంత్రణాఘ్రాణే జాతకర్మవత్కుర్యాత్. అత్రాఽసాశబ్దేనపుత్రస్యశర్మనిర్దిశేత్ – అగ్నిరాయుష్మాన్, ఇతిపంచమంత్రైః కుమారస్యదక్షిణేకర్ణేజపేత్ – ఏవంప్రతిపుత్రం. కుమారీంతు ‘సర్వా

స్మాదాత్మనః' ఇతి యజుషా ఽభిమంత్రయేదిత్యాది దర్శితమధ స్తాత్.

స్త్రీణాం జాతకర్మాది.

స్త్రీణాంజాతకర్మాది చౌళాన్తానంకురాద్యంగసహితా న్హో మవర్జితానమంత్రకంకుర్యాదితి చంద్రికాయాం. జాతకర్మాద్యాస్సం స్కారాశ్చౌలాంతా స్త్రీణాంతత్తత్కాల ఏవతూష్ణీంకార్యాః. 'తూష్ణీమేతాః క్రియాః స్త్రీణాం వివాహస్తుసమంత్రకః'॥ ఇతికంఠ భూషణే. ఉపనయనాత్ప్రాగ్జాతకాదిసంస్కారః స్త్రియా అపికర్త వ్యః, దేహసంస్కారత్వాత్ ; కింతుతత్రమంత్రవర్జం - తత్రశ్లోకః. జాతకాదితుసంస్కరణం స్త్రియా ఔపనాయనికాదథఇష్యతే । దే హసంస్కరణాయ యథాక్రమం కాలఏవసమస్తమమంత్రకం ॥ క ర్మస్వేతేషునిష్కృష్య కర్తవ్యాః ప్రాశనాదయః । నహోమా దిరితి స్త్రీణామన్యత్సర్వమమంత్రకం' ఇతిత్యాండపిళ్లాఖ్య గృహ్యా ప్రయోగవృత్తౌ.

అథ చౌలప్రయోగః.

(౧) సూ ॥ జన్మనోధి తృతీయేవర్షేచౌలం పునర్వస్వోః (౧౬ ॥ ౩) * బ్రాహ్మణానాం,భోజనముపాయనవత్ ॥(౧౬॥ ౪) స్నాతం శుద్ధకౌపీనవస్త్రధరం ధృతోర్ధ్వపుండ్రం సుప్రక్షాళిత పాణిపాదంస్వాచాన్తం కుమారం దక్షిణత ఉపవేశ్య - నమస్సదస ఇత్యారభ్య+స్వీకృత్య గోత్రస్యశర్మణో మమకుమారస్య చౌళకర్మ కర్తుంయోగ్యతాసిద్ధిమనుగ్రహాణేత్యనుజ్ఞాప్య దర్భేష్వాసీనఇత్యాది క్రమేణ ప్రాణానాయమ్య - సంకల్ప్య- అముకగోత్రస్యాముకశర్మణో ఽముకకుమారస్యచౌళకర్మాంగ మంకురార్పణం ప్రతిసరబంధమభ్యుదయంపుణ్యాహవాచనంచ క్రమాత్కృత్వా-పునః ప్రాణానాయమ్య ఇమంగోత్రంశర్మాణం మమకుమారం చౌలకర్మణాసంస్కరిష్యామీతిసంకల్ప్య- చౌలేనకర్మణాసగ్ంస్కరిష్యామీతివాసంకల్పః. బల మంత్రమనుసంధాయ సాత్వికత్యాగంకృత్వా - తందంగం పుణ్యాహ వాచనంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - పుణ్యాహంకృత్వా - పుణ్యాహజ

---

* అత్రగర్భవర్షం నగణ్యతే॥ జన్మదినమారభ్యసావనేన తృతీయవర్షే గత త్రిభాగే తృతీయేవా పునర్వస్వాది పుణ్యనక్షత్రేశిశోశ్చౌళం కుర్యాదితి సూత్రార్థః. 'తృతీయే ప్దేశిశోర్గర్భాజ్జన్మతోవావిశేషతః । పంచమేచౌళకంకార్యం స్త్రియాఃపుంసోథవాసమం' ఇతిగర్భపంచమ జన్మతృతీయవర్షయోశ్చౌళవిధానాద్గర్భతోజన్మతోవా చతుర్థాబ్దే శిశోశ్చౌళం శాస్త్రసిద్ధమితికంఠభూషణే- జన్మాది మాస సంఖ్యయా తృతీయేవర్షేచౌళం పంచమేవా గర్భాద్వాతృతీయే పంచమే వా' ఇతిచంద్రికాయాం. 'సూనోర్మాతరిగర్భిణ్యాం చూడాకర్మనకారయేత్ ॥ తథాతృతీయే సతిగర్భే ప్రథమస్యచౌలం నిర్వ్యాకులం - మధ్యమస్య చౌలంనిషిద్ధం. శిశోశ్చౌలం ప్రకర్తవ్యం మాతుర్గర్భస్య పూర్వతః । దృష్టేద్వితీయేశిరసి చౌళం దుఃఖాయనేతరత్ ॥

లేనకుమారంప్రోక్ష్య - క్షారలవణవర్జం కుమారం భోజయిత్వా - 'భుక్తిద్వయేతుసంప్రాప్తే కథంభుక్తిర్విధీయతే । శర్కరాజ్యపయః పీత్వాపశ్చాద్భుక్తింసమాచరేత్ ॥ సూ ॥ * సీమంతవదగ్నేరుపసమాధానాది ॥ (౧౬ ॥ ౫) పాత్రప్రయోగకాలే 'జలద్వయం కుశాన్యవాంశ్ఛలాలుదర్భపుంజలాన్ । శకృచ్ఛలల్యసీన్ క్షిపేత్స హైవచౌళకర్మణి' ॥ ఆజ్యభాగాంతే - కుమారేణాన్వారబ్ధ ఉత్తరాఆహుతీర్జుహోతి.

'ధాతేత్యాదిచతుర్ణాంతు ధాతాసీమంత చౌలయోః । యస్త్వాహృదేతియస్మైత్వంద్వయోరగ్నిశ్చపుత్రవాన్ ॥ ఇంద్రః పుత్రీదేవతాశ్చ త్వేసుపుత్రోక్త ఉక్తయోః ॥ ధాతాదదాతునోరయిమితిచతస్రః ॥ 'యస్త్వాహృదాకీరిణే' తిచతస్రః ॥ ధాతాదదాతునోరయిమీశానో జగతస్పతిః - సనఃపూర్ణేనవావనత్స్వాహా - ధాత్రఇదం - ధాతాప్రజాయాఉతరాయఈశే ధాతేదంవిశ్వంభువనంజజాన- ధాతాపుత్రంయజమానాయదాతా తస్మాఉహవ్యంఘృతవద్విధేమస్వాహా - ధాత్రఇదం - ధాతాదదాతునోరయింప్రాచీం జీవాతుమక్షితాం- వయందేవస్యధీమహి సుమతిగ్ంసత్యరాధసస్స్వాహా- ధాత్రఇదం ॰ ధాతాదదాతు దాశుషేవసూనిప్రజాకామాయమీఢుషేదురోణే - తస్మైదేవా అమృతాస్సంవ్యయంతాంవిశ్వేదేవాసో అదితిస్సజోషాస్స్వాహా - ధాత్రఇదం-యస్త్వాహృదాకీరిణామన్యమానో ఽమర్త్యంమర్త్యో జోహవీమి- జాతవేదోయశోఅస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యాం స్వాహా - అగ్నయేపుత్రవ

---

* అగ్నేరుపసమాధానాది తన్త్రంసపరిధానహోమం పరిషేచనాంత మిహసీమంతవదిత్యర్థః.

తఇదం - యస్మై త్వగ్ం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నే కృణవస్స్యోనం - అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగ్ం రయిన్నశతే స్వస్తి స్వాహా - అగ్నయే పుత్రవత ఇదం - త్వే సుపుత్ర శవసోఽవృత్రన్ కామకాతయః - న త్వామింద్రాతిరిచ్యతే స్వాహా - ఇంద్రాయపుత్రిణ ఇదం - ఉక్థ ఉక్థే సోమ ఇంద్రం మమాద నీథే నీథే మఘవానగ్ం సుతాసః - యదీగ్ం సబాధః పితరన్న పుత్రాస్సమానదక్షా అవసే హవంతే స్వాహా - ఇంద్రాయపుత్రిణ ఇదం - ప్రాణానాయమ్య, ఏతత్కర్మసమృద్ధ్యర్థం జయాదిహోమం కరిష్యే - * ఓం చిత్తం చ స్వాహా - చిత్తాయేదం - చిత్తిశ్చ స్వాహా - చిత్త్యా ఇదం - ఆకూతం చ స్వాహా - ఆకూతాయేదం - ఆకూతిశ్చ స్వాహా - ఆకూత్యా ఇదం - విజ్ఞాతం చ స్వాహా - విజ్ఞాతాయేదం - విజ్ఞానం చ స్వాహా - విజ్ఞానాయేదం - మనశ్చ స్వాహా - మనస ఇదం - శక్వరీశ్చ స్వాహా - శక్వరీభ్య ఇదం - దర్శశ్చ స్వాహా - దర్శాయేదం - పూర్ణమాసశ్చ స్వాహా - పూర్ణమాసాయేదం -

---

* యథోపదేశం ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయాభ్యాతానాన్రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాం వ్యాహృతీర్విహృతాః సౌవిష్టకృతీమిత్యుపజుహోతి । యథోపదేశం యేన యేన మంత్రేణ హవిరవదానాదినా వివాహాదిషు ప్రధానాహుతయ ఉపదిష్టాః తేన తేన విధానేన తాస్తా హుత్వా - జయాః 'చిత్తంచస్వాహా' ఇతి త్రయోదశ । 'అగ్నిర్భూతానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్' ఇతి సానుషంగా అభ్యాతానా అష్టాదశ - తత్ర 'పితరః పితామహాః' ఇత్యస్మిన్మంత్రే జీవపితృకస్య పితర ఇత్యస్య లోపః 'పితామహాః పరేపరే' ఇత్యేవమంత్రః - జీవపితామహస్య పితామహా ఇత్యస్య లోపః ॥ జీవపితృపితామహస్యోభయోర్లోపః - కేచిదవికృతం జుహ్వతి, జీవపితృకాణాం చ విశేషో నాస్తీత్యాహుః - కాదేఽపి త్యేచాపాముపస్పర్శనమ్ । ఋతాషాడితి రాష్ట్రభృతః (౨౨) పర్యాయేణ హూయంతే ॥ 'ప్రజాపతే నత్వదేతాని' ఇతి ప్రాజాపత్యా । భూర్భువస్సువరితి వ్యాహృతయో విహృతాః, న సమస్తాః । యదస్య కర్మణ ఇతి సౌవిష్టకృతీ. ఆహత్య ౫౦ ఆహుతయః.

బృహచ్చస్వాహా - బృహతఇదం - రథంతరంచస్వాహా - రథంతరా యేదం - ప్రజాపతిర్జయానింద్రాయవృష్ణే ప్రాయచ్ఛ దుగ్రః పృత నాజ్యేషు తస్మైవిశస్సమనమంత సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహావ్యో బభూ వస్వాహా - ప్రజాపతయఇదం॥౧౨॥అగ్నిర్భూతానామధిపతి స్సమావ త్వస్మిన్బ్రహ్మన్నస్మిన్ క్షత్రేస్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయామ స్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా - అగ్నయఇదం. ఇం ద్రోజ్యేష్ఠానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + త్యాగ్ంస్వాహా - ఇంద్రా యేదం - యమఃపృథివ్యా ఉధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + త్యాగ్ంస్వా హా- యమాయేదం - వాయురంతరిక్షస్యాధిపతి స్సమావత్వస్మిన్ + త్యాగ్ంస్వాహా - వాయవఇదం - సూర్యోదివోధిపతిస్సమావత్వ స్మిన్ + స్వాహా - సూర్యాయేదం - చంద్రమానక్షత్రాణామధిప తిస్సమావత్వస్మి+న్ స్వాహా-చంద్రమసఇదం-బృహస్పతిర్బ్రహ్మణోధి పతిస్సమావత్వస్మిన్- స్వాహా - బృహస్పతయఇదం- మిత్రస్సత్యా నా మధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - మిత్రాయేదం - వరు ణోపామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్+ స్వాహా - వరుణాయేదం - సము ద్ర స్స్రోత్యానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - సముద్రా యేదం- అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానామధిపతితన్మావత్వస్మిన్ + స్వా హా - అన్నాయేదం - సోమఓషధీనామధిపతిస్సమావత్వసిన్ + స్వాహా-సోమాయేదం- సవితాప్రసవానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్+ స్వాహా - సవిత్రఇదం - రుద్రఃపశూనామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - రుద్రాయపశుపతయఇదం - అపఉపస్పృశ్య - త్వష్టారూ పాణామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - త్వష్ట్రఇదం- విష్ణుః పర్వతానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్+స్వాహా - విష్ణవఇదం- మరు తోగణానామధిపతయస్తేమావంత్వస్మిన్ + స్వాహా - మరుద్భ్య

ఇదం - పితరఃపితామహాఃపరేపరే తతాస్తతామహా ఇహమావత-అ
స్మిన్బ్రహ్మన్నస్మిన్క్షత్రేఽస్యామాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్
కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ం స్వాహా - * పిత్రాదిభ్య ఇదం||౧౮||
అపడపస్పృశ్య - ఋతాషాడృతధామాగ్నిర్గంధర్వస్తస్యౌషధయో
ఽప్సరసఊర్జోనామ సఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతు తా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం
పాంతు తస్మై స్వాహా - అగ్నయే గంధర్వాయేదం - తాభ్యస్స్వా
హా - ఓషధీభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం - సగ్ంహితో విశ్వసామా సూర్యో
గంధర్వస్తస్య మరీచయోఽప్సరస ఆయువో నామ సఇదం బ్రహ్మ + స్వా
హా - సూర్యాయ గంధర్వాయేదం - తాభ్యస్స్వాహా - మరీచిభ్యో
ఽప్సరోభ్య ఇదం - సుషుమ్న సూర్యరశ్మిశ్చంద్రమా గంధర్వస్తస్య నక్ష
త్రాణ్యప్సరసో భేకురయో నామ సఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతు తా ఇ
దం ÷ స్వాహా - చంద్రమసే గంధర్వాయేదం - తా
భ్యస్స్వాహా - నక్షత్రేభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం - భుజ్యుస్సుప
ర్ణో యజ్ఞో గంధర్వస్తస్య దక్షిణా అప్సరసస్తవా నామ సఇదం బ్ర
హ్మక్షత్రం పాతు తా ఇదం స్వాహా - యజ్ఞాయ గంధర్వా
యేదం - తాభ్యస్స్వాహా - దక్షిణాభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం -
ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మా మనో గంధర్వస్తస్య ఋక్సామాన్యప్సరసో వహ్న
యో నామ సఇదం - స్వాహా - మనసే గంధర్వాయేదం -
తాభ్యస్స్వాహా - ఋక్సామేభ్యోఽప్సరోభ్య ఇదం - ఇషిరో విశ్వవ్యచా
వాతో గంధర్వస్తస్యాపో అప్సరసో ముదా నామ సఇదం - స్వాహా - వా
తాయ గంధర్వాయేదం - తాభ్యస్స్వాహా - అద్భ్యోఽప్సరోభ్య ఇ
దం - భువనస్య పతే యస్య త ఉపరి గృహా ఇహ చ - సనో రాస్వాజ్యాని

---

* మంత్రోక్తదేవతాభ్య ఇదం - పాఠాంతరం.

గ్ంరాయస్పోషగ్ం సువీర్యగ్ం సంవత్సరీణాగ్ంస్వస్తింస్వాహా- భువ
నస్యపతయే బ్రహ్మణఇదం- పరమేష్ఠ్యధిపతిర్మృత్యుర్గంధర్వస్తస్యవిశ్వమ
ప్సరసాభువోనామసఇదంబ్రహ్మ + స్వాహా - మృత్యవే గంధర్వాయే
దం - తాభ్యస్స్వాహా - విశ్వస్మా అప్సరోభ్యఇదం - సుక్షితిస్సు
భూతిర్భద్రకృత్సువర్వాన్పర్జన్యోగంధర్వస్తస్య విద్యుతోప్సరసారుచో
నామసఇదం బ్రహ్మ + స్వాహా - పర్జన్యాయగంధర్వాయేదం - తా
భ్యస్స్వాహా - విద్యుద్భ్యోప్సరోభ్యఇదం - దూరేహేతిరమృడ
యోమృత్యుర్గంధర్వస్తస్యప్రజా అప్సరసాభీరువోనామసఇదం బ్రహ్మ +
స్వాహా - మృత్యవేగంధర్వాయేదం - తాభ్యస్స్వాహా - ప్రజాభ్యో
ప్సరోభ్యఇదం - చారుఃకృపణకాశీ కామోగంధర్వస్తస్యాధయోప్స
రసశ్శోచయంతీర్నామ సఇదంబ్రహ్మ+స్వాహా - కామాయగంధ
ర్వాయేదం - తాభ్యస్స్వాహా - ఆదిభ్యోప్సరోభ్యఇదం - సనోభువ
నస్యపతే యస్యతఉపరిగృహాఇహాచ - ఉరుబ్రహ్మణేస్మైక్షత్రాయమ
హిశర్మయచ్ఛస్వాహా- స్వాహా- భువనస్యపతయే బ్రహ్మణఇదం - ప్ర
జాపతేనత్వదేతాన్యన్యో విశ్వాజాతానిపరితాబభూవ - యత్కా
మాస్తేజుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్గ్ంస్యామపతయో రయీణాం
స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - ఓంభూస్స్వాహా - అగ్నయఇదం -
ఓంభువస్స్వాహా - వాయవఇదం - ఓంసువస్స్వాహా - సూర్యాయే
దం - యదస్య కర్మణోత్యరీరిచం యద్వాన్యూనమిహాకరం - అగ్ని
ష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్థ్సర్వగ్గ్ంస్విష్టగ్ంసుహుతంకరోతుస్వాహా-అగ్న
యే స్విష్టకృతఇదం- శమ్యాపోహనం (సగ్గ్ంసాప్రివంహుత్వా) ప్రా
ణానాయమ్య-చౌళహోమకర్మణిమధ్యేసంభావితమంత్రతంత్ర స్వరవ
ర్ణవిధివిపర్యాసన్యూనాతిరిక్తదోష ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చి
త్తహోమంహోష్యామీతిసంకల్ప్య - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా.

ప్రజాపతయఇదం - అనాజ్ఞాతాదిహోమః - ప్రాణాయామంపరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణంబ్రహ్మోద్వాసనంచకృత్వా.

సూ ॥ అపరేణాగ్నిం (కుమారం) * ప్రాంచముప వేశ్య త్రైణ్యాశలల్యా త్రిభిర్దర్భపుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేతితూష్ణీం కేశాన్వినీయ యథర్షి శిఖానిదధాతి ॥ (౧౬ । ౬) యథావైషాంకులధర్మస్స్యాత్ (౭) అపాసగ్ం సర్జనాద్యా కేశనిధానాత్సమానం ॥ (౮) † అనువాకస్యప్రథమేనయజుషా ఉపసంసృజ్యోష్ణాశీతాస్స్వనీయ (ఉపనయనప్రకరణ సూత్రం ॥ ౧౦॥ ౫) 'ఉష్ణేనవాయ ఉదకేనేహ్యాదితిః కేశాన్వపతు' ఇత్యుష్ణజలంశీతజలేనినీయ ‡ సూ॥ ఉత్తరయా శిరఉనత్తి. 'ఆప ఉందంతు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయవర్చసే, జ్యోక్చసూర్యందృశే' ఇతికుమారస్యవప్తవ్యాన్కేశాన్ తేనజలేనప్రాగాది ప్రదక్షిణంసేచయిత్వా - త్రీం

---

* ప్రాంచం - ప్రాఙ్ముఖం, తూష్ణీం - వాగ్యతః, కేశాన్వినీయ - వివిధంనీత్వా, వప్తవ్యాన్ శిఖార్థాంశ్చ పృథక్కృత్వేత్యర్థః. యథర్షి - యావంతోఋషయస్స్వప్రవరే తావతీశ్శిఖానిదధాతి, ఏకార్షేయస్య ఏకాశిఖా, ద్వ్యార్షేయస్య ద్వేఇత్యాది. (యథావైషామిత్యాది - అథవా, యథా - యేనప్రకారేణ, ఏషాం-కులజానాం, కులధర్మః ప్రవర్తతే తథాశిఖాకర్తవ్యా. అత్రకేచిదేషామితివచనాత్పితురన్యోపి చౌలకర్తేతి. 'అపాగ్ సగ్ సర్జనాదీతి' సూత్రార్థస్తుసమావర్తనప్రకరణేద్రష్టవ్యః.

† అనువాకస్య ప్రథమేనయజుషా- 'ఉష్ణేనవాయో' ఇత్యనేన. 'ఆపోవుష్ణాశ్శీతాశ్చసంసృజతి, సంసృజంశ్చోష్ణాశ్శీతాస్స్వానయతి, నత్వానియమేన.

‡ ఉత్తరయా - తతస్తాభిరద్భిః - 'ఆపఉన్దన్తు' ఇత్యేతయా, కుమారస్య శిర ఉనత్తి - ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణ, మునత్తి- క్లేదయతి, క్లేదనం - సేచనం.

స్త్రీన్ దర్భానన్తర్ధాయో * త్తరాభిశ్చతసృభిః ప్రతిమన్త్రంప్ర
తిదిశం ప్రవపతి (౧౦ ॥ ౬) 'యేనావపత్సవితా క్షురేణ సోమ
స్య రాజ్ఞో వరుణస్య విద్వాన్ । తేన బ్రహ్మాణో వపతేదమస్యాయుష్మాన్
జరదష్టిర్యథా౽సదయం - నారాయణశర్మా' - ఇతి సకేశాన్ దర్భాన్
ఛినత్తి. అపఉపస్పృశ్య † వపన్తముత్తరయా౽నుమన్త్రయతే
దక్షిణతో మాతా బ్రహ్మచారీ వా (౧౦ ॥ ౭) ఆనడుహే శకృత్పిం
డే యవాన్నిధాయ తస్మిన్ కేశానుపయమ్య - 'యత్క్షురేణ మర్చ
యతా సుపేశసా వప్త్రా వపసి కేశాన్ । శున్ధి శిరో మాస్యాయుః ప్ర
మోషీః' ఇత్యనుమన్త్రయతే - అప ఉపస్పృశ్య - అథాచార్యస్స
దర్భాన్ కేశాంస్తద్ధస్తే ప్రదాయ పూర్వవద్దక్షిణదేశేషు దర్భానన్తర్ధా
య 'యేన పూషా బృహస్పతే రగ్నేరిన్ద్రస్య చాయుషే౽వపత్ - తే
నాస్యాయుషే వప సౌశ్లోక్యాయ స్వస్తయే' నారాయణశర్మా ఇతి
దక్షిణతః కేశాంశ్ఛిత్త్వా తద్ధస్తే ప్రదాయ - అప ఉపస్పృశ్య - పశ్చా
త్కేశేషు తద్దర్భానన్తర్ధాయ - 'యేన భూయశ్చ రాత్ర్యాం జ్యోక్చ
పశ్యాతి సూర్యం - తేనాస్యాయుషే వప సౌశ్లోక్యాయ స్వస్తయే' నా
రాయణశర్మా ఇతి ఛిత్త్వా తద్ధస్తే ప్రదాయాప ఉపస్పృశ్యోత్తర
తః కేశేషు దర్భానన్తర్ధాయ - 'యేన పూషా బృహస్పతే రగ్నేరిం

---

* ఉత్తరాభిశ్చతసృభిః - 'యేనావప' దిత్యాదిభిశ్చతసృభిః ప్రతి
మన్త్రం ప్రతిదిశం త్రీన్ త్రీన్ దర్భానన్తర్ధాయ కేశాన్ప్రవపతి - ప్రశస్తాత్కుశలీక
రణమప్యాచార్యస్యైవ, తత్ర ప్రథమే మన్త్రే అసావిత్యస్య స్థానే 'నారాయణశ
ర్మా' ఇతి కుమారస్య ప్రథమాన్తం నామగ్రహణం, చతుర్థే తు 'తేన తే వపామి నా
రాయణశర్మ' న్నితి సమ్బుద్ధిః.

† వపన్తమిత్యాది - దక్షిణత ఉపవిశ్య కుమారస్య మాతా బ్రహ్మచారీ వా క
శ్చిత్ 'యత్క్షురేణే' త్యేతయా వపన్తమాచార్యమనుమన్త్రయతే.

ద్రస్యచాయుషేవపత్ । తేనతేవపామి' నారాయణశర్మ 'స్నా
యుషాసహావర్చసాయథాజ్యోక్సుమనా అసా౩' ఇతిఛిత్వాప్రదా
యావ ఉపస్పృశేత్. (అత్రకంఠభూషణే – 'చతుర్దిగ్వపనంకృ
త్వాఽన్తే సకృదేవాచార్యోఽపఉపస్పృశేత్' ఇత్యుక్తత్వాత్ప్రతివ
పనముదకోపస్పర్శనం పాక్షికమితిప్రతిభాతి.) అథబ్రహ్మచారీమాతా
వా, సూ॥* ఉత్తరయోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవానిదధాతి॥౧౦॥
౮॥ 'ఉప్త్వాయ కేశాన్వరుణస్యరాజ్ఞో బృహస్పతిస్సవితాసోమో అ
గ్నిః। తేభ్యోనిధానంబహుధా ఽన్వవిందన్నన్తరాద్యావాపృథివీ అ
పస్స్వః, ఇతి తాన్సర్వా నానడుహేశకృత్పిండే యవాన్వితేనిధాయో
దుంబరమూలే దర్భస్తంబేవాఛాదయేత్. అథ యజమానస్స్నాత్వా-
త్సురంప్రక్షాళ్యనిదధాతి – తేనత్ర్యహంవపననివృత్తిః - అథావశిష్టా
భిస్సంస్కృతాభిరద్భిరుష్ణంవటోశ్శిరోనాపితేనవాపయిత్వా శిఖాంని
ధాపయేత్. అథనాపితేనోప్తకేశం కుమార ముష్ణోదకేన సంస్నా
ప్యాచ్ఛాద్యాలంకృత్య *దక్షిణత ఆసీనాయబ్రాహ్మణాయ గాంద
ద్యాత్. (అత్రకంఠభూషణం - అథవటుర్వరందద్యాత్ – అన్య

---

* ఉత్తరయా - 'ఉప్త్వాయకేశా' నిత్యేతయా.

* చౌళకర్మణి ప్రణీతామోక్షణానంతరమేవ బ్రహ్మోద్వాసనం కర్తవ్యం - అస్మిన్నేవ ప్రకరణే చంద్రికాయాం 'జయాద్యగ్న్యుపస్థానాన్తే' ఇత్యుక్తత్వాత్, బ్రహ్మోద్వాసనస్యచ తదన్తర్గతత్వాత్, దిగ్వపనానంతరం 'దక్షిణతఆసీనాయబ్రాహ్మణాయ వరందద్యా' దిత్యస్యోపనయన కర్మణియథాగురవే వరప్రదానమభిహితం తథాత్రాపి గురవే గోదానరూపవరప్రదానపరత్వా 'దుపనీతో విశేషేణ బ్రహ్మోతిష్ఠతియద్భువి। తత్సన్నిధౌచగాయత్రీ ముక్త్వాపశ్చాద్విసర్జయే' దితిన్యాయస్యాత్రాప్రతిపాదనాచ్చ; కేచిద్దిగ్వపనానంతరం కేచిన్నాపితవపనానంతరమపికుర్వంతి. యథోపదేశం కార్యమ్.

శ్చేచ్చౌలకర్తా తస్మైగాం దద్యాత్ - పితాచేద్దక్షిణత ఆసీనాయబ్రా హ్మణాయవరం దద్యాదితి.) అథత్రివృతాన్నేన బ్రాహ్మణా న్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయేత్.

ఇతి చౌలకర్మప్రయోగః.

అథోపనయన ప్రయోగః.

సూ ॥ ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామః ॥ ౧౧ ॥ ౧ ॥ గర్భాష్టమేషుబ్రాహ్మణముపనయీత ॥ ౨ ॥ గర్భైకాదశేషురాజన్యంగర్భద్వాదశేషువైశ్యం ॥ ౩ ॥ వసంతోగ్రీష్మశ్శరదిత్యృతవోవర్ణానుపూర్వ్యేణ ॥ ౪ ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయిత్వా ॥ పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్యప్రయతః ప్రాఙ్ముఖః పవిత్రపాణిర్దర్భేష్వాసీనస్సదాచార్యస్సుస్నాతం కౌపీనధరం శుచివస్త్రం సుప్రక్షాళితపాణిపాదం సకృదాచాంతం ధృతోర్ధ్వపుండ్రం కుమారం స్వదక్షిణతఉపవేశ్య గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్య ఉపనయనకర్మాంగం అంకుర ప్రతిసరాభ్యుదయ పుణ్యాహవాచనానికృత్వా అముకగోత్రమముకశర్మాణం కుమారం ఉపనేష్యఉతిసంకల్ప్య తదంగం పుణ్యాహంవాచయిత్వా-పుణ్యాహజలేనకుమారంయజ్ఞోపవీతంచ ప్రోక్ష్య - ‘యజ్ఞోపవీతకాలస్యా ద్వాచనేకృతఆశిషాం । పురస్తాత్సమిదాధానా చ్ఛ్రావస్యామిమతేనతు ॥ ఉపవిశ్యాసనేదార్భే ప్రాణానాయమ్యవాగ్యతః । మన్త్రంసదైవముచ్చార్య యజ్ఞసూత్రంగళేక్షిపేత్’ ॥ ‘యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజంపురస్తాత్ । ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిమంచశుభ్రం యజ్ఞోపవీతంబలమస్తుతేజః’ ఇతిమంత్రం సర్షిచ్ఛందోదైవత (యజ్ఞోపవీతమంత్రస్య బ్రహ్మఋషిరితిస్మృతః । ఛందస్త్రిష్టుద్దేవతా

త్రయోవేదాఇతి శ్రుతిః ॥) మాచార్యో వాచయన్కు-
మారం యజ్ఞోపవీతం ధారయిత్వా తన్మంత్రంవాచయిత్వా
ఽఽచమయ్య – పరిషేచనాపోశనప్రాణాహుతిసహితం క్షారలవణ
వర్జం ఘృతక్షీరమిశ్రమన్నం కుమారంభోజయిత్వా చౌళవద్దిగ్వప
నంకృత్వా స్నాతంకుమారం దక్షిణత ఉపవేశ్య అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్ర
సాదనాంతే ‹ పాత్రప్రయోగేతుకుశామ్బుకూర్చవస్త్రాశ్మదండాజినమే
ఖలాశ్చ । దైవ్యానిపాత్రాణి నియోజ్యపశ్చాద్యుంజీతచామూనిస
హోపనేతా › ॥ ఇత్యాద్యుక్తక్రమేణ అశ్మానంసద్యశ్కృత్తంవాసో
మౌంజీమజినం దర్భానుదకుంభంకూర్చందండంచ సకృత్సాదయిత్వా
ఆయామతః పరిమాణమిత్యాది ఆజ్యభాగాంతే సూ ॥ పాలాశీంస
మిధ. * ముత్తరయా ఽఽధాప్య॥(కుమారస్య దక్షిణేనాస్తైపాలా
శీంసమిధంప్రదాయ) ‹ ఆయుర్దాదేవజరసంగృణానో ఘృతప్రతీకో
ఘృతపృష్ఠో అగ్నే - ఘృతంపిబన్నమృతంచారుగవ్యం పితేవపుత్రంజ
రసేనయేమం, ఇతిమంత్రం ఆచార్యఉక్త్వా కుమారం ఆధేహీత్యు
క్త్వాకుమారేణసమిధమాధాప్య. ఆయుర్దాసమిదాధానాన్నస్వా
హాకారయిష్యతే । ఆధేహిత్యేవమంత్రాంతే వటుమాధాపయేద్గు
రుః ॥ తతఉత్థాయకుమార ఆచార్యం ప్రదక్షిణమాగత్యా
నుజ్ఞాప్యాచార్య మగ్నించాన్తరేణా సాద్యోత్తరేణాగ్నింతిష్ఠేత్.
అథోత్థాయకుమారో ఽపిస్వాచార్యంతుప్రదక్షిణం । అగమ్యోత్త
రతస్తిష్ఠే దగ్నిమాచార్యమంతరా ॥ (ప్రదక్షిణమితి - విప్రా
గ్న్యోరంతరాగమః నిషేధాదితి శేషః. ‹ అగ్నింబ్రాహ్మణంచాంతరే
ణనాతిక్రామేత్ - బ్రాహ్మణాంశ్చానుజ్ఞాప్యవా ఽతిక్రామే, దిత్యా
పస్తమ్బః. దక్షిణేనపదా ఽశ్మానమాస్థాయాథస్థితో వటుః । ఆ

* ఉత్తరయా –‹ ఆయుర్దాదేవ › ఇత్యేతయా.

దేవతాపరిదానాత్ప్రత్యాసీదే న్న చాసనే ॥

సూ ॥ ఉత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేనపదా ఽశ్మానమాస్థాపయ త్యాతిష్ఠేతి ॥ ౧౮ ॥ ౯ ॥ ఆచార్యః ‘ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మే వత్వగ్గ్ స్థిరో భవ - అభితిష్ఠపృతన్యతస్సహస్వపృతనాయతః’ ఇతి మంత్రముచ్చర న్ అగ్నేరుత్తరతో ఽశ్మానందక్షిణేనపదా ఽఽతి ష్ఠేతిబ్రూయాత్ - కుమారోదక్షిణేనపదాశ్మానం ఆస్థాయత త్రైవాథస్తాత్తిష్ఠేత్ - సూ ॥* వాసస్సద్యఃకృత్తోతముత్తరాభ్యా మభిమన్త్రయ ॥ అథాచార్యః ‘రేవతీస్త్వావ్యక్ష్ణ న్ కృత్తికా శ్చాకృతగ్గ్ స్త్వా-ధియోవయన్నవగ్న అవృంజన్సహస్రమంతాగ్ం అభితోఽయచ్ఛన్-దేవీర్దేవాయపరిధీసవితే్ర మహత్తదాసామభవ న్మహిత్వనం’ ఇతివస్త్రమభిమంత్ర్య - సూ ॥ † ఉత్తరాభిస్తిసృభిః పరిధాప్య ॥ ‘యాఅకృంతన్నవయన్ యాఅతన్వతయాశ్చ దేవీ రంతానభితోదదంత - తాస్త్వాదేవీర్జరసే సంవ్యయంత్వాయుష్మాని దంపరిధత్స్వవాసః - పరిధత్తధత్తవాససైనగ్ం శతాయుషంకృణుత దీర్ఘమాయుః - బృహస్పతిః ప్రాయచ్ఛ ద్వాసఏతథ్సోమాయరా జ్ఞే పరిధాతవాఉ - జరాంగచ్ఛాసిపరిధత్స్వవాసోభవాకృష్టీనామభి శస్తిపావా - శతంచజీవశరదస్సువర్చా రాయశ్చపోష ముపసంవ్యయ

---

* సూ ॥ వాసః - యచ్ఛాణ్యాది ధర్మశాస్త్రే విహితంతత్, సద్యఃకృ త్తోతం - సద్యఏవఛిన్నోతం, నాన్యస్మిన్నహని ప్రశస్తేపి - కేచిదేకస్మిన్నేవాహానిత న్తుక్రియావయన క్రియాచయస్య తత్సద్యః కృత్తోతమితివదంతి. ఉత్తరాభ్యాం ‘రేవ తీస్త్వా’ ఇతిద్వాభ్యాం.

† ఉత్తరాభిస్తిసృభిః - ‘యాఅకృంత’ న్నిత్యాదిభిస్తిసృభిః.

స్వ, ఇతి తిసృభిః అభిమంత్రితం వస్త్రం పరిధాప్య- సూ॥ * పరిహితము త్తరయా ఽనుమంత్రయతే ॥ ౧౦ ॥ ౧౦ ॥ ‘ పరీదంవాసో అధిధాస్వ స్తయేఽభూరాపీనామభిశస్తిపా వా-శతంచజీవశరదఃపురూచీ ర్వసూనిచార్యో విభజాసి జీవన్, ఇత్యేతయా కుమారమభిమంత్రయేత్. సూ ॥ † మౌంజీంమేఖలాంత్రివృతాంత్రిః ప్రదక్షిణముత్తరాభ్యాంపరి వీయ ॥ మౌంజ్యజినావస్థాపనప్రోక్షణోత్థాపనానిచ । సమంత్రమేతాన్యాచార్యః పూర్వంకృత్వా ఽథవాచయేత్ ॥ ‘ఇయందురుక్తాత్పరిబాధమానాశర్మవరూథం పునతీనఆగాత్ - ప్రాణాపానాభ్యాంబలమాభరంతీప్రియా దేవానాగ్ంసుభగా మేఖలేయం - ఋతస్యగోప్త్రీతపసఃపరస్పీఘ్నతీరక్షస్సహమానాఅరాతీః - సానస్సమంతమనుపరీహిభద్రయాభర్తారస్తే మేఖలే మారిషామ ’ ఇతిద్వాభ్యాంత్రిరావృతాంమౌంజీం కటిదేశే త్రిఃప్రదక్షిణం పరిధాయ నాభిదేశే బ్రహ్మగ్రంథింకృత్వాతంమంత్రం వాచయేత్, సూ ॥ ‡ అజినముత్తరయా ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ‘ మిత్రస్యచక్షుర్ధరుణంబలీయస్తేజోయశస్వీస్థవిరగ్ంసమిద్ధం - అనాహనస్యంవసనంజరిష్ణుపరీదంవాజ్యజినందధేహం, ఇతి మంత్రేణఅజిన ముత్తరలోమధారయిత్వా-తంమంత్రంవాచయేత్ ॥

* పరిహితం కుమార, ముత్తరయా - ‘ పరీదంవాసః ’ ఇత్యనయా, అనుమంత్రయతే. ॥ ౧౦ ॥ ౧౦ ॥

† మౌంజీం - ముంజైకల్పితాం, త్రివృతాం - త్రివృతం, మేఖలాం, ఉత్తరాభ్యాం - ‘ ఇయందురుక్తాత్ ’ ఇత్యేతాభ్యాం, త్రిఃప్రదక్షిణం పరివ్యయతి. త్రివృతామితిచ ‘ శక్తివిషయే దక్షిణావృత్తానాం జ్యారాజన్యస్య ’ ఆప ॥ ధ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ 33 ॥ 3౪) త్యాదీనాంప్రదర్శనార్థం.

‡ అజినం - ‘ కృష్ణం బ్రాహ్మణస్య ’ (ఆపస్తం ॥ ధ॥ ౧॥ 3 ॥ 3) ఇత్యాది ధర్మశాస్త్రే విహితం, ఉత్తరం వాసః కరోతి, ఉత్తరయా - ‘ మిత్రస్యచక్షు ’ రిత్యేతయా. ౧౦ ॥ ౧౧ ॥

సూ॥ * ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సంస్తీర్య తేష్వేనముత్తరయా
ఉపస్థాప్య ॥ 'ఆగంత్రా సమగన్మహి ప్రసుమృత్యుం యుయోతన - అరి
ష్టాస్సంచరేమహి స్వస్తిచరతాదిహ స్వస్త్యాగృహేభ్యః ' ఇతి మంత్రే
ణ కుమారమగ్నేరుత్తరతః ప్రత్యఙ్ముఖ మవస్థాప్య ప్రాఙ్ముఖస్తిష్ఠన్నా
చార్యః॥ సూ ॥ † ఉదకాంజలిమస్మా అంజలావానీయోత్తరయా త్రిః
ప్రోక్ష్య ॥ 'సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ం ఉదారదుపాగ్ంశునా స
మమృతత్వమశ్యాం - ఇమేను తేరశ్మయస్సూర్యస్య యేభిస్సపిత్వం పిత
రో న ఆయన్ ' ఇతి మంత్రేణ కుమారం త్రిః ప్రోక్ష్య సకృన్మంత్రేణ ద్వి
స్తూష్ణీం॥ సూ ॥ ‡ ఉత్తరైర్దక్షిణే హస్తే గృహీత్వా ॥ శ్లో ॥
అంతే తు సర్వమంత్రాణాం హస్తగ్రహణమిష్యతే। దేవతాభ్యః పరీదా
నం రక్షణాయ పృథక్పృథక్ ॥ 'అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీత్సోమస్తే హ
స్తమగ్రభీత్సవితా తే హస్తమగ్రభీత్సరస్వతీ తే హస్తమగ్రభీత్పూషా తే
హస్తమగ్రభీదర్యమా తే హస్తమగ్రభీదగ్ంశుస్తే హస్తమగ్రభీద్భగస్తే హ
స్తమగ్రభీన్మిత్రస్తే హస్తమగ్రభీన్మిత్రస్త్వమసి ధర్మణాగ్నిరాచార్యస్తవ'
ఇతి దశభిః కుమారస్య సాంగుష్ఠముత్తానం దక్షిణహస్తం గృహీత్వా-
సూ ॥ ¶ ఉత్తరైర్దేవతాభ్యః పరీదాయ॥ 'అగ్నయే త్వా పరిదదామిశ

* ఉత్తరయా - 'ఆగంత్రా సమగన్మహి' ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా - 'సముద్రాదూర్మిః' ఇత్యేతయా, త్రిః ప్రోక్షతి, సకృన్మంత్రే
ణ ద్విస్తూష్ణీం.

‡ ఉత్తరైః - 'అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీ' దిత్యాదిభిర్దశభిర్మంత్రైః, సర్వేషాంచాంతే
సకృద్ధస్తగ్రహణం.

¶ ఉత్తరైః - 'అగ్నయే త్వా పరిదదామి' ఇత్యేకాదశభిః ప్రతిమంత్రం దేవ
తాభ్యో మంత్రలింగప్రతీతాభ్యః పరిదదాతి రక్షణార్థం. తతశ్చ యది సకృత్పరిదానం
స్యాత్తదా విధ్యపరాధాత్సర్వప్రాయశ్చిత్తం హోతవ్యం. అసౌశబ్దేషు చ సర్వేషు స
మ్బుద్ధ్యా నామగ్రహణం.

ర్మన్ - సోమాయత్వాపరిదదామి శర్మన్ - సవిత్రేత్వాపరిదదామి శర్మన్ - సరస్వత్యైత్వాపరిదదామి శర్మన్ - మృత్యవేత్వాప రిదదామి శర్మన్ - యమాయత్వాపరిదదామి శర్మన్ - గదాయ త్వాపరిదదామి శర్మన్ - అంతకాయత్వాపరిరదామి శర్మన్ - అద్భ్యస్త్వా పరిదదామి శర్మన్ - ఓషధీభ్యస్త్వాపరిదదామి శ ర్మన్ - పృథివ్యైత్వాసవైశ్వానరాయైపరిదదామి శర్మన్, ఇత్యే కాదశభిః ప్రతిమంత్రం అగ్న్యాద్యదిదేవతాభ్యోరక్షణార్థం కించిద్ధ స్తంప్రసార్యదత్వా ॥ సూ ॥ * ఉత్తరేణయజుషోపనీయ ॥ 'దేవ స్యత్వాసవితుఃప్రసవఉపనయే - శర్మ' న్నితిహస్తాభ్యామాలింగ్య ఆ త్మనస్సమీపంనీత్వా యథాస్థానముపవేశ్య ॥ సూ॥ సుప్రజా ఇతిద క్షిణేకర్ణేజపతి ॥ ౧౦ ॥ ౧౨ ॥ 'సుప్రజాఃప్రజయాభూయాస్సువీరోవీ రైస్సువర్చావర్చసానుపోషఃపోషైః' ఇతితస్య దక్షిణేకర్ణే జపిత్వా- సూ ॥ బ్రహ్మచర్యమాగామితి కుమారంఆహ ॥ ౧౧ ॥ ౧ ॥ 'బ్ర హ్మచర్య మాగాముపమానయస్వదేవేన సవిత్రాప్రసూతః' ఇతి కుమారంవాచయిత్వా ॥ సూ ॥ † ప్రష్టంపరస్య ప్రతివచ నంకుమారస్య ॥ ౧౧ ॥ ౨ ॥ కోనామాసీతి పృ చ్ఛేత్ - విష్ణుశర్మా నామాస్మీతికుమారః ప్రతిబ్రూయాత్ - క స్యబ్రహ్మచార్యసిశర్మన్నితిపృష్టే ప్రాణస్య బ్రహ్మచార్యస్మీతిప్రత్యు

---

* ఉత్తరేణయజుషా-'దేవస్యత్వాసవితుః' ఇత్యనేన, ఉపనయతే - ఆత్మన స్సమీపంనయతి, నామగ్రహణంచసమ్బుద్ధ్యైవ.

† ప్రష్టం-ప్రశ్నః, (రూపంతుఛాందసం) కోనామాసీత్యాదిషు ప్రశ్నప్రతివచ నాత్మకేషు చతుర్షుమంత్రేషుప్రష్టం పరస్యా - చార్యస్య, ప్రతివచనంతు కుమారస్య. ప్ర శ్నప్రతివచనప్రకారస్తు ప్రయోగేద్రష్టవ్యః.

క్తే ॥ సూ ॥ * శేషం పరో౽జపతి ॥ ౧౧ ॥ ౩ ॥ ‘శర్మ్మైష తే దేవసూర్యబ్రహ్మచారీతంగోపాయసమామృతైష తే సూర్యపుత్రస్సదీర్ఘాయుస్సమామృత – యాగ్ంస్వస్తిమగ్నిర్వాయుస్సూర్యశ్చంద్రమా ఆపోనుసంచరంతి తాగ్ం స్వస్తి మనుసంచర శర్మన్, ఇత్యాచార్యఉక్త్వా ॥ సూ ॥ † ప్రత్యాగాశిషం చైనం వాచయతి ॥ ౧౧ ॥ ౪ ॥ ‘అధ్వనామధ్వపతే శ్రేష్ఠస్యాధ్వనః పారమశీయ’ ఇతి కుమారం వాచయేత్.

---

* శేషం_అనువాకశ్శేషైకదేశం. ‘విష్ణుశర్మ్మైష తేదేవ’ ఇత్యాది ‘అనుసంచరవిష్ణుశర్మన్’ ఇత్యేవమంతమాచార్యో జపతి. ‘అధ్వనామధ్వపతే’ ఇత్యస్య ప్రత్యాగాశిషో వాచనవిధానాత్.

† ఆత్మగామ్యాశీఃఫలం యస్మిన్మంత్రే స ప్రత్యాగాశీః, జాత్యభిప్రాయకమేకవచనం, ‘అధ్వనా’ మిత్యారభ్యఆఉపనయనసమాప్తేః యే ప్రత్యాగాశిషో మన్త్రాః ‘యోగేయోగే’ ఇత్యాదయస్తాన్సర్వాన్కుమారం వాచయతి.

ఇదమనువాదమాత్రం మాభూదితి సాధ్యాహారం వ్యాఖ్యాయతే. న కేవల ‘మధ్వనా’ మిత్యారభ్య ప్రత్యాగాశిషో మన్త్రాన్ వాచయతి, ఆజ్యభాగాంతముక్త్వా యే పశ్చాత్ప్రత్యాగాశిషో మన్త్రా మేఖలాపరివ్యయణాదిషూక్తాః ‘ఇయందురుక్తా’ దిత్యాద్యాస్తానపి వాచయతి. ఇదం త్విహవక్తవ్యం - యాసు మేఖలాపరివ్యయణాదిషు కుమారప్రధానాసు సంస్కారక్రియాసు యే ప్రత్యాగాశిషో మన్త్రాస్తచ్చోదకై రాఖ్యాతైః కరణత్వేనచోదితాః క్రియాస్తైర్మంత్రైః కృత్వాపశ్చాద్వాచయతి. స్వతః కరణమన్త్రాణాం క్రియాగుణభూతైః కర్తృభిరేవోచ్చార్యత్వాత్ : కుమారస్య చాత్ర సంస్కార్యత్వేన ప్రాధాన్యాత్ : యత్రపునర్హోమాదిషు కుమారస్య గుణభావఏవన సంస్కార్యత్వం తత్రతాన్ ప్రత్యాగాశిషో వాచయత్యేవ. కేచిత్పరివ్యయణాదిష్వపి కుమారస్యైవమంత్రాః : పరస్తువాచయత్యేవేతి. సూత్రవ్యాఖ్యా. ౧౧॥౪॥౫॥

కుమారః ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా ఆచార్యస్య దక్షిణత ఉపవిశేత్. ఏవముత్తరత్రాపి కుమారగామిఫలప్రకాశన మన్త్రాంశ్చకుమారంవాచయేత్ - ‘ప్రత్యాగాశిషం చైనంవాచయతీ’ తినియమాత్ : తేఖలు ‘ఇయందురుక్తా’ దిత్యాదయః. తాన్మంత్రాన్వాచయతి. కరణత్వేనచోదితత్వాత్తైర్మంత్రైః పూర్వంక్రియాం కుర్వంతి, తేషాంక్రియాగుణభూతకర్తృభిరేవోచ్చార్యత్వాత్కుమారస్య సంస్కార్యత్వేనప్రధానత్వాచ్చ : తతో హోమమన్త్రాన్ ప్రత్యాగాశిషో వాచయేదితి కంఠభూషణేపి.

అథ హోమః.

సూ॥ ఉక్తమాజ్యభాగాంతం ॥ ౧౧॥౫ ॥సూ ॥ * అత్రై ౹న ముత్తరాఆహుతీర్హావయిత్వా ॥ యోగాదీన్వాచయన్నేవ కుమారంహావయేత్ఖలు । ద్వితీయచతుర్థాస్వయంబ్రూయా దాచార్యోజుహుయాద్వటుం ॥ ‘యోగేయోగేతవస్తరం వాజేవాజేహవామహే – సఖాయఇంద్రమూతయేస్వాహా - ఇంద్రాయేదం. (యోగాదిభ్య ఇదమితివా)

ఇమమగ్నఆయుషేవర్చసేకృధిప్రియగ్ం రేతోవరుణసోమరాజన్ - మాతేవాస్మాఅదితేశర్మయచ్ఛ విశ్వేదేవాజరదష్టిర్యథాసత్స్వాహా - అగ్నివరుణసోమాదితివిశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం.

శతమిన్నుశరదోఅంతిదేవా యత్రానశ్చక్రా జరసంతనూనాం - పుత్రాసోయత్రపితరోభవంతి మానోమధ్యారీరిషతాయుర్గంతోస్స్వాహా - దేవేభ్యఇదం - అగ్నిష్టఆయుః ప్రతరాందధాత్వగ్నిష్టేపుష్టిం ప్రతరాంకృణోతు - ఇంద్రోమరుద్భిర్ ఋతుధాకృణోత్వాదిత్యైస్తేవసుభిరాదధాతుస్వాహా - అగ్నీంద్రామరుదాదిత్యవసుభ్యఇదంనమమ - మేధాంమహ్యమంగిరసామేధాగ్ం సప్తర్షయోదదుః - మేధాంమహ్యం ప్రజాపతిర్మేధామగ్నిర్దదాతు మేస్వాహా – అంగిరస్సప్తర్షి ప్రజాపత్యగ్నిభ్యఇదం- అప్సరాసుచయామేధాగంధర్వేషుచయద్యశః - దైవీయామానుషీమేధాసామామావిశతాదిహస్వాహా- మేధాయశోభ్యామిదం.

ఉత్తరాః – యోగేయోగే’ ఇత్యేకాదశర్చః ప్రత్యగాశిషోవాచయన్ హస్తేగృహీత్వాప్రతిమంత్రంహావయతి. తత్రద్వితీయచతుర్థా ‘ఇమమగ్న ఆయుషే- అగ్నిష్ట ఆయుఃప్రతరాం’ ఇతిలింగవిరోధాత్ ‘ఆయుర్దాదేవజరసం’ ఇతివత్స్వయమేవబ్రూయాత్. నైనంవాచయతి. కేచిదేతయోరపి దేవతాభిధానార్థత్వాత్కుమారస్యైవోచ్చారణమితి. ॥౧౧॥౬॥

ఇమం మేవరుణశ్రుధీహవమద్యాచమృడయ - త్వామవస్యు రాచకేస్వాహా - వరుణాయేదం - తత్త్వాయామిబ్రహ్మణావందమా నస్తదాశాస్తె యజమానో హవిర్భిః - అహేడమానో వరుణేహబో ధ్యురుశగ్ం సమానఆయుః ప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం - త్వన్నో అగ్నే వరుణస్యవిద్వాన్ దేవస్యహేఽడోవయాసిసీష్ఠాః-య జిష్ఠోవహ్నితమ శ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మ థ్స్స్వాహా - అగ్నివరుణాభ్యామిదం- సత్వన్నో అగ్నే ఽవమోభ వోతీనేదిష్ఠో అస్యాఉషసోవ్యుష్టౌ - అవయక్ష్వనోవరుణగ్ం ర రా ణోవీహిమృడీకగ్ం సుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నివరుణాభ్యామిదం- త్వమగ్నే అయాస్యయాసన్మనసాహితః - అయాసన్హవ్యమూహిషే ఽయానోధేహిభేషజగ్ంస్వాహా - అగ్నయేఅయసఇదం॥ సూ ॥ * జయాదిప్రతిపద్యతే ॥ ౧౧ ॥ ౬ ॥ పరిషేచనాంతంకృత్వా ॥ ఆచా ర్యః జయాదియదస్యకర్మణఇతి స్విష్టకృదంతంహుత్వా శమ్యా ప్రో హ్యాసగ్ంస్రావంహుత్వా-యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్దఉక్తోభ్రేషోస్తి చేత్ తత్రతథోపనీతౌ । తత్కర్మవహ్నౌ భువఆహుతిస్స్యా ద్భవేదనా జ్ఞాతవిధిర్ద్వయంవా ॥ ప్రాణానాయమ్య యజుర్భేష ప్రాయశ్చి త్తంకరిష్యఇతిసంకల్ప్య భువస్స్వాహా - వాయవఇదం - ఇతి హు త్వాప్రాణానాయమ్య అస్మిన్నుపనయన హోమకర్మణి మధ్యే సం సంభావిత మంత్రతంత్రస్వరవర్ణవిధివిపర్యాస న్యూనాతిరిక్త ప్రాయ శ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తహోమంహోష్యామీతి సంకల్ప్య ప్రా

* తతో 'జయాభ్యాతానాన్ రాష్ట్రభృత' ఇతిసామాన్యవిధి ప్రసిద్ధమే వాచార్యోజయాది ప్రతిపద్యతే. తతశ్చ 'అగ్నిర్భూతానాం' ఇత్యాదీనాంప్ర త్యగాశిషామపివాచనం నభవతి : నైనహోనమ్. ॥౧౧॥౬॥

యశ్చిత్త్వాహుతీ హుత్వాపరిషిచ్య ప్రణీతామోక్షణాంతంకృత్వా. ఉపనీతౌవిశేషేణ బ్రహ్మోతిష్ఠతియద్భువి । తత్సన్నిధౌచగాయత్రీము క్త్వాపశ్చాద్విసర్జయేత్.

బ్రహ్మోపదేశః.

కర్తవ్యాబ్రాహ్మణానుజ్ఞా ద్విజైస్సర్వప్రయత్నతః। బ్రాహ్మణానుజ్ఞయాసర్వం కర్మకుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ అథేద్యాబ్రాహ్మణాశిషః॥ నమస్సదసఇత్యాది సదస్యాన్ప్రణమ్య దక్షిణాందత్వా (శ్రీమత్సమధిగత సకలనిగమాంతన్యాయసత్తర్కధర్మశాస్త్రేతిహాస పురాణాగమ సంప్రదాయరహస్యవేదజాతా ననాఘ్రాత నిఖిలావద్య గంధా నవ్యాజసకల జనవత్సలాన్ సౌజన్యనిధీన్ కరుణావరుణాలయా ననవరతపరిచరిత నారాయణచరణారవిందా నత్ర భగవతో ఽస్మత్స్వామిన స్సాష్టాంగంప్రణిపత్యసాధ్వస వినయాన్విత భక్తిశ్రద్ధా సమన్వితో విజ్ఞాపయామి) అశేషేహేపరిషత్ . . . స్వీకృత్యమమ గాయత్రీప్రదానే అస్యాపనీతస్య గాయత్రీస్వీకరణేచ యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేతి ప్రార్థ్య యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి తై రనుజ్ఞాతః ప్రాణానాయమ్య పూర్వోక్తేత్యాదిమమ గాయత్రీ ప్రదానే అస్యాపనీతస్య గాయత్రీస్వీకరణేచ యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాణి కరిష్యఇతిసంకల్ప్య-హిరణ్యగర్భ . . . ప్రయచ్ఛమే - ఇమానిప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాణి హిరణ్యరూపాణి నానాగోత్రేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యస్సంప్రదదేనమమ ఇతిభూమౌ సాక్షతం సహిరణ్యం జలంనిస్రావ్యతద్ధిరణ్యంబ్రాహ్మణేభ్యోదత్వా ॥ సూ ॥ అపరేణాగ్నిముదగగ్రం * కూర్చంనిధాయతస్మిన్నుత్తరేణ యజుషాప

* కూర్చం - దర్భమయమాసనం, ఉత్తరేణయజుషా - 'రాష్ట్రభృదసి' ఇత్యనేన, ఉపనేతా - ఆచార్యః. ॥౧౧॥౭॥

నేతోపవిశతి ॥౧౧॥౭॥ఆసనార్థే అయంకూర్చఇతిదత్తం కూర్చం సు కూర్చఇతిప్రతిగృహ్యాతస్మిన్ కూర్చే 'రాష్ట్రభృదస్యాచార్యాసందీమా త్వద్యోషం, ఇతికుక్కుటాసనేన ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశేత్ ॥ సూ ॥ పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ఙాసీనః కుమారో * దక్షిణేనపాణినా దక్షిణంపాద మన్వారభ్యాహ సావిత్రీంభో అనుబ్రూహీతి ॥ ౧౧ ॥ ౮ ॥ (కు మార ఆచార్యంప్రణమ్యాభివాద్య తస్యపురస్తాత్ప్రత్యఙ్ముఖఆసీనో దక్షిణేనపాణినాతస్యదక్షిణంపాదం సవ్యేనసవ్య ముపసంగృహ్య సావిత్రీంభో అనుబ్రూహీతిప్రార్థయేత్,) సూ ॥ † తస్మాఅన్వా హతత్సవితురితి ॥ ౧౧ । ౯ ॥ పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వాం ॥ ౧౧ ॥ ౧౦ ॥ ‡ వ్యాహృతీర్విహృతాః పాదాదిష్వంతేషువాతథార్ధ ర్చయోరుత్తమాం కృత్స్నాయాం ॥ ౧౧ ॥ ౧౧ ॥ పచ్ఛోభూస్త ద్భువోభర్గస్సువర్ధియఇతీష్యతే । అర్ధర్చశోభూస్తద్భువర్ధియస్సువస్త ద

---

* సూత్రే 'దక్షిణేనపాణినా దక్షిణంపాదం 'ఇతిసవ్యస్యాప్యుపలక్షణం – 'పాదావన్వారభ్యాహే' తిబోధాయనోక్తేః ; 'తస్యపాదౌపాణిభ్యాంసంగృహ్య' ఇత్యాశ్వలాయనః, తథామనుః, 'వ్యత్యస్తపాణినాకార్యం పాదయోర్గ్రహణంగు రోః । సవ్యేనసవ్యస్స్పృష్టవ్యో దక్షిణేనతుదక్షిణః ॥ జన్మప్రభృతియత్కించిత్సు కృతంసముపార్జితం । తత్సర్వంనశ్యతిక్షిప్రమేకహస్తాభివాదనే ॥౧౧॥ ౮॥

† పచ్ఛోర్ధర్చశః – అన్యత్రవివృతమ్. ప్రయోగేపి.

‡ వ్యాహృతీర్విహృతాః–విహృతాః వ్యాహృతీస్త్రిష్వపి పాదాదిష్వేకైకా మన్వాహ - అథవాపాదానామంతేషు తథార్ధర్చే అవసాయప్రయోగేపి ప్రత్యర్ధర్చ మాదావంతే వైకైకామన్వాహ. అవశిష్టాంతూత్తమాం వ్యాహృతిం కృత్స్నాయా మాదావంతేవా. కృత్స్నాయామితిషష్ఠ్యర్థేపాఠః. ఉపదేశప్రకారస్తు ప్రయోగప ద్ధతావ్యః. ॥ ౧౧॥ ౧౧॥

న్యథా ॥ అత్రాయముపదేశక్రమః. ప్రణవవ్యాహృతిగాయత్రీణాం ఋష్యాదికం క్రమేణ ప్రథమముపదిశ్య తస్మా అన్వాహసావిత్రీంప చ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వాం ప్రణవవ్యాహృతిపూర్వకమ్. అథాచార్యః పాదాదౌ ప్రణవాదివ్యాహృతిత్రయం అర్ధర్చాదౌ ప్రథమద్వితీయే వ్యాహృతీ అనవానాదౌ తృతీయాం వ్యాహృతించ సంయోజ్య గాయత్రీం తస్యదక్షిణేకర్ణే జపిత్వా తథైవతం వాచయిత్వా-తత్ప్రకారస్తు - ఓంభూః తత్సవితుర్వరేణ్యమ్ । ఓంభువః భర్గో దేవస్యధీమహి। ఓంసువః ధియోయోనఃప్రచోదయాత్ ॥ ఓం భూః తత్సవితుర్వరేణ్యంభర్గోదేవస్యధీమహి । ఓం భువః ధియోయోనఃప్రచోదయాత్। ఓం సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి ధియోయోనఃప్రచోదయాత్ ॥ అంతేషు వేతిసూత్రితపక్షాంతరే ॥ ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యంభూః ఇత్యాదిక్రమేణానుసంధేయః॥ సూ॥* కుమార ఉత్తరేణ మంత్రేణోత్తరమోష్ఠముపస్పృశతే ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ 'అవృధమసౌసౌమ్య ప్రాణ స్వంమేగోపాయే' తి దక్షిణేనహస్తేన ఉత్తరమోష్ఠముపస్పర్శయిత్వా ఆచామయేత్, నాత్రాదశ్వబ్దోశ్మనిర్దేశః, ఓష్ఠశ్వ్యావాంతపర్యంతంస్పృశత్యవృధమిత్యథ । ఆచామేన్నేహ నామాస్తికరాభ్యాం యుగపచ్ఛ్రీతీ ॥ కర్ణోష్ఠాదిత్యదండానాం సమంత్రం వటురేవతు । ప్రత్యగాశిషమస్త్రాణాం భవేద్వాచనమేవతు॥ బ్రహ్మణఆణీస్థఇతికర్ణౌయుగపదుపస్పృశేత్॥సూ॥ † కర్ణావుత్తరేణ ॥ ౧౧ ॥ ౧౩॥ 'బ్రహ్మణఆణీస్థ' ఇతి హస్తాభ్యాం యు

* ఆచార్యవాచితేన 'అవృధమసౌ సౌమ్య' ఇత్యనేనమంత్రేణ కుమారస్స్వయముత్తరమోష్ఠముపస్పృశతి. ఛాందసమాత్మనేపదం. అసావిత్యత్రచనాస్తి నామగ్రహణం. ప్రాణాభిధానత్వాత్ ; అతాచమనం కర్తవ్యమ్. 'శ్యావాంతపర్యన్తావోష్ఠావుపస్పృశ్యాచామేత్' (ఆప ॥ ధ ॥ ౧॥ ౧౬॥ ౧౦) ఇతివచనాత్.

† ఉత్తరేణ – 'బ్రహ్మణ ఆణీస్థః' ఇతిద్వివచన లింగేన. ॥౧౧॥౧౩॥

గపత్కర్ణావుపస్పర్శయిత్వా॥ సూ ॥ * దండముత్తరేణాదత్తే ౧౧ ॥ ౧౪ ॥ పాలాశోదండో బ్రాహ్మణస్య ॥ ‘సుశ్రివస్సుశ్రివసం మాకురుయథాత్వగ్ంసుశ్రివస్సుశ్రివాఅస్యేవమహగ్ంసుశ్రివస్సుశ్రివాభూయాసం యథాత్వగ్ం సుశ్రివోదేవానాం నిధిగోపోస్యేవమహంబ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధిగోపోభూయాసం’ ఇతిపాలాశం బైల్వంవా దండం ధారయిత్వా ॥ సూ ॥ స్మృతంచమఇత్యేతద్వాచయిత్వా॥ ‘స్మృతంచమే ఽస్మృతంచమేతన్మఉభయవ్రతంనిందాచమేఽనిందాచమేతన్మఉభయవ్రతగ్ంశ్రద్ధాచమే ఽశ్రద్ధాచమేతన్మఉభయవ్రతం విద్యాచమేఽవిద్యాచమే తన్మఉభయవ్రతగ్ంశ్రుతంచమే ఽశ్రుతంచమే తన్మఉభయవ్రతం సత్యంచమేఽనృతంచమేతన్మఉభయవ్రతం తపశ్చమేఽతపశ్చమే తన్మఉభయవ్రతంవ్రతంచమేఽవ్రతంచమే తన్మఉభయవ్రతం యద్బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణివ్రతం యదగ్నేస్సేంద్రస్య సప్రజాపతికస్య సదేవస్య సదేవరాజస్యసమనుష్యస్య సమనుష్యరాజస్య సపితృకస్య సపితృరాజస్య సగంధర్వాప్సరస్కస్య- యన్మ ఆత్మన ఆత్మనివ్రతం తేనాహం సర్వవ్రతో భూయాసం’ ఇతి

---

* ఉత్తరేణ- ‘సుశ్రవః’ ఇత్యనేన ॥౧౧॥౪॥ ‘నైయగ్రోధస్కంధజో అవాజగ్రోరాజన్యస్య బాదర ఔదుంబరోవావైశ్యస్య’ ॥౧౧॥ ౧౫॥ ఇతిసూత్రశేషః. పాలాశః - పలాశవృక్షస్య వికారః. స్కంధేజాతస్స్కంధజః, అవాజగ్రః-అవాచీనమగ్రంయస్య దండస్య. ‘వార్క్షోదండ ఇత్యవర్ణసంయోగేనైక ఉపదిశంతి’ త్యుత్తర సూత్రమ్. (౧౧ ॥ ౧౬) వార్క్షః - వృక్షస్య యజ్ఞియస్య వికారః, న తువేణువేత్రాదిః. అవర్ణసంయోగేన సర్వవర్ణానా మవిశేషేణైత్యేక ఉపదిశంతి.

వాచయేత్ ॥ సూ ॥ * గురవేవరందత్వా. తతఃకుమారోగురోవ రంతే దదామీతిగురవేవరం (గాం) దద్యాత్, ఆచార్యస్తం ప్ర తిగృహ్య ॥ సూ ॥ ఉదాయుషేత్యుత్థాప్య ॥ ‘ఉదాయుషాస్వా యుషోదోషధీనాగ్ం రసేనోత్పర్జన్యస్య శుష్మేణోదస్థామమృతాగ్ం అను’ ఇతి కుమారముత్థాప్య ॥ సూ ॥ † ఉత్తరైరాదిత్యము పతిష్ఠతె ॥ ౧౧ ॥ ౧౭ ॥ ‘తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్ర ముచ్చరత్ — పశ్యేమశరదశ్శతం జీవేమశరదశ్శతం నందామ శరదశ్శతం మోదామశరదశ్శతం భవామశరదశ్శతగ్ం శృణువామశ రదశ్శతం ప్రబ్రవామశరదశ్శత మజీతాస్స్యామశరదశ్శతం జ్యోక్చసూ ర్యందృశే’ ఇతి మంత్రైరాదిత్యోపస్థానంకారయిత్వా బ్రహ్మో

---

* ఆచార్యస్తు సప్తదశకృత్వోపాన్య హోతౄణాం దశమానువాకస్య ‘దేవ స్యత్వా’ ఇత్యాదిత ఆరభ్య ‘దేవిదక్షిణే’ ఇత్యేవమంతముక్త్వా ‘రుద్రాయగాం తేనామృతత్వమశ్యాం’ ఇత్యాది సంధాయ ‘ఉత్తానస్త్వాంగిరసః ప్రతిగృహ్ణాతు’ ఇత్యేవమంతేనశ్రౌతవత్ప్రతిగృహ్ణాతి, ప్రత్యగాశిషమన్యేషాం భవేద్వాచనమేవతు। గురోవరంతేదదామీత్యుక్త్వా పాన్యయథోదితం ॥ గృహ్యాతేసావిత్రీముక్త్వావరోరు ద్రాయగామితి ॥ ఇతి సూత్రవ్యాఖ్యాన ప్రయోగవృత్త్యాదిషు నాత్రప్రతిగ్రహమం త్రః, యత్రకపిలోభయ ముఖ్యాది గార్ధియతె తత్రైవస్వతంత్ర గోదానే అయంప్రతి గ్రహమంత్రః అన్యథాశ్రాద్ధకాల గృహయజ్ఞాదిగోదాన ప్రతిగృహేపి ప్రతిగ్రహ మంత్రప్రసక్తేః : నహితథా స్తిశిష్టాచారః. ‘దేవావైవరుణమయాజయన్’ ఇతిలిం గాద్యాగీయ ప్రతిగ్రహఏవ ప్రతిగ్రహమంత్రజప ఇత్యుపదేశ ఇతివ్యాఖ్యాతత్వా చ్ఛనతత్ప్రసంగః. కేచిజ్జపంతీ’ తి గృహ్యారత్నకంఠభూషణే. (యథాచారం వ్యవస్థా.) (౧)

† ఉత్తరైః—అథ కుమారః ‘తచ్చక్షుర్దేవహితం’ ఇత్యాదిభి, రాచార్యవాచి తైర్దశభిర్మంత్రైరాదిత్య ముపతిష్ఠతే. ॥౧౧॥ ౧౭॥

ద్వాసనంకృత్వా ॥ సూ ॥ * యంకామయేతనాయమచ్ఛిద్యేతే
తితముత్తరయాదక్షిణేహస్తేగృహ్ణీయాత్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౮ ॥
'యస్మిన్ భూతంచ భవ్యంచ సర్వేలోకాస్సమాహితాః – తే
నగృహ్ణామి త్వామహం మహ్యంగృహ్ణామి త్వామహం ప్రజా
పతినాత్వా మహ్యంగృహ్ణామి, శర్మన్ ఇతితస్యదక్షిణహ
స్తం దక్షిణహస్తేనగృహ్ణీయాత్, తతః అగ్ని ముపతిష్ఠేత్, తతఃకు
మారస్సి్త్రః ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా భగవత్ప్రీత్యర్థం
భగవత్కైంకర్యరూపం ప్రాతస్సమిధఆధాస్యామీతి సంకల్ప్య ఉ
ల్లిఖ్యావోక్ష్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ప్రజ్వాల్య ॥ సూ ॥ పరిత్వేతిప
రిమృజ్య † తస్మిన్నుత్తరైర్మంత్రైస్సమిధఆదధ్యాత్ ॥౧౧॥ ౨౧ ॥
ఏవమన్యస్మిన్నపిసదా ఽరణ్యాదేధానాహృత్య ॥ ౧౧ ॥ ౨౨ ॥ ప
రిత్వాగ్నే పరిమృజామ్యాయుషాచధనేనచ-సుప్రజాః ప్రజాయాభూ
యాసగ్ం సువీరోవీరైస్సువర్చావర్చసాసుపోషః పోషైస్సుగృహోగృ
హైస్సుపతిఃపత్యా సుమేధామేధయాసుబ్రహ్మ బ్రహ్మచారిభిః' ఇతి
పరిసమూహ్య 'అదితేనుమన్యస్వ, అనుమతేనుమన్యస్వ, సరస్వతే
నుమన్యస్వ, దేవసవితఃప్రసువ' ఇతిపరిషిచ్య 'అగ్నయేసమిధమాహా
ర్షంబృహతేజాతవేదసేయథాత్వమగ్నేసమిధా సమిధ్యసఏవంమా
మాయుషావర్చసాసన్యామేధయాప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేనా

---

* యం–కుమారం, అయమాసమావర్తనాన్మత్తోనచ్ఛిద్యేత- నవియుజ్యేత, ఇతి
కామయేత, తముత్తరయా–'యస్మిన్భూతం' ఇత్యనయర్చాసమ్బుద్ధ్యాచ నామగృహీ
త్వా, దక్షిణేహస్తే గృహ్ణీయాత్. యద్యయమాచార్య శ్చతుర్వేదీసర్వశాస్త్రవి
దధ్యాపయితుం వ్యాఖ్యాతుంచశక్నోతి. ॥౧౧॥౧౮॥

† తస్మిన్–ఉపనయనాగ్నౌ, ఉత్తరైర్మంత్రైః–'అగ్నయేసమిధ' మిత్యాది
భిర్ద్వాదశభిః. ప్రతిమంత్రమేకైకాం సమిధమాదధ్యాత్. ॥౧౧॥౨౧॥

న్నా ద్యేనసమేధయస్వాహా-ఏధో స్యేధిషీ మహిస్వాహా- సమిదసిసమే ధిషీమహిస్వాహా - తేజో సి తేజోమయిధేహిస్వాహా – అపో అద్యా న్వచారిషగ్ం రసేనసమస్పృక్ష్మహి ; పయస్వాగ్ంఅగ్న ఆగమంతం మాసగ్ం సృజవర్చసాస్వాహా – సమ్మాగ్నే వర్చసాసృజ ప్రజయాచ ధనేనచస్వాహా - విద్యున్మేఅస్య దేవా ఇంద్రోవిద్యాత్సహర్షి భిస్స్వ హా - అగ్న యేబృహతేనాకాయస్వాహా – ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ం స్వాహా – ఏషా తేఅగ్నే సమిత్తయావర్ధస్వచాప్యాయస్వచ తయా హంవర్ధమానోభూయాసమాప్యాయమానశ్చస్వాహా - యోమా గ్నే భాగినగ్ంసంతమథాభాగం చికీర్షత్యభాగమగ్నే తంకురుమా గ్నేభాగినంకురుస్వాహా – సమిధమాధాయాగ్నే సర్వవ్రతోభూ యాసగ్గ్ం స్వాహా - ఇతిద్వాదశ (వ్యస్తాభి స్సమస్తాభి ర్వ్యాహృతిభిశ్చ) సమిధఆధాయ తూష్ణీం పరిసమూహ్య - అది తేన్వమగ్ంస్థాః అనుమతేన్వమగ్ంస్థాః సరస్వతేన్వమగ్ంస్థాః దే వసవితః ప్రాసావీః- ఇతిపరిషిచ్య ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా (శ్రీవిష్ణవేప రమాత్మనఇదం)ఉపస్థానం, యత్తేఅగ్నే తేజస్తేనాహం తేజస్వీభూ యాసంయత్తేఅగ్నే వర్చస్తేనాహంవర్చస్వీభూయాసంయత్తేఅగ్నేహర స్తేనాహగ్ం హరస్వీభూయాసం మయిమేధాం మయిప్రజాం మయ్య గ్నిస్తేజోదధాతు మయిమేధాం మయిప్రజాంమయీంద్ర ఇంద్రియం దధాతు మయిమేధాం మయిప్రజాంమయిసూర్యోభ్రాజోదధాతు'-ఇ త్యగ్నిముపతిష్ఠేత ॥ సూ ॥ త్ర్యహమేతమగ్నింధారయంతి॥౧౧॥ ౧౯ ॥ క్షారలవణవర్జనంచ ॥ ౧౧ ॥ ౨౦ ॥ సాయంప్రాతస్సమిధఆ దధీత, త్ర్యహాదూర్ధ్వమాసమావర్తనం లౌకికాగ్నౌసాయంప్రాతస్స

మిథ ఆదధ్యాదితి నియమాత్; అథాచార్యః కుమారం ॥ సూ ॥ * ఉత్తరయానుశాస్తి ॥౧౧॥౨౩॥ ఆచార్యః కుమారం ప్రతి, బ్రహ్మచార్యసి- కుమారః బాఢం, అథాచార్యః అపోశాన-కుమారః బాఢం, ఆచార్యః కర్మ కురు-కుమారః బాఢం, ఆచార్యః మా సుషుప్థాః- కుమారః బాఢం, ఆచార్యః భిక్షాచర్యం చర-కుమారః బాఢం, ఆచార్యః ఆచార్యాధీనో భవ, కుమారః బాఢం, ఆచార్యః తస్మై అరిక్తం పాత్రం ప్రయచ్ఛన్ మాతరమేవాగ్రే భిక్షస్వ భగినీం వేతి బ్రూయాత్. స చ భవతి భిక్షాం దేహీతి మాతరమేవాగ్రే భిక్షేత భగినీం వా తత్సమాహృత్యోపనిధాయ భైక్షమిదమాహృతమిత్యాచార్యాయ బ్రూయాత్, తత్సుభైక్షమిత్యాచార్యః ప్రతిగృహ్ణీయాత్, కుమారస్త్రిరాత్రమక్షారలవణవర్జం భుంజీత, మంత్రవద్ధృతమేవ వస్త్రం ధారయేత్ ॥ సూ ॥ † వాసశ్చ

---

* ఉత్తరయా – 'బ్రహ్మచార్యసి' ఇత్యనయా, కుమారం సంశాస్తి- శిక్షయతి, అథ సంశాసనార్థ జ్ఞాపనాయ మన్త్రార్థ ఉచ్యతే. బ్రహ్మచార్యసి - కామచారవాద భక్షో మా భూః, అపోశాన - మయా అనుజ్ఞాతో తా ఆప ఏవ పిబ, బుభుక్షాం తు ధారయ, కర్మ కురు - అస్మదర్థం కర్మ మయా అనుక్తోఽపి కురు, మా సుషుప్థాః - శ్రోత్రియాజఘన్యసంవేశీ చ భూయాః, మా దివా స్వాప్సీరితి వా. భిక్షాచర్యం చర_నిమన్త్రిణాదినా భుంజానోఽప్యస్మదర్థం భైక్షమాచర, ఆచార్యాధీనో భవ - మయాననుజ్ఞాతో యజనాది కర్మ మా కార్షీరితి. సంశాసనేషు చ సర్వేషు కుమారో బాఢం - ఏవం కరోమి, ఇతి ప్రతివచనం దాప్యః. సంశాసనాంతే చ భిక్షాచరణమ్. ॥౧౧॥౨౩॥

† చతుర్థీం - సప్తమ్యర్థే ద్వితీయా - చతుర్థాహోరాత్రే అహన్యేవ 'ఉదగయనపూర్వపక్షాహః' (ఆ॥ గృ॥ ౧॥ ౨) ఇతి నియమాత్; వాసః - ఉపనయనకాలే యత్పరిధాపితం, తదాచార్యః: ఉత్తరయా - 'యస్య తే ప్రథమవాస్యం' ఇత్యనయా, న తు సావిత్రేణ: అత్ర విశేష విధేర్బలీయస్త్వాత్; నాత్ర ప్రతిగ్రహమంత్రః. ఉపదేశమతం తు 'దేవాస్యై వరుణమయాజయన్' ఇతి లింగాదయక్షేషు న ప్రతిగ్రహవిధిరితి వ్యాఖ్యాతః. ఏతచ్చాన్యద్వాసః కుమారం పరిధాప్యైవ కర్తవ్యమ్. ॥౧౧॥౨౪॥

తుర్థీముత్తరయా దత్తే ఽన్యత్పరిధాప్య ॥ ౧౧ ॥ ౨౮ ॥ చతుర్థే
హనితద్విసృజ్యఅన్యద్వస్త్రం ఆచార్యః పరిధాపయేత్, కుమారఃపూ
ర్వధృతవస్త్రం 'గురోర్వాసస్తేదదామీ'త్యాచార్యాయదద్యాత్.
సూ ॥ సప్తదశకృత్వో॒పాన్యాచ్చతుర్థే ఽహనిగృహ్యాతే। యస్యే
తిగురుణాపూర్వం శివస్వామిమతేనతు ॥ ఆచార్యః 'యస్యతేప్రథ
మవాస్యగ్ం హరామస్తంత్వావిశ్వేఅవంతుదేవాః – తంత్వాభ్రాత
రస్సువృధోవర్ధమానమనుజాయంతాంబహవస్సుజాత' మితి తత్ప్ర
తిగృహ్ణీయాత్.

అత్రాయమనుశాసనీయ సంగ్రహః.

యావద్బ్రహ్మోపదేశస్స్యాత్తావద్దక్షిణతోవటుః । ఔప
నాయనికేశేషే కర్మణ్యుత్తరతోవటుః ॥ యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు
తావత్సన్ధ్యాదికంచన । తతోమధ్యాహ్నసన్ధ్యాది సర్వకర్మసమాచ
రేత్ ॥ గురోర్వరందదామీ త్యుక్త్వాఽపాన్యయథోదితం । గృహ్యా
తేసావిత్రీముక్త్వా వరోరుద్రాయగామితి ॥ అనుపాకృతవేదస్య క
ర్తవ్యేబ్రహ్మయజ్ఞకే । వేదస్థానేతు గాయత్రీ గద్యతే ఽన్యత్స
మంభవేత్ ॥ కాండర్షితర్పణంనిత్య ముపేతేననివీతినా । బద్ధాంజలి
భిరన్యైశ్చ కార్యాపర్వాస్వమీషుచ ॥ క్షౌరకర్మనకుర్వీత చౌళా
త్పరమృతుత్రయే । తథోపనయనాదూర్ధ్వ ముపాకర్మవినాక్వచిత్ ॥
వైధేకర్మణితుప్రాప్తే కాలదోషంనచింతయేత్ । సద్యఃక్షౌరంప్రకు
ర్వీత మాతాపిత్రోర్మృతౌతథా ॥

ఉపనయనేన సహచౌలకరణవిధిః.

ఉపనయనేన సహచౌలకరణే చౌలస్య ప్రధానత్వాత్ప్రథ
మం చౌలవపనమంత్రవత్కృత్వా పశ్చాదుపనయనాంగవపనే అ
ఘాంసంసర్జనాదివిధివత్కృత్వా చతుర్దిగ్వపనేకేశాభావే ఽపిప్రతిమం

త్రం ప్రతిదిశం త్రీం స్త్రీ దర్భా నేవఛిన్ద్యాత్. అత్రాయమనుసం ధేయః-ప్రధానస్య క్రియాయాంతు సాంగంతత్క్రియ తేపునః । తదం గస్యాక్రియాయాంతు నావృత్తి ర్నైవతత్క్రియా॥ చౌలోపనీ తేతు సహాక్రియేతే యదాతదాఙ్గౌరయుగప్రసక్తౌ । చౌలేప్రధానంత్వురక ర్మకార్య ముపానయాంగంతువిభావనీయం ॥ అథనాపి తేనోప్త కేశం నుస్నాతంధృతకౌపీనం శుద్ధవస్త్రాచ్ఛన్నమాచాంతం ధృతోర్ధ్వ పుండ్రంబద్ధశిఖమలంకృతం కుమారమాచార్యోదర్భాసనే పూర్వావ దుపవేశ్య ॥ యజ్ఞోపవీతమంత్రస్య బ్రహ్మ ఋషిరితిస్మృతః । ఛన్ద స్త్రిష్టుప్ దేవతాతుత్రయోవేదా ఇతిశ్రుతిః ॥ సర్షిచ్ఛందోదైవ తం ‘ యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ’ ఇతిమన్త్రం వాచయన్కుమా రం యజ్ఞోపవీతం ధారయిత్వా ఽఽచామయేత్. ఉపవిశ్యాసనే దార్భేప్రాణానాయమ్యవాగ్యతః । మంత్రంసదైవముచ్చార్యబ్రహ్మ సూత్రంగళేక్షిపేత్ ॥

అథాంధ బధిరజడమూకానా ముపనయనక్రమః.

అత్రబోధాయనః ‘ అథాన్ధబధిరజడమూకానా ముపనయ నం వ్యాఖ్యాస్యామః పుణ్యే నక్షత్రే బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽ శిషోవాచయిత్వా కేశానోప్యస్నాతం శుచివాససం బద్ధశిఖం యజ్ఞో పవీతంధారయిత్వా అపఆచమయ్య ॥ దేవయజనముదానయతి. అ థ దేవయజనోల్లేఖన ప్రభృత్యగ్ని ముఖాత్కృత్వా యజ్ఞియ సమి ధమాజ్యేనాక్త్వా తూష్ణీమభ్యాధాపయతి. యథాలాభంతూష్ణీం వాసః పరిధాపయతి. తూష్ణీంమేఖలా మమంత్రవద్గ్రన్థిం కరోతి తూష్ణీమజినం ప్రతిముంచతీ ’ తి.

ఇతి ఉపనయన ప్రయోగః.

అథ పాలాశకర్మ-భాష్యంలిఖ్యతే.

కేచిత్ —స్మృత్యంతరోపసంహారేణపలాశవృక్షసమీపే పాలాశం కర్మ కుర్వతే సమానం । అన్యేషాంచ శ్రిద్ధధానానాంహితార్థం పాలాశకర్మణో విధిరుచ్యతే । త్రీణ్యహాని ప్రత్యహమామహైక్షమాచరేత్ । చతుర్థే ఽహన్యన్నసంస్కారేణ సహ ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రిమ్య పూర్వోత్తరేణ వా పలాశవృక్షం త్రీణ్యుదగపవర్గాణి స్థండిలాని కల్పయిత్వా తేషు యథాక్రమం ప్రత్యఙ్ముఖః ప్రణవశ్రిద్ధామేధాభ్యో ఽర్ఘ్యపాద్యాచమనస్నాన వస్త్రగంధమాల్య ధూపదీపబలీంశ్చదత్వా; ‘యశ్ఛందసామ్’ ఇత్యనేన ‘శ్రుతం మేగోపాయ’ (తై-ఉ-౧-౪) ఇత్యంతేన ప్రణవముపతిష్ఠతే- ‘శ్రద్ధయాగ్నిస్సమిధ్యతే’ (తై- బ్రా- ౨-౮-౮) ఇతి సూక్తేన శ్రిద్ధాం (మేధాం మే దేవస్సవితా) ‘మేధా దేవీ’) (తై-ఉ. ౪- ౪౧) ఇత్యనువాకేన మేధామ్ । తతః పలాశమూలే దండం విసృజ్య అన్యదండమాదాయ అథాచార్యః పూర్వవాస ఆవర్తే ఽథబలి శేషమాచార్యపురోగాన్బ్రిహ్మణాన్భోజయేత్ – అథాచార్యే సహాచార్యగృహమాగచ్ఛతీతి ॥

అథోపాకర్మ.

శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం ప్రాతఃకాలేమహాపగాప్సుస్నాత్వాప్రాణానాయమ్య దేశకాలాదీననుసంధాయ. తైష్యాం పౌర్ణమాస్యాం అధ్యాయోత్సర్జనాకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం అష్టోత్తర సహస్రిం ‘కామోఽకార్షీ న్మన్యురకార్షీ’ దితిమంత్రజపం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య తంమంత్రంజపేయుః. అథబ్రహ్మచారిణోవాపయేయుః-అథా

పరాహ్ణే స్నాత్వాధౌతంపరిధాయ మాధ్యాహ్నికంకృత్వా (అర్ద్ర
వాసాస్తుయత్కుర్యాజ్జపహోమప్రతిగ్రహం । సర్వంతద్రాక్షసంవి
ద్యా' దితిస్మరణాన్నార్ద్రవస్త్రకుర్యాత్.) ఆచమ్య పవిత్ర
పాణిః ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య ప్రాణానాయమ్య శ్రావణ్యాం పౌర్ణమా
స్యామధ్యాయోపాకర్మకరిష్యే, అధ్యాయ ముపాకరిష్యఇతివాసంక
ల్ప్య-బ్రహ్మచారీ కటిసూత్రకౌపీన వస్త్రోపవీత (ఉపవీతం వటోరేకం
ద్వేతథేతరయోఃస్మృతే।ఏకమేవయతీనాంస్యాదితి శాస్త్రవినిర్ణయః॥
గృహస్థోయజ్ఞోపవీతే ద్వేత్రీణివాప్రత్యుపవీతం మంత్రోచ్చారణాచ
మనపూర్వకం బిభృయాత్.) మౌంజ్యాజినదండాన్నవాన్ తత్తన్మం
త్రేణయథార్హంధృత్వా పురాతనాన్ పరిత్యజ్య స్నాత్వాద్విరాచమ్య
ఉదఙ్ముఖోప్సుప్రవిశ్య - నివీతంకృత్వా ఉపవీతమంగుష్ఠాభ్యాం పరి
గృహ్య - ప్రజాపతిం సోమ మథాగ్నివిశ్వానిమత్రయంచాప్యథహ
వ్యవాహం। విశ్వాంత్స్వయమ్భుం పునరేవవిశ్వాన్ తతో ఉరుణా
న్తేసదసస్పతించ ॥ ప్రజాపతింసోమమగ్నింవిశ్వాన్ దేవాన్ సాంహి
తీర్యాజ్ఞికీర్వారుణీర్బ్రహ్మాణం స్వయంభువంసదసస్పతించ నవైతాన్
కాండర్షీన్ ఋషితీర్థేనబ్రహ్మాణంబ్రహ్మతీర్థేన ప్రత్యేకం త్రిభిస్తిలాక్ష
తోదకైస్త్రిస్త్రిస్తర్పయిత్వా ఆచమ్య శుష్కవస్త్రం ధా
రయేయుః. అథాచార్యో గృహంగత్వా శ్రోత్రియా గారా
దగ్నిమాహృత్య. అష్టకాధ్యయనేచైవ గృహశాలాప్రవేశనే ।
నవయాగచతుర్థేచ మాసిశ్రాద్ధా నుమాసికే ॥ సీమంతో
న్నయనంశ్రాద్ధంసువనంపార్వణంతథా । ఔపాసనాగ్నావేతాని కు
ర్యాదన్యానిలౌకికే॥ప్రాణానాయమ్య - అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాం

తేశిష్యైరన్వారబ్ధః 'ప్రజాపతయే కాండర్షయేస్వాహా' త్యాదిభిర్న వభిర్హుత్వా*'ఇషే త్వో' త్యాదీంశ్చతురోనువాకానేవశిష్యానధ్యాపయే.

హరి ఓమ్ ॥ ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవస్థ పాయవస్థ దేవో వస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణఆ ప్యాయధ్వ-మఘ్నియా దేవభాగమూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరనమీవా అ యక్ష్మా మా వస్తేన ఈశత మాఽఘశగ్ంసో రుద్రస్య హేతిః పరి వో వృణక్తు ధ్రువా అస్మి న్గోపతౌ స్యాత బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి ॥ ౧ ॥

ఇషే త్రిచత్వారిగ్ంశత్ ॥ ౧ ॥

యజ్ఞస్య ఘోషదసి, ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షః ప్రత్యుష్టా అరా-తయః ప్రేయమగాద్ధిషణా బర్హిరచ్ఛ మనునా కృతా స్వధయా వితష్టా త ఆ వహన్తి కవయః పురస్తాద్దేవేభ్యో జుష్టమిహ బర్హి-రాసదే దేవానాం పరిషూతమసి వర్షవృద్ధమసి దేవబర్హిర్మా

*చతురోనువాకానిత్యేవ నియమాదనువాకాంతర వేదాంతరసూత్రాంతరా దివ్యవచ్ఛేదః, ప్రారబ్ధస్వవేద సమాప్త్యనంతరమేవ వేదాంతరాధ్యయనవిధానాత్ ; స్వవేదమనధీత్య శాఖాంతరాధ్యయనే 'యస్స్వశాఖాం పరిత్యజ్యపారక్య మధిగచ్ఛతి । శాఖారండస్సవిజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృతః' ఇత్యుక్తపాపంశిష్యతే. 'అత' ఊర్ధ్వంతుఛందాంసి శుక్లేతునియతః పఠేత్ । వేదాంగానిచ సర్వాణి కృష్ణపక్షేచసమ్పఠేత్' ఇతి మనునాకాలభేదేనైవ అధ్యయన స్మరణాచ్చ అనువాక చతుష్కవ్యతిరిక్తాధ్యయనం చింత్యమ్. గ్రహణాధ్యయనే బ్రహ్మచారిభిరాచార్యోచ్చారణా నూచ్చారణం కర్తవ్యమ్. అధీతవేదాస్తుసర్వే సహాధీయీరన్నితి విశేష ఇతికంఠభూషణే.

త్వా ఽన్వఙ్ఙ్మాతిర్యక్పర్వతే రాధ్యాసమాచ్ఛేత్తా తె మా రిషం దే
వబర్ హిశ్శతవల్శం వి రోహ సహస్రవల్శాః ॥ ౨ ॥ వి వయగ్ం
రుహేమ పృథివ్యాస్సంపృచః పాహి సుసంభృతా త్వా సం భరా-
మ్యదిత్యై రాస్నాఽసీన్ద్రాణ్యై సంనహనం పూషా తే గ్రన్థిం గ్ర-
థ్నాతు స తెమాఽఽస్థాదిన్ద్రస్య త్వా బాహుభ్యా ముద్యచ్ఛే బృ-
హస్పతేర్మూర్ధ్నా హరామ్యు ర్వన్తరిక్షమన్విహి దేవంగమమసి ॥౩॥
సహస్రవల్శా అష్టాత్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౨ ॥
శున్ధధ్వం దైవ్యాయ కర్మణే దేవయజ్యాయై మాతరిశ్వనో
ఘర్మోఽసి ద్యౌరసి పృథివ్యసి విశ్వధాయా అసి పరమేణ ధామ్నా
దృగ్ంహస్వ మా హ్వార్వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం
పవిత్రమసి సహస్రధారగ్ం హుతస్తోకో హుతో ద్రప్సోఽగ్నయే
బృహతే నాకాయ స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ం సా విశ్వాయు
స్సా విశ్వవ్యచాస్సా విశ్వకర్మా సం పృచ్యధ్వమృతావరీ రూర్మిణీ
ర్మధుమత్తమా మన్ద్రా ధనస్య సాతయె సోమేన త్వాఽఽ తనచ్మీ
న్ద్రాయ దధి విష్ణో హవ్యగ్ం రక్షస్వ ॥ ౪ ॥
సోమేనాష్టౌ చ ॥ ౩ ॥
కర్మణే వాం దేవేభ్యశ్శకేయం వేషాయ త్వా ప్రత్యుష్టగ్ం
రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయో ధూరసి ధూర్వ ధూర్వన్తం ధూర్వతం
యో ఽస్మాన్ధూర్వతి తం ధూర్వ యం వయం ధూర్వామస్త్వం
దేవానామసి సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవ-
హూతమమహ్రుతమసి హవిర్ధానం దృగ్ంహస్వ మా హ్వార్మి-
త్రస్య త్వా చక్షుషా ప్రేక్షే మాభేర్మా సం విక్థా మా త్వా ॥ ౫ ॥
హిగ్ంసిషముఱు వాతాయ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవె ఽశ్వినో-
ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యా మగ్నయే జుష్టం నిర్వపామ్యగ్నీ-

షోమాభ్యామిదం వానామిదము నస్సహ స్ఫాత్యై త్వా నారా త్యై సువరభివి ఖ్యేషం వైశ్వానరం జ్యోతిర్ద్రుగ్ంహన్తాం దుర్యా ద్యావా పృథివ్యోరుర్వ న్తరిక్షమన్విహ్యాదిత్యాస్త్వోపస్థె సాదయా-మ్యగ్నే హవ్యగ్ం రక్షస్వ ॥ ౬ ॥

మాత్వా షట్చత్వారిగ్ంశచ్చ ॥ ౭ ॥

జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకుర్యాత్. అభ్యుదయం పుణ్యాహంచా త్రకర్తవ్యమ్, పరేద్యుర్మహానద్యాం తత్సంబంధినివాజలే స్నాత్వా మిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తార్థం సావిత్ర్యాసమిత్సహస్రమాధాస్యామీ తి సంకల్ప్య అగ్నింప్రతిష్ఠాప్యపరిస్తీర్యపరిషిచ్య ప్రణవవ్యాహృతి పూర్వయాసావిత్ర్యా ఆజ్యాభ్యక్తంసమిత్సహస్ర ఏకైకశఆధాయ (నాత్రహోమధర్మస్స్వాహాకారః)పరిషిచ్యా‘గ్నేనయే’ త్యగ్ని ము పతిష్ఠేరన్ అథవాసావిత్రీం సహస్రకృత్వోజపిష్యామీతిసంకల్ప్య ప్రణవాదీనామృష్యాదిపూర్వకం ప్రాణాయామత్రయాదికృత్వా సప్త వ్యాహృతిపూర్వికాం గాయత్రీంశిరసాసహ దశవారంజపిత్వా ఆ యాత్విత్యాద్యావాహనాదిపూర్వకం సహస్రంజపిత్వా త్రిఃప్రాణా నాయమ్య గాయత్రీమభివాద్యో ‘త్తమేశిఖరేదేవీ’ త్యుద్వాసయేత్.

అత్రాయమనుసంధేయ ప్రమాణసంగ్రహః. ఉపాకర్మణిసం ధార్యముపవీతాదికంనవం। అనవంవానవంవాపి పురాతనమిహత్య జేత్ ॥ మౌంజీయజ్ఞోపవీతాదీన్నవానేవతుధారయేత్ । కటిసూ త్రంనవంచైవ నవ వస్త్రముపాకృతౌ। ఉపక్రమోత్సర్జనయోస్సశిష్య ఆచార్యఆప్లుత్యమహాపగాప్సు । సన్తర్ప్యవార్యంజలిభిర్మునీంస్తానేభ్య స్తుహోమ్యన్సదసస్పతించ ॥ ప్రజాపతిముఖాన్ దేవా న్నెకైకంత్రి స్తిలోదకం । ఉద్ధృత్యతర్పణంకుర్యాచ్ఛాత్రివణ్యాంతైత్తిరీయకాః ॥

కేంద్వగ్ని విశ్వాంశ్చ నివత్స్వయమ్భూస్మృత్వా ముఖాం తేసదసస్ప తించ। ఆద్యానువాకాంశ్చతురోవరాధ్యానధీయతె తత్రతతోజయాదీన్ ॥ ౯౪ - ప్రజాపతిః, ఇందు - స్సోమః, కేవలైస్తండులైర్దేవాన్సపీన్సలిలతండులైః। పితౄన్సాక్షాత్తిలైరేవతర్పయే ద్ద్విజసత్తమః ॥ గంధపుష్పాక్షతతిలైః స్సార్థంతర్పణముత్తమం। మానుషేష్వంసయోస్సక్తం మైథునేపృష్ఠభాగికం। తర్పణే ఉజ్ఘుష్ఠయోస్సక్తంనివీతంత్రివిధంస్మృతం ॥ పూర్వాశాభిముఖోదేవా నుత్తరాభి ముఖస్తృషీన్। పితౄంస్తుదక్షిణాస్యస్తు జలమధ్యేతు తర్పయేత్.

ఇత్యుపాకర్మ ప్రయోగః.

వ్రతారంభః.

కాండానాం సంకీర్ణత్వేన కాండోపాకరణ కాండోత్సర్జనానామభావేపి యదాకదాచిదుత్తరాయణే వివాహాత్ప్రాక్ వ్రతానిఉత్సర్జనాంతాని కుర్యాత్. బ్రహ్మచారీ, నమస్సదసఇతి సదస్యాన్ ప్రణమ్యస్వామినః భవత్ . . . స్వీకృత్య మమబ్రహ్మచర్య వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తంకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణేతిప్రార్థ్య - యద్వా-భోభోస్స్వామినఃకమలారమణచరణారవింద సంతతపరిచరణ ధురీణా, స్తదేకాంతసిద్ధాంతినః, విదితసకలవెద్య ధర్మ రహస్యాః, నిఖిలవిద్వన్మండలీ మండనాయమానాః, బహుకృత పరగుణలేశాః, అనాఘ్రాతనిఖిలావద్యగంధాః, సంతతనిగమాంత యుగళోదంతదాంతాంతః కరణాః, సౌశీల్య వాత్సల్య కారుణ్యాది పరిపూర్ణాః, ప్రచండ పాషండషండ పాండిత్యధిక్కారీకృత నిజవచన గుణవిస్తారా

స్సభాస్తారా భవంతశ్శృణ్వంతు ప్రశ్రయశాలినీమిమాం విజ్ఞాపనాం.
అసావపరిణీనీషు శ్రీనివాసనామా వేదవ్రత మారభ మాణః ‘ఉపవాసోవ్రతంచైవ స్నానంతీర్థం తపఃఫలం । విప్రైస్సమ్పాదితం తస్యసమ్పన్నంతస్య సద్భవేత్, ఇతిభవతామనుజ్ఞావలం నేనైవాత్మన స్సోత్సర్జనప్రాజాపత్యాది వ్రతచతుష్టయ సమ్ప్రాప్తిమభిల షన్ తత్కరణ యోగ్యతాసిద్ధయే ‘బ్రాహ్మణాజంగమంతీర్థం నిర్మలంసార్వకాలికం । తేషాంవాక్యోదకేనైవ శుద్ధ్యంతిమలినాజనాః’ ఇతిభవతాం వచనబలేనైవస్వనైర్మల్యమాశంసమానస్వబ్రహ్మచర్య గ్రహణ సమయమారభ్యాద్యపర్యంతం యే ధర్మాబ్రహ్మచారిణ మధికృత్యవిహితాస్స్వోచితోపవీత వాసోమేఖలాజిన దండధారణ శౌచాచమనస్నాన సంధ్యావందన జపనియమాగ్నీంధన దేవతారాధనభైక్షాచరణ గురుచరణ పరిచరణ మహదభివాదన స్వనియమస్వాధ్యాయాదయస్తేషు వ్యస్తానాం సమస్తానాంవా ఽకరణాంగప్రధానవైకల్యాదిభిర్యేచతమధికృత్య నిందితాస్తామ్బూల మధుమాంసాది భక్షణ గంధానులేపన ప్రాణహింసోపానచ్ఛత్రధారణ నృత్తగీతవాదనాశ్లీల భాషణద్యూతాసక్తిసవర్ణావర్ణాగమన సాకూతవీక్షణ భాషణరేతస్స్ఖలనాదిభిస్సంభావితైనసా మపనోదాయ మహర్షివర్య విహితాస్సాభ్యాసాః ప్రాజాపత్య సాంతపనకృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్ర పరాకాదయస్తేషాం ప్రత్యామ్నాయతయా స్వశక్త్యుపపన్నా మిమాంసౌవర్ణీం దక్షిణాంపత్రపుష్పన్యాయేనయుష్మచ్చరణారవిందమూలేసమర్పితాం దక్షిణామంగీకృత్య తామేతాం ప్రతిపదోక్త ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠాన ఫల సమ్పాదికయా సాంగానుష్ఠిత పుష్కల నిష్కృతిః పవిత్రిత బాహ్యాభ్యంతర స్సోత్సర్జన ప్రాజాపత్యాది వ్రతచతుష్టయాధికారీభూయాదితి భవంతో మహాంతో ఽనుగృహ్ణన్తు. తైరనుజ్ఞాతః

ప్రాణానాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాది . . . భగవత్ప్రీత్యర్థం గోత్ర స్యశర్మణో మమ ఉపనయనప్రభృతి ఏతత్క్షణపర్యంతం బ్రహ్మచర్యవ్ర తలోప * ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛాణి హిరణ్యరూపేణ కరిష్యఇతిసంకల్ప్య హిరణ్యం గృహీత్వా-హిరణ్యగర్భ . . . ప్రయ చ్ఛమ' ఇత్యుక్త్వా ఇమాని హిరణ్యానిమమ బ్రహ్మచర్య వ్రతలోపప్రా యశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రరూపాణి నానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవే భ్యస్సంప్రదేనమమ ఇతిసాక్షతంజలం భూమానిక్షిప్య బ్రాహ్మణేభ్యో దత్వా సదస్యాన్ప్రణమ్య మయానుష్ఠితం మమ బ్రహ్మచర్యవ్రతలో ప ప్రాయశ్చిత్తం యథాశాస్త్ర మనుష్ఠిత మస్త్వితి భవంతో బ్రువంతుఇతిప్రార్థ్య తథాస్తు యథాశాస్త్రానుష్ఠితమస్త్వితి తైరను జ్ఞాతః వ్రతాంగం ఉప్తకేశం స్నాతం శిష్యం దక్షిణత ఉపవేశ్య,

ప్రాజాపత్యవ్రతం.

ఆచార్యః - నమస్సదసఇతి సదస్యాన్ ప్రణమ్య యథాశక్తి దక్షిణాందత్వా గోత్రం శర్మాణమిమం మాణవకం ప్రాజాపత్యసౌ మ్యాగ్నేయవైశ్వదేవవ్రత తదుత్సర్జనైశ్చ సంస్కర్తుం యోగ్యతాసి ద్ధి మనుగృహాణేతిప్రార్థ్య తథాస్త్విత్యనుజ్ఞాతః ఉపవిశ్య విష్వక్సే నం సంపూజ్య.ప్రాణనాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాది. † భగవత్ప్రీత్య

* అకృత్వాభైక్షచరణ మసమిధ్యచపావకం । అనాతురస్సప్తరాత్ర మవకీర్ణి వ్రతంచరేత్ ॥ సప్తరాత్రంస్నానసంధ్యోపాసనస్వాధ్యాయ సమిద్ధోమభైక్షచర్యా హానేమేఖలాజినోపవతదండ ధారణాది బ్రహ్మచర్యవర్జనేచ పాదకృచ్ఛ్రమితిమనువైఖా నసాదిభిః ప్రాయశ్చిత్తస్మరణాత్ ॥ ' యాం యాంవేదవిదోబ్రూయు స్తత్రయోపస్యే నస్సునిష్కృతిం । సా తేపాంపావనాయస్యా త్పవిత్రంవిదుషాంహివాక్ ' ॥ ఇతిధర్మ శాస్త్ర విద్భిశ్శిష్టైరనుశిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యం.

† ఈదృశప్రకరణే సర్వత్ర ' భగవత్కైంకర్యరూపమితిచానుసంధేయమ్'.

ర్థంగోత్రం శర్మాణ మిమం మాణవకం ప్రాజాపత్య వ్రతేనకర్మణాసం
స్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య కృతప్రాణాయామంశిష్యం ప్రాజాపత్య
వ్రతంచరిష్యామీతి వాచయిత్వా వస్త్రోపవీతాదీని ఉపాకర్మవద్ధార
యిత్వా. మౌంజీందండోపవీతానివాసః కృష్ణాజినంతథా । పూర్వో
పయుక్తాన్యుత్సృజ్య ధారయేయుర్వ్రతే ॥ పురాతనానిత్యాజ
యిత్వా స్నాతంశిష్యంనివీతం ప్రజాపతింకాండర్షిం తర్పయామి -
సాంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి యాజ్ఞికీర్దేవతా ఉపనిషద
స్తర్పయామి వారుణీర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి బ్రహ్మాణగ్ం
స్వయంభువం తర్పయామి సదసస్పతిం తర్పయామి ఇతి ఏకైకంత్రి
స్త్రిస్తిలాక్షతోదకైః ఋషితీర్థేన తర్పయిత్వా ఆచమ్య అగ్నిప్రతి
ష్ఠాద్యగ్ని ముఖాంతే శిష్యేణాన్వారబ్ధః ప్రజాపతయే కాండర్షయే
స్వాహా - ప్రజాపతయే కాండర్షయఇదం - ప్రజాపతేనత్వదేతాన్య
న్యః - విశ్వాజాతానిపరితాబభూవ - యత్కామాస్తేజుహుమస్త
న్నోఅస్తు - వయగ్ంస్యామ పతయోరయీణాం స్వాహా - ప్రజా
పతయఇదం - రయీణాంపతింయజతంబృహంతం - అస్మిన్భరేనృత
మంవాజసాతౌ - ప్రజాపతిం ప్రథమజామృతస్య - యజామదేవమధి
నోబ్రవీతుస్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - ప్రజాపతేత్వంనిధిపాఃపురా
ణః - దేవానాంపితా జనితాప్రజానాం - పతిర్విశ్వస్య జగతఃపర
స్పాః - హవిర్నో దేవవిహవేజుషస్వస్వాహా - ప్రజాపతయఇదం -
తవేమేలోకాః ప్రదిశోదిశశ్చ - పరావతోనివతఉద్వతశ్చ - ప్రజాప
తేవిశ్వసృజ్జీవధన్యఇదంనోదేవ - ప్రతిహర్యహవ్యం స్వాహా - ప్రజా
పతయఇదం - ప్రజాపతిం ప్రథమంయజ్ఞియానాం - దేవానామగ్రే
యజతంయజధ్వం - సనోదదాతుద్రవిణగ్ంసువీర్యం - రాయస్పోషం
విష్యతునాభిమస్మే స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - యోరాయఈశే

శతదాయఉక్థ్యః - యఃపశూనాగ్ం రక్షితావిష్ఠితానాం - ప్రజాప
తిఃప్రథమజాఋతస్య - సహస్రధామాజుషతాగ్ంహవిర్న స్వా
హా - ప్రజాపతయఇదం - సాంహితీభ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య
స్స్వాహా - సాంహితీభ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యఇదం - యాజ్ఞికీ
భ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యస్స్వాహా - యాజ్ఞికీభ్యోదేవతాభ్యఉ
పనిషద్భ్యఇదం- వారుణీభ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యస్స్వాహా- వా
రుణీభ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యఇదం - బ్రహ్మణేస్వయంభువేస్వా
హా - బ్రహ్మణేస్వయంభువఇదం - సదసస్పతిమద్భుతం ప్రియమింద్ర
స్యకామ్యం - సనింమేధామయాసిషగ్ంస్వాహా- సదసస్పతయఇదం-
మాణవకఉత్థాయ దేవతాఅభినంధాయ ‹అగ్నే వ్రతపతేకాండఋషి
భ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతంచరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతాం-
వాయోవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతంచరిష్యామి - త
చ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం - ఆదిత్యవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః-ప్రాజాప
త్యవ్రతంచరిష్యామి - తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం - వ్రతానాంవ్ర
తపతేకాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతంచరిష్యామి - తచ్ఛకేయంత
న్మేరాధ్యతాం - జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వా దక్షి
ణతోనిషాదితం బ్రాహ్మణంసంపూజ్య ప్రాణానాయమ్య గోత్రస్యశర్మ
ణోమాణవకస్య ప్రాజాపత్య సౌమ్యాగ్నేయ వైశ్వదేవ వ్రత తదు
త్సర్జనకర్మాంగం అభ్యుదయంపుణ్యాహంచకృత్వా ప్రాణానాయ
మ్య గోత్రంశర్మాణమిమంమాణవకం ప్రాజాపత్య వ్రతోత్సర్జనేనక
ర్మణా సంస్కరిష్యామీతిసంకల్ప్య కృతప్రాణాయామం మాణవకం
ప్రాజాపత్య వ్రతోత్సర్జనం చరిష్యామీతివాచయిత్వా వస్త్రాదిధా
రణం స్నానం తర్పణంచపూర్వవత్కారయిత్వా అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్ని
ముఖాంతే పూర్వవత్సమిధానాహుతీర్హుత్వా మాణవకఉత్థాయ అ

గ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్య వ్రతమచారిషం - తదశకంతన్మేరాధి-వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషం-తదశకంతన్మేరాధి - ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషం - తదశకంతన్మేరాధి - వ్రతానాంవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషం - తదశకంతన్మేరాధి - జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వా బ్రాహ్మణంసంపూజ్య అగ్నిముపస్థాయ గోత్రస్యశర్మణః అస్యమాణవకస్య ప్రాజాపత్య వ్రతోత్సర్జన కర్మాంగమభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

సౌమ్య వ్రతం.

అథాపరాహ్ణేగ్రామాద్బహిర్గత్వా ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రమముకశర్మాణమిమంమాణవకం సౌమ్యవ్రతేనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతిసంకల్ప్య కృతప్రాణాయామం శిష్యం సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామీతివాచయిత్వాపూర్వవద్వస్త్రోపవీతాదిధారయిత్వా స్నానపూర్వకంసోమంకాండఋషింతర్పయామి సాంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామీతిక్రమేణయాజ్ఞికీః, వారుణీః, బ్రహ్మాణగ్గ్ంస్వయంభువం, సదసస్పతించతర్పయిత్వా అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్రసాదనాంతే 'సౌమ్యేతుపాత్రాణినియుజ్యపశ్చాదౌదుంబరీయాస్సమిధశ్చతస్రః పూర్ణోదకుంభంచశిరఃప్రవేష్టనంవాసః ప్రయుంజ్యాత్సమకాలమేవ' ఇత్యుక్తక్రమేణ చతస్రఔదుంబరీస్సమిధ ఉదకుంభం నవవస్త్రంచసాదయిత్వా అగ్నిముఖాంతే శిష్యేణాన్వారబ్ధః సోమాయ కాండర్షయేస్వాహా - సోమాయకాండర్షయఇదం - సోమోధేనుగ్ం సోమోఅర్వంతమాశుం - సోమోవీరంకర్మణ్యందదాతు - సాదన్యం విదథ్యగ్ంసభేయం - పితుశ్శ్రవణంయోదదాశదస్మైస్వాహా - సోమాయేదం - అషాఢంయుథ్సుపృతనాసుపప్రిం - సువర్షామప్సా వృజనస్యగోపాం

భ రేషుజాగ్ం సుక్షితిగ్ంసుశ్రవసం - జయంతంత్వా మనుమదే మ సోమస్వాహా - సోమాయేదం - త్వగ్ంసోమక్రతుభిస్సుక్రతుర్భూః- త్వందక్షై స్సుదక్షో విశ్వవేదాః - త్వంవృషావృష త్వేభిర్మహిత్వా - ద్యుమ్నేభిర్ద్యుమ్న్యభవో నృచక్షాస్స్వాహా - సోమాయేదం - యా తేధామానిహవిషాయజంతి - తా తేవిశ్వాపరిభూరస్తు యజ్ఞం- గయస్ఫానః ప్రతరణస్సువీరోవీరహాః ప్రచరాసోమదుర్యాన్థ్స్వాహా- సోమాయేదం - త్వమిమా ఓషధీస్సోమవిశ్వాః - త్వమపో అజనయ స్త్వంగాః - త్వమాతతంథోర్వంతరిక్షం - త్వంజ్యోతిషావితమో వవ ర్థస్వాహా - సోమాయేదం - యా తేధామానిదివియాపృథివ్యాం - యాపర్వ తేష్వోషధీష్వప్సు - తేభిర్నోవిశ్వైస్సుమనా అహేడన్ - రాజన్సోమప్రతిహవ్యాగృభాయస్వాహా - సోమాయేదం - సాంహి తీభ్యోయాజ్ఞికీభ్యో బ్రహ్మణే స్వయంభువేసదసస్పతయేచహుత్వా తత శ్శిష్యోగ్నేః పురస్తాద్ధాన్యోపరిస్థాపితం సోదకంసకూర్చం వస్త్రవేష్టితం కుంభముపస్పృశ్యకలశారాధనంకృత్వా॥ సోమసూక్తనిమత్సదసస్పతిం తంత్రవజ్జుహుయాత్సలిలంనమః॥ నమోవాచేయాచోదితాయాచాను దితాతస్యైవాచేనమోనమోవాచేనమోవాచస్పతయేనమఋషిభ్యో మంత్రకృద్భ్యో మంత్రపతిభ్యో మామామృషయో మంత్రకృతో మంత్రపతయః పరాదుర్మాహమృషీన్మంత్రకృతో మంత్రపతీన్పరా దాం వైశ్వదేవీంవాచముద్యాసగ్ం శివామదస్తాంజుష్టాం దేవేభ్యశ్శ ర్మమేద్యౌశ్శర్మపృథివీశర్మవిశ్వమిదంజగత్ - శర్మచంద్రశ్చసూర్యశ్చ శర్మబ్రహ్మప్రజాపతీ - భూతంవదిష్యే భువనంవదిష్యే తేజోవదిష్యే యశోవదిష్యే తపోవదిష్యే బ్రహ్మవదిష్యే సత్యంవదిష్యే తస్మాఅహ మిదముపస్తరణముపస్తృణ ఉపస్తరణంమే ప్రజాయైపశూనాం భూ యాదుపస్తరణమహం ప్రజాయైపశూనాం భూయాసం ప్రాణాపానౌ

మృత్యోర్మాపాతం ప్రాణాపానౌ మాఽమాహాసిష్టం మధుమనిష్యే మధుజనిష్యే మధువక్ష్యామి మధువదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తంమా దేవా అవంతుశోభాయై పితరోఽనుమదంతు. ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః.

ఇత్యనువాకం జపిత్వాఽగ్నేః పశ్చాత్తిష్ఠన్ 'శుక్రియేసమిధోఽగ్న ఇతి ప్రతీయుంజతే సవితాజయవారిశం' ॥'పృథివీసమిదంతరిక్షగ్ం సమిత్ ద్యౌస్సమిత్ ప్రాజాపత్యామేసదసి' ఇతి చతుర్భిః ఆమూలాగ్రంఆజ్యాభ్యక్తాశ్చతస్రఔదుంబరీస్సమిధోఽగ్నావాదధాతి, పృథివీసమిత్-తామగ్నిస్సమింధే-సాగ్నిగ్ంసమింధే- తామహగ్ంసమింధే-సామాసమిద్ధా- ఆయుషా తేజసా — వర్చసాశ్రియా - యశసాబ్రహ్మవర్చసేన - అన్నాద్యేనసమింతాగ్ంస్వాహా - పృథివ్యాఇదం - అంతరిక్షగ్ంసమిత్- తాంవాయుస్సమింధే - సావాయుగ్ంసమింధే - తామహగ్ం సమింధే - సామాసమిద్ధా - ఆయుషా తేజసా - వర్చసాశ్రియా- యశసాబ్రహ్మవర్చసేన - అన్నాద్యేన సమింతాగ్ంస్వాహా - అంతరిక్షాయేదం - ద్యౌస్సమిత్ - తామాదిత్యస్సమింధే - సాదిత్యగ్ం సమింధే-తామహగ్ంసమింధే - సామాసమిద్ధా- ఆయుషా తేజసా- వర్చసాశ్రియా - యశసాబ్రహ్మవర్చసేన — అన్నాద్యేనసమింతాగ్ం స్వాహా — దివఇదం - ప్రాజాపత్యామేసమిదసి సపత్నక్షయణీ- భ్రాతృవ్యహామేసిస్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - అగ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః సౌమ్యవ్రతంచరిష్యామి —తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం- వాయోవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః సౌమ్యవ్రతంచరిష్యామి- తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం - ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం - వ్రతానాంవ్రతపతే

కాండఋషిభ్యః సౌమ్యవ్రతంచరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్య తాం - ఇత్యుపతిష్ఠేత్.

అథాచార్యః 'యుంజతేమన' ఇత్యాదీనాం 'దేవావై సత్రమాసతే' త్యాదీనాంచానువాకానాం ప్రథమపదాని 'యుంజతే సవితే' తిపదద్వయంవా శిష్యంవాచయిత్వా.

తత్ప్రకారః.

యుంజతే - వృష్ణః - బ్రహ్మాణ - బ్రహ్మాణ - దశ - అపశ్యం - దేవస్య - సముద్రాయ - ఇషే - ఘర్మ - మహీనాం - అస్యాణ - యా - ప్రాణాయ - పూష్ణో - ఉత్ - యాః - అగ్నిః - భూః - భూః - యాః - స్నిక్ - ధునిః - ఉగ్రః - అహోరాత్రే - ఖట్ - నిగాః - అస్సృజ్మఖః - యత్ - యక్ - దీర్ఘముఖి - ఇత్థాత్ - యత్ - ప్రసార్య - అత్రిణా - అబ్రహ్మణా - ఉత్ - భూః - పృథివీ - శం - దేవాః - సావిత్రం - పరిశ్రితే - బ్రహ్మాణ - అగ్నిః శిరః - దేవస్య - విశ్వా - ఘర్మ - ప్రజాపతిం- ప్రజాపతిః - సవితా.

యుంజతేసవితేతివాపదద్వయం వాచయిత్వా - కేచిదత్ర 'యుంజతే - సవితా' ఇత్యనువాకద్వయమేవ జపంతి - తత్ప్రకారస్తు. 'యుంజతే మన ఉతయుంజతేధియః । విప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః । విహోత్రాదధే వయునావిదేకఇత్ । మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః । దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినోర్బాహుభ్యామ్ । పూష్ణోహస్తాభ్యామాదదే । అభ్రిరసి నారిరసి । అధ్వరకృద్దేవేభ్యః । ఉత్తిష్ఠబ్రహ్మణస్పతే ౧ ॥ దేవయంతస్త్వేమహే । ఉపప్రయంతు మరుతస్సుదానవః । ఇంద్రప్రాశూర్భవా సచా । ప్రైతుబ్రహ్మణస్పతిః । ప్రదేవ్యేతు సూనృతా । అచ్ఛావీరం నర్యం పజ్క్తిరాధసమ్ । దేవాయజ్ఞం నయంతునః । దేవీద్యా

వాపృథివీఅనుమెమర్గంసాథామ్ । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్యశిరః ॥ ౨ ॥ మఖాయత్వా । మఖస్యత్వా శీర్ష్ణే । ఇయత్యగ్రఆసీః । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్యశిరః । మఖాయత్వా । మఖస్యత్వాశీర్ష్ణే । దేవీర్వమ్రీరస్య భూతస్య ప్రథమజాఋతావరీః । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్యశిరః ॥ ౩ ॥ మఖాయత్వా । మఖస్యత్వాశీర్ష్ణే । ఇంద్రస్యౌజోసి । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః । మఖాయత్వా । మఖస్యత్వాశీర్ష్ణే । అగ్నిజాఅసి ప్రజాపతే రేతః । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్యశిరః ॥ ౪ ॥ మఖాయత్వా । మఖస్యత్వా శీర్ష్ణే । ఆయుర్ధేహిప్రాణంధేహి । అపానంధేహి వ్యానంధేహి । చక్షుర్ధేహిశ్రోత్రం ధేహి । మనోధేహి వాచం ధేహి । ఆత్మానం ధేహి ప్రతిష్ఠాం ధేహి । మాంధేహి మయిధేహి । మధుత్వా మధులాకరోతు । మఖస్య శిరోసి ॥ ౫ ॥ యజ్ఞస్యపదేస్థః । గాయత్రేణత్వా ఛందసాకరోమి । త్రైష్టుభేనత్వా ఛందసాకరోమి । జాగతేనత్వా ఛందసాకరోమి । మఖస్య రాస్నాసి । అదితిస్తేబిలంగృహ్ణాతు । పాఙ్క్తేన ఛందసా । సూర్యస్యహరసాశ్రాయ । మఖోసి ॥ ౬ ॥ అర ॥ ౪ ॥ ౧ ॥ ౬ ॥

సవితాభూత్వా ప్రథమేహాన్ ప్రవృజ్యతే । తేనకామాగ్ంఏతి । యద్ద్వితీయే హాన్ ప్రవృజ్యతే । అగ్నిర్భూత్వా దేవానేతి । యత్తృతీయే హాన్ ప్రవృజ్యతే । వాయుర్భూత్వా ప్రాణానేతి । యచ్చతుర్థేహాన్ ప్రవృజ్యతే । ఆదిత్యోభూత్వా రశ్మీన్నేతి । యత్పంచమేహాన్ ప్రవృజ్యతే । చంద్రమాభూత్వానక్షత్రాణ్యేతి ॥ ౧౦౭ ॥ యత్షష్ఠేహాన్ ప్రవృజ్యతే । ఋతుర్భూత్వాసంవత్సరమేతి । యత్సప్తమేహాన్ ప్రవృజ్యతే । ధాతాభూత్వా శక్వరీమేతి । యదష్టమే హాన్ప్రవృజ్యతే । బృహస్పతిర్భూత్వా గా

యతీ౧మేతి । యన్నవమే హాఀ ప్రవృజ్యతే । మితో౧భూత్వా త్రి వృతఇమాఀల్లోకానేతి । యద్దశమే హాఀ ప్రవృజ్యతే । వరుణో భూత్వా విరాజమేతి ॥ ౧౦౮ ॥ యదేకాదశే హన్ప్రవృజ్యతే । ఇంద్రో౧భూత్వా త్రి౧ష్టుభమేతి । యద్ద్వాదశే హన్ప్రవృజ్యతే । సొమోభూత్వా సుత్యామేతి । యత్పురస్తా దుపసదాం ప్రవృజ్యతే। తస్మాదితఃపరాజమూఀల్లోకాగ్ంస్మపన్నేతి । యదుపరిష్టా దుపస దాం ప్రవృజ్యతే। తస్మాదముతోర్వాజి మాఀల్లోకాగ్ంస్తపన్నేతి। యఏవం వేద। ఏవతపతి ॥ ౧౦౮ ॥ ౮౭ ॥ ౫ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥

జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతం●ర్యాత్,తతః శిష్యఉదకుంభముపస్పృశ్య శన్నోవాతఃపవతాం మాతరిశ్వాశన్నస్తపతుసూర్యః-అహానిశంభవం తునశ్శగ్ంరాత్రిః ప్రతిధీయతాం - శముషానోవ్యుచ్ఛతుశమాదిత్యఉ దేతునః - శివానశ్శంతమాభవసుమృడీకాసరస్వతి - మాతేవ్యోమ సంద్రృశి - ఇడాయైవాస్య్వసివాస్తుమద్వాస్తుమంతో భూయాస్మ మావాస్తోశ్ఛిథ్స్మహ్యావాస్తు స్సభూయాద్యోస్మాఀ ద్వేష్టియంచ వయంద్విష్మః - ప్రతిష్ఠాసిప్రతిష్ఠావంతో భూయాస్మమాప్రతిష్ఠా యాశ్ఛిథ్స్మహ్యప్రతిష్ఠ స్సభూయాద్యోస్మాఀ ద్వేష్టి యఞ్చవయం ద్విష్మః - ఆవాతవాహిభేషజం వివాతవాహియద్రపః - త్వగ్ం హివిశ్వభేషజో దేవానాందూతఈయసే- ద్వావిమావాతౌ వాతఆసిం ధోరాపరావతః॥౦ ర॥దక్షంమేఅన్యఆవాతుపరాన్యోవాతుయద్రపః- యదదోవాతతేగృహేమృతస్యనిధిర్హితః తతోనోదేహిజీవసే తతో నోధేహిభేషజం – తతోనోమహఆవహవాత–ఆవాతుభేషజం – శం భూర్మయోభూర్నోహృదే ప్రణఆయూగ్ంషి తారిషత్ - ఇంద్రస్య గృహోసితంత్వా ప్రపద్యేసగుస్సాశ్వః - సహయన్మేఅస్తి తేన – భూఃప్రపద్యే భువఃప్రపద్యే సువఃప్రపద్యే భూర్భువస్సువః ప్రపద్యే

వాయుం ప్రపద్యే నార్తాం దేవతాం ప్రపద్యే శ్మానమాఘణం ప్రపద్యే ప్రజాపతేర్బ్రహ్మకోశం బ్రహ్మప్రపద్య ఓమ్ ప్రపద్యే - అంతరిక్షంమఉర్వంతరం బృహదగ్నయఃపర్వతాశ్చ యయావాతస్వస్త్యాస్వస్తిమాంతయా స్వస్త్యాస్వస్తిమానసాని- ప్రాణాపానౌ మృత్యోర్మాపాతం ప్రాణాపానౌ మామాహాసిష్టం మయిమేధాంమయి ప్రజాంమయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు మయిమేధాంమయిప్రజాం మయీం ద్రి ఇంద్రియందధాతు మయిమేధాం మయిప్రజాం మయిసూర్యో భ్రాజోదధాతు॥౧౫॥ ద్యుభిరక్తుభిఃపరిపాతమస్మానరిష్టేభిరశ్వినా సౌభగేభిః-తన్నోమిత్రో వరుణోమామహంతా మదితిస్సింధుః పృథివీ ఉతద్యౌః – కయానశ్చిత్రఆభువదూతీసదావృధస్సఖా - కయాశచిష్ఠయావృతా - కస్త్వాసత్యోమదానాంమగంహిష్ఠోమత్సదంధసః- దృఢాచిదారుజేవసు - అభీషుణస్సఖీనామవితాజరితౄణాం – శతంభవాస్యూతిభిః - వయస్సుపర్ణాఉపసేదురింద్రం ప్రియమేధాఋషయోనాధమానాః – అపధ్వాంతమూర్ణుహి పూర్ధిచక్షుర్ముముగ్ధ్యస్మాన్నిధయేవ బద్ధాన్॥౧౬॥శన్నోదేవీరభిష్టయఆపోభవంతుపీతయే-శంయోరభిస్రవంతునః - ఈశానావార్యాణాంక్షయంతీశ్చర్షణీనాం- అపోయచామిభేషజం - సుమిత్రానఆప ఓషధయస్సంతుదుర్మిత్రాస్తస్మైభూయాసుర్యోస్మాన్ ద్వేష్టి యంచవయంద్విష్మః - ఆపోహిష్ఠామయోభువస్తాన ఊర్జేదధాతన - మహేరణాయచక్షసే - యోవశ్శివతమోరసస్తస్యభాజయతేహనః - ఉశతీరివమాతరః - తస్మాఅరంగమామవోయస్యక్షయాయ జిన్వథ॥౧౭॥ ఆపోజనయథాచనః- పృథివీశాంతా సాగ్నినాశాంతా సామేశాంతాశుచగ్ంశమయతు - అంతరిక్షగ్ంశాంతం తద్వాయునాశాంతం తన్మేశాంతగ్ం శుచగ్ంశమయతు - ద్యౌశ్శాంతాసాదిత్యేనశాంతా సామేశాంతాశుచగ్ంశమ

యతు - పృథివీశాంతిరంతరిక్షగ్ం శాంతిర్ద్యౌశ్శాంతిర్దిశశ్శాంతిర
వాంతరదిశాశ్శాంతిరగ్నిశ్శాంతి ర్వాయుశ్శాంతి రాదిత్యశ్శాంతిశ్చం
ద్రమాశ్శాంతిర్నక్షత్రాణిశాంతి రాపశ్శాంతిరోషధయశ్శాంతి ర్వన
స్పతయశ్శాంతిర్గౌశ్శాంతిరజాశాంతిరశ్వశ్శాంతిః పురుషశ్శాంతిర్బ్ర
హ్మశాంతిర్బ్రాహ్మణశ్శాంతి శ్శాంతిరేవశాంతి శ్శాంతిర్మేఅస్తు
శాంతిః - తయాహగ్ంశాంత్యాసర్వశాంత్యామహ్యంద్విపదేచతు
ష్పదేచశాంతిం కరోమిశాంతిర్మేఅస్తుశాంతిః - ఏహశ్రీశ్చహ్రీశ్చ
ధృతిశ్చ తపోమేధా ప్రతిష్ఠాశ్రద్ధాసత్యంధర్మశ్చైతానిమోత్తిష్ఠంతమ
నూత్తిష్ఠంతు మామాగ్ంశ్రీశ్చ హ్రీశ్చధృతిశ్చతపోమేధాప్రతిష్ఠాశ్ర
ద్ధాసత్యంధర్మశ్చైతాని మామాహాసిషుః - ఉదాయుషాస్వాయు
షోదోషధీనాగ్ంరసేనోత్పర్జన్యస్యశుష్మేణోదస్థామమృతాగ్ం అను-
తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్ - పశ్యేమశరదశ్శతం
జీవేమశరదశ్శతం నందామశరదశ్శతం మోదామశరదశ్శతంభవా
మశరదశ్శతగ్ంశృణవామశరదశ్శతం ప్రబ్రవామశరదశ్శత మజీతా
స్స్యామశరదశ్శతంజ్యోక్చసూర్యందృశే ॥ యఉదగాన్మహతోర్ణ
వాద్విభ్రాజమానస్సరిరస్య మధ్యాథ్సమావృషభోలోహితాక్ష స్సూ
ర్యోవిపశ్చిన్మనసాపునాతు - బ్రహ్మణశ్చోతన్యసి బ్రహ్మణఆణీస్థాబ్ర
హ్మణ ఆవపనమసి ధారితేయంపృథివీ బ్రహ్మణామహీంధారిత మే
నేనమహ దంతరిక్షందివందాధారపృథివీగ్ంసదేవాంయదహం వేద త
దహంధారయాణి మామద్వేదోధివిస్రసత్ - మేధామనీషే మావిశ
తాగ్ంసమీచీభూతస్య భవ్యస్యావరుధ్యై సర్వమాయురయాణిసర్వ
మాయురయాణి - ఆభిర్గీర్భిర్యదతోనఊనమాప్యాయయహరివోవర్ధ
మానః - యదాస్తోతృభ్యోమహిగోత్రారుజాసిభూయిష్ఠభాజోఅథతే

స్యామ - బ్రహ్మప్రావాదిష్మతన్నో మాహాసీత్ - ఓంశాంతిశ్శాం తిశ్శాంతిః ॥ ఇత్యనువాకం జపిత్వా వాచంయచ్ఛేత్.

మాలనేయతవాక్భిరసస్కృతే వేష్టనేస్తమితేగృహమావిశేత్ । స్థీయతేఽన్యవదప్యథవాస్యతేవాగ్యతేన తతోభ్యుదితక్రియా ॥ అథాచార్యః శిష్యస్యముఖంశిరోనవవస్త్రేణప్రదక్షిణం సంవేష్టయిత్వా అస్తమితేగ్రామంప్రాపయేత్ - తాంరాత్రిం శిష్యోవాగ్యతస్తిష్ఠేదాసీతవా, తతఃప్రభాతేతు బహిర్గృహాణాంవహ్నించసూర్యంచతథోదకుమ్భం । ఆకాశముద్వీక్ష్యగిరించవత్సం పశ్యేద్ధిరణ్యంచ వయస్సుపర్ణాః ॥ శ్వోభూతేగ్రామాద్బహిర్గత్వా శిరోవేష్టనవస్త్రమపనీయ ఆచార్యాయదత్వా అగ్నిముదకుంభమాదిత్యమాకాశం గిరిం వత్సంసువర్ణంచ యథాసంభవమాచార్యదర్శితందృష్ట్వా, 'వయసుపర్ణాఉపసేదురింద్రం ప్రియమేధాఋషయోనాధమానాః - అపధ్వాంతమూర్ణుహిపూర్ధిచక్షుర్ముముగ్ధ్యస్మాన్నిధయేవబద్ధాన్' ఇత్యాదిత్యముపతిష్ఠేత, ఆచార్యఃఅభ్యుదయంపుణ్యాహంచకుర్యాత్.

సౌమ్యవ్రతోత్సర్జనం.

ఉత్సర్జనేతుయుంజాదిం మాలనాదిచవర్జయేత్ । సమిదాధానమంత్రో ఽగ్నా ద్యాస్సమిత్పూర్వమిష్యతే ॥ ఆచార్యః గోత్రంశర్మాణంమాణవకం సౌమ్యవ్రతోత్సర్జనేనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతిసంకల్ప్య మాణవకం సౌమ్యవ్రతోత్సర్జనంచరిష్యామీతి వాచయిత్వా వస్త్రాదిధారణస్నానతర్పణాదిపూర్వవత్కారయిత్వా అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్రసాదనాంతే చతస్ర ఔదుంబరీస్సమిధ ఉదకుంభంచసా

దయత్వాఅగ్నిముఖాంతేశిష్యైణాన్వారబ్ధఃసోమాయకాండఋషయే స్వాహేత్యాది, సోమోధేనుం, అషాఢంయుథ్సు, త్వాగ్ంసామక్రతు భిః, యాతేధామానిహవిషా, త్వమిమాఓషధీస్సోమ, యాతేధా మానిదివియా, సాంహితీర్యాజ్ఞికీర్వారుణీశ్చ ఋచఃశగ్గ్ంస్వయంభు వంసదసస్పతింపూర్వవత్ప్రధానాహుతీశ్చజుహుయాత్, తతశ్శిష్యః పూర్వవత్కుంభముపస్పృశ్య 'నమోవాచ' ఇత్యనువాకంజపిత్వా అ గ్నేఃపశ్చాత్తిష్ఠన్, ద్యౌస్సమిత్ - తామాదిత్యస్సమింధే - సాది త్యగ్ంసమింధే - తామహగ్ంసమింధే - సామాసమిద్ధా - ఆయుషా తేజసా - వర్చసాశ్రియా - యశసాబ్రహ్మవర్చసేన - అన్నాద్యేనస మింతాగ్ంస్వాహా - దివఇదం - అంతరిక్షగ్ంసమిత్ - తాంవా యుస్సమింధే - సావాయుగ్ంసమింధే - తామహగ్ంసమింధే - సా మాసమిద్ధా - ఆయుషాతేజసా-వర్చసాశ్రియా - యశసాబ్రహ్మవ ర్చసేన- అన్నాద్యేన సమింతాగ్ంస్వాహా, అంతరిక్షాయేదం- పృథి వీసమిత్ - తామగ్నిస్సమింధే - సాగ్నిగ్ంసమింధే-తామహగ్ంస మింధే - సామాసమిద్ధా - ఆయుషాతేజసా - వర్చసాశ్రియా - య శసాబ్రహ్మవర్చసేన - అన్నాద్యేనసమింతాగ్ం స్వాహా, పృథివ్యాఇ దం - ప్రాజాపత్యామేసమిదసి సపత్నక్షయణీ - భ్రాతృవ్యహామేసి స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం- ఇతిసమిధఆధాయ, ఆదిత్యవ్రతపతేకాం డఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతమచారిషం - తదశకంతన్మేరాధి - వా యోవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతమచారిషం - తదశకంత న్మేరాధి - అగ్నేవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతమచారిషం- తదశకంతన్మేరాధి - వ్రతానాంవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్ర తమచారిషం - తదశకంతన్మేరాధి - ఇత్యగ్నిముపస్థాయ, ఆచార్యః జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకుర్యాత్, శిష్యఃకుంభముపస్పృశ్య శ

న్నోవాతఃపవతాం ఇత్యనువాకంజపేత్, అథాచార్యః అభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

ఆగ్నేయ వ్రతం.

ఆచార్యఃప్రాణానాయమ్య అముకగోత్ర మముకశర్మాణం మాణవకమాగ్నేయవ్రతేపకర్మణానసంస్కరిష్యామీతిసంకల్ప్య-కృతప్రాణాయామంశిష్యం ఆగ్నేయవ్రతంచరిష్యామీతి వాచయిత్వా వస్త్రోపవీతాదిధారయిత్వా స్నానంకారయిత్వా నివీత్వా అగ్నింకాండఋషింతర్పయామీతిసాంహితీర్యాజ్ఞికీర్వారుణీర్బ్రాహ్మీర్మణంస్వయంభువంసదసస్పతించతిలాక్షతోదకైస్త్రిస్త్రిస్తర్పయిత్వా ఆచాంతంశిష్యం దక్షిణత ఉపవేశ్య ప్రాజాపత్యవ్రతవత్ పాత్రసాదనాద్యగ్నిముఖాంతే శిష్యేణాన్వారబ్ధః అగ్నయే కాండఋషయేస్వాహా- అగ్నయే కాండఋషయఇదం - అగ్నేనయ సుపథారాయేఅస్మాన్ - విశ్వాని దేవ వయునానివిద్వాన్ - యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనః - భూయిష్ఠాంతే నమఉక్తింవిధేమ స్వాహా - అగ్నయఇదం - ప్రవత్స్యప్రాయభాన వేధరధ్వం - హవ్యం మతించాగ్నయేసుపూతం - యో దైవ్యానిమానుషాజనూగ్ంషి- అంతర్విశ్వాని విద్మనాజిగాతిస్వాహా- అగ్నయఇదం - అచ్ఛాగిరోమతయో దేవయంతీః - అగ్నింయంతిద్రవిణంభిక్షమాణాః - సుసంధృశగ్ం సుప్రతీకగ్ంస్వంచం - హవ్యవాహమరతింమానుషాణాం స్వాహా - అగ్నయఇదం - అగ్నేత్వమస్మద్యుయోధ్యమీవాః - అనగ్నిత్రాఅభ్యమంతకృష్టీః - పునరస్మభ్యగ్ంసువితాయ దేవ - క్షాంవిశ్వేభిరజరేభిర్యజత్ర స్వాహా - అగ్నయఇదం, అగ్నేత్వంపారయానవ్యోఅస్మాన్ - స్వస్తిభిరతిదుర్గాణివి

శ్వా - పూాశ్వపృథ్వ్యాఃచవాఃలాసఉర్వీ భవాతోకాయతనయాయశం యోస్స్వాహా - అగ్నయఇదం - ప్రకారవోమననావచ్యమానాః- దేవద్రీచీం నయథ దేవయంతః - దక్షిణావాడ్వాజినీప్రాచ్యేతి - హవిర్భరంత్యగ్నయేఘృతాచీస్వాహా - అగ్నయఇదం - సాంహితీభ్యో యాజ్ఞికీభ్యో వారుణీభ్యోబ్రహ్మణేస్వయంభువే సదసస్పతయేచహుత్వా మాణవకేన 'అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః-అగ్నేయవ్రతంచరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతాం - వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః – అగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి – తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం - ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతంచరిష్యామి తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం - వ్రతానాం వ్రతపతేకాండఋషిభ్యః- ఆగ్నేయవ్రతంచరిష్యామి- తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం' ఇత్యగ్న్యుపస్థానంకారయిత్వా జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతే అభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

ఆగ్నేయవ్రతోత్సర్జనం.

ఆచార్యః ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రమముకశర్మాణం మాణవకం ఆగ్నేయవ్రతోత్సర్జనేనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతిసంకల్ప్య ఆగ్నేయవ్రతోత్సర్జనంచరిష్యామీతి శిష్యంవాచయిత్వా ఉపవీతాదిధారణ స్నానతర్పణాది పూర్వవత్కారయిత్వా అగ్నేరుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతే శిష్యేణాన్వారబ్ధః 'అగ్నయే కాండఋషయేస్వాహా - అగ్నయేకాండఋషయఇదం - 'అగ్నేనయ, ప్రవశ్శుక్రాయ, అచ్ఛాగిరో మతయో, అగ్నేత్వమస్మత్, అగ్నేత్వంపారయ-ప్రకారవోమననా' ఇతి షట్సాంహితీర్యాజ్ఞికీర్వారుణీర్బ్రహ్మాణం

స్వాయంభువం సదసస్పతించప్రధానాహుతీర్హుత్వా, 'అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః – ఆగ్నేయవ్రతమచారిషం – తదశకంతన్మేరాధి- వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః – ఆగ్నేయవ్రతమచారిషం- తదశకంతన్మేరాధి – ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః – ఆగ్నేయ వ్రతమచారిషం – తదశకంతన్మేరాధి – వ్రతానాంవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః – ఆగ్నేయ వ్రతమచారిషం – తదశకంతన్మేరాధి' ఇతిశిష్యేణోపస్థానంకారయిత్వా జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతే అభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

వైశ్వదేవవ్రతం.

ఆచార్యః ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రమముకశర్మాణం మాణవకం వైశ్వదేవవ్రతేనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య వైశ్వదేవవ్రతంచరిష్యామీతిశిష్యంవాచయిత్వా ఉపవీతాది ధారణం స్నానంవిశ్వాందేవాన్ కాండఋషీం స్తర్పయామీతిక్రమేణసాంహితీర్యాజ్ఞికీర్వారుణీర్బ్రాహ్మీణంస్వాయంభువం సదసస్పతించతర్పయిత్వా అగ్నేరుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతే శిష్యేణాన్వారబ్ధః 'విశ్వేభ్యోదేవేభ్యః కాండఋషిభ్యస్స్వాహా- విశ్వేభ్యోదేవేభ్యః కాండఋషిభ్యఇదం- ఆనోవిశ్వే అస్క్రాగమంతుదేవాః – మిత్రోఅర్యమావరుణస్సజోషాః – భువన్యథానోవిశ్వేవృధాసః – కరంథ్సుషాహావిధురంనశవస్స్వాహా – విశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం – శంనోదేవా విశ్వేదేవాభవంతు – శగ్ంసరస్వతీసహధీభిరస్తు – శమభిషాచశ్శము రాతిషాచః – శన్నోదివ్యాఃపార్థివా శ్శన్నో అప్యాస్స్వాహా – విశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం – యేసవితుస్సత్యసవస్యవిశ్వే – మిత్రస్య వ్రతే

వరుణస్య దేవాః - తే సౌభగంవీరవద్గోమదప్నః - దధాతనద్రవిణం చిత్రమస్మేస్వాహా - విశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం - అగ్నేయాహిదూత్యం వారిషేణ్యః - దేవాగ్ంఅచ్ఛాబ్రహ్మకృతాగణేన - సరస్వతీంమరుతోఅశ్వినాపః | యక్షిదేవాన్రత్నధేయాయవిశ్వాన్త్స్వాహా | విశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం | ద్యౌఃపితఃపృథివిమాతరధ్రుక్ | అగ్నేభ్రాతర్వసవోమృడతానః | విశ్వఆదిత్యాఅదితేసజోషాః | అస్మభ్యగ్ంశర్మబహులంవియంతస్వాహా | విశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం | విశ్వేదేవాశ్శృణుతేమగ్ంహవం మే | యేఅంతరిక్షేయఉపద్యవిష్ఠ | యేఅగ్నిజిహ్వా ఉతవాయజత్రాః | ఆసద్యాస్మిన్బర్హిషిమాదయధ్వగ్ంస్వాహా | విశ్వేభ్యోదేవేభ్యఇదం- సాంహితీభ్యో యాజ్ఞికీభ్యో వారుణీభ్యో బ్రహ్మణేస్వయంభువె సదసస్పతయేచహుత్వా, అగ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః | వైశ్వదేవ వ్రతంచరిష్యామి | తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం| వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః| వైశ్వదేవవ్రతంచరిష్యామి | తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం| ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః వైశ్వదేవవ్రతంచరిష్యామి | తచ్ఛకేయంతన్మేరాధ్యతాం | వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః | వైశ్వదేవవ్రతంచరిష్యామి | తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతాం | ఇతి చతుర్భిరుపస్థానంకారయిత్వాజయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకృత్వా అభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

వైశ్వదేవవ్రతోత్సర్జనం.

ఆచార్యః ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రమముకశర్మాణం మాణవకం వైశ్వదేవోత్సర్జనేన కర్మణాసంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య వైశ్వదేవోత్సర్జనంచరిష్యామీతి శిష్యంవాచయిత్వా ఉపవీతాదిధా

రణ స్నానతర్పణాది పూర్వవత్కారయిత్వా అగ్నేరుపసమాధానా దగ్న్యగ్ని ముఖాంతే శిష్యేణాన్వారబ్ధః విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్యస్స్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్యఇదం। ఆనోవిశ్వే, శన్నో దేవాః, యేసవితుః, అగ్నేయాహి, ద్యౌఃపితఃపృథివి, విశ్వే దేవాశ్శృణుతేతి షడ్భిః షడాహుతీః సాంహితీర్వ్యాహృతీర్వారుణీర్బ్రహ్మాణంస్వాయంభువం సదసస్పతించ ప్రధానాహుతీర్హుత్వా, అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః। వైశ్వదేవవ్రతమచారిషం। తదశకం తన్మేరాధి। వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః। వైశ్వదేవవ్రతమచారిషం। తదశకంతన్మేరాధి। ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః। వైశ్వదేవవ్రతమచారిషం। తదశకం తన్మేరాధి। వ్రతానాంవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః। వైశ్వదేవవ్రతమచారిషం। తదశకంతన్మేరాధి। ఇతిచతుర్భి శ్శిష్యేణోపస్థానం కారయిత్వా జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతే అభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కుర్యాత్. వ్రతానాముత్సర్జనానాం చ ఏకదాకరణే సకృదేవాభ్యుదయం పృథక్పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

అథ ప్రాజాపత్యాది వ్రతసమాన తన్త్రప్రయోగః.

ఆసన్నే ద్వ్యాహ ఆర్తో వాప్యాచార్యస్స్వయమేవవా। ఏకతంత్రేణవాకుర్యాదేతద్వ్రతచతుష్టయం ॥ ౧ ॥ ఏకతంత్రేణచేత్స్యాహుః ఋషీణాంతర్పణాదికం। ఏకతంత్రప్రయోగస్య పక్షంవక్ష్యామ్యహంస్ఫుటం ॥ ౨ ॥ ప్రాజాపత్యాదిసంకల్ప్య తర్పయేత్తానృషీన్క్రమాత్। ప్రజాపతయఇత్యేకం షట్ప్రజాపతిసూక్తకమ్॥ 3 ॥ సోమాయసోమోధేనుం చాప్యథాగ్నేగ్నేనయేతిచ। విశ్వేభ్యఆనోవిశ్వేచహుతోపనిషదాదికం ॥ ౪ ॥ హుత్వాస్విష్టకృతస్థాన

నేనసదసస్పతిమిత్యృచా । వటురుత్తరతస్తిష్ఠన్ ప్రాజాపత్యమితిబ్రు
వన్ ॥ ౫ ॥ అగ్న ఆదిచతుర్భిస్తు దేవతా ఉపతిష్ఠతే । మదంతీస్ప
ర్శనంకుర్యాన్నమోపాచాదికంపఠేత్ ॥ ౬ ॥ పృథివ్యాద్యైస్సమి
ద్భిస్తుసమిదాధానమాచరేత్ । దేవతోపస్థితిశ్చైవ సౌమ్యవ్రత
మితిబ్రువన్ ॥ ౭ ॥ యుంజతేసవితా ద్వేచ తృతీయాగ్నేరుపస్థితిః ।
జయాదీంశ్చతతోహుత్వా మదంతీమప్యవస్పృశేత్ ॥ ౮ ॥ శన్నో
నుపాకపఠనం తతస్స్యాన్మీలనాదికం । గురోర్వాసనదానాంతం వ్రతా
నామేకతంత్రతా ॥ ౯ ॥

ప్రథమంవటుస్సమిదాధానంకృత్వాతతఃపూర్వోక్త క్రమేణబ్ర
హ్మచర్యవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తంచ కృత్వా ఉప్తకేశస్స్నాతో ధృ
తోర్ధ్వ పుండ్రోగురోర్దక్షిణతో దర్భాసనే ప్రాఙ్ముఖో వటురాసీత.
అథాచార్యస్తథాఽఽసీనః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య - గోత్రం
శర్మాణ మిమం మాణవకం ప్రాజాపత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదే
వవ్రతాఖ్యైః కర్మభి స్సమానతంత్రేణ కర్మణా సంస్కరిష్యామీతి
సంకల్ప్య - కృతప్రాణాయామం వటుం ప్రాజాపత్య సౌమ్యఆగ్నే
యవైశ్వదేవవ్రతాని సమానతంత్రేణాచరిష్యామీతివాచయిత్వా॥
మౌంజీందండోపవీతాని వాసఃకృష్ణాజినంతథా । పూర్వోపయుక్తా
న్యుత్సృజ్యధారయేయు ర్వ్రతేవ్రతే ॥ ఉపాకర్మవ దుపవీతాదీని
నవానిప్రత్యేకం మంత్రవద్ధృత్వా - స్నాత్వాద్విరాచమ్య ఉదఙ్ము
ఖోప్సుప్రవిశ్యనివీతీ ; ప్రజాపతిం, సోమ, మగ్నిం, విశ్వాన్ దేవా
న్కాండఋషీన్ నిషత్త్రియంస్వాయంభువం సదసస్పతిమితి తిలాక్ష
తోదకైస్తద్దృషీం స్తర్పయిత్వా ఆచమ్య కౌపీనంధృత్వా ధృతోర్ధ్వ
పుండ్రఃపూర్వవ దుపవిశేత్.

అథాచార్యో ఽగ్నేరుపసమాధానా ద్యగ్నిముఖాంతే ఽన్వారబ్ధేవ్రతిని 'ప్రజాపతయే కాండఋషయే స్వాహా' త్యాది 'ప్రజాపతేనత్వ దేతాన్యన్యః + సహస్రధామాజుషతాగ్ంహవిర్నస్స్వాహా ప్రజాపతయఇదంనమమేత్యంతం ప్రాజాపత్యవ్రతహోమం; తతః 'సోమాయ కాండఋషయే స్వాహా' త్యాదిసోమోధేనుం + రాజన్థ్సోమప్రతిహవ్యా గృభాయస్వాహా సోమాయేదం నమమేత్యంతం సౌమ్యవ్రతహోమం; తతః 'అగ్నయే కాండఋషయేస్వాహా' త్యనంతరం 'అగ్నేనయ+ హవిష్భరంత్యగ్నయే ఘృతాచీస్వాహా అగ్నయఇద' మిత్యాద్యాగ్నేయవ్రతహోమం; పునశ్చ 'విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్య స్స్వాహా' ఇత్యారభ్య 'ఆనోవిశ్వే+ ఆసద్యాస్మిన్ బర్హిషిమాద యధ్వగ్ంస్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్యఇద మితివైశ్వదేవవ్రతహోమంచ హుత్వా తదంతేసాంహితీభ్యో యాజ్ఞికీభ్యో వారుణీభ్యో బ్రహ్మణేస్వయంభువే సదసస్పతయేచహుత్వా (ఏతేపంచోపహోమాః) అథ 'అగ్నేవ్రతపత' ఇతిచతుర్భిః ప్రాజాపత్యవ్రతోపస్థానం. తతశ్శిష్యోగ్నేః పురస్తాద్ధాన్యే పరిస్థాపితం సోదకంసకూర్చం వస్త్రసహితంకుమ్భ ముపస్పృశన్ 'నమోవాచ' ఇత్యనువాకం జపిత్వా । (అనువాకస్తు సౌమ్యవ్రతేద్రష్టవ్యః) 'పృథివీసమిత్' ఇత్యాదిభి శ్చతుర్భి రాజ్యాభ్యక్తాశ్చతస్ర ఔదుంబరీస్సమిధో ఽగ్నావాధాయ 'అగ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామీ' త్యాది చతుర్భి స్సౌమ్యవ్రతోపస్థానంకుర్యాత్. అథాచార్యః 'యుంజతేమన' ఇత్యాదీనాం 'దేవావైసత్రమాసతే' ఇత్యాదీనాం చానువాకానాం చతుర్భిః ప్రథమపదాని 'యుంజతేసవితా' ఇతిపదద్వయంవా శిష్యంవాచయిత్వా । (కేచిత్ 'యుంజత' ఇ

త్యనువాకద్వయం 'ఐవతపతి' ఇత్యంతంజపంతి) తతశ్శిష్యః 'అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి' త్యాదిచతుర్భిరాగ్నేయ వ్రతోపస్థాన; మత్రైవ 'అగ్నే వ్రతపతే + వైశ్వదేవవ్రతం చరిష్యామి' తివైశ్వదేవ వ్రతోపస్థానంచ కుర్యాత్. జయాదిప్రతిపద్యతే ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణంబ్రహ్మో ద్వాసనంచకృత్వా। తతః 'శంనోవాతః పవతా' మిత్యనువాకం జపిత్వా। వాచంయచ్ఛేదథాచార్య శ్శిష్యస్యసముఖంశిరః। వస్త్రేణవేష్టయిత్వా వాగ్యతస్తిష్ఠేదాసీతవా॥ 'శ్వోభూతే'గ్రామాద్బహిర్గత్వాశిరోవేష్టనవస్త్రమపనీయాచార్యాయదత్వా ఉగ్నా ద్యర్క దర్శయిత్వా 'వయస్సుపర్ణా' ఇత్యాదిత్యముపతిష్ఠతే. అంతే ఉభ్యుదయం పుణ్యాహవాచనంచ కుర్యాత్. ఉత్సర్జనేవి శేషః। ఉత్సర్జనేతు యుంజాదింమిలనాదిచ వర్జయేత్। సమిదాధానమంత్రేణ ద్యోస్సమిత్పూర్వమిష్యతే॥ ఏవమేవోత్సర్జనం 'వ్రతమచారిషం తదశకం తన్మేరాధి' ఇతిభేదః. సౌమ్యవ్రతోత్సర్జనోపస్థానే 'ఆదిత్యవ్రతపతే' ఇతి చాదావను సంధేయః.

ఇతి ప్రాజాపత్యాది వ్రతోత్సర్జన సమానతంత్ర ప్రయోగః.

స్నాన కర్మ.

స్నానకర్మ కరిష్యమాణ స్సూర్యోదయాత్పూర్వం వ్రజంపవిశ్యాంతర్లోమ్నా చర్మణా వ్రజద్వారం ప్రచ్ఛాద్యాసాయంత్రైవ వసే

దస్మిన్నహని బహిరాతపే ననిర్గచ్ఛేత్. * సూ ॥ వేదమధీత్యస్నాస్యన్ ప్రాగుదయాద్వ్రజం ప్రవిశ్యాంతర్లోమ్నా చర్మణా ద్వారమపిధాయాస్తే ॥ ౧౨ ॥ ౧ ॥ నైనమేతదహరాదిత్యో ఽభితపేత్ ॥ ౧౨॥ ౨॥ మధ్యందినే॥స్నానకర్మ కర్తుంమహాదనుగ్రహం ప్రార్థ్య-ప్రాణానాయమ్య మధ్యందినే స్నానకర్మ కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య అగ్నిప్రతిష్ఠాది పాత్రసాదనాంతే ‘సూత్రేవస్త్రేమణియుగ సమిత్స్రిక్సుగంధాప్రవృత్తౌ శీతోష్ణాంబుక్షురకటయవఛత్రదండాంజనాని॥మూనోపానద్ద్వయకుశశకృస్నానచూర్ణోదపాత్రం స్నాస్యన్ యుంజ్యాత్సకృదిహాన రః కాష్ఠవతాదుంబరంచ’ ఇతికపర్దికారికా ప్రకారేణ పాలాశీంసమిధం కటం క్షురం శీతముష్ణంచజలం యవాన్ శకృద్దర్భాన్ సాదుంబరందంతకాష్ఠంస్నానీయం నవంవస్త్రద్వయం ఉపవీతద్వయం చందనం సోపధానం సూత్రప్రోతంమణిం బాదరంమణిం కుండలద్వయం స్రజమంజన మాదర్శ ముపానహౌ ఛత్రం వైణవందండంచ సాదయిత్వా. † సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే పాలాశీం సమిధముత్తరయా ఽఽదధాయ. ‘ఇమగ్గ్ంస్తోమ మర్హతే జాతవేదసే రథమివ సంమహేమామనీషయా – భద్రాహినః ప్రమతిర

---

* వేదం–మంత్రబ్రాహ్మణలక్షణం, అధీత్యేతిచవిధిః వేదంవ్రతాని వా పారం నీత్వాప్యుభయమేవవా ఇత్యస్యప్రదర్శనార్థః, వ్రజం - గోశాలాం - అస్మిన్నహని యావదస్తమయం మూత్రపురీషోత్సర్జనార్థమప్యసౌ మండపాద్బహిర్ననిర్గచ్ఛేదిత్యర్థః. యథామధ్యందినేప్రధాన హోమాభవంతి (అగ్నేరుపసమాధానాదికంభవతి) తథాకర్మకుర్యాత్.

† అత్రచపాత్రప్రయోగే దర్వ్యాదీని ద్వంద్వంక్షురకటకాదీనిసకృదేవ, శమ్యాశ్చపరిధ్యర్థే. కేచిద్దర్వ్యాదీన్యపి సకృదేవేతి. ఉత్తరయా – ‘ఇమగ్ స్తోమం’ ఇత్యేతయా, పాలాశీం - పలాశవృక్షావయవభూతాం.

ప్యసగ్ంవద్యగ్నే సఖ్యేమారిషామావయంతవ' ఇతిపాలాశీం సమిధమాజ్యాభ్యక్తామగ్నావాధాయ. * సూ ॥ అపరేణాగ్నిం కటవీరణాయాంవోపవిశ్యోత్తరయాక్షురమభిమన్త్ర్య ॥ ‘ త్ర్యాయుషంజమదగ్నేః కశ్యపస్యత్ర్యాయుషం యద్దేవానాంత్ర్యాయుషం తన్మేఅస్తుత్ర్యాయుషం’ ఇత్యగ్నేఃపశ్చాత్కటవీరణాయాం వోపవిశ్యక్షురమభిమంత్ర్య. † సూ॥ ఉత్తరేణయజుషావప్త్రేప్రదాయ ‘శివోనామాసిస్వధితిస్తేపితానమస్తే అస్తుమామాహిగ్ంసీః’ ఇతిక్షురంకస్మైచిన్మంత్రవిదేబ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛేత్. ‡ సూ ॥ అపాగ్ంసగ్ంనర్జనాద్యాకేశనిధానాత్సమానం ॥ ౧౨ ॥ ౩ ॥ సమంత్రవిత్ ‘ఉష్ణేనవాయఉదకేనేహ్యాదితిః కేశాన్వపతు’ ఇత్యాది కేశనిధానపర్యంతం చౌళవద్విగ్వపనంకరోతి నాపితేనసర్వాంగవపనం కారయిత్వాస్నాత్వా. ¶ సూ ॥ జఘనార్ధేవ్రజస్యోపవిశ్యవిస్రస్యమేఖలాం బ్రహ్మచారిణేప్రయచ్ఛతి ॥ ౧౨ ॥ ౪ ॥ తాంస § ఉత్తరేణయజుషోదుంబరమూలేదర్భస్తమ్బే వోపగూహతి ॥ ౧౨ ॥ ౫

---

* ఉత్తరయా—‘ త్ర్యాయుష’ మిత్యేతయా.

† ఉత్తరేణయజుషా—‘ శివోనామాసి’ ఇత్యనేన. వప్త్రే - వపనకర్త్రే కస్మైచిన్మంత్రవిదే బ్రాహ్మణాయ.

‡ ‘ అథానువాకస్య ప్రథమేన యజుషా’ ఇత్యారభ్య ‘ తస్మిన్కేశానుపయమ్యోత్తరయోదుమ్బరమూలే దర్భస్తంబేవానిదధాతి’ (అప ॥ గృ ॥ ౧౦ ॥ ౭) ఇత్యేవమంత ముపనయనేన సమానం భవతీత్యర్థః. (చౌలప్రయోగే ద్రష్టవ్యః.)

¶ జఘనార్ధే - వ్రజస్య పశ్చార్ధే.

§ ఉత్తరేణ - ‘ ఇదమహ’ మితియజుషా.

ఇదమహం యజ్ఞశర్మణో గార్గ్యాయణస్య పాప్మానమపగూహామ్యుత్తరో యజ్ఞశర్మా ద్విషద్భ్యః. * సూ ॥ ఏవంవిహితాభిరేవాద్భిరుత్తరాభిష్షడ్భిస్స్నాత్వా ॥ ఆపోహిష్ఠామయోభువఇతితిసృభిః హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా ఇతితిసృభిః శీతోష్ణాభిరద్భిస్స్నాత్వా.

† సూ ॥ ఉత్తరయోదుంబరేణ దతోధావతే ॥ ౧౨ ॥ ౬ ॥ ‘ అన్నాద్యాయవ్యూహధ్వం దీర్ఘాయురహమన్నాదో భూయాసం (సోమోరాజాయమాగమత్సమేముఖం ప్రవేక్ష్యసి భగేనసహావర్చసా)’ ఇత్యౌదుంబరేణదంతకాష్ఠేనప్రదక్షిణం దంతధావనంకృత్వా. ‡ సూ ॥ స్నానీయోచ్ఛాదితస్స్నాతః ॥ ౧౨ ॥ ౭॥ ఉత్తరేణయజుషా ఒహతంవాసః పరిధాయ ॥ ధాత్రీపిష్టాదినాస్నా

---

* ఏవంవిహితాభిః - తూష్ణీం మిశ్రితాభిశ్శీతోష్ణాభిరద్భిః, ఏవకారాచ్చనమిశ్రణమంత్రః. ఉత్తరాభిష్షడ్భిః - ‘ఆపోహిష్ఠా’ ఇతి తిసృభిః ‘హిరణ్యవర్ణాః’ ఇతి తిసృభిశ్చ స్నాతి - అభిషించతి, ఏతచ్చషణ్ణామంతే సకృదేవ. కేచిత్ప్రత్యృచమితితన్న, గుణార్థం ప్రధానాభ్యాస కల్పనమయుక్తమిత్యుక్తత్వాత్ ;

† ఉత్తరయా-‘ అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వ’ మిత్యనయా.

‡ స్నానోపకరణైః (క్లీతకమసూర) క్లీతకమాధుకచూర్ణాదిభిరుద్వర్తిత దేహః, ఆమలకపిష్టాదిభిస్స్నానీయైస్స్నాతశ్చభవతి. ఉత్తరేణ యజుషా-‘ సోమస్యతనూరసి’ ఇత్యనేనయజుషా, అహతమంతరం వాసః, అంతర్వాసో- అంతరీయమిత్యర్థః. అనేనసూత్రేణాత ఊర్ధ్వంస్నాతకస్య నిత్యమంతర్వాసోవిధీయతే. (స్నానమంత్రప్రోక్షణమేవ, క్లీతకం - హరిద్రా, అస్యమలాపకర్షణార్థత్వాత్, ‘ మలాపకర్షణంపార్శ్వమంత్రవత్తు జలేస్మృతం’ ఇతివచనాత్తటఏవోద్వర్తనస్నానాదికం కార్యం. ‘ ఈషద్ధౌతం నవంవస్త్రం సదశం యన్నధారితం । అహతం తద్విజానీయాత్సర్వకర్మసు పావనం, ఏవంచ అత ఊర్ధ్వంస్నాతకస్య అంతర్వాసః పరిధానమేవకర్తవ్యం, నకౌపీనం - బ్రహ్మచారిణోనాంతర్వాసః, అస్నాతత్వాత్కౌపీనమేవ, ఇతి కంఠభూషణే).

నీయేన దేహం శిరశ్చానులిప్యస్నాత్వా, ద్విరాచమ్య విధివద్దేవర్షి పితృతర్పణంకృత్వా - ద్విరాచమ్య.

‘ సోమస్యతనూరసితనువంమేపాహి స్వామాతనూ రావిశ ’ ఇతి అహతమంతర్వాసశ్చపరిధాయ ద్విరాచమ్య ఉపవీతద్వయంధృత్వా * సూ ॥ సార్వసురభిణా చందనేనోత్తరైర్దేవతాభ్యఃప్రదాయ ॥ ‘నమోగ్రహాయచాభిగ్రహాయచ నమశ్శాకజంజభాభ్యాం నమస్తాభ్యోదేవతాభ్యో యా అభిగ్రాహిణీః’ ఇతికస్తూరికాదిభిర్గంధద్రవ్యైర్వాసితం చందనందేవతాభ్యః ప్రదాయ. † సూ ॥ ఉత్తరయా ఽనులిప్య ॥ అప్సరస్సుచయోగంధో గంధర్వేషుచయద్యశః- దైవోయోమానుషోగంధస్సమాగంధస్సురభిర్జుషతాం ’ ఇతి గంధేనాత్మానమనులిప్య (ముఖమగ్రేబ్రాహ్మణో ఽనులింపేదితిగృహ్యరత్నే) ‡ సూ ॥ మణింసౌవర్ణంసోపధానం సూత్రోతముత్తరయోదపాత్రేత్రిః ప్రదక్షిణం పరిప్లావ్య ॥ ‘ ఇయమోషధేత్రాయమాణా సహమానాసహస్వతీ - సామాహిరణ్యవర్చసం బ్రహ్మవర్చసినంమాకరోతు’ ఇతివజ్రవైడూర్యాదినోభయతః పరిగృహీతం సూత్రప్రోతం సౌవర్ణంమణిం ఉదపాత్రేత్రిః ప్రదక్షిణమావృత్య.

---

*సార్వసురభిణా–సర్వైః కస్తూరికాదిభిర్గంధద్రవ్యైర్వాసితేన, ఉత్తరైః– ‘నమోగ్రహాయచ ’ ఇత్యాదిభిస్త్రిభిర్మంత్రైః, అత్రదానం నమశ్శబ్దేన నతుమంత్రాంతేనేతిసూత్రవ్యాఖ్యా - దేవతాభ్యోగంధదానం నమశ్శబ్దేన నతు మంత్రాంతేన, నమస్కారస్యాపిప్రదానార్థత్వాత్ ; ఇత్యుక్తం. తన్నయుక్తం-‘మంత్రాంతైః కర్మాదీన్సన్నిపాతయే’ దితిసూత్రవిరోధాదితికంఠభూషణే.

† ఉత్తరయా–‘ అప్సరస్సుయోగన్ధః ’ ఇత్యనయా.

‡ ఉత్తరయా– ‘ ఇయమోషధిత్రాయమాణా ’ ఇత్యేతయా సకృదుచ్చరితయోదపాత్రే ప్రదక్షిణమవిరతం త్రిః పరిప్లావ్య.

* సూ ॥ ఉత్తరయాగ్రీవాస్వాబధ్నీత ॥ ‘ అపాశోస్యూర్గో మేయా సగ్ంశారీశ్శివో మోపతిష్ఠస్వ దీర్ఘాయుత్వాయశతశారదాయ - శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషేవర్చసే జీవాత్వై పుణ్యాయ ’ ఇతికంఠేతం మణిమాబధ్నీ. † సూ ॥ ఏవమేవబాదరంమణిం మంత్రవర్జంసవ్యే పాణావాబధ్యాహతముత్తరంవాసో ‘ రేవతీస్త్వే ’ తిసమానం ॥ ౧౨ ॥ ౮ ॥ ఇత్యుక్తసూత్రక్రమేణ సూత్రప్రోతం బాదరమణిం పూర్వవత్తూష్ణీ ముదపాత్రే త్రిరావృత్య సవ్యే పాణావాబధ్నీయాత్. అథమంత్రవిత్కశ్చిద్బ్రాహ్మణః ‘ రేవతీస్త్వావ్యక్ష్ణన్కృత్తికాశ్చాకృంతగ్ంస్త్వా- ధియోవయన్నవగ్నా అవృంజన్త్సహస్రమన్తాగ్ంఅభితో అయచ్ఛన్ - దేవీర్దేవాయపరిధీసవిత్రే- మహత్తదాసామభవన్మహిత్వనం ’ ఇతిద్వాభ్యాం నవంవస్త్రమభిమంత్ర్య ‘ యా అకృంతన్నవయన్ యా అతన్వతయాశ్చ దేవీరంతానభితోదదంత- తాస్త్వా దేవీర్జరసేసంవ్యయంత్వాయుష్మానిదం పరిధత్స్వ వాసః - పరిధత్తధత్తవాససైనగ్ం శతాయుషంకృణుత దీర్ఘమాయుః - బృహస్పతిః ప్రాయచ్ఛద్వాసఏతత్సోమాయరాజ్ఞే పరిధాతవాఉ - జరాంగచ్ఛాసిపరిధత్స్వవాసోభవాకృష్టీనామభిశస్తిపావా- శతంచజీవ శరదస్సువర్చా రాయశ్చపోషముపసంవ్యయస్వ ’ ఇతితిసృభిరుత్తరీయం ధారయిత్వా ధృతోత్తరీయంతం ‘ పరీదంవాసా అధిథాస్స్వస్తయేభూరాపీనా మభిశస్తిపావా - శతంచజీవశరదః పురూచీర్వసూనిచార్యో విభజాసిజీవన్ ’ ఇత్యనుమంత్రయేత్.

---

* ఉత్తరయా- ‘ అపాశోస్యూర్గోమే ’ ఇత్యాదికయా ‘ పుణ్యాయ ’ ఇత్యంతయాత్ర్యవసానయా.

† , అహతముత్తరంవాసః ’ ఇత్యత్రాపి పరిధానమేవోచ్యతే నోత్తరీయమ్.

* సూ॥ తస్యదశాయాంప్రవర్తాన్ప్రబధ్య దర్వ్యామాధాయాజ్యేనాభ్యానాయన్నుత్తరా ఆహుతీర్జుహోత్వా॥ ఇతిసూత్రానుసారాదథోత్తరీయస్యదశాయాంకుండలేబద్ధ్వా తేదర్వ్యాఅగ్రేస్థాపయిత్వాస్రువేణ హస్తేన వా తయోరుపర్యాజ్యమానీయ తేనాజ్యేన 'ఆయుష్యంవర్చస్య' మిత్యాద్యష్టావాహుతీః ప్రతిమంత్రంజుహోతి, 'ఆయుష్యంవర్చస్యగ్ంసువీర్యగ్ంరాయస్పోషమౌద్భిద్యం- ఇదగ్ంహిరణ్యంజైత్రాయావిశతాంమాగ్ంస్వాహా-హిరణ్యాయేదం- ఉచ్చైర్వాదిపృతనాజిసత్రాసాహంధనంజయం - సర్వాస్సమృద్ధీర్ఋద్ధయో హిరణ్యేస్మిన్థ్సమాహితాస్స్వాహా - హిరణ్యాయేదం - శునమహగ్ం హిరణ్యస్య పితురివనామాగ్రభైషం - తంమాహిరణ్యవర్చసంపూరుషు ప్రియంకురుస్వాహా - హిరణ్యాయేదం - ప్రియంమాదేవేషుకురు ప్రియంమాబ్రహ్మణేకురు - ప్రియంవిశ్యేషు శూద్రేషు ప్రియగ్ం రాజసుమాకురుస్వాహా-హిరణ్యాయేదం॰ యాతిరశ్చీ నిపద్యసే ఽహం విధరణీఇతి-తాంత్వాఘృతస్యధారయా యజేసగ్ంరాధనీమహగ్ం స్వాహా - సంరాధిన్యాఇదం - సగ్ంరాధన్యైదేవ్యైస్వాహా - సగ్ంరాధన్యైదేవ్యాఇదం - ప్రసాధన్యైదేవ్యైస్వాహా - ప్రసాధన్యై దేవ్యాఇదం - సమార్జంచ విరాజం చాభిశ్రీర్యాచనోగృహే - లక్ష్మీరాష్ట్రస్యయాముఖేతయామాసగ్ంసృజామసిస్వాహా-లక్ష్మ్యైఇదం - దర్వ్యగ్రతస్తే కుండలేఅపనీయ. సూ ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే ॥ ౧౨ ॥ ౯ ॥ ప్రాయశ్చిత్తంప్రాణాయామంపరిషేచనం ప్రణీతావిమోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకృత్వా ॥ † సూ ॥ ఏ

* దశాయాం - వాససో దశాయాం, ప్రవర్తౌ - కుండలేసౌవర్ణే.

† ఏతాభిరేవ - 'ఆయుష్యం వర్చస్యం' ఇత్యష్టాభిరేవ, దక్షిణేకర్ణే ప్రవర్తమారోప్య, అబధ్నీత - ప్రతిముంచేత్. తథాన్యమేతాభిరేవసవ్యేకర్ణే.

తాభి రేవదక్షిణేకర్ణ ఆబధ్నీతైతాభిస్సవ్యే ॥౧౨॥ ౧౦॥ * ఏవము త్తరైర్యథాలింగం స్రజశ్శిరసి ॥ ‘ ఆయుష్యంవర్చస్య ’ మిత్యాద్య ష్టాభిర్మంత్రై రేవ దక్షిణేకర్ణే పునశ్చ 'తాభి రేవ సవ్యేకర్ణేక్రమేణ కుండలేధృత్వా- ‘ శుభికేశిర ఆరోహశోభయంతీ ముఖంమమ- ముఖ గ్ంహిమమశోభయభూయాగ్ం సంచభగంకురు — యామాహరజ్జమ దగ్నిశ్శ్రద్ధాయైకామాయాన్ద్రియై - ఇమాంతామపినహ్యాహంభగేన సహావర్చసా ’ ఇతిద్వాభ్యాం శిరసిస్రజమాబధ్య. సూ ॥ ఆంజ నం ॥ ‘ యదాంజనంత్రైకకుదం జాతగ్ం హిమవతఉపరి - తేన వామాంజే తేజసేవర్చసేభగాయచ - మయిపర్వతపూరుషం మయి పర్వతవర్చసం మయిపర్వతభేషజం మయిపర్వతాయుషం ’ ఇతిద్వా భ్యా మక్ష్ణోర్యుగప దంజనంధృత్వా. సూ ॥ ఆదర్శావేక్షణం ॥ ‘ యన్మేవర్చః పరాగత మాత్మానముపతిష్ఠతి- ఇదంతత్పునరాదదే దీర్ఘాయుత్వాయవర్చసే ’ ఇత్యాదర్శమవేక్ష్య. సూ ॥ ఉపాన హౌ ॥ ‘ ప్రతిష్ఠేస్థోదేవతానాంమామాసంతాప్తం ’ ఇత్యుపాన హౌయుగపద్ధృత్వా. సూ ॥ ఛత్రం ॥ తూష్ణీం ఛత్రమాదాయ. సూ ॥ దండమితి ॥ ౧౨ ॥ ౧౧ ॥ ‘ ప్రజాపతేశ్శరణమసి బ్రహ్మ ణశ్ఛదిర్విశ్వజనస్యఛాయాసిసర్వతోమాపాహి ’ త్యాత్మానమాచ్ఛా ద్య, ‘దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాంపూష్ణోహస్తా భ్యామాదదే ద్విషతోవధాయేంద్రస్యవజ్రోఽసి వార్త్రఘ్నశ్శర్మమే భవయత్పాపంతన్నివారయ ’ ఇతిశిరః ప్రమాణమృజుం సత్వచం అ నుషిరంయుగ్మపర్వయుక్తం సకల్మాషంకాకపృష్ఠరహితం వైణవం దం

---

* యథాకర్మమధ్యే సమంత్రకం ప్రవర్తాహిబద్ధా వేవముత్తరైర్యథాలిఙ్గంమం త్రలిఙ్గానుసారేణస్రగాదిషట్కమాబధ్నీత. కర్తవ్యమిత్యాది యథార్థంవాక్యశేషః.

డమాదాయ. సూ ॥ వాచంయచ్ఛత్వా నక్షత్రేభ్యః । ౧౨ ॥ ౧౨॥ * ఉదితేషునక్షత్రేషుప్రాచీముదీంచీంవాదిశముపనిష్క్రమ్యో త్తరేణార్ధర్చేన దిశఉపస్థాయ ' ॥ ఇతిసూత్రోక్తక్రమేణ ఆనక్షత్రో దయాన్మౌనీభూత్వా ఉదితేషునక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవాదిశముపని ష్క్రమ్య ' దేవీష్షడుర్వీరురుణఃకృణోతు విశ్వేదేవాసఇహావీరయ ధ్వం ' ఇతిప్రాగాద్యథరాంతాష్షడ్దిశ ఉపస్థాయ. † సూ ॥ ఉత్తరే ణనక్షత్రాణి చంద్రమసమితి ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ' మాహాస్మహి ప్రజ యామాతనూభిర్మారధామద్విష తేసామరాజ ' ఇతి నక్షత్రాణి చంద్రమసంచ యుగపదుపస్థాయ. ‡ సూ ॥ రాతినాసంభాష్య య థార్థంగచ్ఛతి । ౧౨ ॥ ౧౪ ॥ అభ్యుదయం పుణ్యాహంచకృత్వా మిత్రేణసహాలోచ్య వివాహంసన్న్యాసంవాకుర్యాత్.

తూష్ణీంస్నానం.

సూ । అథైతదపరం తూష్ణీమేవతీర్థేస్నాత్వా తూష్ణీమేవస మిధమాదధాతి ॥ ౧౩ ॥ ౧ ॥ ఏవంస్నానకర్మకర్తుమశక్తః బ్రా హ్మణాననుజ్ఞాప్య ప్రాణానాయమ్య తూష్ణీంస్నానకర్మకరిష్యఇతిసం

---

* ఉత్తరేణార్ధర్చేన - ' దేవీష్షడుర్వీః ' ఇత్యనేన.

† ఉత్తరేణ - ' మాహాస్మహి ' ఇత్యర్ధర్చేన.

‡ రాతిః - మిత్రం, రమయతీతివ్యుత్పత్త్యా ; తేనసహ, విస్రబ్ధస్సంభాష్య ఆ త్మశక్త్యాద్యనురూపం ధర్మాదికం విచార్యనిశ్చిత్య, యథార్థంగచ్ఛతి - తేనరాతినా సహాయోర్థో ధర్మోమోక్షోవాసాధ్యత్వేనావధృత స్తదనురూప మాశ్రమంగార్హ స్త్యంమౌనంవా ప్రతిపద్యతే - ఏవం బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజతోపి సమావర్తనాంతం స్నానం కృత్వైవ ప్రవ్రజ్యా.

కల్ప్య సర్వాంగవపనం కారయిత్వా స్నాత్వామౌంజీంవిసృజ్య బ్రహ్మ చారిణేదత్వా దంతధావనాద్యుత్తరీయ ధారణాంతం అమంత్రకంకృత్వా అగ్నింప్రతిష్ఠాప్యపరిస్తీర్యపరిషిచ్య ప్రజాపతింమనసాధ్యాయన్ తూష్ణీంపాలాశీంసమిధమగ్నావాధాయ పరిషిచ్య కుండలధారణాదీని సర్వాణ్యమంత్రకం కృత్వా అభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్-సమావర్తనప్రభృతి అహరహస్సాయంప్రాతలౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య ఆజ్యందర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్యవ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరాజ్యేన అనాజ్ఞాతాదిభిశ్చ హుత్వాపరిషిచ్యాగ్ని ముపతిష్ఠేత్, సన్న్యసంకర్తుకామోపి వ్రతానిసమావర్తనంచ కృత్వైవసన్న్యసేత్, నైష్ఠికస్తు సోత్సర్జనాని చత్వారివ్రతానిచరిత్వా సమావర్తనమపికృత్వైవ కాషాయవాసాయావజ్జీవం బ్రహ్మచర్యం చరేత్ ఉపకుర్వాణఉద్వాహే త్సన్న్యసేద్వా.

అథ వివాహః.

అథ వివాహాయిష్టాన్ పిత్రాదిస్స్వయంవా పవిత్రపాణిః అస్య గోత్రస్య శర్మణోవరస్య గోత్రాయాశ్శ్రీనామ్న్యాః కన్యాయాశ్శోభయోరుద్వాహకర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగృహాణేతి, 'ఓమ్ నమస్సదస' ఇత్యాదిక్రమేణ మహదనుగ్రహంప్రార్థ్య. శ్రీవిష్వక్సేనారాధనంకృత్వా - ప్రాణానాయమ్య - గోత్రస్య శర్మణోవరస్య గోత్రాయానామ్న్యాః కన్యాయాశ్శోభయోరుద్వాహ కర్మాంగమఙ్కురార్పణ కర్మకరిష్యామీతి సంకల్ప్య విష్వక్సేనముద్వాస్య - పంచపాలికా శుద్ధ్యర్థం శుద్ధిపుణ్యాహం వాచయిత్వా - పుణ్యాహజలేనకూర్చేన వ్యాహృతిభిః పంచపాలికాః ప్రోక్ష్య అంకు

రార్పణంకృత్వా సురక్షితం కృత్వా సాయంప్రాతస్సంపూజయేత్. ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రస్యాముకశర్మణోవరస్య అముకగోత్రాయాః అముకనామ్న్యాః కన్యాయాశ్చ ఉభయోరుద్వాహ కర్మాంగం ప్రతిసరబంధకర్మ కరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య 'బ్రహ్మజజ్ఞాన'మిత్యుల్లేఖనాది — 'నమోబ్రహ్మణ' ఇతి పరిధానీయ జపాంతంకృత్వా కూర్చేనవ్యాహృతిభిః కుంభజలేన ప్రతిసరసూత్రం హస్తంచప్రోక్ష్య 'త్ర్యంబక' మితిహారిద్రాదినా ప్రతిసరసూత్రం త్రిరున్మృజ్య తండులపూర్ణంకన్యాయాహస్తం 'అగ్నిరాయుష్మా' నితి పంచభిర్గృహీత్వా 'బృహత్సామే' తి కన్యాహస్తే ప్రతిసరసూత్రంబధ్వా వరస్యహస్తం 'అగ్నిరాయుష్మాని' తిగృహీత్వా వరస్యహస్తే 'విశ్వేత్తాత' ఇతిబధ్వా ఘృతసూక్తేనరక్షాంకుర్యాత్.

వరప్రేషణం

వరః ప్రాణానాయమ్య వరాన్ ప్రేషయిష్యే ఇతిసంకల్ప్య. సూ ॥ సుహృద స్సమవేతాన్ మంత్రవతో వరాన్ ప్రహిణుయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧ ॥ తానాదితో ద్వాభ్యా మభిమంత్రయేత ॥ ౪॥ ౨ ॥ 'ప్రసుగ్మంతా ధియసానస్యసక్షణి వరేభిర్వరాగ్ం అభిషుప్రసీదత - అస్మాకమింద్ర ఉభయంజుజోషతి యథ్సామ్యస్యాంధసోబుబోధతి - అనృక్షరాఋజవస్సంతుపంథా యేభిస్సఖాయోయంతినోవరేయం - సమర్యమాసంభగోనో నినీయాత్సంజాస్పత్యగ్ం సుయమమస్తుదేవాః' యూయమముకగోత్రా స్మహ్యాంకన్యాం వృణీధ్వమితి ప్రేషయేత్, అథప్రవరః ॥ తత స్తైకన్యావంతగత్వా అముకగో

త్రస్యాముకశర్మణో నప్త్రే అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పౌత్రాయ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రాయ అముకగోత్రాయాముకశర్మణేవరాయ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణోనప్త్రీం అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పౌత్రీం అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రీంఅముకగోత్రజామముకనామ్నీంభవదీయామిమాం కన్యాం (ధర్మ ప్రజార్థమితివా) * ప్రజాసహత్వకర్మభ్యో వృణీమహఇతి వృణీయుః - తతః కన్యావతా దాస్యామీత్యుక్తే ప్రత్యేత్య సిద్ధార్థావయమితివరాయనివేదయేయుః, దుహితృమతోగృహం వరమానయేయుః. తత్రసుస్నాతామహతవాససం గంధానులిప్తాం స్రగ్విణీంభుక్తవతీమలఙ్కృతాంకన్యాం స్వయంచైవం భూతోవరఃపశ్యేత్. ప్రాణసంయమనంప్రథమంభవేత్స్త్రీషణం సుహృదామభి మన్త్రిణం । సంగతాయవరాయసమర్ప్య తేస్వామినాతువధూర్జలపూర్వకం॥ అథోపోషితః కన్యాదాతా పాణినాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాది . . . అస్యాంశుభతిథౌ శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీభగవత్కైఙ్కర్యరూపం శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం దశానాం పూర్వేషాం దశానాంపరేషామాత్మనశ్చైకవింశతి కులోత్తారణార్థం కన్యకాదానాఖ్యమహాదానం కరి

* 'ప్రజాసహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయే' దితివచనాదేవంహిప్రతిపాదనం. తత్తథైవప్రార్థనమపియుక్తమ్. ప్రార్థన ప్రతిపాదనయోరేకవిషయత్వాత్ ; ధర్మప్రజార్థమితిప్రార్థనేజపహోమస్నానదానసఙ్కీర్తననమస్కారప్రదక్షిణాదిధర్మః పత్న్యా వినాపిస్వేనాపికర్తుం సుశకః. అతస్తద్ప్రార్థనమేవస్యాత్. తతశ్చపాణిగ్రహణాద్ధిసహత్వం కర్మస్వితిశ్రౌతస్మార్త గార్హ్యకర్మసహత్వంనప్రార్థితంస్యాత్. ధర్మార్థసంబంధఇతివచనం వ్యర్థమేవస్యాత్. తతశ్చావాభ్యాం కర్మాణీతిసఙ్కల్పాత్ప్రార్థనప్రతిపాదనయోరేకార్థ విషయత్వాచ్చ ప్రజాసహత్వ కర్మభ్య ఇత్యేవ వరణంయుక్తమిత్యలమ్.

ష్యే, వరస్యపాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్యాచమయ్యాముక గోత్రస్యాముకశర్మణోనప్త్రే అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పౌత్రాయ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రాయ అముకగోత్రాయాముకశర్మణేవరాయ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణోనప్త్రీం మముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పౌత్రీం మముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రీం మముకగోత్రజాం అముకనామ్నీం మదీయామిమాం కన్యాం తుభ్యమహం ప్రజాసహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయామి, కన్యాపిత్రా వర

కన్యాదానం.

పూర్వమితి కేచిత్ - కన్యాం కనకసంపన్నాం కనకాభరణైర్యుతాం। దాస్యామివిష్ణవేతుభ్యం బ్రహ్మలోకజిగీషయా ॥ కన్యేమమాగ్రతోభూయాః కన్యే మేదేవిపార్శ్వతః । కన్యే మే సర్వతోభూయా స్త్వద్దానాన్మోక్షమాప్నుయామ్॥ విశ్వంభరాఃపంచభూతాస్సాక్షిణస్సర్వదేవతాః । ఇమాంకన్యాం ప్రదాస్యామి పితౄణాంతారణాయచ ॥ కన్యాంసాలంకృతాంసాధ్వీం సుశీలాయసుధీమతే । ప్రయతో ఽహంప్రయచ్ఛామి ధర్మకామార్థసిద్ధయే ॥ లక్ష్మీరూపామిమాంకన్యాం తుభ్యంశ్రీధరరూపిణే। ఇత్యుక్త్వా॥ధర్మేచార్థేచ కామేచభవాన్నాతిచరేదిమాం ॥ ఏవంత్రిః ॥ నాతిచరామీతి ప్రతివచనం, దాతాపీహిబీజమారుహ్య సహిరణ్యాక్షతోదకంకన్యాయా దక్షిణహస్తం వరస్యదక్షిణహస్తేదత్వా తస్మిన్ కాలే వరాయ గోభూవస్త్రభూషణాలంకారాది దద్యాత్.

తతస్తాంకన్యాం దేవస్యత్వాసవితుఃప్రసవే ఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాం కన్యాం ప్రతిగృహ్ణామి, ఇతి ప్రతిగృహ్య తయా సహవివాహస్థానే ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాది . . . ఉద్వాహకర్మకరిష్యఇతి సంకల్ప్య

స్థండిలం కల్పయిత్వా ప్రాచీః పూర్వముదక్సగ్గ్ం స్థందక్షిణారంభ
మాలిఖేత్ అథోదీచీః పురస్సగ్ంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్ అ
వాక్షరోభ్యుక్ష్యతృణం నైరబుత్యాంనిరస్యాప ఉపస్పృశ్య నిధా
యవహ్నిం ప్రాచ్యాముదీచ్యాంవా ఉత్సృజ్యతేనోక్షణాత్తోయ శే
షంప్రాశ్యోయమన్యన్నిదధాత్యుదగ్వా యథాబహిస్స్యాచ్చపరిస్తరణా
ణాం॥ స్థాప్యతేచ వివాహమహీతలే పావకోవిధివన్మధుపర్కః । షో
ఽత్రగోసహితో ఽసహితోపివాదీయతేవరవృత్తసమీక్షయా ॥ ధా

అథ మధుపర్కదానమ్.

తాప్రాణానాయమ్య ఆగతాయవరాయ మధుపర్కదానంకరిష్యఇతి
సంకల్ప్య. సూ॥ యత్రాస్మాఅపచితింకుర్వంతి తత్రాకూర్చ ఉప
విశతి యథాపురస్తాత్ ॥౧౩॥౨॥ అయంకూర్చః ప్రతిగృహీ
తాసుకూర్చః తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషోపవిశతి- 'రాష్ట్రభృదస్యా
చార్యాసందీమాత్వద్యోషం' దాతా ఽఽపోగృహీత్వా. సూ॥ఆపః
పాద్యాఇతిప్రాహ ॥౪॥ ఆపః పాద్యాః; ప్రతిగృహీత్వా, * ॥సూ॥
ఉత్తరయాభిమంత్ర్య 'ఆపః పాదావనేజనీర్ద్విషంతం నాశయంతు
మే - అస్మిన్కులేబ్రహ్మవర్చస్యసాని' సూ॥ దక్షిణంపాదంపూ
ర్వంబ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛేత్సవ్యగ్ం శూద్రాయ ॥౧౩॥౫॥
† ప్రక్షాళయితారముపస్పృశ్యోత్తరేణయజుషా ఽఽత్మానం ప్రత్యభి
మృశేత్ ॥౧౩॥౬॥ దాతాపూర్వవత్ పాదౌప్రక్షాళయేత్. వ

* ఉత్తరయా - 'ఆపః పాదవనేజనీః' ఇత్యేతయా, అత్ర బ్రాహ్మణ శూ
ద్రావేవప్రక్షాళయితారౌ నతురాజన్య వైశ్యౌ, తయోరనభిధానాత్; అన్యేతుక్ష
త్రియవైశ్యాభ్యామన్యమేవ పూర్వం పాదం ప్రయచ్ఛేదితి.

† ఉత్తరేణ యజుషా - 'మయిమహః' ఇతి యజుషా,తతః ప్రక్షాళితపా
దస్తం ప్రక్షాళయితారం పాణావుపస్పృశ్య ఆత్మానం హృదయదేశే ప్రతిలోమేన
పాణినాస్పృశేత్. తతోపాముపస్పర్శనం.

రోపఉపస్పృశ్య ప్రత్యాళయితారం దక్షిణేభుజేస్పృష్ట్వా ప్రతిలోమేనపాణినా 'మయిమహోమయియశోమయీంద్రియంవీర్యం' ఇతి స్వహృదయమభిమృశ్యాప ఉపస్పృశ్య ఆచామేత్. సూ ॥ కూర్చాభ్యాం పరిగృహ్య మృన్మయే నార్హణీయా ఆప ఇతి ప్రాహ ॥ ౧౩ ॥ ౭ ॥ దాతామృన్మయేపాత్రే పుష్పాక్షతసంయుక్తం జలమానీయ సకూర్చాభ్యాం పాణిభ్యాం అధస్తాదుపరిష్టాచ్చ పరిగృహ్య 'అర్హణీయాఆప' ఇతిబ్రూయాత్, వరస్తు. * సూ ॥ ఉత్తరయాఽభిమంత్ర్య॥ ఆమాగన్ యశసావర్చసా సగ్ంసృజపయసా తేజసాచ-తంమాప్రియంప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశూనాం' ఇత్యభిమంత్ర్య-సూ ॥ అంజలావేకదేశ ఆనీయమాన † ఉత్తరం యజుర్జపేత్ ౧౩॥ ౮ ॥ (తదేకదేశేదాతా స్వాంజలౌ దీయమానే) 'విరాజోదోహోఽసి విరాజోదోహమశీయ మమపద్యాయ విరాజ' ఇతిజపిత్వా. ‡ సూ ॥ శేషంపురస్తాన్నినీయమాన ముత్తరయాఽనుమంత్రయతే ॥ ౧౩ ॥ ౯ ॥ 'సముద్రంవఃప్రహిణోమి స్వాంయోనిమపిగచ్ఛత - అచ్ఛిద్రః ప్రజయాభూయాసం మాపరాసేచిమత్పయః' ఇతి తచ్ఛేషందాతాపురస్తాన్నీయమాన మనుమంత్రయేత్ - దాతా సరాయ వస్త్రకుండలాంగుళీయాది దత్వా. ¶ సూ ॥ దధిమధ్వితిసగ్ంసృజ్యకాంస్యేనవర్షీయసా పిధాయ కూర్చాభ్యాం

---

* ఉత్తరయా - 'ఆమాగన్' ఇత్యేతయా, † ఉత్తరం యజుః-'విరాజోదోహోఽసి' ఇతి యజుః.

‡ ఉత్తరయా - 'సముద్రం వః' ఇత్యేతయా.

¶ త్రివృతమేకేఘృతంచే త్యుత్తరసూత్రమ్ - త్రయాణాం ద్రవ్యాణాం సమాహారస్త్రివృచ్ఛబ్దేనోచ్యతే, తస్మిన్ పక్షే పూర్వోక్తే దధిమధునీఘృతంచ సంసర్జనీయాని. సూ ॥ పాఙ్క్తమేకే ధానాస్సక్తూంశ్చ ॥ ౧౩ ॥౧౨ ॥ ఇతి సమనన్తరసూత్రం - ఇహాపి పంచానాం సముదాయః పాఙ్క్తః; శేషం పూర్వవత్.

పరిగృహ్య మధుపర్క ఇతిప్రాహ ॥ ౧౩ ॥ ౧౦ ॥ 'అయంమధుప ర్కో మధుపర్కో మధుపర్కః,' ప్రతిగ్రహీతా. * సూ ॥ ఉత్త రాభ్యామభిమంత్ర్య 'త్రయ్యైవిద్యాయైయశోసియశసోయశోసిబ్రహ్మ ణోదీప్తిరసి - తంమాప్రియంప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశూనాం- ఆ మాగన్ యశసావర్చసా సగ్ంసృజపయసా తేజసాచ - తంమాప్రి యం ప్రజానాంకుర్వధిపతిం పశూనాం. † సూ ॥ యజుర్భ్యామ పఆచామతి పురస్తా దుపరిష్టాచ ॥ 'అమృతోపస్తరణమసీ' త్యపః పీత్వా. ‡ సూ ॥ ఉత్తరయా త్రిఃప్రాశ్య ॥ 'యన్మధునోమధ వ్యం పరమ మన్నాద్యంవీర్యం - తేనాహంమధునోమధవ్యేనపరమే ణాన్నాద్యేనవీర్యేణ పరమోన్నాదోమధవ్యోసాని' ఇతి మధుప ర్కంత్రిఃప్రాశ్యసకృన్మంత్రేణ ద్విస్తూష్ణీం, అమృతాపిధానమసీతిపు నరపఃప్రాశ్య పాణీ ప్రక్షాళ్యాచమ్య శేష ¶ సూ ॥ మనుకంప్యా యప్రయచ్ఛేత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౩ ॥ దాతా ॥ సూ ॥ ౧౩॥ ౧౪ ॥ 'గా' రితిగాంప్రాహ, ప్రతిగ్రహీతా. § సూ॥ ఉత్తరయాభిమంత్ర్య 'అ స్యపహతపాప్మా ఽపపాప్మానంజహిఅముకశర్మణో మమచ అముకశ

---

* ఉత్తరాభ్యాం - 'త్రయ్యై విద్యాయై - ఆమాగన్ యశసా' ఇతి ద్వాభ్యాం.

†. యజుర్భ్యాం - 'అమృతోపస్తరణమసి' ఇతి యజుషా పురస్తాత్ప్రా శనాదపఃపిబతి, అమృతాపిధానమసీ' తి యజుషా ఉపరిష్టాదప్యపః పిబేత్.

‡ ఉత్తరయా - 'యన్మధునోమధవ్యం' ఇత్యనయా, త్రిః ప్రాశ్నాతి సకృ న్మంత్రేణద్విస్తూష్ణీం.

¶ అనుకంప్యాయ - అనుగ్రాహ్యాయ పుత్రశిష్యాదయే సమావృత్తాయైవప్రా శితుం ప్రయచ్ఛే న్నతుబ్రహ్మచారిణే.

§ ఉత్తరయా - 'అస్యపహతపాప్మా' ఇత్యేతయా నవసానయా, అముష్యేత్యస్యస్థానే చార్హయితుర్నామ విష్ణుశర్మణ ఇతిగృహ్ణాతి.

ర్మణోముష్యచ-అగ్నిః ప్రాశ్నాతుప్రథమ స్సహి వేదయథాహవిః.
సూ ॥ యద్యుత్సృజేదుపాంశూత్తరారి జపిత్వా ॥ ‘ అన
ష్టమస్మాకంకృణ్వే బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణేభ్యః - యజ్ఞోవర్ధతాం
యజ్ఞస్యవృద్ధిమనువర్ధా ఉపచితిరస్యపచితింమాకుర్వపచితోహంమ
నుష్యేషుభూయాసం-గార్ధేనుభవ్యామాతారుద్రాణాం దుహితావ
సూనాగ్ంస్వ ౨౨సాదిత్యానా మమృతస్యనాభిః-ప్రణువోచంచికితుషే
జనాయ మాగామనాగా మదితింవధిష్ట - పిబతూదకంతృణాన్య
త్తు. సూ ॥ ఓముత్సృజతేత్యుచ్చైః ॥ ౧౩ ॥ ౧౭ ॥ దాతాభూ
తమిత్యన్నంబ్రూయాత్, ప్రతిగృహీతా. * సూ ॥ అన్నంప్రోక్త
ముపాంశూత్తరైరభిమంత్ర్యోంకల్పయతేత్యుచ్చైః ॥ ౧౩ ॥ ౧౮ ॥
‘ భూతం - సావిరాట్ తన్మాక్షాయి తస్యతేశీయ తన్మఊర్జంధాః -
ఓం కల్పయత ’ తతోదాతా వరంభోజయేత్.

ఇతి మధుపర్కదాన ప్రయోగః.

తతోవరస్తండులరాశిస్థాంధాన్యరాశిస్థాంవాకన్యాం. † సూ॥
స్వయందృష్ట్వాతృతీయాం జపేత్ ॥ ౪ ॥ ౩ ॥ ఏవమేవవరాపచితావ
థాభ్రాతృ మంత్రజపోథసమీక్షణం ॥ ‘అభ్రాతృఘ్నీం వరుణాపతి
ఘ్నీం బృహస్పతే - ఇంద్రాపుత్రఘ్నీం లక్ష్మ్యంతామస్యైసవితస్సు
వ ’ ఇతి జపిత్వా చక్షురుపసంగృహ్య. ‡ సూ ॥ చతుర్థ్యాసమీ

* ఉత్తరైః-‘ భూతం ’ ఇత్యాదిభిః పంచభిరభిమంత్ర్య.

† వరస్స్వయం కన్యాందృష్ట్వా ‘అభ్రాతృఘ్నీ ’ మితి తృతీయాంబుచం జపేత్. దృష్ట్వైవ చక్షుషీఉపసంహరతి- జపశ్చసర్వత్ర చాతుస్స్వర్యేణ, నతుకర ణమంత్రాదివదేకశ్రుత్యా - అత్రచస్వయమితి విశేషణం వరయితౄణాం ప్రకృతానా మయం జపోమాభూదితి. కేచిత్స్వయం నధూమేవ దృష్ట్వాజపేత్. స్వయందృ ష్ట్వేత్యాదిచ సర్వవివాహానా మవికృతమ్.

‡ చతుర్థ్యా-‘ అఘోరచక్షుః ’ ఇత్యనయా ;

క్షేత ॥ ౪ ॥ ౪ ॥ 'అఘోరచక్షురపతిఘ్న్యేధి శివాపతిభ్యస్సుమనాస్సువర్చాః - జీవసూర్దేవకామాస్యోనాశన్నోభవద్విపదేశం చతుష్పదే' ఇతికన్యాదృష్ట్యాస్వదృష్ట్యానిపాత్య అవయవశస్సమీక్ష్య, అత్రచాగురణం వరకన్యయోభ్రువోరన్తరం యజుషా పరిమృజ్యతే॥ తయాసహ దర్భేష్వాసీనః ప్రాణానాయమ్య ఆవాభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశ్చోత్పాదయితవ్యాః, పత్న్యర్థం పునః ప్రాణానాయమ్య ఆవాభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశ్చోత్పాదయితవ్యాః ఇతిపత్నీంవాచయతి. * సూ ॥ అంగుష్ఠేనోపమధ్యమయాచాంగుళ్యాదర్భం సంగృహ్యోత్తరేణ యజుషాతస్యాభ్రువోరన్తరంసమ్మృజ్య ప్రతీచీనం నిరస్యేత్ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ 'ఇదమహం యాత్వయిపతిఘ్న్యలక్ష్మీస్తాన్నిర్దిశామి' ఇత్యంగుష్ఠానామికాభ్యాం దర్భంసంగృహ్యతేన తస్యాః భ్రువోర్మధ్యం సంమృజ్య పశ్చాన్నిరస్యాపఉపస్పృశ్య॥ కన్యకాస్వజనోయదిసాపివా యహీరారోదితిబంధు వియోగతః । తర్హి జీవవతీంతుజపేదృచం కన్యకా వరణే పరివర్జనం॥ తయాతన్మాత్రాదిభిర్వా అన్యోన్య వియోగచింతయా రోదనేకృతే † సూ ॥ ప్రాప్తేనిమిత్త ఉత్తరాం జపేత్ ॥ ౪ ॥ ౬ ॥ 'జీవాగ్ంరుదంతివిమయంతే అధ్వరే దీర్ఘామనుప్రసృతిం దీధియుర్నరః - వామంపితృభ్యోయఇదగ్ంసమేరిరే మయఃపతిభ్యోజనయః పరిష్వజే' ఇతిజ

---

* ఉపమధ్యమా - ఉపకనిష్ఠికా, నతుప్రదేశినీ; తస్యాఖ్యసంసికేతివ్యపదేశాత్; ఉత్తరేణ యజుషా - 'ఇదమహం' మిత్యనేన.

† ఉత్తరాం - 'జీవాగ్ంరుదన్తి' ఇతీమామృచం, నిమిత్తమత్రాన్యోన్యవియోగచింతయా రోదనమేవ.

పేత్. * సూ ॥ యుగ్మాన్సమవేతాన్మన్త్రవత ఉత్తరయాద్భ్యః ప్ర హిణుయాత్ ॥ ౪ ॥ ౭ ॥ 'వ్యృషతూ్క్రిరముదచంత్వాప ఆస్యై బ్రాహ్మణాస్స్నపనగ్ంహరంతు- అవీరఘ్నీరుదచంత్వాపఃఇతి' వేదవిదస్సమవేతాః చతురోబ్రాహ్మణాన్వధూస్నానార్థ ముదకుమ్భ మాహర్తుముచ్చైః ప్రేషయేత్ - తేచయాత్రపూర్వంపురుషాః స్నానాదిషునమృతాః తతఉదకమానయేయుః. † సూ ॥ ఉత్త రేణ యజుషా తస్యాశ్శిరసి దర్భేణ్వం నిధాయ. 'అర్యమ్ణో అగ్నిం పరియంతు క్షిప్రం ప్రతీక్షంతాగ్ంశ్వశ్వో్రి దేవరాశ్చ' ఇతితస్యాశ్శిరసి దర్భైః కృతంవలయంనిధాయ. ‡ సూ ॥ తస్మిన్నుత్తరయా దక్షిణం యుగచ్ఛిద్రం ప్రతిష్ఠాప్య ॥ 'ఖేనసః ఖేరథ ఖేయుగస్య శచీపతే - అపాలామింద్ర త్రిః పూర్త్వ్యకరథ్సూర్యవర్చసం' ఇతితదుపరి దక్షిణం బాహ్యాయుగచ్ఛిద్రం నిధాయ. ¶ సూ ॥ ఛిద్రేసువర్ణముత్తరయాన్తర్ధాయ ॥ 'శంతేహిరణ్యగ్ంశముశంత్వాపశ్శంతేమేధీభవతు శంయుగస్యతృద్మ - శంతఆప శ్శతపవిత్రాభవంత్వథాపత్యాతన్వగ్ం సగ్ంసృజస్వ' ఇతి తస్మింశ్ఛిద్రే హిరణ్యమంతర్ధాయ ॥ 'స్నాపనాదితుయద్బహుమంత్రకం కర్మతత్క్రియతే ఽన్తతపవహి' ॥ § సూ ॥ ఉత్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వా. 'హిరణ్యవర్ణాశ్శు

---

* ఉత్తరయా-'వ్యృషతూ్క్రిర' మిత్యేతయా.

† ఉత్తరేణ యజుషా-'అర్యమ్ణో అగ్ని' మిత్యనేన, దర్భేణ్వం - దర్భైః పరికల్పితమిణ్వం, నిగళాకృతిం; పరిమండలాకార మిత్యర్థః.

‡ ఉత్తరయా-'ఖేనస' ఇత్యేతయా.

¶ ఉత్తరయా-'శంతేహిరణ్యం' ఇత్యేతయా.

§ ఉత్తరాభిః పంచభిః - 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకాః ॥ ప్రచక్రముర్హిత్వా, ఇత్యాదిభిః పంచభిః.

చయః పావకాః ప్రచక్రముర్హిత్వావద్యమాపః - శతంపవిత్రావితతాహ్యాసు తాభిష్ట్వదేవస్సవితాపునాతు- హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకాయాసుజాతః కశ్యపోయాస్వగ్నిః - యాఅగ్నింగర్భందధిరేసువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ంస్యోనాభవంతు - యాసాగ్ంరాజావరుణోయాతిమధ్యేసత్యానృతే అవపశ్యంజనానాం - యాఅగ్నింగర్భందధిరేసువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ంస్యోనాభవంతు - యాసాందేవాదివికృణ్వంతిభక్షం యాఅంతరిక్షే బహుధానివిష్టాః- యాఅగ్నింగర్భందధిరేసువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ంస్యోనాభవంతు - శివేనత్వాచక్షుషాపశ్యం త్వాపశ్శివయాతనువోపస్పృశంతుత్వచంతే - ఘృతశ్చుత శ్శుచయోయాః పావకాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ంస్యోనాభవంతు' ఇతిపంచభిః పూర్వమాహృతేనజలేన స్నాపయిత్వా. * సూ॥ ఉత్తరయా ఽహతేనవాససా ఽఽచ్ఛాద్య ॥ పరిత్వాగిర్వణోగిర ఇమాభవంతు విశ్వతో వృద్ధాయుమను వృద్ధయోజుష్టాభవంతుజుష్టయః' ఇత్యహతంవాసఃపరిధాప్య ద్విరాచమ్య ॥ మాంగల్యసూత్రంమహతామనుగ్రహపురస్సరం । పాణిభ్యాంతుసమాదాయ వరఃప్రత్యఙ్ముఖస్థితః ॥ ఆచ్ఛాద్యనూతనంవాసో వరోమంగల్యసూత్రకం । సువర్ణమణిసంయుక్తం బధ్నీయాత్కన్యకాగళే ॥ ఆసీనాయాః ప్రాఙ్ముఖ్యావధ్వాఃకంఠే మాంగల్యసూత్రం (మాంగల్యం తంతునానేన మమజీవనహేతునా । కంఠేబధ్నామిసుభగే త్వంజీవశరదాంశతం ॥ మంగలంభగవాన్విష్ణుర్మంగలం మధుసూదనః । మంగలంపుండరీ

---

* ఉత్తరయా - 'పరిత్వాగిర్వణోగిరః' ఇత్యేతయా, - 'ఈషద్ధౌతంనవంశ్వేతం సదశం యన్నధారితం । అహతంతద్విజానీయాత్సర్వకర్మసు పావనం' ॥ ఇత్యహతవాసో లక్షణం దర్శితం సమావర్తనే.

కాక్షో మంగలం గరుడధ్వజః ॥ ఇతిబధ్వా. * సూ ॥ ఉత్తరయా యోక్త్రేణ సన్నహ్యతి ॥ ౪ ॥ ౮ ॥ ఆశాసానాసౌ మనసంప్రజాగం సౌభాగ్యంతనూం । అగ్నేరనువ్రతాభూత్వా సన్నహ్యేసుకృతాయకం ' తస్యాః కటిదేశేయోక్త్రేణసన్నహ్య. యోక్త్రస్యబంధ్యోనిష్టర్క్యే నాభిరుత్తరతోభవేత్ । ప్రదక్షిణంతు పర్యాస్యస్థాప్యతేనాభిదక్షిణే ॥ ఉత్తరేణ నాభింయోక్త్రం నిష్టర్క్యం బధ్వా ప్రదక్షిణంపర్యాస్య దక్షిణేననాభిమవస్థాప్యోత్థాప్య ॥ † సూ ॥ అథైనాముత్తరయా దక్షిణేహస్తేగృహీత్వా । గృహ్యేతేఖలుపాణిరమంత్రకం గమ్యతేజ్వాలనస్తుసమంత్రకం ॥ ' పూషాత్వేతోనయతుహస్తగృహ్యాశ్వినా త్వాప్రవహతాగంరథేన – గృహాన్గచ్ఛగృహపత్నీయథాసో వశినీత్వంవిదథమావదాసి ' ఇతిస్వస్యదక్షిణహస్తేనతస్యా దక్షిణహస్తంగృహీత్వా. ‡ సూ ॥ అగ్నిమభ్యానీయా పరేణాగ్నిముదగగ్రం కటమాస్తీర్య తస్మిన్నుపవిశత ఉత్తరోవరః ॥ ౪ ॥ ౯ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాది పాత్రప్రయోగ

---

* ఉత్తరయా - ' ఆశాసానాసౌమనసం ' ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా - ' పూషాత్వేతోనయతు ' ఇత్యేతయా.

‡ ఉపవిశత ఉత్తరోవరః - యథోత్తరోవరోదక్షిణావధూః, ఇత్యుక్తత్వాదేతావత్పర్యంత ముత్తరాం కన్యాం దక్షిణంవరంచ కేచనమన్యతే. తదయుక్తం- తథా అనభిధానా దాచారాభావాచ్చ ; తథాసతి ' ఉత్తరయాచర్మణ్యుపవిశత ఉత్తరోవరః ' (ఆ ॥ గృ ॥ ౩ ॥ ౭ ॥ ౧౦) ఇత్యత్రాప్యయమేవార్థః ప్రసజ్యేత, తస్మాద్యత్రోపవేశప్రకారః ప్రతిపాద్యతే, తత్ప్రకార ఏవమిత్యేవక్షేయః. నహి ప్రమాణప్రతిపన్నే అర్థేవృథా నిర్బంధోయుక్తః- ప్రమాణంచ గృహ్యరత్న చంద్రికాకారాది వాక్యమేవ. తస్మాదుపవేశ నియమఏవేదృశ ఇతిజ్ఞేయం, యథాచారం వ్యవస్థా.

కాలే॥ వధ్వాంజలిం హోమవిధానదర్వీం ద్వితీయ దర్వీంచసహాజ్యధా న్యా। పోక్షణార్థపాత్రేణసహప్రణీతా మిధ్మంచశమ్యాస్సహాలాజ మశ్మనా। అగ్నిం పరిస్తీర్యాగ్నేరుత్తరతోదర్భాన్ సగంస్తీర్య ద్వంద్వంన్యంచిపాత్రాణి ప్రయునక్తి, దర్వీమాజ్యస్థాలీంప్రోక్షణీం ప్ర ణీతిమిధ్మమితరదర్వీంచసాదయిత్వా తదుత్తరతః అశ్మానం లాజాం శ్చ యుగపత్సాదయిత్వా ఆయామతః పరీమాణమిత్యాది ॥ సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే. * సూ ॥ అథైనామాది తోద్వాభ్యామభిమంత్రయేత ॥ ౪ ॥ ౧౦ ॥ 'సోమః ప్రథమోవివిదే గంధర్వో వివిద ఉత్తరః-తృతీయోఅగ్నిష్టే పతిస్తురీయ స్తెమనుష్య జాః - సోమోదద ద్గంధర్వాయ గంధర్వోదదదగ్నయే - రయించ పుత్రాగంశ్చా దాదగ్నిర్మహ్యా మథోఇమాం' ఇతిపత్నీమభిమం త్ర్య. సూ ॥ అథాస్యైదక్షిణేన నీచాహస్తేన దక్షిణముత్తానం హస్తంగృహ్ణీయాత్ ॥ ౬ ॥ ౧౧ ॥ యదికామయేతస్త్రీ రేవ జన యేయమిత్యంగులీ రేవగృహ్ణీయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౨ ॥ యదికామయే తపుంసఏవ జనయేయమిత్యంగుష్ఠమేవ సోభీవాంగుష్ఠమభీవలో మానిగృహ్ణాతి ॥౪॥ ౧౩॥ గృభ్ణామితఇత్యేతాభిశ్చతసృభిః॥౪॥౧౪॥ 'గృభ్ణామి తేసుప్రజాస్త్వాయహస్తంమయాపత్యాజరదష్టిర్యథాసః- భగోఅర్యమాసవితాపురంధి ర్మహ్యాంత్వాదు గార్హపత్యాయ దే వాః - తేహపూర్వేజనాసా యత్రపూర్వ వహోహితాః - మూర్ధ న్వాన్ యత్రసౌభ్రవః పూర్వోదేవేభ్య ఆతపత్ - సరస్వతిప్రేదమవ సుభగేవాజినీవతి - తాంత్వావిశ్వస్య భూతస్యప్రగాయామస్యగ్రతః- యఏతిప్రదిశస్సర్వాదిశోనుపవమానః' ఇతిచతసృభి స్తస్యాఉత్తానం

* ఏనాం - వధూం, వరః, ఆదిత అనువాకస్య - 'సోమం ప్రథమః' ఇత్య స్య - 'సోమః ప్రథమ, ఇతి ద్వాభ్యాం ఋగ్భ్యామ్.

సాంగుష్ఠం దక్షిణంహస్తమవాచీనేన స్వదక్షిణహస్తేన గృహీత్వా తయాసహోత్థాయ. * సూ ॥ అథైనాముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదాప్రాచీముదీచీంవా దిశమభిప్రక్రమయత్యేకమిష ఇతి ॥ ౮ ॥ ౧౫ ॥ ‘ ఏకమిషేవిష్ణుస్త్వాన్వేతు ద్వేఊర్జేవిష్ణుస్త్వాన్వేతు త్రీణివ్రతాయ విష్ణుస్త్వాన్వేతు చత్వారిమాయోభవాయవిష్ణుస్త్వాన్వేతు పంచపశుభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు షడృతుభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు సప్త సప్తభ్యో హోత్రాభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు ’ ఇత్యగ్నేరుత్తరతోగత్వా సప్తభిః ప్రతిమంత్రం దక్షిణేనపదా తతఆరభ్యప్రాగాయతనాన్యుదగాయతనానివా సప్తపదాని ప్రక్రమయ్య సప్తమేపదే నిహితే, సూ ॥ సఖేతిసప్తమేపదే జపతి ॥ ౮ ॥ ౧౬ ॥ ‘ సఖాసప్తపదాభవ సఖాయౌసప్తపదాబభూవ సఖ్యంతేగమేయగ్ం సఖ్యాత్తేమాయోషగ్ం సఖ్యాన్మేమాయోష్ఠా స్సమయావసంకల్పావహై సంప్రియౌరోచిష్ణూసుమనస్యమానౌ- ఇషమూర్జమభిసంవసానౌసన్నోమనాగ్ంసి సంవ్రతాసముచిత్తాన్యాకరం- సాత్వమస్యమూహమమూహమస్మిసాత్వంద్యౌరహం పృథివీత్వగ్ం రేతోహగ్ం రేతోభృత్త్వం మనోహమస్మివాక్త్వగ్ంసామాహమస్మ్యృక్త్వగ్ంసా

---

* అత్ర “ వధ్వాః దక్షిణేనపాదేన ‘ఏకమిషేవిష్ణుః’ ఇతి ‘తాంపర్యాయేణాక్రమయ్యే’ తి వైఖానసేదర్శనా ద్వధ్వాసహవరస్యానుత్థానే అగ్నేరుదగ్దేశేసప్తపదక్రమణాసంభవాచ్చ వధ్వాసహ వరస్సముత్థాయ హస్తమముంచన్నుత్తరేణాగ్నింప్రాచీనముదీచీనంవా దిశం ప్రతిసప్తపదాని ప్రతిపద ముద్ధృత్యో ద్ధృత్యనిక్షిపేతి ప్రక్రమయేత్. అత్ర పత్న్యాః పాదగ్రహణస్యాయుక్తత్వా ద్వరస్తత్పాణి మముంచన్నేవపాదముద్ధృత్య నిక్షిపేత్యేవం వధూం ప్రక్రమయతీతియుక్తమితి గృహ్యారత్నకంఠభూషణయోః.

మామనుప్రతాభవపుగ్ంసేపుత్రాయవేత్తవె శ్రియైపుత్రాయవేత్తవ ఏహిసూనృతే' ఇతిజపిత్వా ఽగ్నిం ప్రదక్షిణంకుర్యాత్. * సర్వేష్వపి ప్రదక్షిణేషు ఆజ్యస్థాలీం ప్రణీతిమశ్మానం లాజాంశ్చాభ్యంతరే కృత్వా దక్షిణతో నిషాదితస్య బ్రాహ్మణస్యాగ్నేశ్చాంతరాగచ్ఛేత్. ఏవం పత్న్యా సహ, సూ ॥ ప్రాగ్ఘోమాత్ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వాయథాస్థానముపవిశ్యాన్వారబ్ధాయా ముత్తరాఆహుతీర్జుహోతి సోమాయజనివిదేస్వాహేత్యేతైః ప్రతిమంత్రం ॥ సోమాయాజ్యాహుతేఃపూర్వంస బ్రహ్మాగ్న్యాప్రదక్షిణం । లాజానామాహుతేః పశ్చాద్బ్రహ్మస్యైకోబహిర్భవేత్ ॥ దక్షిణాందిశమాశ్రిత్యయమోమృత్యుశ్చతిష్ఠతి । దంపత్యోర్రక్షణార్థాయ బ్రహ్మైకోబహిర్భవేత్ ॥ ౫ ॥ ౧ ॥ సోమాయజనివిదేస్వాహా – సోమాయజనివిదఇదం – గంధర్వాయ జనివిదేస్వాహా – గంధర్వాయ జనివిదఇదం – అగ్నయే జనివిదేస్వాహా – అగ్నయే జనివిదఇదం – కన్యలాపితృభ్యోయతీపతిలోకమవదీక్షా మదాస్థస్వాహా – ఆత్మనఇదం – ప్రేతోముంచాతినాముతస్సుబద్ధామముతస్కరత్ – యథేయమింద్రమీఢ్వస్సుపుత్రా సుభగాసతిస్వాహా – ఇంద్రాయమీఢుషఇదం – ఇమాంత్వమింద్రమీఢ్వస్సుపుత్రాగ్ంసుభగాంకురు – దశాస్యాంపుత్రానా

---

* కించాత్ర సబ్రహ్మాగ్ని ప్రదక్షిణం కుర్వంతి, తథాసత్యస్మిన్ ప్రకరణే బ్రాహ్మణావస్థానా దంతరాగమనస్య నిషిద్ధత్వా ద్బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా అగ్నిం ప్రదక్షిణం కుర్యాత్. తథాఆపస్తమ్బః 'అగ్నిం బ్రాహ్మణం చాంతరేణ నాతిక్రమే ద్బ్రాహ్మణాంశ్చానుజ్ఞాప్యవా అతిక్రమే' దితికంఠభూషణవాక్యవిరోధః. 'సోమాయాజ్యాహుతేః పూర్వం' ఇతి కారికాత్వనేక కపర్దికారికా కోశేషునదృశ్యతే. ఆండపిళ్లాఖ్యగృహ్య ప్రయోగవృత్తావపి నోదాహృతా. యథాచారంవ్యవస్థా.

ధేహిపతిమేకాదశం కృధిస్వాహా – ఇంద్రాయమీఢుష ఇదం – అ
గ్నిరైతు ప్రథమో దేవతానాగ్ం సోఽస్యై ప్రజాంముంచతుమృత్యుపా
శాత్ - తదయగ్ంరాజా వరుణో ఽను మన్యతాంయథేయగ్ం స్త్రీ
పౌత్రమఘంనరోదాథ్స్వాహా – అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - ఇమా
మగ్నిస్త్రాయతాంగార్హపత్యః ప్రజామస్యైనయతుదీర్ఘమాయుః-
అశూన్యోపస్థాజీవతామస్తుమాతా పౌత్రమానంద మభిప్రబుధ్య
తామియగ్ంస్వాహా – అగ్నయేగార్హపత్యాయ ఇదం - మాతే గృహే
నిశిఘోషఉత్థా దన్యత్రత్వద్రుదత్యస్సంవిశంతు – మాత్వంవికేశ్యుర
ఆవధిష్ఠా జీవపత్నీ పతిలోకేవిరాజపశ్యంతీప్రజాగ్ం సుమనస్యమా
నాగ్ంస్వాహా - అగ్నయేగృహపతయ ఇదం - ద్యౌస్తేపృష్ఠగ్ంరక్ష
తువాయురూరూఅశ్వినౌచస్తనంధయంతగ్ం సవితా ఽభిరక్షతు – ఆ
వాససఃపరిధానాద్బృహస్పతి ర్విశ్వేదేవా అభిరక్షంతుపశ్చాత్స్వా
హా - ద్యౌర్వాయ్వశ్విసవితృబృహస్పతి విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం -
అప్రజస్తాం పౌత్రమృత్యుం పాప్మానముతవాఘం- శీర్ష్ణస్స్రజమివో
న్ముచ్యద్విషద్భ్యః ప్రతిముంచామిపాశగ్ం స్వాహా - (ఆత్మన ఇ
దం) అగ్నయ ఇదం – ఇమంమేవరుణశ్రుధీహవమద్యాచమృడయ-
త్వామవస్యురాచకే స్వాహా – వరుణాయేదం- తత్త్వాయామి బ్ర
హ్మణావందమానస్తదాశాస్తే యజమానోహవిర్భిః - అహేడమా
నో వరుణేహబోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుః ప్రమోషీస్స్వాహా - వ
రుణాయేదం-త్వన్నో అగ్నే వరుణస్యవిద్వాన్- దేవస్య హేడో ఽవయాసి
సీష్ఠాః – యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రము
ముగ్ధ్యస్మథ్స్వాహా-అగ్నీవరుణాభ్యామిదం– సత్వన్నో అగ్నే ఽవ
మోభవోతీ నేదిష్ఠో అస్యాఉషసోవ్యుష్టౌ – అవయక్ష్వనో వరుణ
గ్ంరరాణోవీహిమృడీకగ్ంసుహవోనఏధిస్వాహా . – అగ్నీవరుణా

భ్యామిదం - త్వమగ్నే అయాస్యయాసన్మనసాహితః – అయాస
హవ్యమూహిషే ఽయానో ధేహి భేషజగ్ంస్వాహా- అగ్నయేఽయస
ఇదం. సూ ॥ అథైనాముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేనపదా ఽశ్మానమా
స్థాపయత్యాతిష్ఠేతి ॥ ౫ ॥ ౨ ॥ ‘ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవ
త్వగ్ంస్థిరాభవ – అభితిష్ఠపృతన్యతస్సహస్వపృతనాయతః’ ఇతిపత్నీం
దక్షిణేనపదాస్థాప్య యథాస్థానముపవిశ్య దర్వీవత్ పత్న్యా అం
జలింసంస్కృత్య. సూ ॥ అథాస్యా అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానో
ప్యాభిఘారయతి ॥ ౫ ॥ ౩ ॥ తస్యాస్సోదరో లాజానావపతీత్యేకే
౫॥ ౪ ॥ నేష్యతే ఽగ్నిముఖంనచ లేపయోస్స్విష్టకృన్నహవిష్యాభి
ఘారణం । స్యాద్వారో జమదగ్ని గణోద్భవస్తస్య పంచగృహీతమపీష్య
తే ॥ అభిన్నవత్యంజలినాతుహోమో యథాజుహూవన్నముఖేన
హోమః । సమ్మార్జనప్రోక్షణసాదనాని యథాజుహూవన్నచలేప
కార్యం ॥ యదిదర్వీసంస్కారకాలే వత్యంజలిసంస్కారోనకృతస్త
దా ఽత్రవాకార్యః – అసంస్కృతస్యహోమానర్హత్వాత్ ; అ
న్వారంభశ్ప్రధానేషు హోమేష్వన్యత్ర నేష్యతే । యత్రాస్తి
చోదనాతత్ర సాన్వారంభస్తుహోమకృత్ ॥ జమదగ్నినాంత్రిః,
అభిఘార్య వత్యంజలింగృహీత్వా తేన దేవతీర్థేన. సూ ॥ జు
హోతీయంనారీతి ॥ ౫ ॥ ౫ ॥ ‘ఇయంనార్యు
పబ్రూతే కుల్పాన్యావపంతికా - దీర్ఘాయురస్తు మేపతిర్జీవాతు శ
రదశ్శతంస్వాహా – అగ్నయేఽర్యమ్ణఇదం – తస్యాహస్తంగృహీ
త్వోత్థాయ. * సూ ॥ ఉత్తరాభిస్తిసృభిః ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా
ఽశ్మానమాస్థాపయతి యథాపురస్తాత్ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ‘తుభ్యమగ్రేప

---

* ఉత్తరాభిః - తుభ్యమగ్రే పర్యవహ’ న్నిత్యాదిభిస్తిసృభిః.

ర్యవహన్ఘూస్సర్యాంవహతునాసహ – పునఃపతిభ్యోజాయాండా అ
గ్నే ప్రజయాసహ – పునః పత్నీమగ్నిరదా దాయుషాసహవర్చసా–
దీర్ఘాయురస్యాయః పతిస్సవతుశరదశ్శతం – విశ్వాఉత త్వయా వ
యంధారాఉదన్యాఇవ – అతిగాహేమహిద్విషః ' ఇతి తయాసహా
గ్నిం ప్రదక్షిణంకృత్వా ' ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవత్వగ్ంస్థిరా
భవ – అభితిష్ఠపృతన్యతస్సహస్వపృతనాయతః ' ఇతి పూర్వవద
శ్మానమాస్థాప్య యథాస్థానముపవిశ్య అంజలావుపస్తీర్యద్విర్లాజా
నోప్య అభిఘార్య, * సూ ॥ హోమశ్చోత్తరయా ॥ ౫ ॥ ౭ ॥
' అర్యమణంనుదేవం కన్యాఅగ్నిమయక్షత– సఇమాందేవోఅధ్వరః
ప్రేతోముంచాతినాముతస్సుబద్ధా మముతస్కర ' థాస్వాహా– అగ్న
యేఅర్యమ్ణఇదం – తస్యాహస్తంగృహీత్వోత్థాయ, సూ ॥ పునః
పరిక్రమణమ్ ॥ ౫ ॥ ౮ ॥ ' తుభ్యమగ్రేపర్యవహన్ఘూస్సర్యాం వ
హతునాసహ – పునఃపతిభ్యోజాయాందాఅగ్నే ప్రజయాసహ – పు
నఃపత్నీమగ్నిరదా దాయుషాసహవర్చసా దీర్ఘాయురస్యా యఃపతి
స్సవతుశరదశ్శతం – విశ్వాఉతత్వయావయంధారాఉదన్యాఇవ – అ
తిగాహే మహిద్విషః ' ఇతిపూర్వవత్ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా ॥
సూ ॥ ఆస్థాపనం ॥ ౫ ॥ ౯ ॥ ' ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవత్వగ్ం
స్థిరాభవ – అభితిష్ఠపృతన్యతస్సహస్వ పృతనాయతః ' ఇతిపూర్వ
వదశ్మానమాస్థాప్య – యథాస్థానముపవిశ్య హస్తంముక్త్వా అంజ
లా వుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్య అభిఘార్య, † సూ ॥ హోమశ్చో
త్తరయా ॥ ౫ ॥ ౧౦ ॥ ' త్వమర్యమాభవసియత్కనీనాం నామ
స్వధావత్స్వర్యంబిభర్షి – అంజంతివృక్షగ్ంసుధితంనగోభిర్యద్దంపతీ

---

* ఉత్తరయా – ' అర్యమణంనుదేవం ' ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా – ' త్వమర్యమాభవసి ' ఇత్యేతయా,

సమనసాకృణోమి ' స్వాహా- అగ్నయేఅర్యమ్ణఇదం, సూ ॥ పునః పరిక్రమణం ॥ ౫ ॥ ౧౧ ॥ 'తుభ్యమగ్రేపర్యవహ౯, పునఃపత్నీమగ్నిరదాత్, విశ్వాఉతత్వయావయం ' ఇతితిసృభిః పూర్వవత్ప్రదక్షిణంకృత్వా యథాస్థానముపవిశ్య, సూ ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే ॥ ౫ ॥ ౧౨ ॥ పరిషేచనాంతంకృత్వా ॥ ప్రధానహోమేయదృతాది హోమేప్రవిశ్యహోమేచ వివాహశేషే । వివాహవతేషు భవంతిశమ్యాఃనత్వగ్నిదైవత్యచరాభవంతి ॥ శమ్యాఅపోహ్యాసగ్ంస్రావంహుత్వా ప్రాణానాయమ్య అస్మిన్నుద్వాహ హోమకర్మణిమధ్యేసంభావిత . . . ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమంహోష్యామి – ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్హుత్వా ప్రాణానాయమ్య పరిషిచ్య ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకృత్వా– ఓమ్ శ్రీవిష్ణవేస్వాహా-ఇతిపూర్ణాహుతింహుత్వా 'అగ్నేనయ ' ఇత్యగ్నిముపస్థాయప్రణమ్యాభివాద్య. * సూ ॥ ఉత్తరాభ్యాంయోక్త్రం విముచ్య॥ 'ప్రత్వాముంచామివరుణస్య పాశాద్యేనత్వా ఽబధ్నాత్సవితాసుకేతః – ధాతుశ్చయోనౌ సుకృతస్యలోకే స్యోనంతేసహపత్యాకరోమి - ఇమంవిష్యామివరుణస్యపాశం యమబధ్నీత సవితాసుశేవః-ధాతుశ్చయోనౌ సుకృతస్యలోకే ఽరిష్టాంత్వా సహపత్యాకృణోమి ' ఇతియోక్త్రంవిముచ్య పశ్చాన్నిరస్యాపఉపస్పృశేత్' ఏతమేవాగ్నింయావజ్జీవంధారయేత్, ఏతస్మిన్నగ్నౌయద్యత్తేచిదితి హోమప్రవిశ్యహోమ సర్వస్థాలీపాక శేషహోమ పుంసవన సీమంత గృహప్రవేశపార్వణ పిండపితృయజ్ఞోపాసన వైశ్వదేవ పంచమహాయజ్ఞాదీని కుర్యాత్ – సదస్యా౯ సంపూజయేత్.

---

* ఉత్తరాభ్యాం - 'ప్రత్వాముంచామి ' ఇత్యేతాభ్యాం.

ఉత్తంభనాదిమంత్రజపః.

* సూ ॥ తాంతతః ప్రవాహయేత్ప్రవాహరయేత్ ॥ ౫ ॥ ౧౩ ॥ సమోప్యైతమగ్ని మనుహరంతి ॥ ౫ ॥ ౧౪ ॥ నిత్యః ॥ ౫ ॥ ౧౫ ॥ ధార్యః ॥ ౫ ॥ ౧౬ ॥ అనుగతో మంథ్యః ॥ ౫ ॥ ౧౭ ॥ శ్రోత్రియాగారాద్వాహార్యః ॥ ౫ ॥ ౧౮ ॥ ఉపవాసశ్చాన్యతగస్య

---

* ప్రవాహయేత్ ; అనంతరం, తాంవధూం, హస్తినమశ్వంవా ప్రవాహయేత్ - శిబికామాందోళికాంరథం మనుష్యంవా ప్రవాహరయేత్ ॥ ౫ ॥ ౧౩ ॥

ఏతం - వివాహాగ్నిం, సమోప్యేఖాయా మనుహరంతి - అవ్యవాయేన పథ్యాః పశ్చాన్నయంతి, పరికర్మిణః. ఏతమితిగ్రహణం వివాహాగ్నే రౌపాసనాఖ్యస్య సంస్కారశబ్దాభివ్యంగ్యస్య ప్రయాణేపి నిత్యం ప్రత్యక్షనయనార్థమ్ ॥ ౧౪ ॥

పాణిగ్రహణాదారభ్య సర్వాచారలక్షణ కర్మార్థమయమగ్నిర్నిత్యః - యావజ్జీవంనోత్సృజ్యతే ॥ ౧౫ ॥

నిత్యఇతిసిద్ధే ధార్య ఇత్యారంభాత్ప్రయాణేప్యస్య సమిధ్యాత్మన్యరణ్యోర్వాసమారోపణం గృహ్యాంతర విహితం వికల్పేనాపినస్యాత్ ॥౧౬॥

యద్యయమగ్నిరనుగతః - నిర్వాణస్స్యాత్తదామన్థ్యః - తేభ్యఏవా వక్షాణేభ్యోధిమంథితవ్యః, యదితానినస్యురసమర్థానివాతదాస్య భస్మనా అరణీం సంస్పృశ్యమంథితవ్యః. అథవా అధీతవేదస్య గృహాదాహార్యః. అయంచవ్యవస్థితో వికల్ప యదిమథితేగ్నౌ వివాహస్తదామంథ్యః. యద్యాహృతేగ్నౌ తదాహార్యః॥౧౭॥౧౮॥

చకారోగ్న్యుత్పత్తి ప్రాయశ్చిత్తయోస్సముచ్చయార్థః. యద్యహనిరాత్రౌవాప్రాగ్భోజనా దనుగతస్తదామథిత్వా ఆహృత్యవా యత్రక్వచేతి విధినోపసమాధాయ ‘యద్యవిజ్ఞాతా సర్వవ్యాపద్వా’ ఇతి సర్వప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా కాలశేష ముపవసేత్. యదిభోజనాదూర్ధ్వం తదాతత్కాలశేషమాగామికాలంచ. సర్వథాతు విజ్ఞాతమాత్రఏవానుగమనే ఉత్పాదనాదికార్యం, నిమిత్తానంతరం నైమిత్తికస్యావశ్య కర్తవ్యత్వాత్. అస్యైతు= భార్యాపత్యో రుభయోరప్యుపవాసేన వికల్పః ॥౧౯॥

* భార్యాయాః పత్యుర్వా ॥౫॥ ౧౯॥ అనుగతే ఉపివోత్తరయాజు హుయాన్నోపవసేత్ ॥ ౫ ॥ ౨౦ ॥ ఉత్తరా రథస్యోత్తమ్భనీ ॥ ౫ ॥ ౨౧ ॥ వరః ప్రాణానాయమ్య ఉత్తంభనాదిమంత్రజపం కరిష్యతి సంకల్ప్య 'సత్యేనోత్తభితాభూమిస్సూర్యేణోత్తభితాద్యౌః- ఋతేనాదిత్యాస్తిష్ఠంతి దివిసోమో అధిశ్రితః – యుంజంతిబ్రధ్న మరుషంచరంతంపరితస్థుషః - రోచం తేరోచనాదివి - యోగేయోగేత వస్తరం వాజేవాజేహవామహే - సఖాయఇంద్రమూతయే - సుకిగ్ంశుకగ్ంశల్మలింవిశ్వరూపగ్ం హిరణ్యవర్ణగ్ంసువృతగ్ంసుచక్రం- ఆరోహవధ్వమృతస్యలోకగ్గ్ం స్యోనంపత్యేవహతుంకృణుష్వ- ఉదుత్తరమారోహంతీ వ్యస్యంతీపృతన్యతః - మూర్ధానంపత్యురారోహ ప్రజయాచవిరాడ్భవ - సంరాజ్ఞీశ్వశురేభవ సంరాజ్ఞీశ్వశ్రువాంభవ – ననాందరిసంరాజ్ఞీభవ సంరాజ్ఞీ అధిదేవృషు – స్నుషాణాగ్ం శ్వశురాణాం ప్రజాయాశ్చధనస్యచ - పతీనాంచదేవృాణాంచ సజాతానాం విరాడ్భవ – నీలలోహితేభవతకి కృత్యాసక్తిర్వ్యజ్యతే – ఏధం తేస్యాజ్ఞాతయః పతిర్బం ధేషుబధ్యతే - యేవధ్వశ్చంద్రంవహతుం యక్ష్మాయంతిజనాగ్ంఅను - పునస్తాన్ యజ్ఞియాదేవానయంతు యతఆగతాః - మావిదన్పరిపంథినోయఆసీదంతిదంపతీ - సుగేభిర్దుర్గమతీతామపద్రాంత్వరాతయః – సుగంపన్థానమారుక్ష మరిష్టగ్గ్ం స్వస్తివాహనం-యస్మిన్వీరోనరిష్యత్యన్యేషాంవింద తేవసు – తామందసానామనుషా దురోణఆధత్తగ్ంరయింద శవీరంవచస్యవే - కృతంతీ

---

* అపి - వా, అగ్నావనుగతే, ఉత్తరయా- 'అయాశ్చాగ్నే' ఇత్యేతయా ఆజ్యం జుహుయాన్నోపవసేత్॥౨౦॥

ఉత్తరయా-'సత్యేనోత్తభితా' ఇత్యేషా, రథస్యోత్తంభనీ- ఉత్తంభనే కరణమంత్రః॥౫॥౨౧॥

ర్ఘగ్ంసుప్రపాణగ్ం శుభస్పతీస్థాణుం పథేష్ఠామపదుర్మతిగ్ంహాతం-అయంనోమహ్యాఃపారగ్గ్ం స్వస్తినేషద్వనస్పతిః - సీరానస్సుతరాభవదీఘ్రాయుత్వాయవర్చసే - అస్యపారేనిర్ఋతస్యజీవాజ్యోతిరశీమహి - మహ్యాఇంద్రస్వస్తయే ' ఇతి జపిత్వా.

యదృతాది హోమః.

సూ ॥ శ్మశానాధివ్యతిక్రమే భాండే రథేవారిష్టే॥ ప్రాణానాయమ్య యదృతాదిహోమంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య ॥ వివాహేయదృతాదీని కుర్యాదుద్వాహసిద్ధయే । ఏకగ్రామే ఒపివాస్యేకగృహేవా నత్యజేద్బుధః ॥ * సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఒన్వారబ్ధాయా ముత్తరాఆహుతీర్జుహోత్వా ॥ ' యదృతేచిదభిశ్రిషః పురాజర్తృభ్యఆతృదః - సంధాతాసంధింమఘవాపురోవసుర్నిష్కర్తావిహ్రుతంపున ' స్స్వాహా-మఘవతఇదం- ' ఇడామగ్నేపురుదగ్ంసగ్ంసనిం గోశ్శశ్వత్తమగ్ంహావమానాయసాధ-స్యాన్నస్సూనుస్తనయోవిజావా ఒగ్నేసాతేసుమతిర్భూత్వస్మే ' స్వాహా-అగ్నయఇదం - ' ఇమంమేవరుణశ్రుధీహావమద్యాచమృడయ - త్వామవస్యురాచకేస్వాహా - వరుణాయేదం- తత్వాయామి బ్రహ్మణావందమానస్తదాశాస్తే యజమానోహవిర్భిః-అహేడమానో వరుణేహబోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుఃప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం-త్వన్నోఅగ్నే వరుణస్య విద్వాన్ దేవస్యహేడో ఒవయాసిసీష్ఠాః. యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచానోవిశ్వాద్వేషాగ్ంసిప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వ

---

* ఉత్తరాః - ' యదృతేచిదభిశ్రిషః ' ఇతిసప్తకరణికా ఆహుతీః - శేషంవ్యక్తమ్.

న్నో అగ్నే ఉవమోభవోఽ నేదిష్ఠో అస్యా ఉషసోవ్యుష్టౌ-అవయక్ష్వ నోవరుణగ్ంరరాణోవీహిమృడీకగ్ంసుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం-త్వమగ్నే అయాస్య యాసి మనసాహితః - అయాసన్ హవ్యమూహిషే ఽయానోధేహిభేషజం స్వాహా-అగ్నయే అయసఇదం ॥ సూ ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకరోతి ॥ ౬ ॥ ౪ ॥ ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనం - అగ్నేనయేత్యగ్న్యుపస్థానంచకుర్యాత్-నిమిత్తాభావే ఽపి ప్రాణానాయమ్య యథోచితాదిజపంకుర్యాత్॥ * సూ ॥ క్షీరిణామన్యేషాంవా లక్ష్మణ్యానాం వృక్షాణాంనదీనాంధన్వనాంచ వ్యతిక్రమ ఉత్తరేయథాలింగంజపేత్ ॥ ౬॥ ౫॥ ' యేగంధర్వా ఽప్సరసశ్చ దేవీ రేషువృక్షేషు వానస్పత్యేష్వాసతే-శివాస్తే అస్యైవధ్వై భవంతు మాహిగ్ంసిషు ర్వహతుమూహ్యమానాం - యాఓషధయోయానద్యోయానిధన్వాని యేవనా-తేత్వావధుప్రజావతీం ప్రత్వేముంచం త్వగ్ంహసః '.

అథ ప్రవిశ్యహోమారంభః.

† సూ ॥ గృహానుత్తరయా సజ్కాశయతి ॥ ౬ ॥ ౬ ॥

' సంకాశయామివహతుం బ్రహ్మణాగృహైరఘోరేణ చక్షుషామైత్రేణ - పర్యాణద్ధంవిశ్వరూపం యదస్యాగ్ంస్యానంపతిభ్యస్సవితా

---

* క్షీరిణః - క్షీరవంతః ప్లక్షన్యగ్రోధాదయః, లక్ష్మ - చిహ్నం, తత్రభవా లక్ష్మణ్యాః, దుర్గా తింత్రిణికాసీమా కదమ్బాఇత్యేవ మాదయః, నద్యః ప్రసిద్ధాః, ధన్వానో దీర్ఘాణ్యరణ్యాని, యేషుగ్రామ్యాః పశవోనివసంతి. ఏతేషాం వ్యతిక్రమే ఉత్తరేయథాలింగం జపేత్. 'యేగంధర్వా' ఇతివృక్షాణాం 'యాఓషధ్యః' ఇతి నదీనాం ధన్వనాం వ్యతిక్రమే.

† ఉత్తరయా-'సంకాశయామి' ఇత్యేతయా.

కృణోతుతత్ ’ ఇతిస్వగృహం పత్న్యాస్సందర్శయేత్ ॥ * సూ ॥ వాహావుత్తరాభ్యాం విముంచతి దక్షిణమగ్రే ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ‘ ఆవామగన్ఠ్సుమతిర్వాజినీవసూన్యశ్వినాహృత్సుకామాగ్ంఅయగ్ంసత - అభూతంగోపా మిథునాశుభస్పతీ ప్రియాఅర్యమ్ణోదుర్యాగ్ంఅశీమహి - అయన్నో దేవ స్సవితాబృహస్పతిరింద్రాగ్నీ మిత్రావరుణా స్వస్తయే – త్వష్టావిష్ణుః ప్రజయాసగ్ంరరాణః కామఆయాతం కామాయత్వావిముంచతు ’ ఇతి ద్వాభ్యాందక్షిణవామయోః క్రమేణ వాహావిముచ్య గృహం ప్రవిశ్య ॥ సూ ॥ లోహితంచర్మానడుహం ప్రాచీనగ్రీవముత్తరలోమ మధ్యే ఽగారస్యోత్తరయా ఽఽస్తీర్య ॥ ‘ శర్మవర్మేదమాహరాస్యైనార్యా ఉపస్తిరే . సినీవాలి ప్రజాయతా మియంభగస్యసుమతావసత్ ’ ఇతి అగారస్యమధ్యే లోహితమానడుహం చర్మప్రాక్శిరఉత్తరలోమాస్తీర్య దక్షిణపాద నిధానపూర్వకం పత్నీం గృహం ప్రవేశయేత్॥ † అత్రసూ ॥ ‡ గృహాన్ప్రపాదయన్నుత్తరాంవాచయతి దక్షిణేనపదా ॥ ౬ ॥ ౮॥ ¶ నచదేహళీమభితిష్ఠతి ॥ ౬॥ ౯॥ ‘ గృహాన్భద్రాన్ఠ్సుమనసః ప్రపద్యే ఽవీరఘ్నీ వీరవతస్సువీరాన్-ఇరాంవహతోఘృతముక్షమాణాస్తేష్వహాగ్ంసుమనాస్సంవిశామీ ’ తిపత్నీంవాచయేత్. ఉభావపిపాదేన దేహళీంనస్పృశేతాం ॥ సూ ॥ ఉత్తరపూర్వదేశే ఽగారస్య ॥ దర్భేష్వాసీనౌదర్భాన్ ధారయమాణః పత్న్యాస

---

* ఉత్తరాభ్యాం–‘ ఆవామగన్ ’ ఇతిద్వాభ్యాం.

† ఉత్తరయా–‘ శర్మవర్మ ’ ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరాం–‘ గృహాన్భద్రాన్ ’ ఇత్యేతాం.

¶ గృహాన్ప్రవిశంతీ వధూర్దేహళీంనాధి తిష్ఠేచ్చేతి. చకారాద్వరోపీతి గమ్యతే. దేహళీ - ద్వారస్య అధోదారు.

హపవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య ప్రవిశ్యహోమంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య ॥ * సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే ఒన్వారబ్ధాయాముత్తరాఆహుతీర్జుహోత్యా ॥ ‘ ఆగన్ గోష్ఠం మహిషీగోభిరశ్వైర్వీరాయుష్మత్పత్నీ ప్రజయాస్వర్విత్ - బహ్వీంప్రజాం జనయంతీసురత్నేమమగ్నిగ్ంం శతహిమాస్సపర్యాత్స్వాహా - అగ్నయేగృహపతయఇదం - అయమగ్నిర్గృహపతిస్సుసగ్ంసత్పుష్టివర్ధనః- యథాభగస్యాభ్యాందదద్రయింపుష్టిమథోప్రజాంస్వాహా - అగ్నయే గృహపతయఇదం - ప్రజాయాఅభ్యాం ప్రజాపతఇంద్రాగ్నీ శర్మయచ్ఛతం - యథైనయోర్నప్రమీయాతా ఉభయోర్జీవతోః ప్రజాస్స్వాహా - ప్రజాపతీంద్రాగ్నిభ్యామిదం .. తేనభూతేనహవిషాయమాప్యాయతాంపునః - జాయాంయామస్మా ఆవాక్షుస్తాగ్ంరసేనాభివర్ధతాంస్వాహా - ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం - అభివర్ధతాం పయసాభిరాష్ట్రేణవర్ధతాం .. రయ్యాసహస్రపోషసేమాస్తామనపేక్షితౌస్వాహా - ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం - ఇహైవస్తంమావియోష్టంవిశ్వమాయుర్వ్యశ్నుతం - మహ్యాఇంద్రస్వస్తయేస్వాహా - ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం- ధ్రువైధిపోష్యామయిమహ్యాంత్వాదాద్బృహస్పతిః - మయాపత్యాప్రజావతీసంజీవశరదశ్శతం స్వాహా - బృహస్పతయఇదం - త్వష్టాజాయామజనయత్త్వష్టాస్యైత్వాంపతిం - త్వష్టాసహస్రమాయూగ్ంషిదీర్ఘమాయుః కృణోతువాంస్వాహా-త్వష్ట్రఇదం-ఇమంమేవరుణశ్రుధీహవమద్యాచమృడయ-త్వామవస్యురాచకేస్వాహా - వరుణాయేదం తత్త్వాయామి బ్రహ్మణావందమానస్తదాశాస్తే యజమానోహవిర్భిః- అహేడమానోవరుణేహబోధ్యురుశగ్ంసమానఆయుఃప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం - త్వన్నొఅగ్నే వరుణస్యవిద్వాన్ దేవస్యహే

* ఉత్తరాః-‘ఆగన్ గోష్ఠ’ మిత్యాదిత్రయోదశాహుతీః.

డో౽ వయాసిసీష్ఠాః-యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచానోవిశ్వాద్వేషాగ్ం సిప్రముముగ్ధ్యస్మథ్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వన్నో అగ్నే౽వమోభవోతీనేదిష్ఠో అస్యాఉషసోవ్యుష్టౌ-అవయక్ష్వనో వరుణగ్ంరరాణోవీహిమృడీకగ్ంసుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - త్వమగ్నేఅయాస్యయాసన్మనసాహితః - అయాసన్‌హవ్యమూహిషే౽యానోధేహిభేషజగ్ంస్వాహా- అగ్నయేఅయసఇదం ॥ సూ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాన్తంకృత్వా ॥ (శమ్యాఅపోహ్య సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహోద్వాసనంచకుర్యాత్.) * సూ ॥ ఉత్తరయాచర్మణ్యుపవిశత ఉత్తరోవరః ॥ ౬ ॥ ౧౦ ॥ 'ఇహగావః ప్రజాయధ్వ మిహాశ్వాఇహపూరుషాః ఇహోసహస్రదక్షిణోరాయ స్పోషోనిషీదతు' ఇతిపూర్వాస్తృతేచర్మణ్యుపవిశేతాం. సర్వత్రోపవేశనే దక్షిణతఃపత్నీ ఉత్తరతోవరః - అథయస్యాః పుత్రాఏవజాయన్తే జాతాస్సర్వేపి జీవన్తి తస్యాఃపుత్రం, † సూ ॥ అథాస్యాః పుగ్ంస్వాఙ్జీవపుత్రాయాః పుత్రమఙ్క ఉత్తరయోపవేశ్య ॥ 'సోమేనాదిత్యాబలిన స్సోమేనపృథివీదృఢా – అథోనక్షత్రాణామేషాముపస్థే సోమఆధితః' ఇతిపత్న్యఙ్కేనివేశ్య, ‡ సూ ॥ తస్మైఫలాన్యుత్తరేణ యజుషాప్రదాయ ॥ 'ప్రస్వస్థః పరియంప్రజయాభువనే శోచేష్ట' ఇతితస్మైకుమారాయ కదళ్యాది ఫలానిదత్వా, ¶ సూ॥ ఉత్తరేజపిత్వా ॥ 'ఇహప్రియంప్రజయా తేసమృధ్యతామస్మిన్‌గృ

---

* ఉత్తరయా–'ఇహగావః ప్రజాయధ్వ' మిత్యేతయా.

† ఉత్తరయా–'సోమేనాదిత్యా' ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరేణ–'ప్రస్వస్థః' ఇతియజుషా.

¶ ఉత్తరే–'ఇహప్రియం ప్రజయా' ఇతిఋచా.

హే గార్హపత్యాయజాగృహి - ఏనాపత్యా తన్వగ్ంసగ్ంస్పృజస్వా థాజీర్వీ విదథమావదాసి - సుమంగలీరియంవధూరిమాగ్ం సమేత పశ్యత-సౌభాగ్య మస్యైదత్వాయాథాస్తంవిపరేతన ' ఇతిజపిత్వా, సూ || వాచంయచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః || ౫ || ౧౧ || * ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవాదిశ ముపనిష్క్రమ్యోత్తరాభ్యాం య థాలింగంధ్రు వమరుంధతీంచ దర్శయతి || ౬ || ౧౨ || ' ధ్రువక్షి తిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువమసి ధ్రువతస్స్థితం - త్వంనక్షత్రాణాంమేథ్యసిస మాంపాహి పృతన్యతః ' ఇతిధ్రువం, ' సప్తఋషయః ప్రథమాంకృత్తి కానామరుంధతీం యద్ధ్రువతాగ్ంహనిన్యుః - షట్కృత్తికాముఖ్య యోగంవహంతీయమస్మాకమేధత్వష్టమీ ' ఇత్యరుంధతీంచక్రమేణ దర్శయిత్వాతయాసహాంపవిశేత్.

గంధర్వారాధనమ్.

ప్రాణానాయమ్య || విశ్వావసుసామగంధర్వారాధనం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - కంచనపలాశదండం సూత్రేణ పరివేష్టితం గంధా నులిప్తం కుసుమ పరివేష్టితంచ పురతః ప్రతిష్ఠాప్య ' విశ్వావసుగ్ం సామగంధర్వం - ఆపోదదృశుచీర - తదృతేనావ్యాయన్ - తదన్వ వైత్ - ఇంద్రోరారహాణఆసాం - పరిసూర్యస్య పరిధీగ్ంరపశ్యత్- విశ్వావసురభితనోగృణాతు - దివ్యోగంధర్వోరజసా విమానః- అ స్మిన్నుద్వాహే విశ్వావసు సామగంధర్వ మావాహయామి ఏతే

---

* ఉత్తరాభ్యాం-' ధ్రువక్షితి ర్ధ్రువయోనిః ' ఇత్యేతాభ్యాం, యథాలింగం- పూర్వయాధ్రువము త్తరయా అరుంధతీంచ.

గంధాక్షత ధూపదీపోత్తరయా భరణాద్యాస్సర్వోపచారాన్ ఇత్యారాధ్య - శయనకాలేదంపత్యోరంతరాకృత్వా - శేషహోమాంతం సురక్షితంకుర్యాత్.

ఆగ్నేయస్థాలీ పాకః.

సూ ॥ అథైనామాగ్నేయేన స్థాలీపాకేనయాజయతి ॥ ౭ ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణానను జ్ఞాప్య ప్రాణానాయమ్య పత్న్యాసహ ఆగ్నేయస్థాలీపాకేన యక్ష్యేఇతిసంకల్ప్య పత్న్యర్థంపునః ప్రాణానాయమ్య అగ్నేయస్థాలీపాకేన యక్ష్యేఇతి పత్నీంవాచయేత్, సూ ॥ పత్న్యవహంతి ॥ ౭॥ ౨॥ (పత్నీవ్రీహీనవహన్యాత్,) ॥ సూ ॥ శ్రపయిత్వా ౽భిఘార్య ప్రాచీనముదీచీనం వోద్వాస్య ప్రతిష్ఠితమభిఘార్యాగ్నే రుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ౽న్వారబ్ధాయాం స్థాలీపాకాజ్జుహోతి ॥ ౭ ॥ ౩ ॥ సకృదుపస్తరణాభి ఘారణేద్విరవదానం ॥ ౭ ॥ ౪ ॥ అగ్నిర్దేవతాస్వాహాకార ప్రదానః ॥ ౭ ॥ ౫ ॥ అపివాసకృదుపహత్య జుహుయాత్ ॥ ౭ ॥ ౬ ॥ అగ్నిస్స్విష్టకృద్ద్వితీయః ॥ ౭ ॥ ౭ ॥ సకృదుపస్తరణావదానే ద్విరభిఘారణం ॥ ౭॥ ౮ ॥ మధ్యాత్పూర్వస్యావదానం ॥ ౭ ॥ ౯ ॥ మధ్యేహోమః ॥౭॥ ౧౦ ॥ ఉత్తరార్ధాదుత్తరస్య ॥ ౭ ॥ ౧౧ ॥ ఉత్తరార్ధపూర్వార్ధే హోమః ॥ ౭ ॥ ౧౨ ॥ లేపయోః ప్రస్తరవత్తూష్ణీం బర్హిరక్త్వా౽గ్నౌప్రహరతి ॥ ౭ ॥ ౧౩ ॥ సిద్ధముత్తరపరిషేచనం ॥ ౭ ॥ ౧౪॥ తేనసర్పిష్మతాబ్రాహ్మణం భోజయేత్ ॥ ౭ ॥ ౧౫ ॥ యోస్యాపచితస్తస్మాఋషభందదాతి ॥ ౭ ॥ ౧౬ ॥ ప్రయోగస్తు ॥ తస్మిన్నేవాగ్నౌస్వయంచరుంశ్రపయిత్వాభిఘార్యఉత్తరతో౽వతార్య పునర

భిఘార్య అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాంతే పత్న్యన్వారబ్ధో దర్వ్యాఽఽ ముపస్తీర్య హవిర్మధ్యాదంగుష్ఠపర్వమాత్రం మధ్యమానామికాంగుష్ఠైః ద్విరవదాయ-జమదగ్నీనాం త్రిః- సకృదభిఘార్య చరుం ప్రత్యభిఘార్య 'అగ్నయేస్వాహే' త్యగ్నిమధ్యేహుత్వా-అగ్నయఇదం - దర్వ్యాఽఽముపస్తీర్య ఆర్ద్రామలకమాత్ర ముత్తరార్ధాత్సకృదవదాయ జమదగ్నీనాం ద్విరవదాయ సర్వేషాంద్విరభిఘార్య 'అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహే' తి ప్రాగుదీచ్యాం పూర్వాహుత్యసంసక్తంహుత్వా పరిధ్యంజనంలేపకార్యం ఆజ్యస్థాలీముత్తరతః ప్రధానదర్వీందక్షిణతః ఇతరం మధ్యే ఇత్యగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ పాత్రసాదనదర్భానాదాయ ప్రధానదర్వ్యామగ్రం ఇతరదర్వ్యాంమధ్యం ఆజ్యస్థాల్యాం మూలం ఇతి క్రమేణ త్రిరుక్త్వా తేష్వేకందర్భం ప్రజ్ఞాతంనిధాయ దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాందర్వ్యాంప్రతిష్ఠాప్య సవ్యంకరంనిరస్య తిర్యంచంహస్తంధారయన్ అగ్రముదత్యాగ్నౌ ప్రహృత్య పునరుదత్య మధ్యంప్రహృత్య పునరుదత్య మూలంప్రహృత్య నిహితందర్భం చప్రహృత్య తర్జన్యాత్రిరగ్నింనిర్దిశ్య అగ్నిమభిమంత్ర్య దక్షిణహస్తేనభూమింస్పృష్ట్వా మధ్యమంపరిధి మగ్నౌ ప్రహృత్య అన్యౌహస్తాభ్యాం యుగపదాదాయ అగ్నావుత్తరార్ధస్యాంగారేషు అగ్రంప్రవేశ్య ప్రహృత్య సంస్రావహోమాది కుర్యాత్. ఏవంసర్వత్ర చరుకర్మసు పరిధ్యంజనాదిలేపకార్యం పరిధిప్రహరణం సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకుర్యాత్, బర్హిరాజ్యసిక్తేన హుతశేషేణ చరుణా దక్షిణతోనిషాదితం బ్రాహ్మణంభోజయిత్వా ప్రాణానాయమ్య ఆగ్నేయస్థాలీపాక కర్మాంగం వృషభదానంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య పూజ్యాయబ్రాహ్మణాయ వృషభందత్వా- ప్రాణానాయమ్య పూర్ణపాత్ర

దానంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య తండులపూర్ణం పాత్రం దరిద్రాయ కుటుంబినే శ్రోత్రియాయదద్యాత్.

దర్శపూర్ణమాసారంభః.

సూ ॥ ఏవమత ఊర్ధ్వం దక్షిణావర్జముపోషితాభ్యాం పర్వసుకార్యః ॥ ౭ ॥ ౧౭ ॥ * పూర్ణపాత్రస్తు దక్షిణేత్యేకే ॥ ౭। ౧౮ ॥ దర్శపూర్ణమాసస్థాలీపాకౌ పౌర్ణమాస్యామమావాస్యాయాంవా కృత్వా న్యసహాకృత్తైకభుక్తౌ పరేద్యురాగ్నేయ స్థాలీపాకవత్కుర్యాత్, ద్వేధావిభక్తస్యాహ్నోమధ్యే తత్పూర్వం వా పర్వప్రతిపత్సంధిశ్చేత్తస్మిన్ దినే స్థాలీపాకంకుర్యా త్పరతస్సంధిశ్చే త్పరస్మిన్ దినేకుర్యాత్. ఆగ్నేయస్థాలీపాక శేషహోమయోర్మధ్యేవా తదూర్ధ్వంవాపౌర్ణమాస్యాం స్థాలీపాకమారభేత. తస్యాషాఢాది పితృమాసచతుష్టయా ధిమాస గురుశుక్రమౌఢ్య గ్రహణ సంక్రాంతి దోషదుష్టత్వే తత్పూర్వం శేషహోమాత్పరం దర్శసంభవే దర్శాత్పూర్వమేవ యస్యాంకస్యాంచిత్తిథౌ పౌర్ణమాస స్థాలీపాకంకృత్వా దర్శస్థాలీపాకంచ స్వకాలేకుర్యాత్తత్రదర్శపూర్ణమాస స్థాలీపాకావారప్స్యే పౌర్ణమాసస్థాలీపాకేనయక్ష్యే దర్శేన స్థాలీపాకేనయక్ష్య ఇతిసంకల్ప్య, ఏవందర్శ పూర్ణమాస స్థాలీపాకౌ ప్రతిపది ప్రతిపది కుర్యాత్.

---

* ధాన్యాదేః పూర్ణం యత్కించిత్పాత్రం పూర్ణపాత్రం, యద్వా "అష్టముష్టిర్భవేత్కించిత్కించిచ్చత్వారి పుష్కలం । పుష్కలానిచచత్వారి పూర్ణపాత్రం ప్రచక్షతే" ఇతివచనాద్ధాన్యముష్టీనా మష్టావింశత్యధికంశతం పూర్ణపాత్రమ్. పాత్రశబ్దశ్చోభయలింగః [illegible] సన్మృశభదాన్నే.

ఆగ్రయణస్థాలీపాకః.

సూ॥ అనాహితాగ్నే రాగ్రయణమ్ ॥౯॥౬॥ నవానాగ్ంస్థాలీపాకగ్ం శ్రపయిత్వా ఽఽగ్రయణ దేవతాభ్య స్స్విష్టకృచ్చతుర్థాభ్యో హుత్వాతండులానాం ముఖం పూరయిత్వా గీర్త్వాచమ్యోదన పిండగ్ంసంవృత్యో * త్తరేణయజుషాఽగారస్తూప ఉద్వ్రేత్ ॥౯॥౭॥ శరది పౌర్ణమాస్యా మమావాస్యాయాంవా ఆగ్రయణేన స్థాలీపాకేన యక్ష్యఇతిసంకల్ప్య పూర్వవద్వ్రీహ్యావహననాద్యగ్నిముఖాంతేపత్న్యా ఽన్వారబ్ధఃపూర్వవదవదాయ ' ఇంద్రాగ్నిభ్యాగ్ంస్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ంస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహే ' తిహుత్వా లేపకార్యాదికృత్వా గ్రాసమాత్రంహుతశేషమన్నం తండులంవా ప్రాశ్యాపః పీత్వా ఽఽచమ్య యథోక్తి ప్యమాణో నశీర్యేత తథాసుదృఢమోదనం పిండంహుతశేషేణ కృత్వా ' పరమేష్ఠ్యసిపరమాం మాగ్ంశ్రియంగమయే ' తి గృహ్య పృష్ఠవంశ ఉత్క్షిప్యచరు శేషేణ బహ్వాజ్యసిక్తేన బ్రాహ్మణం భోజయేత్. ఏతేషువృషభదానవర్జం అష్టావింశత్యధికశతముష్టిధాన్యపూర్ణం యత్కించిత్పాత్రం దద్యాదిత్యేకే. ఆగ్రయణంకర్తుమశక్తః శ్రోత్రియస్యహుతశేషం యాచయిత్వాప్రాశ్నీయాత్.

ఔపాసనారంభః.

సూ ॥ సాయంప్రాతరతఊర్ధ్వంహస్తేనైతే ఆహుతీ తండులైర్యవైర్వాజుహుయాత్ ॥ ౭ ॥ ౯ ॥ స్థాలీపాకవద్దైవతమ్ ॥ ౭ ॥ ౧౦ ॥ సౌరీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే ॥ ౭ ॥ ౧౧ ॥ ఉభ

---

* ఉత్తరేణ యజుషా - ' పరమేష్ఠ్యసి ' ఇత్యనేన.

యతః పరిషేచనం యథాపురస్తాత్ ॥ ౭ ॥ ౨౨ ॥ బ్రాహ్మణాన నుజ్ఞాప్య రాత్రౌనవసుఘటికాసు ఔపాసనమారభేత, నవఘటికా అతీతాశ్చేత్ శ్వస్సాయంసంధ్యానంతరం, బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య పత్న్యాసహ ప్రాణానాయమ్య ఔపాసనహోమమారప్స్యే తేన యావజ్జీవం యావదాధానంవా తండులైర్యవైర్వా హోష్యఇతి సంకల్ప్య ప్రాణానాయమ్య ॥ వివాహేసాయమారభ్య హోమస్యప్రథమస్యతు । తదూర్ధ్వంప్రాతరారభ్య ఆపస్తంబమతేనతు ॥ సాయమౌపాసన హోమం హోష్యామీతి పునస్సంకల్ప్య స్థండిలాదిపరిస్తరణాంతం కృత్వా పరిషిచ్య ఏకాంసమిధమాధాయ ద్వాదశపర్వపూరితం ప్రోక్షితంతండులం 'అగ్నయేస్వాహే' తి హస్తేన దేవతీర్థేనఅగ్నిమధ్యేహుత్వా కించిదధికభాగం 'అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహే' తి అగ్నావుత్తరపూర్వే పూర్వవద్ధుత్వా పునరేకాంసమిధమాధాయ పరిషిచ్య 'అగ్నేనయే' త్యగ్నిముపతిష్ఠేత్.

దమ్పత్యోర్నియమః.

వివాహాదిశేషహోమాంతం ద్వితీయాది వివాహేష్వపిదమ్పత్యోఃక్షారలవణ మధుదన్తధావనాభ్యంజన గంధపుష్ప తాంబూల ఖట్వాదిశయన స్మరణకీర్తన కేళిప్రేక్షణగుహ్యాభాషణ సంకల్పాధ్యవసాయ క్రియానిర్వృతి రూపాష్టాంగమైథునవర్జమాగ్నేయస్థాలీపాకాదిచతూరాత్ర మేకస్మిన్నేకతఃశయనమ్,శయనేచతయోర్మధ్యే నైయగ్రోధాదుమ్బరాశ్వత్థప్లక్షేష్వన్యతమం దండంగంధపుష్పాలంకృతంవాససాసూత్రేణవా పరివేష్టితం నిధాయ, తస్మిన్విశ్వావసు గంధర్వం భావయేత్. సూ ॥ త్రిరాత్రముభయోరధశ్శయ్యా బ్రహ్మచర్యం క్షారలవణవర్జనంచ ॥ ౮ ॥ ౮ ॥

తయోశ్చయ్యామన్త్రేణ దండోగంధలిప్తో వస్త్రేణ సూత్రేణవాపరిపీతస్తిష్ఠతి ॥ ౮ ॥ ౯ ॥
తంచతుర్థ్యాపరరాత్ర * ఉత్తరాభ్యాముత్థాప్య ప్రోక్ష్య నిధా
య – ప్రయోగస్తు ;

అథ శేషహోమః.

చతుర్థ్యాంరాత్రౌ మంత్ర్యమానే శేషహోమంకర్తుం బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య విష్వక్సేనసంపూజ్య తంగాంధర్వంతం ముత్థాప్య సంపూజ్య, 'ఉదీర్ష్వాతో విశ్వావసో నమసేడామహేత్వా – అన్యామిచ్ఛప్రఫర్వ్యగ్ం సంజాయాంపత్యాసృజ - ఉదీర్ష్వాతః పతి వతీహ్యేషావిశ్వావసుంనమసాగీర్భిరీట్టే – అన్యామించ్ఛ పితృషదంవ్యక్తాగ్ం సతేభాగో జనుషాతస్యవిద్ధి' ఇతితందండంప్రక్షాళ్య నిధాయప్రాణానాయమ్య వివాహహోమాదూర్ధ్వం ఏతత్క్షణపర్యంతం క్షారలవణాద్యవర్జనాది వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాణికృత్వా ప్రాణానాయమ్య అవయోర్వివాహశేషహోమం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య. † సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఽన్వారబ్ధాయా ముత్తరాఆహుతీర్హుత్వా ॥ 'అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తేత్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వానాథకామః ప్రపద్యేయా ఽస్యాం పతిఘ్నీ తనూఃప్రజాఘ్నీపశుఘ్నీలక్ష్మిఘ్నీ జారఘ్నీమస్యైతాంకృణోమి స్వాహా – అగ్నయఇదం - వాయోప్రాయశ్చిత్తేత్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసిబ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామఃప్రపద్యే . . . స్వాహా - వాయవఇదం – ఆదిత్యప్రాయశ్చిత్తే

---

* ఉత్తరాభ్యాం–'ఉదీర్ష్వాతః' ఇత్యేతాభ్యాం.

† ఉత్తరాః–'అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే' ఇత్యాద్యాస్సప్తాహుతీర్జుహోతి, తత్రద్వితీయ తృతీయయోరపి 'త్వందేవానా' మిత్యాద్యనుషంగః.

త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వానాథకామః ప్రప ద్యే . . . స్వాహా - అదిత్యాయేదం - ప్రజాపతే ప్రాయశ్చిత్తే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రప ద్యే . . . స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - ప్రసవశ్చోపయామశ్చ కా టశ్చార్ణవశ్చ ధర్ణసిశ్చ ద్రవిణంచ భగశ్చాంతరిక్షంచ సింధుశ్చ స ముద్రశ్చ సరస్వాగ్ంశ్చ విశ్వవ్యచాశ్చ తేయంద్విష్మోయశ్చనో ద్వేష్టి తమేషాంజంభేదధ్మస్స్వాహా - ప్రసవాదిభ్యఇదం - మధుశ్చ మాధ వశ్చ శుక్రశ్చ శుచిశ్చ నభశ్చ నభస్యశ్చేషశ్చోర్జశ్చ సహశ్చ సహస్య శ్చ తపశ్చ తపస్యశ్చ తేయంద్విష్మో . . . స్వాహా - మధ్వాదిభ్యఇ దం - చిత్తంచచిత్తిశ్చాకూతం చాకూతిశ్చాధీతంచాధీతిశ్చ విజ్ఞా తంచ విజ్ఞానంచ నామచ క్రతుశ్చ దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ తేయంద్వి ష్మో . . . స్వాహా - చిత్తాదిభ్యఇదం, సూ ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వా ॥ శమ్యాఅపోహ్య సంస్రావం ప్రాయ శ్చిత్తంప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతావిమోకణం బ్రహ్మోద్వా సనం అగ్న్యుపస్థానంచకృత్వా. * సూ ॥ అపరేణాగ్నిం ప్రాచీము పవేశ్యతస్యా శ్శిరస్యాజ్యశేషా ద్వ్యాహృతిభి రోంకార చతుర్థాభి రానీయ ' ॥ ' భూస్స్వాహా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహోగ్ంస్వా హా ' తినినయేత్. † సూ ॥ ఉత్తరాభ్యాం యథాలింగం మిథస్స మీక్ష్య ॥ ' అపశ్యంత్వా మనసాచేకితానం తపసోజాతం తపసోవి భూతం - ఇహప్రజామిహరయిగ్ం రరాణః ప్రజాయస్వ ప్రజయాపు త్రకామ ' ఇతి పత్నీపతిం సమీక్షేత- ' అపశ్యంత్వామనసాదీ

---

* వ్యాహృతిభిరోంకార చతుర్థాభిస్స్వాహాకారాన్తాభి స్సర్వేషామంతే స కృదానయతి - కేచిత్ప్రతి మంత్రమితి,

† ఉత్తరాభ్యాం - ' అపశ్యంత్వామనసా ' ఇత్యేతాభ్యాం.

ధ్యానాగ్ంస్వాయాంతనూగ్ం బుభ్యేయేనాథమానాం- ఉపమాము చ్చాయువతిర్భ భూయాః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామే' ఇతి పతిః పత్నీంసమీక్షేత. * సూ॥ ఉత్తరయా ౽౽జ్యశేషేణహృ దయదేశౌసంసృజ్య॥ ‹ సమంజంతువిశ్వేదేవాస్సమాపోహృదయా నినౌ - సంమాతరిశ్వాసంధాతాసముదేష్ట్రీదిదేష్టునౌ' ఇతిత యోర్హృదయదేశావాజ్యాభ్యక్తాభ్యాం మంగుష్ఠానామికాభ్యాంయు గపత్సంమృజ్య, † సూ॥ ఉత్తరాస్తిస్రోజపిత్వా॥ ‹ ప్రజాపతేత న్వాంమేజుషస్వ త్వష్టృదేవేభిస్సహసామఇంద్ర - విశ్వైర్దేవైరాతిభిస్స గ్ంరరాణఃపుగ్ంసాంబహూనాంమాతరస్స్యామ - అనఃప్రజాంజన యతు ప్రజాపతిరాజరసాయ సమనక్త్వర్యమా - అదుర్మంగలీః పతిలోకమావిశ శన్నఏధిద్విపదేశంచతుష్పదే - తాంపూషఞ్ఛివత మామేరయస్వ యస్యాంబీజం మనుష్యావపంతి - యానఊరూ ఉశతీ విస్రయాతై యస్యాముశంతః ప్రహరేమశేఫం' ఇతిజపేత్. ప్రా ణానాయమ్య ఫలదాన తాంబూలదానాని కరిష్యఇతి సంకల్ప్య ద త్వా బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య తాంబూలచర్వణంకృత్వా సంధ్యాం ప్రాతరౌపాసనంచకృత్వా ఉద్వాహకర్మాంగ మభ్యుదయం పుణ్యా హంచకృత్వా పంచపాలికాస్వావాహితాన్ బ్రహ్మాదీన్సంపూజ్య ఆవాహనమంత్రైరేవ బ్రహ్మాదిదేవతా ఉద్వాసయేత్. మహదాశీ ర్వాదంకారయేత్, సాయం బంధనమంత్రేణైవ ప్రతిసరసూత్రం వి సృజ్యపరిత్యజేత్, తమగ్నిమేవధారయేత్, అథవా ఆత్మసమారో పణంకుర్యాత్.

---

* ఉత్తరయా - ‹ సమంజన్తు' ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరాస్తిస్రః - ‹ ప్రజాపతేతన్వంమే' ఇత్యాద్యాః.

ఔపాసనాగ్నేరాత్మసమారోపణమ్.

ప్రాణానాయమ్య ఔపాసనాగ్నేరాత్మ సమారోపణం కరిష్యఇతి సంకల్ప్యాగ్నిం ప్రజ్వాల్య (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౮౧) 'యాతే అగ్నే యజ్ఞియాతనూస్తయేహ్యారోహాత్మా త్మానం । అచ్ఛావసూనికృణ్వన్నస్మేనర్యాపురూణి । యజ్ఞోభూత్వా యజ్ఞమాసీదస్వాంయోనిం । జాతవేదోభువ ఆజాయమాన స్సక్షయఏహి' ఇత్యాత్మని సమారోపయేత్.

అగ్నిప్రార్థన మంత్రః.

(అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౮౧) 'ఉపావరోహజాతవేదః పునస్త్వం । దేవేభ్యోహవ్యంవహనః ప్రజానన్ । ఆయుః ప్రజాగ్ంరయిమస్మాసుధేహి । అజస్రో దీదిహనోదురోణే' ఇత్యగ్నింప్రార్థయేత్.

సమిత్సమారోపణ మంత్రః.

(అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౮౧ ॥ 'అయంతే యోనిరృత్వియః । యతోజాతో అరోచథాః । తంజానన్నగ్న ఆరోహ । అథానోవర్ధయారయిమ్' ఇతి సమిత్సమారోపణమంత్రః.

కన్యాయారజోదర్శనే కర్తవ్యం.

వివాహే 'సోమాయజనివిదేస్వాహే'తి హోమాత్పూర్వంకన్యాయాం రజస్వలాయాం 'ఆపోఅస్మానితి' యజుఃపవిత్రేణ పురుషసూక్తపంచశాంత్యబ్లింగ గాయత్రీపవమానైశ్చాభిమంత్రితజలేన తాంస్నాపయిత్వా ఒన్యద్వస్త్రంపరిధాప్యతస్మిన్నేవాగ్నౌసమస్తాభిర్వ్యాహృ

హృతిభి 'స్సప్త తే అగ్నే-యన్మ ఆత్మనో మిందా-పునరగ్ని' రిత్యేతైః 'భూర
గ్నయే-భూరన్నమగ్నయే-భూరగ్నయేచే' తి అనువాకత్రయేణ ప్రతి
స్వాహాకారం 'తంతుంతన్వ' న్నిత్యేతయా వ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః 'రనాజ్ఞా
త' మిత్యాదిభిశ్చ హుత్వా బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య తంత్రశేషం సమాప
యేత్ప్రధానహోమాత్పరం రజోదర్శనే చతుర్థేహని స్నాన బ్రహ్మకూ
ర్చప్రాశన పునస్స్నానాని కారయిత్వా తంత్రశేషం సమాపయేత్.

పునర్వివాహనిమిత్తాని.

వరస్య కన్యాయా వా మాతరి రజస్వలాయాం వా గర్భిణ్యా
మాశౌచే సూతకే వా అశుభనక్షత్రే వా వివాహే కృతే వివాహానం
తరం ప్రవేశహోమాత్పూర్వం స్వగ్రామప్రయాణేన వా కేనచిద్వి
ఘ్నేన వా ద్వాదశాహాతిక్రాంతే వివాహౌపాసనారంభయో ర్మ
ధ్యేఽగ్నినాశే చ పునర్వివాహం కుర్యాత్. తత్రాంకురప్రతిసరవరపే
షణాది వర్జం 'అభ్రాతృఘ్నీ' మిత్యౌపాసనాంతం సర్వమేకస్మిన్ దినే సు
ముహూర్తే కృత్వా తస్మిన్నేవా పరరాత్రే శేషహోమం కుర్యాత్.
ప్రోషితస్య పిత్రాదేర్వృత్తాంతాశ్రవణేన పంచదశాబ్దాదికాలే గ
తే తద్భ్రాత్రాద్యైస్తస్యౌర్ధ్వదైహికే కృతే పునరాగతే తస్మిన్ త
స్యాపి పుత్రాది స్త్రంభ్యుతపూర్ణకటాహోదా త్రిరాత్రమేకరాత్రం వాని
క్షిప్య సుముహూర్తే తముత్థాప్య జాతకర్మాద్యైర్వైశ్వదేవవ్ర
తాంతై స్సంస్కుర్యాత్, ఏవం సంస్కృత స్స కస్మింశ్చిద్గిరౌ ద్వాద
శాహం త్ర్యహం వా నియమపూర్వకముపోష్యాగమ్య సమావర్తనం
కృత్వా పూర్వభార్యాం తదభావే కన్యాం వోద్వాహ్య అగ్నయే
ఽయుష్మతే స్థాలీపాకం కుర్యాదాహితాగ్నిశ్చే దగ్నీనాధాయ [illegible]
[illegible] అథవా గిరిం గత్వా తత్రైవ [illegible] గ్నే యేవ [illegible]

నాయజేత అథవాఽగ్నయే కామాయేష్టిం కుర్యాత్తతోఽగ్నయ ఆ
యుష్మత ఇష్టింకుర్యాత్ - తతోయథేష్టం క్రతుభిర్యజేత.

వివాహాద్యగ్నినాశే.

ఔపాసనారంభ శేషహోమయోర్మధ్యేఽగ్నినాశేవా త్రిరాత్రమధ్యేఉపనయనాగ్నినాశే దశరాత్రమధ్యేజాతకర్మాగ్నినాశేవా| క్రమేణవివాహాగ్నిసంధానముపనయనాగ్నిసంధానంజాతకర్మాగ్నిసంధానం కరిష్యఇతిసంకల్ప్య'అపహతాఅసురాశ్శ- శన్నో దేవీ'రితిద్వాభ్యాంతద్భస్మప్రోక్ష్య'అయంతేయోనిర్ ఋత్వియ'ఇతి సమిధితద్భస్మసమారోప్యమథితాగ్నౌ వివాహశ్చేన్మథితాగ్నింశ్రోత్రియాగారాదాహృతాగ్నౌవివాహశ్చే చ్ఛ్రోత్రియాగారాదాహృతాగ్నిం జాతకర్మోపనయనయోః లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య 'ఆజుహ్వాన-ఉద్బుధ్యస్వే' తిద్వాభ్యాం లౌకికాగ్నౌతాంసమిధమాధాయ పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వ్యాంచసంస్కృత్య పరిషిచ్య'అయాశ్చ-అగ్నిర్హో ' తిద్వాభ్యాం'బ్రాహ్మణఏకహోతే'త్యనువాకేనదశభిః 'మనోజ్యోతి-ర్యన్మఆత్మనోమిందా-పునరగ్ని'రితి తిసృభిః 'భూరగ్నయే-భూరన్నమగ్నయే-భూరగ్నయే'చేత్యనువాకత్రయేణప్రతిస్వాహాకారంవ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరనాజ్ఞాతత్రయేణచహుత్వా పరిషిచ్య తత్తంత్రశేషం సమాపయేత్.

ధార్యాగ్నినాశే.

దివారాత్రౌవాభోజనాత్పూర్వమగ్నినాశేఽగ్నింసంధాయఏకకాలముపవసేద్భోజనాత్పరంచేద్ద్వికాలముపవసే దమేధ్యాదినాస్పృష్టేఽన్యైరపహృతేవాఽగ్నావేవంస్వయమేవనష్టేగ్నౌ ఉపవాసం వా 'అయాశ్చాగ్నేసీ' త్యాహుతింవాకుర్యాత్సర్వత్రాగ్ని సంధానే

సాయమారభ్యాహుతిచతుష్టయం తంత్రే ణైవకుర్యా త్ప్రతిమాసం పాదకృఛ్రంకుర్యా త్పంచప్రస్థతండులం పాదప్రస్థఘృతంచ శ్రోత్రి యేభ్యోదద్యాత్.

ప్రస్థపరిమాణం.

ద్వాత్రింశత్ప్రసృతి షోడశ ముష్టిర్వాప్రస్థః.

ఔపాసనాగ్నిద్వయ సంసర్గే.

ఔపాసనాగ్నిద్వయసంసర్గే తమగ్నింద్వేధావిభజ్య మమా యమంశోమమాయమంశ ఇతిద్వావపి ప్రత్యేకమభిమానీకృత్యపూ ర్వహోతాస్వాంశే 'అగ్నయేవివిచయేస్వాహే' తిహుత్వాప్రాయశ్చి త్తాహుతీ ర్జుహుయాత్, పశ్చాద్ధోతా స్వాంశే అగ్నయేవివిచయే స్వాహా 'అగ్నయేపథికృతేస్వాహే' తి హుత్వాప్రాయశ్చిత్తాహుతీ ర్జుహుయా త్తతస్తావుభౌ సహైవ సమారోపయేతాం.

ఔపాసనాగ్నే ర్లౌకికాగ్ని సంసర్గే.

ఔపాసనాగ్నే ర్లౌకికాగ్ని సంసర్గే వివిచిం పాహిపంచకంచ జుహుయాత్.

భార్యాద్వయాగ్ని సంసర్గః.

భార్యాయాంవిద్యమానాయాం ధర్మార్థంప్రజార్థంవా వివా హేకర్తవ్యే పూర్వాగ్నౌ లౌకికాగ్నౌవా వివాహ హోమంకుర్యా త్. లౌకికాగ్నౌ వివాహశ్చేత్తయోరగ్న్యోస్సంసర్గం కుర్యాత్. దక్షిణవామపార్శ్వస్థాభ్యాం జ్యేష్ఠాకనిష్ఠాభ్యాం సహౌపాసనాగ్ని ద్వయసంసర్గం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య ద్వితీయాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరి స్తీర్యాజ్యందర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్యకనిష్ఠపత్న్యా ఉన్వారబ్ధః ప్రధానదర్వ్యాఇతరదర్వ్యాఽఽజ్యంచతుర్గృహీత్వా 'నమస్తే

గద అవ్యథాయై త్వా స్వధాయై త్వామానఇంద్రాభితస్త్వదృష్టానఏవా బ్రహ్మ్-తవెదస్తుస్వాహే'తి హుత్వా 'అయం తేయోని'రితి సమిధి సమారోప్య 'ఆజుహ్వాన-ఉదుబధ్యస్వే'తిద్వాభ్యాం పూర్వస్మిన్నగ్నౌ తాంసమిధమాధాయా గ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాంతే పత్నీభ్యామన్వారబ్ధో ఘృతసూక్తేనాష్టా వాహుతీః ప్రత్యాహుతిచతుర్గృహీతంహుత్వా ఽగ్నేరుత్తరతఃప్రతిష్ఠితాభిఘారితాదన్నాద్ద్విర్ద్విరవదవదాయ 'సమితగ్ంసంకల్పేథా' మితివాక్యద్వయం ప్రణవాంతముక్త్వాగ్నే పురీష్యేతి వాక్యద్వయేనహుత్వా 'పురీష్యస్త్వమగ్న'ఇత్యాద్యనువాకాంతం. ద్వాభ్యాంద్వాభ్యాం వాక్యాభ్యామాజ్యాహుతీర్హుత్వా స్విష్టకృదాద్యగ్న్యుపస్థానాంతం కృత్వా దక్షిణతోనివిషాయబ్రాహ్మణాయగాందత్వాఽగ్నేఃపురస్తాద్దర్భస్తంబేషు 'బ్రహ్మజజ్ఞానం-పితావిరాజా'మితిద్వాభ్యాం హుతశేషమన్నంనిదధ్యాదేవంసంసృష్టే ఽగ్నౌ పుభయోఃపత్న్యోః పుంసువనాదికర్మ-కుర్యాత్.

సంసృష్టాగ్ని విభాగః.

అథవా సంసృష్టాగ్ని విభాగంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య తమగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య •పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీంచసంస్కృత్య పరిషిచ్య 'సప్త తే అగ్న'ఇతిపూర్ణాహుతింహుత్వా 'అయం తేయోనిర్ ఋత్విియ'ఇతితమగ్నిం ద్వయోస్సమిధోర్యుగపదారోప్య 'అచ్ఛాగిరోమతయ'ఇతి తమగ్నిం ద్వేధావిభజ్య 'ఆజుహ్వాన ఉద్బుధ్యస్వే'తిద్వాభ్యాం తయోరగ్న్యోర్ద్వేసమిధా వాధాయ'అయాశ్చాగ్నేసీ' త్యేతయా వ్యాహృతిభిశ్చ 'అనాజ్ఞాత'మిత్యాదిభిశ్చద్వయోరగ్న్యోఃప్రత్యేకం హుత్వా దక్షిణపార్శ్వస్థేఽగ్నౌ జ్యేష్ఠాయాః వామభాగస్థేగ్నౌ కనిష్ఠాయాశ్చ పుంసువనాదికుర్యాత్, పూర్వస్మిన్నగ్నౌ ద్వితీయవివాహహో

మేవ్యేవమేవ విభాగంకుర్యాత్. బహుపత్నీకోప్యేవమేవాగ్నీనాం సంసర్గంవిభాగంచకుర్యాత్.

వివాహమధ్యే కన్యాయారజోదర్శనే కర్తవ్యం.

వివాహే సోమాయజనివిదేస్వాహేతి హోమాత్పూర్వం కన్యాయాంరజస్వలాయాం, ‘ఆపోఅస్మాన్మాతర శ్శుంధంతు ఘృతేన నోఘృతప్పువఃపునంతు విశ్వమస్మత్ప్రవహంతురి ప్రముదాభ్యశ్శుచిరాపూతఏమి’తి యజుఃపవిత్రేణ పురుషసూక్త పంచశాంత్యబ్లింగగాయత్రిపవమానైశ్చాభిమంత్రిత జలేన తాంస్నాపయిత్వా అన్యద్వస్త్రం పరిధాప్య తస్మిన్నేవాగ్నౌ సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః ‘సప్తతేఅగ్నే - యన్మఆత్మనోమిందా - పునరగ్ని’ రిత్యేతైః ‘భూరగ్నయే – భూరన్నమగ్నయే – భూరగ్నయే’ చేత్యనువాకక్రమేణ ప్రతిస్వాహాకారం ‘తంతుంతన్వ’ న్నిత్యేతయా వ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః ‘అనాజ్ఞాత’ మిత్యాదిభిశ్చ హుత్వా బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య తంత్రశేషం సమాపయేత్, ప్రధాన హోమాత్పరం రజోదర్శనే చతుర్థేహని స్నాన బ్రహ్మకూర్చప్రాశనపునస్సంధానాదికారయిత్వా తంత్రశేషం సమాపయేత్.

అత్రాయంస్నానాది వివాహాన్తానాముపయుక్త వేద్యాంశసంగ్రహః.

స్నాతకానాం ద్వితీయంస్యాదంతర్వాసస్తథోత్తరం । ఉత్తరీయవ్యతీతస్య సమస్తానిష్ఫలాఃక్రియాః ॥ అకచ్ఛఃపుచ్ఛకచ్ఛోవాద్వికచ్ఛఃకటివేష్టితః । యావదాస్తేద్విజస్తావన్నగ్నఏవనసంశయః ॥ ముఖ్యకల్పే ఽనుకల్పశ్చ సర్వస్మిన్కర్మణిస్మృతః ॥ శక్తఃప్రథమకల్పస్యయో ఽనుకల్పేప్రవర్తతే । నసాంపరాయికంతస్యదుర్మతేర్విద్యతేఫలం ॥

మధుపర్కే చసోమేచ అప్సుప్రాణాహుతీషుచ । నోచ్ఛిష్టస్యభవేద్దోషస్త్వత్రేస్తువచనంయథా ॥ తాంబూలభక్షణేచైవ భుక్తేస్నేహానులేపనే । మధుపర్కే తిలేసోమే నోచ్ఛిష్టంమనురబ్రవీత్ ॥

(వివాహః) గురవేతువరందత్వా స్నాయాత్తదనుజ్ఞయా । వేదంవ్రతానివాపారం నీత్వాప్యుభయమేవవా ॥ అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యోలక్షణ్యాం స్త్రియముద్వహేత్ । అనన్యపూర్వికాం కాన్తామసపిండాంయవీయసీం ॥ అరోగిణీంభ్రాతృమతీమసమానార్షగోత్రజాం । పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వం మాతృతఃపితృతస్తథా ॥

(కన్యాదానమ్) కన్యామలంకృతాందద్యా త్ప్రసజ్కీర్త్య త్రిపూరుషం ॥ గోదాసీకన్యకాశ్చైవ తిష్ఠన్నేవప్రతిగ్రహేత్ । వాలంకేశంతథాహస్తం న్యస్యహస్తేజలంక్షిపేత్ । ఇక్షూనపఃఫలంమూలం తామ్బూలంపయఔషధం । భక్షయిత్వాపికుర్వీత స్నానదానాదికాః క్రియాః ॥ ఆచ్ఛాద్యచార్చయిత్వాచ కన్యకాంవస్త్రభూషణైః । శక్త్యాగోభూహిరణ్యాద్యై ర్వరంసత్కృత్యదాపయేత్ ॥ స్నాతాలఙ్కృతకన్యాయాః ప్రాఙ్ముఖ్యాఃప్రత్యగాననః । ఈక్షేత తండులస్థాయా ముఖంప్రత్యఙ్ముఖస్యసా ॥

మాఙ్గల్యధారణమ్.

ఆచ్ఛాద్యనూతనంవాసో + బధ్నీయాత్కన్యకాగళే ॥ ఆసీనఊర్ధ్వఃప్రహ్వోవానియమోయత్రనేదృశః । తదాఽఽసీనేనకర్తవ్యంనప్రహ్వేననతిష్ఠతా ॥ యత్రదిఙ్నియమోనస్యా జ్జపాదిషుకథంచన । తిస్రస్తత్రదిశఃప్రోక్తా ఐంద్రీసౌమ్యాపరాజితా ॥

(హోమః) వివాహేపశ్చిమేజిహ్వా + పితృకార్యేతుదక్షిణే ॥ (ప్రవిశ్యహోమః) ప్రతిశుక్రభయంనాస్తి స్త్రీణాం

భర్తృగృహంప్రతి ॥ వివాహేయదృతాదీని కుర్యాదుద్వాహసిద్ధయే । ఏకగ్రామే౽పివాప్యేక గృహేవానత్యజేద్బుధః ॥ వేదస్య పారమాత్రేణ విగతందుష్కృతంభవేత్ । తూలమగ్నౌయథాశీఘ్రం పాపరాశిర్వినశ్యతి ॥

(స్థాలీపాకః) ఉపరాగో౽ధిమాసోవా యదిప్రథమపర్వణి । నాహరేత్ప్రథమామిష్టిం మౌఢ్యేచగురుశుక్రయోః ॥ స్థాలీపాకక్రియాంకుర్యాద్వివాహాదుత్తరాయణే । పితృమాసచతుష్కేతుయదికుర్యాద్వినశ్యతి ॥

అగ్నినష్టే ప్రాయశ్చిత్తం.

నిశ్యహ్నివావినష్టే౽గ్నౌసద్యస్సంధానమిష్యతే । తతోపోషణమేవస్యాన్నష్టేచాపహ్ను౽నలే ॥ ఉపోషణంవానుగతావయోశ్చాహుతిరేవవా । భుక్తేఃప్రాగగ్నినాశశ్చేత్సద్యస్సంధాయపావకం ॥ అహోమకాలాన్నాశ్నీయా ద్ద్వికాలంతత్పరంయది । అగ్నౌనష్టేత్రయఃకృచ్ఛ్రాః కర్తవ్యావత్సరంప్రతి ॥ స్వాధ్యాయజపశీలానాం కృచ్ఛ్రమేకంవిధీయతే । అష్టభ్యోహోమకాలేభ్యః ప్రాక్ప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం ॥ పృథక్కుర్యాచ్చ్రుతాన్హోమానాదద్యాద్విప్రాయతత్పరం । ధార్యమాణశ్చతూరాత్రమహుతో౽గ్నిస్తులౌకికః ॥ సమిదాత్మసమారూఢో ద్వికాలమహుతస్తథా॥ ప్రాతర్హోమస్సంగవాన్తస్సాయంతునవనాడికాః । హోమకాలస్సవిజ్ఞేయోహ్యన్యథాలఙ్ఘనంస్మృతం ॥ కాలద్వయాత్యయేదర్శపూర్ణమాసాత్యయేతథా । పునరేవాగ్నిమాదధ్యాదితిభార్గవశాసనం ॥ ఏకాగ్నేస్త్రివిధంసమారోపణమాత్మన్యరణ్యోర్వాసమిధిచ ॥ సమిధశ్చాత్రపాలాశాశ్వత్థౌదుమ్బరఖాదిరాః ॥

శేషహోమః.

అస్నాతో నాచ రేత్కశ్చి జపహోమాదికించన । లాలాస్వేద సమాకీర్ణశయనాదుత్థితఃపుమాన్ ॥ రాత్రౌవివాహరాత్రౌతు శేషహోమంసమాచరేత్ । పశ్చాద్భాగే ఉథవారాత్రౌ తతస్సంవేశనంభవేత్ ॥

పునస్సంస్కారః.

వపనంమేఖలాదండౌ భైక్షచర్యవ్రతానిచ । నివర్తంతేద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకర్మణి ॥ కాలశ్చైవవసంతాదిర్న నిరీక్ష్యః కదాచన ॥

సమావేశనం.

సూ ॥ శేషగ్ంసమావేశనే జపేత్ ॥ ౮ ॥ ౧౦ ॥ అన్యో వైనామభిమంత్రయేత ॥ ౮ ॥ ౧౧ ॥ తదాత్రావన్యస్యాంవారాత్రౌ ఉపలిప్తంగంధపుష్పధూపవాసితం ఘృతదీపదీపితం స్వాస్తరణతల్పసంయుక్తంగృహం పత్న్యాసహప్రవిశ్య ప్రాణానాయమ్య సమావేశనంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య.

సమావేశన మంత్రః.

ఆరోహోరుముపబర్హస్వబాహుం పరిష్వజస్వజాయాగ్ం సుమనస్యమానః - తస్యాంపుష్యతంమిథునౌసయోనీబహ్వీం ప్రజాం జనయంతౌసరేతసా - ఆర్ద్రయారణ్యాయత్రమంథత్పురుషం పురుషేణశక్రః - తదేతౌమిథునౌసయోనీ ప్రజయామృతేనేహగచ్ఛతం- అహంగర్భమదధామోషధీష్వహం విశ్వేషుభువనేష్వంతః - అహం ప్రజా అజనయం పితౄణామహంజనిభ్యో అవరీషుపుత్రాన్ - పుత్రిణేమాకుమారిణావిశ్వమాయుర్వ్యశ్నుతం - ఉభాహిరణ్యపేశసావీతిహోత్రాకృతద్వసూ - దశస్యంత్వామృతాయకగ్ంశమూధోరోమశ

గ్ంహాథో దేవేషుకృణుతోదువః, ఇతి జపిత్వా తయాసహాసంవిశేత్.
పరదినమారభ్య ద్వాదశాహం పూర్వోక్తక్షారలవణవర్జనాదివ్రతమే
కరాతోపవాసంచ సపత్నీకశ్చరిత్వాప రేద్యుర్వైశ్వదేవంపంచమహా
యజ్ఞానారభేత. తతో ఒపరపక్షే మాసిశ్రాద్ధంచ- సంవేశనానంతరమ
పరపక్షశ్చేత్పూర్వం మాసిశ్రాద్ధమారభ్య పశ్చాత్పూర్వ పక్షే
వైశ్వదేవమారభేత సూ॥ యదామలవద్వాసాః స్యాదక్షైనాంబ్రాహ్మ
ణప్రతిషిద్ధాని కర్మాణినగంశాస్తి యాంమలవద్వాససమిత్యేతాని ॥
౮ ॥ ౧౨ ॥ రజసఃప్రాదుర్భావాత్స్నాతామృతు సమావేశన ఉ
త్తరాభిరభిమంత్రయతే ॥ ౮ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్థిప్రభృత్యా షోడశీము
త్తరాముత్తరాం యుగ్మాం ప్రజానిశ్శే యసమృతుగమనః ఇత్యుపది
శంతి ॥ ౯ ॥ ౧ ॥ వివాహాంతేసమావేశనాకరణే గర్భాధానా
త్పూర్వం సమావేశనంజపిత్వా గర్భాధానమంత్రంజపిత్వా గర్భా
ధానంకుర్యాత్. స్త్రీణాంరజోనిర్గమనాది షోడశసురాత్రిష్వాదాచ
తస్రోరాత్రీః పరిహాప్యాన్యాసుద్వాదశ స్వనిషిద్ధాయాం రాత్రావృ
తుసమావేశనం కుర్యాత్. (సంవేశనం- ఋతుకాలాత్పూర్వమేవ
స్త్రీగమనమ్, గర్భాధానం పునః – ఋతుగమనమితి కంఠభూష
ణే.) ప్రయోగస్తు 'నమస్సదస' ఇతి సదస్యాన్ప్రణమ్య - అశే
షే + స్వీకృత్య నక్షత్రేరాశౌజాతాయా మమధర్మ పత్న్యాః
ప్రథమరజః ప్రాదుర్భావకాలే తిథివారనక్షత్రయోగకరణైర్యోదోష
స్సమజనితద్దోషాది పరిహారార్థ మేభిశ్శ్రీవైష్ణవైస్సహబోధాయనో
క్తప్రకారేణోదకశాంతి జపకర్మ కర్తుంయోగ్యతాసిద్ధిమనుగ్రహాణే
త్యనుజ్ఞాంప్రార్థ్య శ్రీవిష్వక్సేనమారాధ్య - సంకల్ప్య - ఉదకశాం
తింకృత్వా - అక్షైనాంకుంభజలేన స్నాపయిత్వా (పంచశాంతిం
వాకృత్వా) దుష్టనక్షత్రాదిషు రజఃప్రాదుర్భావేతత్తన్నక్షత్రశాం

తించ కుర్యాత్ - విచ్ఛిన్నాగ్ని శ్చేత్ప్రథమమగ్నిం సంధాయ ఔపాసనహోమంచహుత్వా - మహదాశీర్వాదాదికం కారయేత్ ॥ ర

వాపస్యంగ తేకార్యం సాయమౌపాసనంతతః । అనుజ్ఞాం మహతాంల బ్ధ్వాహ్యాశీర్వాదపురస్సరం ॥ ఫలపూజాంతతః కృత్వాసమావేశజపో భవేత్ ॥ (సమావేశనసంకల్ప జపాదిప్రకారస్స్వాస్మిన్నేవ ప్రకరణే ప్రథమందర్శితః.) ఆచమ్యప్రాణానాయమ్య గర్భాధానంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య 'విష్ణుర్యోని' మిత్రయోదశభిరనూన్ స్త్రియమభిమంత్ర్య ॥ ౧ 'విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్వష్టారూపాణి పిగంశతు। ఆసించతు ప్రజాపతిః ధాతాగర్భం దధాతు తె । ౨ గర్భంధేహి సినీవాలి గర్భంధేహి సరస్వతి । గర్భంతే అశ్వినౌదేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజా । ౩ హిరణ్మయీ అరణీయ న్నిర్మంథతో అశ్వినా । తంతేగర్భగ్ం హవామహే దశమే మాసి సూతవె । ౪ యథేయం పృథివీ మహీ తిష్ఠంతీ గర్భమాదధే । ఏవంత్వాం గర్భమాధత్స్వ దశమే మాసి సూతవె । ౫ యథాపృథివ్యగ్ని గర్భా ద్యౌర్యథేంద్రేణగర్భిణీ । వాయుర్యథా దిశాం గర్భ ఏవం గర్భం దధామి తే । ౬ విష్ణోశ్శ్రేష్ఠేన రూపేణాస్యాం నార్యాం గవీ న్యాం పుమాగ్ంసంగర్భమాధేహి దశమే మాసి సూతవె। ౭ నేజమేషపరాపత సుపుత్రఃపునరాపత । అస్యై మేపుత్రకామాయై గర్భమా నేహి యఃపుమాన్ । ౮ వ్యస్యయోనిం పతిరేతో గృహాణ పుమాన్ పుత్రో ధీయతాం గర్భే అంతః । తం మాతా దశమాసో బిభర్తు సజాయతాం వీరతమస్స్వానామ్ । ౯ ఆతే గర్భో యోనిమేతు పుమాన్ బాణ ఇవెషుధిమ్ । ఆవీరోజాయతాం పుత్రస్తే దశమాస్యః ॥ ౧౩ ॥ గర్భందధామి తేష్టాచ ॥ ౧౩ ॥

౧౦ కరోమితే ప్రాజాపత్యమాగర్భో యోనిమేతుతే । అనూనః పుత్రోజాయతాం అశ్లోణోపిశాచధీతః । ౧౧ పుమాగ్ంస్త్రే పుత్రో నారీ తంపుమాననుజాయతామ్ । తానిభద్రాణి బీజాన్యృషభాజనయంతు నః । ౧౨ యాని భద్రాణి బీజాన్యృషభాజనయంతినః । తైస్త్వం పుత్రాన్విందస్వసాప్రసూర్ధేనుకాభవ । ౧౩ కామస్సమృధ్యతాం మహ్యామపరాజితమేవమే । యంకామం కామయే దేవ తంమేవాయో సమర్ధయ ।' ఇతి. పూర్వవదుపవీతం పృష్ఠతోనివీతంకృత్వావాగ్యతో రేతస్సించేత్. 'నగ్నాంకృత్వోరు' మితిశ్రుతిః. పాణినోపస్థమాలభ్య 'విష్ణుర్యోని' మితిజపేత్. భార్యాసంభోగసమయే పుష్పకాలం వినాఽన్యదా। ఉపవీతంద్విజఃకుర్యాన్నివీతం పృష్ఠభాగతః ॥ మూనుషేష్వంసయోస్సక్తం మైథునేపృష్ఠభాగికం। తర్పణే ఉజ్జుమ్మయోస్సక్తం నివీతంత్రివిధంస్మృతం ॥ మిథునీభూయశౌచం ప్రతిసవిళంచేత- పకేద్యుఃప్రాతరుత్థాయ స్నాత్వాజాయయాసహాభ్యుదయం పుణ్యాహంచకృత్వా ఽఽశీర్వాదాదికంకారయేత్.

ఇతి గర్భాధాన ప్రయోగః.

అథపుంసవన ప్రయోగః.

ఓమ్-సదస్యాన్ ప్రణమ్య మహదనుజ్ఞాంలబ్ధ్వా - ప్రాణానాయమ్య - అముకగోత్రాయా అముకనామ్న్యాః మమధర్మపత్న్యాః ప్రథమగర్భశుద్ధిద్వారా సర్వగర్భశుద్ధ్యర్థంకరిష్యమాణ

పుగ్ంసవనసీమంతోన్నయన కర్మాంగం ప్రతిసరబంధ కర్మ కరిష్యా మీతిసంకల్ప్య తత్కృత్వా- పునః ప్రాణానాయమ్య ఏనాంగోత్రాం శ్రీనామ్నీం మమధర్మపత్నీం పుగ్ంసువనకర్మణా సంస్కరిష్యామీ తిసంకల్ప్య. సూ ॥ పుగ్ంసువనం వ్యక్తేగర్భేతిష్యేణ ॥౧౪॥ ౯॥ న్యగ్రోధస్యయా ప్రాచ్యుదీచీవాశాఖా తతస్సవృషణాం శుంగామా హృత్య సీమంతవదగ్నే రుపసమాధానాది ॥ ౧౪॥ ౧౦ ॥ పాత్రప్రయోగకాలే ‘ఫలద్వయేనసంయుతం వటాఙ్కురాద్వృషత్సహ । సుపావనంచవస్త్రికం త్రిపేత్సహైవపుంసకే ’ ॥ ‘ నేష్టాః పుంసువనేశమ్యాః గృహ్ణీయాత్పరిధీనిహ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేదంతే వాచయిత్వా ఽఽశిషస్తథా ’ ॥ తత్ప్రకారస్తు - దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీం ప్రణీతి మిధ్మమితరదర్వీం ద్వంద్వమవాంచిసాదయిత్వా న్యగ్రోధస్య యాప్రాచ్యుదీచీవా శాఖా తతఆహృతం ఫలద్వయసహితమంకురం దృషత్పుత్రద్వయం నవంవస్త్రించయుగపత్సాదయిత్వాఽగ్నిముఖాంతేపత్న్యాఽన్వారబ్ధః ‘ధాతాదదాతునోరయి’ మితిచతస్రః - ‘యస్త్వాహృదాకీరిణే’ తిచతస్రః - (౬౧ తమ పుటే చౌలప్రకరణే ద్రష్టవ్యః) జయాదిప్రతిపద్యతే ॥ అత్రదర్వ్యైకయాసంస్రావహోమః - ఆజ్యహోమత్వాత్ ; దర్వ్యైకైవాజ్యహోమేషు ద్వేదర్వ్యౌచరుకర్మసు । వికల్పస్సర్వతంత్రేషు స్రువదర్వ్యోః పరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తంప్రాణాయామం పరిషేచనంప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకృత్వా. సూ॥అనవస్నాతయా కుమార్యాదృషత్పుత్రేదృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వాపరిప్లావ్యావరేణాగ్నిం ప్రాచీముత్తానాం నిపాత్య * త్తరేణ యజుషా ఽంగుష్ఠేనదక్షిణేనాసికాచ్ఛిద్రే ఽపినయతి ॥౧౪॥౧౧॥ పుమాగ్ంసంజన

* ఉత్తరేణ - ‘పుగ్ంసువనమసి’ ఇతియజుషా.

యతి॥౧౪౧౨ ॥క్షిప్రగ్ సువనం॥౧౪॥౧౩॥ ప్రయోగస్తు-యస్యారజః ప్రాదుర్భావోనస్యాత్తయాకన్యయా న్యగ్రోధస్యాంకురం దృషత్పు తేనిన్యస్య దృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వా నవవస్త్రేంచలేనగృహీత్వా అగ్నేఃపశ్చాత్ ప్రాక్శిరస్కా మూర్ధ్వముఖీంపత్నీం శాయయిత్వా స్వయంప్రాఙ్ముఖః స్థిత్వా దక్షిణేనాంగుష్ఠేనతస్యాదక్షిణేనాసికా ఛిద్రేతద్రసం "పుగ్ంసువనమసీ" తినినయేత్, సాతద్రసంనిర్గిరే త్, (అత్రగౌతమః ॥ కుమారీబ్రహ్మచారీ వ్రతవతీ బ్రాహ్మణీవా పేషయేత్ ॥ నిపాత్యోర్ధ్వముఖీంనహ్నః పశ్చాత్ప్రాక్శిరసంన ధూం। సించేచ్ఛృంగారసం ఘ్రాణే భర్తా ఽస్యాఃప్రాఙ్ముఖస్థితః ॥ పుంసువనకర్మణః పశ్చాత్కర్తవ్యత్వాత్ సీమంతస్య పూ ర్వాంకర్తవ్యత్వాత్ పుంసువన సీమంతయోస్సహకరణే పుంసువనానంత రం సీమంతాత్పూర్వం పుంసువనసీమంతోన్నయనకర్మాంగం సకృద్దే వాభ్యుదయం పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

అథ సీమంత ప్రయోగః.

పుంసువనసీమంతోన్నయనయోస్సహకరణే సీమంతోన్నయ నకర్మాంగం ప్రతిసరమభ్యుదయం పుణ్యాహంచకృత్వా. సూ ॥ సీ మంతోన్నయనం ప్రథమేగర్భే చతుర్థేమాసి ॥౧౪॥ ౧॥ బ్రాహ్మ ణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయిత్వా ఽగ్నేరుపసమాధానాద్యా జ్యభాగాంతే ఽన్వారబ్ధాయా * ముత్తరా అహుతీర్హుత్వా జయా

* ఉత్తరాః - 'ధాతాదదాతునోరయి' మితిచతస్రః ॥ 'యస్త్వాహృదాకీరి ణే'-తిచతస్ర ఇత్యష్టౌ. [illegible] తన్మపుష్టే చాల్పస్తోత్రణే ద్రష్టవ్యా.

ద్ప్రతిపద్యతే ॥ ౬ ॥ ౨ ॥ ప్రయోగస్తు. ప్రాణానాయమ్య॥ అముక గోత్రామముకనామ్నీం మమధర్మపత్నీం సీమంతోన్నయ నకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య తదంగంపుణ్యాహం కృత్వా పుణ్యాహ జలేన దంపతీ ప్రోక్ష్య అగ్ని ప్రతిష్ఠాది పాత్ర సాదనాంతే త్రిషు ప్రదేశేషు శుక్లవర్ణాంశలలీం పిశాచోదుంబరస్త బకం త్రీన్ దర్భ పుంజలాన్ సూత్రగ్రథితాన్ విరూఢాన్ యవాం శ్చ సాదయిత్వా ॥ అత్రకపర్ది "యవాన్ విరూఢాన్ శలలీంస పుంజాం గ్లప్సంయవానామపిబంధనంచ । ఏతాని సీమంత విధౌప్ర యుంజ్యా త్పాత్రాణిసాకంఖలుమానుషాణి ॥ పరిధి ప్రహరణవర్జం సర్వం పూర్వవత్కుర్యాత్. ఆజ్యభాగాంతే 'ధాతా దదాతునోర యి' మితి చతసృభిః – 'యస్త్వా హృదాకీరిణే' తిచతసృభిః ప్రధానా హుతీర్హుత్వా జయాద్యగ్ను ప్యపస్థానాంతే. సూ ॥ పరిషేచనా న్తంకృత్వా ఉపరేణాగ్నింప్రాచీముపవేశ్య త్రేణ్యాశలల్యాత్రిభిర్దర్భ పుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేత్యూర్ధ్వం సీమంతమున్నయతివ్యాహృతిభి * రుత్తరాభ్యాంచ॥౧౫॥౩॥ అగ్నేః పశ్చాత్ ప్రాఙ్ముఖీంపత్నీముపవే శ్య, స్వయంప్రత్యఙ్ముఖస్స్థిత్వా॥లాజహోమేచసీమంతే దేవతావా హనేవరే। అర్కేత్యతిష్ఠేదుపస్థానే వదేతేభృగుచోదితాః ॥ శలల్యా దీన్ యవవ్యతిరిక్తాన్ సహగృహీత్వా తైఃపత్న్యాః శిరోమధ్యే రే ఖాం 'భూర్భువస్సువో రాకామహగ్ంసుహవాగ్ం సుష్టుతీహువె శృణోతునస్సుభగాబోధతుత్మనా– సీవ్యత్వపస్సూచ్యా ఉచ్ఛిద్యమాన యాదదాతువీరగ్ంశతదాయముక్థ్యం – యాస్తేరాకే సుమతయ స్సుపేశసో యాభిర్దదాసిదాశుషేవసూని – తాభిర్నో అద్యసుమనా

* ఉత్తరాభ్యాంచ- 'భూర్భువస్సువః - రాకామహం సుహవాం - యాస్తే రాకేసుమతయః' ఇత్యేతైర్మంత్రైః. చకారోఽబహుమంత్రజ్ఞాపనార్థః

ఉపాగహిసహస్రపోషగ్ం సుభగేరరాణా' ఇత్యేతాభ్యాముల్లిఖ్య పశ్చాన్నిరస్యాపఉపస్పృశ్య. సూ ॥ గాయతమితి వీణాగాథినౌ స గంశాస్తి ॥ ౧౪ ॥ ౪ ॥ ఉత్తరయోఃపూర్వాసాల్వానాం బ్రాహ్మణానామితరా ॥ ౧౪ ॥ ౫ ॥ నదీనిర్దేశశ్చయస్యాంవసంతి॥౧౪॥౬॥ 'సోమఏవనోరాజేత్యాహుర్బ్రాహ్మణీఃప్రజాః - వివృత్తచక్రా ఆసీనా స్తీరేణాతవ" ఇతిగాయేతాం, అత్రాసావిత్యస్యస్థానేయస్యానద్యాస్తీరే వసంతి తన్నామసంబుద్ధ్యానిర్దిశేత్. సూ ॥ యవాన్విరూఢానాబధ్య వాచం యచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః ॥ ౧౪ ॥ ౭ ॥ అథ సూత్రగ్రథితాన్ యవాన్ పత్న్యాశ్శిరస్యాబధ్య॥ వధ్వాశ్శిరసి బధ్నీయా ద్విరూఢాన్గ్రథితాన్యవాన్ । వధ్వాభర్తాతతఃకుర్యాద్వాగ్యతాద్యర్ఘపంచకం ॥ యవానాంబంధనంచాస్యావస్త్రాంచలే నిబధ్య ఆనక్షత్రోదయాన్మౌనీస్యాత్, సూ ॥ ఉదితేషునక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్య వత్సమన్వారభ్యవ్యాహృతీశ్చ జపిత్వావాచం విసృజేత్ ॥ ౧౪ ॥ ౮ ॥

ఇతి సీమంత ప్రయోగః.

గృహారంభ ప్రవేశౌ.

గృహంప్రారభమాణో బ్రాహ్మణానుజ్ఞాతో మీనాదిషుత్రిషుమాసేషు ప్రత్యక్ఛిరసో ఽధరీకృతవామభాగస్య వాస్తుపురుషస్య కుక్షిం దక్షిణ కుడ్యమధ్యం ఖనేత్ - మిథునాదిషుత్రిషు ఉదక్ఛిరసః కుక్షిం పశ్చిమ కుడ్యమధ్యం ఖనేత్ - కన్యాదిషుత్రిషు ప్రాక్ఛిరసః కుక్షిముత్తరకుడ్యమధ్యం ఖనేత్ - ధనురాదిషుత్రిషు దక్షిణశిరసః

కుక్షిం పూర్వాకడ్యమధ్యం ఖనేత్ - ఏవంఖాతేగర్తే ఘటాదివర్జి
తంజలం ప్రదక్షిణావర్తం శుభం - తత్రభస్మకేశాస్థి దుర్జంతు దృ
ష్ట్వావర్జయేత్. తత్ర ప్రమాణాని. మీనాదిషుత్రిషు నిధాయ శిరశ్శి
వ్రిశ్చ్యాంమాసేషుషట్స్వాయముదీచి శిరః పురస్తాత్ । యామ్యే
ధనుఃప్రభృతిషు క్రమశశ్శయానం వాస్త్వోశమాహు రధరీకృతవామ
భాగం ॥ శిరఃఖనన్మాతృపితృంశ్చహంతి పాదేఖనన్ స్త్రీ ప్రసుత
గోత్రహాస్యాత్ । ఖాతేతుపృష్ఠేభయచోరపీడా చిరాయురారో
గ్య ధనానికుక్షౌ ॥ గర్తంకృత్వా ఽరత్నిమాత్రః జలైరాపూర్యత
ద్బిలం । శ్వఃప్రాతర్జలసంయుక్తంగర్తంవృద్ధికరంభవేత్ ॥ పంకయు
క్తంతుతద్గర్తం మధ్యమం భవతి ధ్రువం । వ్రణయుక్తే భవేద్వ్యా
ధిశ్శుష్కేమృత్యుం వినిర్దిశేత్ ॥ ఖాతేగర్తే జలంసించే ద్దక్షిణావ
ర్తనంశుభం । వామావర్తేతుమృత్యుర్వా విఘ్నోవారాష్ట్రవిప్ల
వః ॥ భస్మాస్థిశకలాశేరి సర్వదృష్ట్వాభువంత్యజేత్ । ఔషరంచస
వల్మీకం పాషాణసికతాదికం ॥ కపాలశర్కరాయుక్తం దుష్టదేశం
పరిత్యజేత్ ॥ సూ ॥ దక్షిణాప్రత్యక్ప్రవణ మగారావకాశముద్ధ
త్యపాలాశేనశమీమయేనవోదూహేన్నైతామేవదిశ * ముత్తరయో
దూహతి ॥ ౧౭ ॥ ౧ ॥ గృహం ప్రారంభమాణో యోభూభాగో
ఽగారత్వే నాభిప్రేతస్తన్నైరృత్యాం నిమ్నంయథాఖనిత్రాది
నా పాంసూనుత్పాద్య పాలాశేన శమీమయేనవోదూహఫనకేన
'యద్భూమేఃకూరంతదితోహరామి పరాచీం నిరృతింనిర్వాహ
యామి - ఇదగ్గ్ంశ్రేయో ఽవసానమాగన్మ దేవాగోమదశ్వావది
దమస్తు ప్రభూమ ' ఇత్యేతయా ఏతామేవదిశం మంత్రమావర్త్య

* ఉత్తరయా-'యద్భూమేః క్రూర ' మిత్యేతయా.

సూ||ఏవంత్రిః||౧౭||౨||సూ||క్లృప్త * ముత్తరయా ఽభిమృశ్యప్రదక్షి ణగ్ంస్థూణాగర్తాన్ఖానయిత్వా ఽభ్యన్తరం పాగ్ంసూనుదూహ్యో † త్తరాభ్యాం దక్షిణాం ద్వారస్థూణామవదధాతి ||౧౭||౩|| ‡ ఏవమిత రాః||౧౭||౪|| (ప్రయోగస్తు,) ‘స్యోనాపృథివిభవాన్నృక్షరాని వేశనీ- యచ్ఛానశ్శర్మసప్రథాః’ ఇత్యేతయా తామభిమృశ్య. (స్థూణా నిఖననార్థాన్ గర్తాన్ కర్మకారైః ప్రదక్షిణం ఖానయిత్వా అగారస్యాభ్యంతరంపాంసూనుదూహ్యనిష్క్రమతో జనస్యదక్షిణపా ర్శ్వస్థే గర్తే) ‘ఇహైవతిష్ఠనిమితాతిల్వలాస్యాదిరావతీ। మ ధ్యేతాల్పస్యతిష్ఠాన్మాత్వాప్రాపన్నఘాయవః। ఆత్వాకుమార స్తరుణ ఆవత్సోజగతాసహ। ఆత్వాపరిస్రుతఃకుమ్భ ఆదధ్నః కల శీరయన్న్’ఇత్యే తాభ్యాం స్థూణామవధాయ ఏతాభ్యామేవసవ్యా- సూ || యథాఖాతమితరా అన్వవధాయవగ్ంశమాధీయమాన ¶ ముత్తరేణ యజుషా ఽభిమంత్రయతే || ౧౭ || ౫ || (అన్యేష్వపి ఖననక్రమేణాన్యా అపిస్థూణాస్తూష్ణీమవధాయ దృఢీకృత్య తా సుస్థూణాస్వాధీయమానవంశం ‘ఋతేనస్థూణావధిరోహవగ్ంశో గ్రో విరాజన్నపసేధశత్రూన్’ ఇత్యభిమంత్ర్య సమ్యఙ్నిర్మితం గృ హంగత్వా. సూ || సమ్మిత § ముత్తరైర్యథాలింగమ్ || ౧౭ ||

---

* ఉత్తరయా–‘స్యోనాపృథివి’ ఇత్యనయా.

† ఉత్తరాభ్యాం–‘ఇహైవతిష్ఠ’ ఇత్యేతాభ్యాం.

‡ ఏవం–‘ఇహైవతిష్ఠ’ ఇత్యేతాభ్యామేవ.

¶ ఉత్తరేణ–‘ఋతేనస్థూణావధిరోహ’ ఇత్యనేన యజుషా.

§ ఉత్తరైః–‘బ్రహ్మచతేక్షత్రంచే’ త్యాదిభిః పంచభిః, యథాలింగం- మంత్రలింగావగత దిఙ్ముఖో అభిమంత్రయతే - అత్ర కేచిద్ద్వితీయాదిషు మంత్రేషు ‘స్థూణే అభిరక్షతు’ ఇత్యనుషంజంతి, అన్యేపున స్తే శబ్దమపి, అపరే పంచమే మంత్రే అప్యభిరక్షత్వనుషంగంమన్యంతే. తత్తథానకార్యం, అనుషజ్యమానస్య మం త్రస్య వైరూప్యాపత్తేః; ‘అగ్నిహోత్రియశ్చక్షత్ర’ ఇత్యాది పదంతే అనుషజ్యమాన పాఠాభావాచ్చ బాధ్యస్థతయాపదార్థాన్వయేన వాక్యార్థసిద్ధేః.

౬ ॥ (చతుర్దిక్షుమధ్యేచ స్థాపితస్థూణాః ప్రాచ్యాదిక్రమేణతత్త
దభిముఖో)* బ్రహ్మచ తేక్షత్రంచ పూర్వేస్థూణేఅభిరక్షతు । య
జ్ఞశ్చదక్షిణాశ్చ దక్షిణే । ఇషశ్చోర్జశ్చాపరే । మిత్రశ్చవరుణశ్చో
త్తరే। ధర్మస్త్వం స్థూణారాజ శ్రీస్తూపః' ఇత్యాదిభిః పంచభిర
భిమంత్ర్య - సూ ॥ పాలాశంశమీమయంవేధ్మ మాదీప్య * త్తర
యా ఽగ్ని ముద్ధృత్య † త్తరేణయజుషా ఽగారంప్రపాద్యోత్తర
పూర్వదేశే ఽగార ‡ స్యోత్తరయా ఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయతి ॥
౧౭ ॥ ౭ । తస్మాద్దక్షిణ ముదధానాయతనం భవతి ॥ ౧౭ ॥ ౮॥
ప్రయోగస్తు, గృహప్రవేశంకరిష్యఇతిసంకల్ప్య పాలాశైశ్శమీ
మయైర్వా కాష్ఠైరగ్నింప్రజ్వాల్య తమగ్నిం 'ఉద్ధ్రియమా
ణ ఉద్ధర పాప్మనో మా యదవిద్వాన్ యచ్చవిద్వాగ్ంశ్చకా
ర । అహ్నాయదేనః కృతమస్తి పాపగ్ంరాత్రియాదేనఃకృతమస్తి
పాపగ్ంసర్వస్మాన్మోద్ధృతోముఞ్చతస్మాత్' ఇత్యేతయా; అహ్ని
ప్రవేశే 'రాత్ర్యాయదేనఃకృతం' రాత్రిప్రవేశే 'అహ్నాయదేనః
కృత' మిత్యూహేన ఉద్ధృతమగ్నిం 'ఇంద్రస్యగృహోవసుమంతో
వరూధినస్తానహగ్ంసుమనసఃప్రపద్యే' ఇతిగృహంప్రపాద్యోత్తరపూ
ర్వేదేశే 'అమృతాహుతిమమృతాయాం జుహోమ్యగ్నిం పృథివ్యా
మమృతస్యజిత్యైతయాఽనన్తంకామమహం జయాని ప్రజాపతిర్యం
ప్రథమోజిగాయాగ్నిమగ్నౌ స్వాహా' ఇత్యేతయా ఽగ్నిం ప్ర
తిష్ఠాపయేదేతస్మిన్ కాలే అగ్నిహోత్రగృహే శ్రౌతాగ్నీనపిప్రతి
ష్ఠాపయేత్. ఔపాసనాగ్నేర్దక్షిణతో నానాదిగగ్రాన్ దర్భాన్ సం

---

* ఉత్తరయా-'ఉద్ధ్రియమాణః' ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరేణ-'ఇంద్రస్యగృహాః' ఇతి యజుషా.

‡ ఉత్తరయా-'అమృతాహుతిం' ఇత్యేతయా.

స్తీర్య, అత్ర సూ ॥ తస్మిన్విషూచీనాగ్రాన్ దర్భాన్సగ్ంస్తీర్య తేషూ * త్తరయా వ్రీహియవాన్న్యుప్య తతోఽధిధానం ప్రతి షాపయతి ॥ ౧౭ ॥ ౯ ॥ 'అన్నపతే ఽన్నస్యనో దేహ్యనమీ వస్య శుష్మిణః । ప్రప్రదాతారంతారిషఊర్జం నోధేహి ద్విపదేశంచ తుష్పదే' ఇత్యేతయాదోర్భిణా దనూనాన్ వ్రీహీన్ యవాంశ్చ నిక్షిప్య తేషూదకుంభంనిధాయ 'వాస్తోష్పత' ఇతిమంత్రేణ వా స్తుపురుషమావాహ్యారాధ్య. సూ ॥ † తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషా చతుర ఉదకుమ్భానానయతి ॥ ౧౭ ॥ ౧౦ ॥ 'అరిష్టా అస్మాకంవీ రా స్సంతు మా పరాసేచిమేధనం' ఇతి కుంభచతుష్కా ఞ్జనే న ప్రతికుంభం మంత్రమావృత్య కుంభచతుష్కోదకైర్మణికమా పూర్య ఊర్ధ్వాగ్రం కూర్చంనిక్షిపేత్. సూ ॥ ‡ దీర్ణముత్త రయా ఽనుమంత్రయతే ॥ ౧౭ ॥ ౧౧ ॥ 'భూమిర్భూమిమగాన్మా తామాతరమప్యగాత్ । భూయాస్మపుత్రైః పశుభిర్యోనో ద్వేష్టి సభిద్యతా' మితి భిన్నేయద్యుదకుంభేస్యా త్తమనుమంత్రయేత్ - సర్వత్ర మృణ్మయం పాత్ర మభిన్న మేతేనా నుమంత్రయేత్. అథసర్వత్రస్వయంప్రజ్వాలితే ఽగ్నౌసతి 'ఉద్దీప్యస్వజాతవేదో ఽప ఘ్నంనిరృతింమమ । పశూగ్ంశ్చ మహ్యమావహాజీవనంచదిశో దశ । మానోహిగ్ంసీజ్జాత వేదోగామశ్వం పురుషంజగత్ । అబి భ్రదగ్న ఆగహిశ్రియామా పరిపాతయ' ఇతిద్వాభ్యాం 'ఆప న్మాశ్రీశ్రీర్మాగాత్' ఇతి యజుర్ద్వయేనవా ప్రత్యేకంద్వేసమిధా

---

* ఉత్తరేరయా—'అన్నపతే న్నస్య' ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరేణ—'అరిష్టా అస్మాకం' ఇత్యనేన యజుషా.

‡ ఉత్తరయా—'భూమిర్భూమిమగాత్' ఇత్యేతయా. యదిదీర్ణంమణిక ంస్యాత్తదా. ఏతచ్చప్రకరణాత్కర్మాంగమేవ.

వాదధ్యాత్. చతురుదకుంభానయ నానంతరం కృతప్రాణా యామో గృహప్రవేశాంగవాస్తుహోమంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య-సూ॥ అగ్నే రుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే * ఉత్తరా అహుతీర్హుత్వా 'వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహీ' తి చతుర్భిర్హుత్వా చతుర్ణాం ప్రధానహోమానాం వాస్తోష్పతి రేవ దేవతా - 'వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మా న్థ్స్వావేశో అనమీవోభవానః। యత్త్వేమ హే ప్రతితన్నో జుషస్వ శంనపధిద్విపదేశం చతుష్ప దే స్వాహా- వాస్తుపురుషాయేదం - వాస్తోష్పతేశగ్మయాసగంసదాతే సక్షీమహిర ణ్వాయాగాతుమత్యా। ఆవః క్షేమ ఉతయోగేవరంనోయూయం పా తస్వస్తిభిస్సదానస్స్వాహా - వాస్తుపురుషాయేదం - వాస్తోష్పతే ప్ర తరణోనవధి గోభిరశ్వేభిరిందో। అజరాసస్తే సఖ్యేస్యామపితేవ పు త్రాన్ప్రతినోజుషస్వస్వాహా-వాస్తుపురుషాయేదం - అమీవహావా స్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్। సఖాసుశేవ పధిసస్స్వాహా - వా స్తుపురుషాయేదం - సూ॥ జయాదిప్రతిపద్య తే॥౧౭॥౧ ౨॥ పరిషేచ నాంతంకృత్వా * ఉత్తరేణయజుషాకుంభేనత్రిః పరిదక్షిణమంతరతో ఽగారం నివేశనంవాపరిషిచ్య బ్రాహ్మణాన్భోజయేద పూపైస్సక్తుభి రోదనే నేతి ॥ ౧౮ ॥ ౧౩ ॥ పూర్వస్థాపితం కుంభంగృహీత్వా తేనకుంభజలేన 'శివగ్ంశివ' మితి ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణం నివె శనం గృహంవా సంతతధారయా త్రిఃపరిషిచ్య ప్రాణానాయమ్య గృ హప్రవేశ కర్మాంగమభ్యుదయం పుణ్యాహంచకృత్వా ॥ అపూప సక్తుసహితం బ్రాహ్మణాన్సమ్యగ్భోజయేత్. తత ఆశీర్వచనమ్.

---

* ఉత్తరా ఆహుతీః-చతస్రః ప్రధానాహుతీః. తాశ్చ 'వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహి' ఇతిద్వే, 'వాస్తోష్పతే ప్రతరణోనః' ఇతిద్వే.

† ఉత్తరేణ-'శివగ్ంశివం' ఇతి యజుషా.

అథాగ్నిముఖ ప్రకరణమ్.

కపర్ది కారికా॥ శ్రుతిస్మృతిప్రచోదితం
కరిష్యతేయదాతదా । స్వకర్మయత్తదా
దితోయథాను రాగురం వదేత్ ॥

సూ॥ అగ్నిమిద్ధ్వాప్రాగగ్రైర్దర్భైః పరిస్తృణాతి ॥
౧ ॥ ౧౨ ॥ ప్రాగుదగగ్రైర్వా ॥ ౧౩ ॥
దక్షిణాగ్రైః పిత్ర్యేషు ॥ ౧౪ ॥ దక్షిణా
ప్రాగగ్రైర్వా ॥ ౧౫ ॥

సూత్రవివరణం. యత్రక్వచాగ్నిముపాధాస్యన్స్యాత్తత్ర దక్షిణారమ్భం ప్రాచీస్తిస్రో రేఖాః పశ్చిమారంభ ముదీచీస్తిస్రశ్శకలేన దర్భేణవా ఽఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాంసంగృహీతేన లిఖిత్వా తత్ర తంన్యస్యాద్భిరవోక్ష్య శకలం దర్భాదికంవా నైఋత్యాం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్య ॥ అత్రకపర్దీ; ప్రాచీః పూర్వముదక్సంస్థం దక్షిణారమ్భమాలిఖేత్ । అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్ ॥ అవాక్కరో ఽభ్యుక్ష్య నిధాయవహ్నిముత్సృజ్యతే ఽవోక్షణాలోయశేషం । ప్రాక్తోయమన్యం విదధాత్యుదగ్యథా బహిస్స్పృశ్చపరిస్తరాణాం ॥ అప ఉపస్పర్శనే సూత్రమ్ ॥ 'రౌద్రరాక్షసనైఋతపైతృకఛేదన భేదన నిరసనప్రత్యభిమర్శనాని కృత్వా ఽప ఉపస్పృశేత్'. 'నైఋతేరాక్షసేరౌద్రే పైతృకేవాప్యుదీరితే। అమేధ్యకేశలోమాదిస్పర్శేచాప ఉపస్పృశేత్॥' ఇతిచ.

అగ్నిముపసమాధాయ యాజ్ఞికైరిధ్మైరగ్నిమింధీత. 'అశ్వత్థోదుమ్బరప్లక్షన్యగ్రోధపలాశకాశ్మర్యాసకరవీరకకరంజకాః । ఇంధనేతింత్రిణీం నిమ్బంసర్వాన్కంటకినస్త్యజేత్ ॥ ఖాదిరంతుయాజ్ఞియత్వాద్గ్రాహ్యమ్.

నాపోక్షితమింధనమగ్నా వాదధ్యా న్నశూద్రాహృతం ససకీటం నాగ్నిం ముఖేనోపధమేన్నచ వ్యజనాదినావా ధమనీంతృణంకాష్ఠం వా ఒంతరేకృత్వా ముఖేనైవధమేత్ – అత్రప్రమాణాని – 'సమిత్పుష్పకుశాదీని శ్రోత్రియస్స్వయమాహరేత్ । శూద్రాహృతైః క్రయక్రీతైః కర్మకుర్వన్వ్రతత్యధః ॥ నాగ్నింముఖేనోపధమేన్నగ్నాం నేక్షేతవాస్త్రియం । నామేధ్యంప్రక్షిపేదగ్నా నచపాదౌప్రతాపయేత్ ॥ అధస్తాన్నోపదధ్యాచ్చ నచైనమతిలంఘయేత్ । నశూర్పేణధమేదగ్నిం నచవస్త్రేణపాణినా । ముఖేనాగ్నింసమింధీత ముఖాదగ్నిరజాయత ॥ పిటకేనభవేద్వ్యాధి శ్శూర్పేణధననాశనం। పాణినామృత్యుమాప్నోతి ఆయుఃక్షీణంముఖేనచ ' ఇతి.

అగ్నిమేవమిధ్వా పరిసమూహ్యావోక్షణతోయశేషం ప్రాగుదగ్వోత్సిచ్యాన్యస్మిన్పాత్రే ప్రోక్షణోదకంనిధాయ పురస్తాత్పశ్చాచ్చోదగగ్రైరభితః ప్రాగగ్రైర్దర్భైః ప్రాగాది ప్రదక్షిణమగ్నిం పరిస్తీర్య–అత్రవిశేషః; 'దక్షిణానుత్తరానుత్తరానధరాన్కుర్యా' దితి బోధాయనః. 'దక్షిణఃపశ్చ ఉపరిష్టాద్భవత్యధస్తా దుత్తరతః' ఇతి భరద్వాజః. మాసిశ్రాద్ధాదిషుపిత్ర్యేషు కర్మసుసర్వాసుదిక్షు దక్షిణాగ్రైఃపరిస్తృణాతి, యద్వాపశ్చాత్పురస్తాచ్చ దక్షిణాగ్రైరుత్తరతోదక్షిణతశ్చ ప్రాగగ్రైర్దర్భైః ప్రాగుపక్రమ్య ప్రసవ్యం పరిస్తృణాతి ॥ ౧౫ ॥

సూ ॥ ఉత్తరేణాగ్నిందర్భాన్సం స్తీర్యద్వంద్వంన్యంచి పాత్రాణి ప్రయునక్తి దేవసంయుక్తాని ॥
౧౬ ॥ సకృదేవమనుష్యసంయుక్తాని ॥౧౭ ॥
ఏకైకశః పితృసంయుక్తాని ॥ ౧౮ ॥

సూ॥౮॥ఉత్తరేణాగ్నిం పరిస్తరణాభ్యాశే ప్రాగగ్రాన్ దర్భాన్ సంస్తీర్య తేషు దర్వ్యాజ్యపాత్రే ప్రోక్షణీపాత్ర ప్రణీతిపాత్రే చ పశ్చిమాది సాదయిత్వా - పాలాశం ఖాదిరం వా అరత్నిమాత్రం పరిధిత్రయం పంచదశసంఖ్యాకమూయామమాత్రమిధ్మ మాఘారసమిధౌ ద్వే చ సహ దర్భైస్సన్నహ్య ఉపదర్వ్యాసహ ఇధ్మం సాదయేత్. తత్ర శ్లోకః॥

క॥ దర్వ్యాజ్యపాత్రేణ సహప్రయోజ్యా వైకంకతీ ప్రోక్షణభాజనీ స్రుక్ । ప్రణీతిపాత్రేణ సహేధ్మదారూణ్యుపస్తృతేశ్చాభిఘృతేశ్చ దర్వ్యా॥

ఏవమేతాని పాత్రాణి దక్షిణోదగ్ద్వ్యఞ్చి ద్వంద్వాని న్యంచి ప్రయుజ్య మానుషపాత్రాణి తు 'యత్సహ సర్వాణి మానుషాణి' ఇతి శ్రుతేర్దేవపాత్రోత్తరత స్సహైవ ప్రయుజ్య - మనుష్యద్వారాసంయుక్తాన్యశ్మవాసో మేఖలాదీని సకృద్దేవపాత్రవహిత్వేప్యుపాయేన ప్రయునక్తి. పితృకర్మార్థాని దర్వ్యాదీని స్వధాపాత్రాదీని చైకమేకం ప్రయునక్తి. తృణం కాష్ఠం వా అన్తర్ధాయ. అత్ర; ద్వంద్వాని - సహ ద్వౌ ద్వౌ, న్యంచి - అధోబిలాని, దక్షిణోదఞ్చి - ఉదగపవర్గాణీత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥

సూ ॥ పవిత్రయోస్సంస్కారః ఆయామతః పరిమాణం ప్రోక్షణీసంస్కారః పాత్రప్రోక్షణ ఇతి దర్శపూర్ణమాసవత్తూష్ణీమ్ ॥ ౧౯ ॥ అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితే పాత్రే అప ఆనీయోదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం త్రిరుత్పూయ సమంత్రాన్ నైర్హృతోత్తరేణాగ్నిం దర్భేషు సాదయిత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య॥ ౨౦॥

సూ ॥ ౨ ॥ సమావప్రచ్ఛిన్నాగ్రౌ ప్రాదేశమాత్రౌ దర్భౌ
కాష్ఠాదినా (నఖేన) ఛిత్త్వా ఉపస్పృశ్య, మూలాదారభ్యా
గ్రాదద్భిరున్మృజ్య పవిత్రే కృత్వా ఽగ్నేః పశ్చాత్ప్రోక్షణీ పాత్రే
నిధాయతస్మిన్నప ఆనీయోత్తానయోః ప్రాగగ్రయోః పాణ్యోరంగు
ష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యాం సవ్యదక్షిణాభ్యాం పవిత్రాగ్రమూలే గృహీ
త్వా, ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం ప్రోక్షణీరపస్తూష్ణీం త్రిరు
త్పూయపాత్రాణ్యుత్తానానికృత్వా, విస్రస్యేధ్మం సంస్కృతాభిర
ద్భిస్సర్వాణి దేవమనుష్యపాత్రాణి పవిత్రపాణిస్తూష్ణీం త్రిః ప్రోక్ష్య,
అగ్నేః పశ్చాత్పవిత్రాంతర్హితే ప్రణీతిపాత్రే అప ఆనీయ పూర్వవ
దుత్పూయహస్తాభ్యాం ముఖనాసికాసమం పాత్రముద్ధృత్యోత్తరే
ణాగ్నిం దర్భేషు పునస్తీర్ణేషు సాదయిత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య.

సూ ॥ బ్రాహ్మణం దక్షిణతో దర్భేషు నిషాద్య ॥
౨౧ ॥ ఆజ్యంవిలాప్యాపరేణాగ్నిం పవిత్రా
న్తర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యామాజ్యం ని
రూప్యోదీచోంగారాన్నిరూహ్య తేష్వధిశ్రి
త్య జ్వలతావద్యుత్య ద్వేదర్భాగ్రే ప్రత్యస్య
త్రిః పర్యగ్నికృత్వోదగుద్వాస్యాంగారాన్ప్ర
త్యూహ్యోదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పున
రాహారం త్రిరుత్పూయ పవిత్రే ఽనుప్రహృ
త్య ॥ ౧ ॥ ౨౨ ॥

సూ ॥ ౨ ॥ బ్రాహ్మణమగ్నే ర్దక్షిణతో దర్భేషు నిషా
దయే న్మాత్రవరణతృణనిరసనాదికుర్యాత్, బ్రాహ్మణమిత్యుక్తేః;
అథాజ్యసంస్కారః. అథవిలీనమప్యాజ్యం హోమార్థంశాలాగ్నా
విలాప్య, అపరేణాగ్నిం పవిత్రాంతర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యామా

జ్యం నిహాప్య - 'అగ్నిం పరిస్తృణాతీ' త్య త్యన్త సంయోగేనా గ్నిమాత్రపరిస్తరణవిధానాత్పరిస్తరణాంతరాళస్యాగ్ని పూర్ణత్వాత్ప రిస్తరణాద్బహిరేవ ఉదీచో ఽఙ్గారాన్నిరూహ్య - తేష్వాజ్య పాత్రం నిక్షిప్య జ్వలతాదర్భేణో ల్ముకేనవా ఽఽజ్యమవద్యోత్య తేఽవిస్పృ జ్యాద్వే దర్భాగే నఖాదన్యేనప్రచ్ఛిద్యాప ఉపస్పృశ్య యుగపదా జ్య పాత్రేప్రత్యస్యాగ్నే రుల్ముకమాదాయ దర్భద్వయంవా ప్రజ్వా ల్యతేనాజ్యపాత్రం సమన్తాత్పా గ్గాది ప్రదక్షిణం తూష్ణీం త్రిరా వర్త్య తంపరిత్యజేత్. నిరూఢాగ్నేరవద్యోతన పర్యగ్ని కరణార్థా గ్ని గ్రహణే తస్మిన్నిరూఢాగ్నా వేవతంనిక్షిపే న్నబహిస్త్యజేత్. నహిలౌకికోనిరూఢో ఽగ్ని, స్తత్ప్ర్యూహావిధిబలాత్ ; తదాజ్య పాత్రముదగుద్వాస్య నిరూఢాంగారాన్మూలాగ్నౌ సంయోజ్యాజ్య పాత్రంస్వస్య పురస్తాన్న్యస్య, పూర్వవదుత్పవనేప్రాగగ్రాభ్యా పవిత్రా భ్యా ముత్కర్షయన్ పశ్చాన్నీత్వా ఽనుద్ధరన్ పునఃపురస్తాత్సమాప్య పునరప్యేవం ద్విరుత్పూయ పవిత్రగ్రంథిం విస్రస్యా ప ఉపస్పృశ్యయు గపదగ్నౌ ప్రహృత్య ॥ ౧ ॥ ౨౨ ॥

సూ ॥ యేనజుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్స
మ్మృజ్య పునఃప్రతితప్య ప్రోక్ష్య నిధాయ
దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి ॥ ౨ ॥ ౧ ॥

సూ ॥ వి ॥ స్రువదర్వ్యోర్వికల్పాద్యేన స్రువేణదర్వ్యావా జుహోతితదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్సమ్మృజ్యపునః ప్రతితప్యప్రోక్ష్య నిధాయదర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి ॥ ౨ ॥ ౧ ॥

పరిధినిధాన క్రమః.

సూ ॥ శమ్యాః పరిధ్యర్థే వివాహోపనయన సమా
వర్తనసీమంత చౌలగోదాన ప్రాయశ్చిత్తేషు ॥ ౨ ॥ ౨ ॥

సూ ॥ వి ॥ ఇధ్మః పంచదశసంఖ్యాకో ఽర్ధలక్షణస్థాల్యాయామాః. పరిధీనాదాయపరిస్తరణోపరి స్థవిష్ఠ ముదగగ్రం మధ్యమ మగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ తతో ఽణిష్ఠం దీర్ఘం ప్రాగగ్రమగ్నేర్దక్షిణతో నిధాయ తతో ఽపి హ్రసిష్ఠం కృశం ప్రాగగ్రి మగ్నే రుత్తరతో నిధాయ పరిధీ నన్యోన్య సంస్పృష్టాన్కృత్వా మధ్యమం పరిధిం దక్షిణ హస్తేనోపస్పృశ్య - అగ్నేర్దక్షిణ పూర్వోత్తర పూర్వదేశయో రాఘార సమిధా వూర్ధ్వ క్రమాన్నిధాయ పరిస్తరణో పరి పరిధ్యన్తః పరిషించేత్. నాత్రా నూయాజసమిత్కార్యా, తదనుక్తే రనూయాజాభావాచ్చ. కించాత్ర 'వ్రీతేచసువనే చైవ తథైవాధ్యయనే మఖే। పరిధి ప్రహరణం కుర్యాదన్యత్ర శుభకర్మసు ' ఇత్యుక్త క్రమేణ పుంసవనోపాకర్మ వ్రతగృహ ప్రవేశేషు చరు కర్మసుచ పరిధీన్పరి దధ్యా దన్యత్ర సీమన్తాదిషు పలాశ ఖదిరా దీనా మన్యతమేనకృతాన్ పరిధి స్థాల్యాయామాన్ శమ్యాఖ్యాన్యగకీలాన్ దధాతీతిజ్ఞేయమ్ ॥ ౨ ॥ ౨॥

పరిషేచన వివరణమ్.

సూ ॥ అగ్నిం పరిషించత్య దితే ఽనుమన్యస్వేతి దక్షిణతః ప్రాచీన మనుమతే ఽనుమన్యస్వేతి పశ్చాదుదీచీనం సరస్వతే ఽనుమన్యస్వేత్యుత్తరతః ప్రాచీనం దేవసవితః ప్రసువేతి సమన్తమ్ ॥ ౩ ॥ పైతృకేషు సమంతమేవ తూష్ణీమ్ ॥ ౪ ॥

సూ ॥ వి ॥ సవ్యేనపాత్రం స్పృశన్ దక్షిణేన హస్తేన పరిధ్యన్తః పరిస్తరణోపరి పరిషించతీతి స్పష్టమ్. పైతృకేషు కర్మసు సమన్తమేవ పరిషించతి నదక్షిణతః ప్రాచీన మిత్యాది, తచ్చతూష్ణీమ్॥౪ ॥

అగ్నౌ జలబిందుపతనే ప్రాయశ్చిత్తమ్.

పరిషేచన ప్రోక్షణాదా వగ్నౌ జలబిందునిపాతనే ‘ఘృతస్త్వాదిత్యా’ ఇత్యగ్ని ముపసమిధ్య ‘భూర్భువస్సువస్స్వాహా’ ఇతి సర్వ ప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్.

అఘారాది వివరణమ్.

సూ ॥ ఇధ్మమాధాయా ఘారావాఘారయతి దర్శ
పూర్ణమాసవత్తూష్ణీమ్ ॥ ౫ ॥

సూ ॥ వి ॥ ఖాదిరంపాలాశంవా పంచదశదారుకమాజ్యాక్తమిధ్మమ్ ॥ అగ్నిమలంకృత్యాజ్యాభ్యక్తమిధ్మమూలమధ్యయో ర్మధ్యం మృగముద్రయాగృహీత్వా బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా ప్రజాపతిం స్మరన్నగ్నావాధాయాప ఉపస్పృశ్య కరాభ్యామిధ్మమూలం పరామృశ్య సవ్యేనాజ్యస్థాలీం స్పృశన్నుత్తరం పరిధిసంధి మారభ్యాగ్నేయాంతముపదర్వ్యా స్రు, దక్షిణం పరిధిసంధిమారభ్యైశానాంతం ప్రధానదర్వ్యా ఽఽజ్యేన దీర్ఘధారయా సర్వాణీధ్మకాష్ఠాని సంస్పర్శయన్ స్వాహాకారవర్జ మాఘారహోమౌ జుహుయాత్. దీర్ఘధారయా ఆజ్యేన హోమ ఆఘారః. అత్రాఘారయోః ప్రథమస్య ప్రజాపతిర్ద్వితీయస్యేంద్రో దేవతా ॥ ౬ ॥

ఆజ్యభాగౌ జయాదయః.

సూ ॥ అథాజ్యభాగౌజుహో ‘త్యగ్నయే స్వాహే’
త్యుత్తరార్ధ పూర్వార్ధే ‘సోమాయస్వాహే’
తి దక్షిణార్ధ పూర్వార్ధే సమంపూర్వేణ ॥౬॥
యథోపదేశం ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయా

భ్యాతానా న్రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాం
వ్యాహృతీ ర్వ్యాహృతాస్సావిష్టకృతీ మిత్యేవ
జుహోతి ‘ యదస్యకర్మణోత్యరీరిచం యద్వా
న్యూనమిహాకరం । అగ్నిష్టత్స్విష్ట కృద్వి
ద్వాన్త్సర్వం స్విష్టం సుహుతం కరోతుస్వా
హే’ తి ॥ ౬ ॥

సూ ॥ వి ॥ అథ - ఆఘారానంతరం, అర్ధకృత్య మప్య కృత్వా ఽఽజ్యభాగ నామకావపూర్వౌ హోమౌ జుహోతి, తత్ర ప్రథమ మగ్నేః ప్రాగుదీచ్యాం ద్వితీయం దక్షిణపూర్వస్యాం; స మంపూర్వేణ ఆఘారసమ్భేదమవధిం కృత్వా ఽత్యన్నయోరాజ్యయో రత్యంత రేపూర్వో హుతస్స్యాత్యంతర ఏవోత్తరం జుహోతి నపున స్సన్నికృష్టంవిప్రకృష్టంవా - పుంసవనాదిష్వగ్నయే స్వాహేతి పున రేకామాజ్యాహుతింమధ్యే జుహుయాదితి చంద్రికాయాం_ ‘ అయ మాజ్యభాగాఖ్యహోమో వివాహోపనయనాదిషు సప్తస్వేవ - అన్యేషు విశేషమాహ- చరుకర్మనూపాకరణవ్రతేషుచా ఘారసమ్భే దే ఽగ్నిమధ్యే ‘ఽగ్నయే స్వాహే’ తి ముఖాహుతించ జుహు యాత్. నముఖం పుంసవనాగార ప్రవేశయోః. ఏతేషు పంచ సుపరిధయో వివాహాదిషు సప్తసుశమ్యాః’ ఇతి గృహ్యరత్నే.

యేనయేన హవిరాదినా ప్రధానాహుతయ ఉపదిష్టాస్తేనతే న విధానేనతా హుత్వా. జయా ‘ శ్చిత్తంచ స్వాహే’ తి త్రయో దశ (౧౩) ‘ అగ్నిర్భూతానా మధిపతి స్సమావత్వస్మి’ న్నితిసా నుషంగా అభ్యాతానా అష్టాదశ. (౧౮) ‘ ఋతాషా’ డితిరా ష్ట్రభృతో ద్వావింశతిః. (౨౨) తత్ర ‘ ఋతాషా’ డిత్యను ద్రుత్య ‘ తస్మైస్వాహే’ త్యంతేన ప్రథమాహుతిం జుహోతి

'తాభ్యస్స్వాహా' ఇత్యేతావత్యైవోత్తరావ్. ఏవముత్తరే పంచపర్యాయాః. తత్ర 'నామన ఇదంబ్రహ్మ' ఇత్యనుషంగః, 'తాభ్యస్స్వాహా' ఇతిచ, 'భువనస్యపతే + స్వస్తింస్వాహా' ఇతిత్రయోదశీ. పరమేష్ఠ్యిత్యాదయః పూర్వవచ్చత్వారః పర్యాయాః. 'సనోభువనస్యపతే + యచ్ఛస్వాహా' ఇతిద్వావింశీ. 'ప్రజాపతే నత్వదేతాని' ఇతి ఋక్ప్రాజాపత్యా. (౧) వ్యాహృతీర్వ్యాహృతాః - 'భూస్స్వాహా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహా' ఇతి. (౩) సౌవిష్టకృతీ 'యదస్య' ఇతి ఋక్. (౧) అత్రచాస్యాస్స్విష్టకృద్దేవతాకత్వంలింగాదేవసుగమమ్. దేవతాజ్ఞానస్యకర్మాంగత్వమపి 'యోహవా అవిదితార్షేయ' ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధమ్. కించ 'అవిదిత్వా ఋషింఛందో దైవతం యోగమేవచ । యో ఽధ్యాపయేజ్జపేద్వా ఽపిపాపీయాన్జాయతేతుసః' ఇతినిందాచ. అతోఽయత్రార్షేయాదిజ్ఞానానాం నైవంవిధః పునర్విధిస్తత్రతాని పాక్షికాణీతి గమ్యతే. ఏవమేతాజయాదికా అష్టపంచాశదాహుతీః (౫౮) ప్రధానహోమానన్తర ముపజుహోతి.

లేపకార్య క్రమః.

చరుకర్మసు దర్వ్యాఽజ్యేన నిధాన క్రమా త్పరిధ్యంజనంకృత్వా లేపకార్యం కుర్యాత్. పాత్రసాదనార్థదర్భానాదాయ దర్వ్యామగ్ర మితరస్యాంమధ్య మాజ్యస్థాల్యాంమూల మిత్యుదగపవర్గం క్రమేణాక్త్వా, అపివా 'దర్వ్యామగ్రమితరస్యాం మధ్యమాజ్యస్థాల్యాం మూల' మితిద్విస్త్రిర్వా ఽక్త్వాతేష్వేకం దర్భంప్రజ్ఞాతం నిధాయ దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం దర్భాన్ దర్వ్యాంప్రతిష్ఠాప్య సవ్యం నిరస్య - (అత్రకశ్చిద్విశేషో 'లేపయో' (ఆ-గృ-౭-౧౩) రితిసూత్రేద్రష్టవ్యః) తిర్యంచంహస్తంధా

రయన్నగ్ర ముద్ధృత్యాగ్నా ప్రహృత్యావశిష్ట ముద్ధృత్య మధ్య మం ప్రహృత్య, నిహితం దర్భమాదాయ ప్రహృత్య తూష్ణీం తర్జ న్యాత్రిరగ్నిం నిర్దిశ్యాగ్ని మభిమంత్ర్య దక్షిణ హస్తేన భూమిం స్పృష్ట్వామధ్యమంపరిధి మగ్నా ప్రహృత్య. అన్యా పరిధీహస్తా భ్యా మాదాయ యుగపదగ్నా ప్రహర న్నుత్తరార్ధస్యాగ్ర మం గారేషూ పగూహేత్. నాత్రాఘారసమిధోః ప్రహర అపోహో వా, తయోరపరిధిత్వా దశమ్యత్వాచ్చ ;

సంస్రావప్రాయశ్చిత్తహోమః.

దక్షిణహస్తేన ప్రధానదర్వీం వామహస్తేన ఇతరదర్వీంచ ఆదాయదర్వీభ్యా మాజ్యంగృహీత్వా దర్వ్యా తూష్ణీం సంస్రావ హోమంచ జుహుయాత్. వ్రతాదిష్వాజ్యాభ్యక్తాః పరిధీన్ప్ర హృత్యదర్వ్యైకయా సంస్రావ హోమం జుహుయాత్. ఆజ్యహో మేషు సౌవిష్టకృత హోమానన్తరంశమ్యా అపోహ్యా ప్రాయశ్చిత్తా హుతీర్జుహుయాత్. అథోపదర్వీం నిధాయ వ్యాహృతీర్హుత్వా అ నాజ్ఞాతత్రయం – త్వంనో సత్వంనోవ్యాహృతీర్వ్యస్తాః సమస్తాశ్చ హుత్వా 'శ్రీవిష్ణవే స్వాహా' ఇతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా.

సూ॥ పూర్వవత్పరిషేచన 'మన్వమగ్ంస్థాః ప్రా సావీ' రితిమంత్రసన్నామః ॥ ౨ ॥ ౮ ॥

సూ॥ వి॥ స్పష్టో ఽర్థః - వ్యాహృతయో ఽనాజ్ఞాతత్ర యంచత్వంనోసత్వంనోప్రాణాయామశ్చే త్యేతావదేవ గార్హ్యకర్మసు సర్వత్ర ప్రాయశ్చిత్తమ్.

ప్రణీతా మోక్షణమ్.

అథ ప్రణీతపాత్రం స్వస్యపురస్తాన్న్యస్యతస్మి న్పాత్రాంతరేణ జలంసంస్రావ్య తజ్జలం ప్రాగాది ప్రదక్షిణం ప్రతిదిశం దక్షిణ హస్తే

న కించిద్బహిర్నిరస్య ఊర్ధ్వంచోత్క్షిప్య భూమౌ కించిజ్జలం నినీయ తేనాత్మానం ప్రోక్ష్య దక్షిణతో నిషాదితం బ్రాహ్మణం పూజయేత్. 'అగ్నే నయే' త్యగ్నిసూక్తేనాగ్ని ముపస్థాయ ప్రణమ్యాభి వాదయేత్. జయాది పరిగణనాత్త్వధస్తా దేవదర్శితా.

అస్మిన్ప్రకరణే (అండ) ప్రయోగవృత్తౌ విశేషః.

అగ్నేరుపసమాధానాది తంత్రమోషధిహవిష్షుదధ్యంజలౌ చేష్యతే ఉపనయనాదిషు వచనాద్భవతి ॥ అగ్నిముఖ స్విష్టకృతౌ చ దధ్యోషధిహవిష్ష్వేవ వివాహే లాజహోమం వర్జయిత్వా 'సర్వః పాణః ఫలీకరణమిశ్రాః' (గృ-౧౫-౬) 'దక్షిణేన ఫలీకరణ ముష్టిమ్' (గృ-౨౩-౧) ఇత్యౌపాసనహోమ వైశ్వదేవహోమాశ్చ యావదుక్తమ్। వ్రతాధ్యాయోపాకరణోత్సర్జనేషు సాగ్నిముఖం తంత్రం జయాదయశ్చ ॥ తత్రశ్లోకాః ॥

తంత్రమోషధిమత్స్వదధన్యపి ప్రేష్యతే వచనాదితరత్ర తు । స్విష్టకృచ్చ తథాగ్నిముఖంభవే ల్లాజహోమమపాస్య కపర్దినా ॥ సర్వపేషు తథైవహవిష్యభుగ్వైశ్వదేవ ఫలీకరణాహుతౌ । యావదుక్తమవేహి జయాదికం నాస్తి యత్రవచస్మ్ర్తర తత్ర తు ॥ ఉత్సృజౌ సముపాకరణే వ్రతేష్వింధనాగ్నిముఖం చ జయాదిచ ॥

(౧౦) పార్వణాష్టకా మాసిశ్రాద్ధ సర్పబలీశానబలిషు (౧౧) ద్విర్జుహోతి ద్విర్నిమార్ష్టి ఇత్యాదివిధిః । తేషూపదేశ మతాత్ 'లేపయోః ప్రస్తరవత్' ఇత్యపి వికల్పేన లభ్యతే। హృదయసంసర్గః స్థాలీపాకాదన్యకర్మసు చ నిత్యం లెపయోః ఇతి ॥ తత్రశ్లోకాః ॥

అష్టకాభవసర్పబలిష్వథో పార్వణే పితృకర్మణి మా
సికే । అగ్నిహోత్రిక ఏషవిధిర్భవేత్ ఔపదేశమ
తాదపి లేపయోః ॥ అన్యకర్మసు సాగ్నిముఖేష్వ
యం లేపయోరితినిత్యమపీష్యతే। ప్రజ్వాల్య వహ్నిం
పరితస్సమూహ్య పర్యుక్ష్యహస్తస్థ జలేన సమ్యక్ ॥
దర్భైః పరిస్తీర్య యథోక్తమస్య పశ్చాచ్చ బర్హి
స్తృణుయాత్పురోగ్రమ్ । సమ్మార్జ్యదర్వీం హవిషా
ప్రధాన తత్స్విష్టకృతా ప్రాశనభక్షణార్థమ్ ॥ నేష్టా
విహోపస్తరణాభిఘారౌ ప్రధానహోమాంస్తతఏవ
హుత్వా । తతోగృహీత్వా నిమృజేచ్చ లేపం బ
హిర్ణాప్యథస్విష్టకృతశ్చహోమః ॥ ప్రాచీనమా (వీ)
(వృ)త్యనిగృహ్య లేపం నిమార్జనందక్షిణతశ్చభూ
మ్యామ్ । ప్రాశ్యా (త) స్త్రిపవాచమనం
పునశ్చ నిష్క్రమ్య శేషస్యభవేచ్చభక్షః॥ సంలిహ్య
దర్వ్యాచమనం తతస్స్యాత్ సధర్మకోయంవిధి
రాగ్నిహోత్రః ॥

నిత్యవద్వివాహాదిషు వృత్తిస్స్యాశీర్వచనం ॥ ధర్మశాస్త్ర ప్ర
వచ్చ భాతి కర్మసు ' (ఆప-ధ-౧-౧౩-౯) ఇతి । ఉపనయ
నాదౌ యత్రవచన మస్తితత్రక్రమార్థం వచనమ్ । తథా ' శుచీ
న్మంత్రవతస్సర్వకృత్యేషు భోజయేత్ ' (ఆప-ధ- ౨ ౧౫,౧౧)
(తథా) ఆరమ్భే ' బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ' ఇతి క్రమార్థ
ముపనయనాదావచనమ్ ॥ తత్రశ్లోకః ॥—॥

యదాశిషాం స్మృతివిహితం హి వాచనం తదంతతో
భవతి వివాహకాదిషు । క్రమాయ తద్వ్యాపస

యనాదికె వచః తథైవ తద్ద్విజవరభోజనం భవేత్ ॥

ప్రాయశ్చిత్తకారికాః—

గార్హ్యేషు కర్మస్వపరాధదృష్టౌ వ్రబ్రాహ్మణోక్తేషు సునిష్కృతిస్స్యాత్ । ఏకాహుతిర్వ్యాహృతిభిర్హుతాసౌస్తార్త్వన్వాదేశ ఇహానుయామః॥ యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్దఉక్తో భ్రేషోస్తి చేత్తత్ర (య) తథోపనీతౌ । తత్కర్మవహ్నౌభువ ఆహుతిస్స్యాత్ భవేదనాజ్ఞాతవిధిద్వయం వా ॥ ఆచారలక్షణేయస్మిన్ బ్రాహ్మణగ్రహణం స్మృతమ్ ॥ భ్రేషోనగ్నౌయదిత్వస్మిన్ననాజ్ఞాతజపోభవేత్ ॥

ఆజ్యాహుతి ప్రమాణాదిః.

సర్వత్రహోమేషు చతురంగులధారాం మాషస్థూలామాజ్యాహుతిం జుహుయాత్. యత్రక్వచేత్యాజ్యభాగాంతం పురస్తాత్తంత్రం జయాదిపరిషేచనాంత ముపరిష్టాత్తంత్రమ్. తయోర్మధ్యేహూయమానాః ప్రధానహోమాః. అమంత్రకే ఒపికర్మణ్యుల్లేఖనావోక్షణ పరిస్తరణదర్వ్యాజ్య సంస్కారాః కార్యాః. యత్రోపదిశ్యతేకర్మకర్తురంగంనతూచ్యతే। దక్షిణస్తత్రవిజ్ఞేయః కర్మణాంపారగఃకరః' ఇతికాత్యాయనః. అథాగ్నిస్వరూపంకించిదుచ్యతే ॥ కాత్యాయనః ॥*॥ "అతఃపరంప్రవక్ష్యామి అగ్నిరూపస్యలక్షణమ్ । అగ్నిమధ్యేసమాసీనో బ్రాహ్మమాసనమాస్థితః ॥ ప్రాఙ్ముఖో ఒభిముఖోప్యగ్నిః ప్రాఙ్ముఖాశ్చైవ ఋత్విజః । ప్రాఙ్ముఖోపిప్రణీతోగ్నిః కథంప్రత్యఙ్ముఖోభవేత్ ॥ పరస్తీర్ణాః పరిక్షిప్తా మంత్రి

పూతేనవారిణా। హవ్యవాణ్ముదితోభూత్వా ప్రత్యఙ్ముఖ ఇతిశ్రుతిః ॥
తరుణార్క ప్రభారూప మతిరక్తోదయామ్బరమ్ । అజవాహనమా
రూఢం సర్వదేవాత్మరూపిణమ్ ॥ ఏకంవైహృదయంచైవ త్రి పాదం
చశిరోద్వయమ్ । చతుశ్శృంగంత్రినేత్రంచ సప్తజిహ్వాం ద్వినాసికం॥
సప్తహస్తంహవ్యవాహంసర్వాభరణభూషితం । అగ్నింకింశుక పు
ష్పాభమగ్నివర్ణఇహోచ్యతే ॥ హిరణ్యా కనకాకృష్ణా రక్తాచైవాథ
సుప్రభా । అతిరక్తాబహురూపా సప్తజిహ్వాఃప్రకీర్తితాః ॥ సప్తజి
హ్వాఅవిజ్ఞాయ యఃకుర్యాదగ్నిసన్నిధౌ । హోమోనిష్ఫలతాం
యాతిహోతాచనరకంవ్రజేత్ ॥ హిరణ్యాపశ్చిమేజిహ్వా కనకాత్వ
గ్నిమధ్యగా । రక్తాచైవోత్తరేజిహ్వాకృష్ణాదక్షిణదిక్స్థితా ॥ సు
ప్రభాచైవపూర్వాయామతిరక్తాగ్నిదిక్స్థితా । బహురూపాచశా
ర్వాయాంజిహ్వాస్థానంప్రకీర్తితమ్ ॥ వివాహే పశ్చిమేజిహ్వా జాత
కర్మణి మధ్యమే । ఉత్తరేతూపనయనే పితృకార్యేషు దక్షిణే ॥
సర్వకర్మసుపూర్వాయా మభిచారేఽగ్నిదిక్స్థితా। శాంతి కర్మణి
శార్వాయాం స్థానకర్మసమీరితమ్ ॥ ఆగ్నేయేతిలహోమస్స్యా ద్
వైశాన్యాంగృహకర్మసు । రక్తాయాంచరుహోమస్స్యాత్సుప్రభాస
క్తుహోమకే ॥ పుష్పంస్యాద్బహురూపాయాం శేషాస్వాజ్యాహు
తిర్భవేత్ । పూర్వాదిక్సర్వహోమార్థమితిహోమస్యలక్షణమ్ ॥
సూకరీకరసంకోచీ హంసీముక్తకనిష్ఠికా । మృగీ కనిష్ఠాతర్జన్యౌ
ముక్త్వాముద్రాత్రయంస్మృతమ్ ॥ ప్రకీర్తితామృగీహంసీ యజ్ఞశాం
తిక కర్మణోః । ఆభిచారిక కృత్యేషు సూకరీకథితాబుధైః ॥ కని
ష్ఠాంతర్జనీం ముక్త్వా దర్వీహోమం సమాచరేత్ । చతురంగుళ
సంస్రావా మాషస్థాలాప్లుతాహుతిః ॥ అగ్నికర్ణేఽహుతంరో
గం నాసికాయాం ధనక్షయమ్ । చక్షుషోర్నిధనంకుర్యాత్కేశే

దారిద్ర్య కృద్భవేత్ ॥ హుతంశిరసి పాపంస్యాత్తస్మాజ్జిహ్వాసుహోమయేత్ । యత్రకాష్ఠంతుతచ్ఛ్రోత్రం యత్రధూమస్తునాసికా॥ యత్రాల్పజ్వలనంనేత్రం యత్రభస్మానితచ్ఛిరః । యత్రైవ జ్వలతేవహ్ని ర్జిహ్వాతత్రైవకీర్తితా ॥"

అథప్రాయశ్చిత్తమ్.

అగ్నౌజలబిందు నిపాతనప్రాయశ్చిత్తంతు అగ్నిపరిషేచనప్రకరణేదర్శితమ్. సర్వత్ర ప్రయత్నమంతరేణాగ్నౌ ప్రజ్వలితే 'ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదో మానోహిగ్ంసీర్జ్జాతవేద' ఇతి ద్వాభ్యాం సమిధావాదధ్యాత్. ప్రణీతిపాత్రంభిన్నంచే 'దభిన్నోఘర్మోజీరదానుర్యతఆత్తస్తదగ౯పున' రిత్యభిమంత్ర్య 'ఘర్మోదేవాగ్ం అప్యేత్వి' త్యన్యత్పాత్రమానీయ తస్మి౯ పాత్రే జలంపూరయిత్వావ్యాహృతిభిరుపతిష్ఠేత- 'యది ప్రణీతాఃప్రణీయమానావా సర్వాఆపఃపరాసిచ్యేర౯ 'అక్షితోస్యక్షిత్యైత్వా మామేక్షేష్ఠా అముత్రాముష్మి౯ లోక' ఇత్యభిమంత్ర్య 'ఆపోహిష్ఠే' త్యాద్భిః పూరయిత్వా 'ఆయుర్మేధారయత ప్రాణంమేధారయత ప్రజాంమేధారయత పశూన్మేధారయత మామాయుఃప్రాణాః ప్రజాఃపశవః పరాసిచ్యేర' న్నిత్యుపతిష్ఠేత 'తతంమఆప' ఇతి జుహుయాత్. పరిస్తరణదాహే 'అగ్నయేతూమావతేస్వాహే'తిహుత్వా-'ఇంద్రంవో విశ్వతస్పరీంద్రంనర' ఇతి ద్వాభ్యామన్యా౯ దర్భాన్పరిస్తీర్య 'ఇంద్రాయస్వాహే' తిజుహుయాత్. పరిధిదాహే 'పరిత్వాగ్నేపురంవయ' మితిజుహుయాత్, దర్వీకూర్చ పవిత్రేధ్మ ద్రవ్యసంభారాణాంచదాహే ఉపఘాతవినాశేష్వన్యం యథాలింగంసాదయిత్వాసంస్కృత్య 'త్వన్నో అగ్నే-సత్వంనో అగ్నే-త్వమగ్నే అయాసి-ప్రజాపతేనత్వదేతాని' తి జుహుయాత్. ప్రోక్షితానాంవస్త్రాదీనాంఛేదనాదిషు 'సోమాయస్వాహే'తిజుహు

యాత్. కర్మమధ్యే ఽగ్నినాశే 'అయంతే యోని' రితి సమిధిభస్మన మారోప్యాన్యస్మిన్నగ్నౌ తాంసమిధ 'మాజుహోత- ఉద్బుధ్యస్వే' తి ద్వాభ్యామాధాయ ప్రణవేన 'భూరగ్నయేచే' తి చతుర్భిః 'మ నోజ్యోతిర్జుషతా' మితిజుహుయాత్. అతోన్యేష్వనామ్నా తేషు పాహిత్ర యోదశకంజుహుయాత్. సర్వత్రకర్మణా మాదావంతేచ భగవత్స్మరణంతన్నామసంకీర్తనంచకుర్యాత్- మహదనుగ్రహం చకారయేత్. ఏతదేవసర్వప్రాయశ్చిత్త మితివిజ్ఞాయతే. ప్రాయ శ్చిత్తాన్యశేషాణి తపఃకర్మాత్మకానివై । యానితేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణంపరమ్ ॥

ఇతిప్రాయశ్చిత్తాని.

యజ్ఞోపవీతనిర్మాణాది ప్రతిష్ఠావిధిః.

స్వాధ్యాయదివసె శుక్లపక్షే పూర్వాహ్ణే పుణ్యనక్షత్రే శు భవారె ప్రాఙ్ముఖాసీనేనవేదాధ్యాయినా శుచికార్పాసనిర్మిత సూ త్రంప్రణవెనవ్యాహృతి త్రయేణచాభిమంత్ర్య 'ఆపోవాఇదగ్ంస ర్వంవిశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా ఆపః పశవ ఆపోమృతమా పో ఽన్నమాపస్సమ్రాడాపోవిరాడాపస్స్వరాడాప శ్ఛందాగ్ంస్యాపో జ్యోతీగ్ంష్యాపస్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరా పఓం' ఇత్యద్భిరభిషిచ్య – సప్త ప్రణవపూర్వకంవ్యాహృతిత్రయేణా భిమంత్ర్య – చతురంగులమానేన షణ్ణవతిసంఖ్యయా వ్యాహృతిభి స్సూత్రమచ్ఛిన్నం త్రిగుణీకృత్యపునర్వ్యాహృతిభిః ప్రోక్ష్యకూర్చే పరినిధాయ * ఆపోహిష్ఠామయోభువః + చనః – హిరణ్యవ

* పుణ్యాహవాచన ప్రకరణే ఆపోహీత్యాదిమన్త్రాః ప్రకాశితాః.

ర్ణాకి + నిధత్త-పవమానస్సువర్జనః ఓంశాంతిశ్శాంతి-శ్శాంతిరితిదర్భైః
పాత్రిక్షితంప్రత్యఙ్ముఖేన గృహీతమధ్యం ప్రాఙ్ముఖాభ్యాం గృహీతా
గ్రం దక్షిణహస్తోర్ధ్వపాణిభ్యాం ప్రణవవ్యాహృతిభ్యా మనువర్త్య
సావిత్ర్యాత్రిగుణీకృత్య - ‘ప్రాణానాంగ్రంథిరసిరుద్రో మావిశాంత
కస్తేనాన్నే నాప్యాయస్వ’ ఇతిసూత్రాగ్రేణపార్శ్వయోర్మధ్యేచావేష్ట్య
శ్లిష్టంకృత్వా వామహస్తోర్ధ్వం ‘భూరగ్నించ పృథివీంచమాంచ -
త్రీగ్ంశ్చలోకాన్థ్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వాసాదయతు - త
యా దేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద - ‘భువోవాయుంచాంతరిక్షంచ
మాంచ - త్రీగ్ంశ్చలోకాన్థ్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వాసాదయ
తు - తయాదేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద - స్వరాదిత్యంచదివంచ
మాంచ - త్రీగ్ంశ్చలోకాన్థ్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతిస్త్వాసాద
యతు - తయాదేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద - భూర్భువస్సువశ్చంద్ర
మసంచదిశశ్చమాంచ - త్రీగ్ంశ్చలోకాన్థ్సంవత్సరంచ - ప్రజాపతి
స్త్వాసాదయతు - తయాదేవతయాంగిరస్వద్ధ్రువాసీద ॥ ౧ ॥’
భూర్భువస్సువః - ఓజోబలం - బ్రహ్మక్షత్రం - యశోమహత్ - స
త్యంతపోనామ - రూపమమృతం - చక్షుశ్శ్రోత్రం - మనఆయుః -
విశ్వంయశోమహః - సమస్తపోహరోభాః - జాతవేదాయదివాపావ
కోసి - వైశ్వానరోయదివావైద్యుతోసి - శంప్రజాభ్యో యజమానా
యలోకం - ఊర్జంపుష్టిందదదభ్యావవృత్స్వ ’’ ఇతిపాణిభ్యామనువ
ర్త్య - దర్భైర్ముష్టిద్వాదర్భాస్తృతేశుచౌదేశే ప్రసార్య. తదుపరి
ద్వాదర్భాప్రాస్య - త్రిఃకరధ్వనింకృత్వా - భాత్రిమ్యత్సూత్రంనావె
క్షేత - అనంతరంతదాదాయ - అశ్వత్థాదియాజ్ఞీయవృక్షే ‘పితృ
భ్యోనమః’ ఇతిబధ్వాసూత్రకుటిలంప్రణవవ్యాహృతిభిః ఋజూకృత్య
త్రివలయంకృత్వా అగ్రాభ్యాంమధ్యమావేష్ట్య పునస్సూత్రత్రయం

పరివేష్ట్య 'ప్రాణానాం గ్రంథిరసి' ఇతి బ్రహ్మగ్రంథింకృత్వాఽన్యచాదే శే గోమయేనోపలిప్తేవ్రీహిన్నిధాయతదుపరిజలపూర్ణం సకూర్చ మాఙ్గ్రియశాఖంజలకుంభంనిధాయ - తస్మిక్ ప్రణవవ్యాహృతిభిః యజ్ఞోపవీతంనిధాయ - గంధాదిభిరభ్యర్చ్య ప్రాణానాయమ్య - యజ్ఞోపవీతప్రతిష్ఠాంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య యజ్ఞోపవీతంస్పృశ౯ - 'ఓం భూఃయజ్ఞోపవీతంప్రతిష్ఠాపయామి - ఓం భువః యజ్ఞోపవీతంప్రతిష్ఠాపయామి - ఓం సువః - యజ్ఞోపవీతంప్రతిష్ఠాపయామి' ఇతిప్రతిష్ఠామంత్రైశ్చప్రతిష్ఠాప్య, భూరగ్నించ:పృథివీంచ సీద' ఇత్యభిమన్త్ర్య - నవతంతుదేవతాః - ఓం పృథివీమావాహయామి - ఓం - అప ఆవాహయామి - ఓం అగ్నిమావాహయామి - ఓం వాయుమావాహయామి - ఓం - ఆకాశమావాహయామి - ఓం ప్రాణమావాహమి - ఓం ఆత్మానమావాహయామి - ఓం అంతరాత్మానవాహయామి - ఓం పరమాత్మానమావాహయామి - ఇతిఆవాహ్య - ఓం గ్రంథిత్రియదేవతాః - ఓం బ్రహ్మాణమావాహయామి - ఓం విష్ణుమావాహయామి - ఓం రుద్రమావాహయామి - ఇత్యావాహ్య - యజ్ఞోపవీతదేవతాంపరమాత్మానం శ్రియఃపతించావాహ్య ఆసనాదిషోడశోపచారైరభ్యర్చ్యగుడోపహారంనివేద్య - యజ్ఞోపవీతపలాశసమిత్సహితంకూర్చం పాణినాగృహీత్వా - 'ఆసత్యేనరజసావర్తమానో నివేశయన్నమృతంమర్త్యంచ - హిరణ్యయేనసవితారథే నాదేవోయాతిభువనావిపశ్య౯ - ఉద్వయంతమసస్పరిపశ్యన్తో జ్యోతిరుత్తరం - దేవందేవత్రాసూర్యమగన్మజ్యోతిరుత్తమం - ఉదుత్యంజాతవేదసందేవంవహంతికేతవః - దృశేవిశ్వాయసూర్యం - చిత్రందేవానాముదగాదనీకంచక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః - ఆప్రాద్యావాపృథివీ అంతరిక్షగ్ం సూర్య ఆత్మాజగతస్తస్థుషశ్చ' ఇతి

సూర్యాయప్రదర్శ్య - పూర్వవన్నిధాయ, యజ్ఞోపవీతం స్పృశ్య అష్టోత్తరశతసంఖ్యాకాం గాయత్రీం 'త్ర్యంబకంయజామహేసుగంధింపుష్టివర్ధనం। ఉర్వారుకమివబంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్' ఇత్యృచంసకృజ్జపేత్.

యజ్ఞోపవీతధారణ క్రమః.

ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య - యజ్ఞోపవీతధారణం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య యజ్ఞోపవీతమంత్రస్య బ్రహ్మఋషిః. త్రిష్టుప్ఛందః- వేదాస్త్రయో దేవతాః, శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థే యజ్ఞోపవీతధారణే వినియోగః. 'యజ్ఞోపవీతంపరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజంపురస్తాత్ - ఆయుష్యమగ్ర్యంప్రతిముంచశుభ్రం యజ్ఞోపవీతంబలమస్తు తేజః' ఇతిధారయేత్ - ఆవాహితనవతన్తు దేవతాః యథాస్థానంప్రతిష్ఠాపయామీత్యుద్వాస్య ఆచమనంకుర్యాత్ - విచ్ఛిన్నైకతంతుం త్రిభిర్బ్రాహ్మణైర్వినావానిర్మితం అనువర్తనేమనుష్యమార్జారాదిభి రధోగతం పూయశోణిత విణ్మూత్ర శ్లేష్మోచ్ఛిష్టదూషితం, అశుచిజనస్పృష్టం అశుచిక్షేత్ర సంభూత కార్పాసాదినిర్మితం, విణ్మూత్రోత్సర్జనే బాహ్య చండాలైర్గ్రామ చండాలైశ్చ సంభాషణేసవీతంకృత్వా దక్షిణేకర్ణే ఽనిక్షిప్తం చోపవీతంపరిత్యజేత్. భుజకూర్పరమణిబంధేషు ఉపవీతేషుగతేషుక్రమేణత్రీన్షడ్వా దశచ ప్రాణాయామాన్కుర్యాత్ - క్రోధాన్మోహాద్వాయజ్ఞోపవీత చ్ఛేదనే, నద్యాంస్నాత్వా అష్టసహస్రంగాయత్రీంజపేత్ - ఉపవీతనాశే యావదుపవీతంనలభ్యతే తావత్ కార్పాసతంతుగోవాలకుశేషు అన్యతమేనకృతం యజ్ఞోపవీతం పరిమండలితం వస్త్రంవా ధారయేత్ - ఏకరాత్రమపి ఉపవీతేన వినాబ్రాహ్మణశ్శూద్రోభవతి - కేశలోమమెష్టితేవిలోమకే శంకృత్వాగాయ

త్రి దశవారమభిమంత్ర్య తేనజలేన యజ్ఞోపవీతం సించేత్- పురాతనానుపవీత మేఖలాజినదండానప్సుప్రక్షిపేత్ ॥

అత్రప్రమాణాని ॥ 'ప్రసృతోహవైయజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞోప్రసృతోనుపవీతినో యత్కించ బ్రాహ్మణోయజ్ఞోపవీత్యధీతే యజత ఏవతత్తస్మాద్యజ్ఞోపవీత్యేవాధీయీత యాజయే ద్యజేతవాయజ్ఞస్య ప్రసృత్యా' ఇతి శ్రుతిః.

సదోపవీతినా + నతత్కృతం (పుటం ౪౫ - పం- ౧౭)

య ఏతంనాభిజానాతి బ్రహ్మసూత్రసముద్భవం । వేదోక్తంనిష్ఫలం తస్య యజ్ఞదాన జపాదికం ॥ విధానేన వినాజాతం సూత్రంగోకంఠ రజ్జువత్ । య ఏతాంనాభిజానాతి ఉపవీతస్య సంస్థితిం । మోహాత్మావహతేభారం పాశం గారివసర్వదా ॥

స్వక్షేత్రే స్వగృహాభ్యాశే శుచౌదేశే ఽపివాద్విజః । స్వేష్టంయథాబలంతావదవటంజానుమాత్రకం ॥ ఖాత్వాగోమయుపాతేన శ్వేతవర్ణమృదంశుభాం । అపూర్యనిర్వపేద్బీజం కార్పాసస్యద్వయంద్వయం ॥ ప్రణవేనాభిమంత్రైవ తతస్తోయంప్రసేచయేత్ । ఆపోవాఇదమిత్యాదిసూక్తేనైవాభిమంత్రితం ॥ (బీజావాపనాదికాలకార్య మంత్రజపస్తత్కాలే కార్పాససూత్రేకార్యః)

తస్మాత్కార్పాసమాదాయ శుచౌదేశే ఽభివర్ధితం । పాత్రేపవిత్రేసంస్థాప్య ప్రయతశ్చాచసంయుతః ॥తస్మిన్కరాభ్యాంనిర్ముచ్యకార్పాసేబీజసంచయం । స్వాధ్యాయోక్తేతథాపుణ్యే నక్షత్రేశుభవాసరే ॥ ప్రాహ్ణేశుచిశ్శుచౌదేశే బ్రహ్మసూత్రం ప్రకల్పయేత్ ॥ సువర్ణాదిశలాకానామలాభే తంతుకర్మణి ॥ శుద్ధమృన్మణిసంప్రోతంకుశనాళంప్రశస్యతే । పాదౌప్రక్షాళ్యచాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోవాప్యుదఙ్ముఖః ॥ తతఃప్రణవముచ్చార్య వ్యాహృతిత్రితయంతతః । నవతింషట్చ

గృహీయా త్సూత్రంతచ్చతురంగులం ॥ తదేవాచ్ఛిన్నరూపేణ కుర్వీ తత్రిగుణంతతః । తత్సంప్రక్షాళయేచ్ఛుద్ధై రంబుభిఃప్రణవేనచ ॥ వ్యాహృతిత్రితయేనాథ కూర్చోపరివినిక్షిపేత్ । ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మం త్రైస్త్రిః కుశైస్తన్మార్జయేత్త్రిభిః ॥ పశ్చాద్ధిరణ్యవర్ణాద్యై శ్చతుర్భి ర్మార్జయేద్బుధః । పవమానానువాకేన తతోమార్జనమాచరేత్ ॥ ఉపవీతకృతౌవిప్రౌశుద్ధౌద్వావేవభాషితౌ । ఏకో ఽనువర్తకో విప్ర శ్చాన్యోమధ్యగధావకః ॥ ప్రాక్ప్రత్యగ్వదనౌచోదగ్దక్షిణాభిముఖా వపి । స్థిత్వాపరస్పరంతుల్యం తత్సూత్రమనువర్తయేత్ ॥ ఏవంజ్ఞా త్వా ఽనువర్త్యాథ కుశైర్ఘృష్ట్వా కుశాస్తృతే । దేశేప్రసార్యద శ్చాదద్వాదత్వాకృత్వాకరధ్వనిం ॥ భ్రమంనావేక్షితవ్యంహి పిత్రా ణాంతృప్తిదంహితత్ । సంతాడయేత్కరతలం దేవర్షీణాంహితృప్తి దం ॥ పశ్చాత్తత్సూత్రమాదాయ ప్రణవవ్యాహృతిత్రయం । జపన్న నైశ్శనైర్గ్రంథిం కుటిలంపరిమోచయేత్ ॥ శుల్బంత్రివలయంకృత్వా తదగ్రాభ్యాందృఢంతథా । ఆవేష్ట్య బంధయేద్గ్రంథిం తృతీయం చోపరిక్రమాత్ ॥ పలాశఖదిరాశ్వత్థ బిల్వాద్యధ్వరభూరుహాం । త త్త్వక్పేదేశశాఖాయాం భూర్భువస్సువరోమితి ॥

దేవాగారే ఽథవానద్యాం సప్తప్రణవపూర్వకం । చతురం గులమానేన షణ్ణవత్యంగులంతథా ॥ అవిచ్ఛిన్నంతుతత్సూత్రం త్రి గుణీకృత్యహస్తతః । ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖై ర్వాపి ద్విజైః కార్యం త్రి సూత్రకమ్ ॥

కార్పాసముపవీతం స్యాద్విప్రస్యోర్ధ్వవృతంత్రివృత్ ॥ ఇతి మనుః ॥ త్రివృదూర్ధ్వవృతంకార్యం తంతుత్రయమధోవృతం । హ స్తేనదక్షిణేనోర్ధ్వాగ తేనత్రిగుణీకృతం ॥ పలితంమానవంసూత్రంశా

స్త్రిషూర్ధ్వవృతంస్మృతం ॥ (ఊర్ధ్వాగతేన దక్షిణహస్తేన య ద్వలితం తదూర్ధ్వవృతమిత్యర్థః.)

గాత్రిమాన్నిష్క్రిమ్యసంఖ్యాయ షణ్ణవత్యంగులీషుతత్। తావత్త్రిగుణితంసూత్రం ప్రక్షాళ్యాబ్లింగకైస్త్రిభిః ॥ సావిత్ర్యాత్రిగుణంకార్యం నవసూత్రంతు తద్భవేత్ ॥

గోమయేనశుచౌదేశే ఉపలిప్తే కుశాస్తృతే। వ్రీహ్యాసనం ప్రకల్ప్యాథ కూర్చం తన్మధ్యమేక్షిపేత్ ॥ తస్యోపరిష్టాత్కలశం తామ్రంసూత్రేణవేష్టితం। పూర్ణంపవిత్రసలిలైస్సుగంధ కుసుమాక్షతైః ॥ సంస్థాప్యకలశాభ్యంత స్తాంశాఖాంసూత్రసంయుతాం। యజేద్గంధాదిభిస్తచ్చ ప్రణవేనసమాహితః ॥ తతస్తత్ప్రణవేనైవ వ్యాహృతిత్రితయేనచ। తతఃప్రతిష్ఠాపయామీతి వదేదేకమానసః॥ భూర్వారితేజోవాయుః ఖంప్రాణాఆత్మత్రయంతథా। (ఆత్మత్రయమితి – ఆత్మా అంతరాత్మా పరమాత్మాచ.) క్రమాద్భవంతితంతూనాం నవానామధిదేవతాః ॥ గ్రంధిత్రయస్యాప్యధిపాః పితామహహరీశ్వరాః। యజ్ఞోపవీతాకారస్య పరంబ్రహ్మాధిదైవతం ॥ ఓంకారఃప్రథమస్తంతు ర్ద్వితీయోఽగ్నిస్తథైవచ। తృతీయోనాగదైవత్య శ్చతుర్థస్సోమదైవతః ॥ పంచమఃపితృదైవత్యష్షష్ఠస్చైవప్రజాపతిః। సప్తమస్సోమదైవత్య సూర్యస్త్వష్టమఏవచ ॥ నవమస్సర్వదైవత్య ఇత్యేతేనవతంతవః ॥ (ఇతిభరద్వాజదేవల మతభేదేనదేవతాభేదః)

ప్రతిష్ఠాప్యచతత్సూత్రమాదాయాదిత్యమండలం। ఆసత్యేనాదిభిర్మంత్రై శ్చతుర్భిస్సంప్రదర్శయేత్ ॥ పూర్వవత్స్థండిలేసూత్రం సంస్థాప్యాష్టోత్తరంశతం। పృథక్పృథక్సప్రణవాంగాయత్రీంసంస్పృశఞ్జపేత్ ॥ అనేనోక్తవిధానేన సంజాతంసంస్కృతంచ

తత్ । తన్మహామునిభిర్వేదైర్బ్రహ్మసూత్రమితిస్మృతం ॥ ఉపవీతం నివీతంచ ప్రాచీనావీతమిత్యపి । దైవమానుషపిత్ర్యేషు కర్మస్వేతత్రిధాస్మృతం ॥ కంఠేతుసవ్యేప్రక్షిప్త ముపవీతముదాహృతం । ప్రాచీనావీతమన్యస్మిన్నివీతంకంఠలంబితం ॥ ఉపవీతంబ్రహ్మసూత్రం సూత్రంయజ్ఞోపవీతకం । యజ్ఞసూత్రం దేవలక్ష్మ ఇత్యాఖ్యాష్టక్రమేణతు ॥

అథయజ్ఞోపవీతస్యధారణే కథ్యతేవిధిః । స్నాత్వాశుద్ధశ్శుచౌదేశే ప్రక్షాళ్యచరణౌకరౌ ॥ పవిత్రపాణిరాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోవాప్యుదఙ్ముఖః । జపేత్త్రైయ్యంబకంమంత్రం స్పృశన్ దక్షిణపాణినా ॥ దక్షిణంబాహుముద్ధృత్య శిరస్యేవసహద్విజః ॥ మంత్రంసద్దైవముచ్చార్య బ్రహ్మసూత్రంక్షిపేత్ ॥ యజ్ఞోపవీతమంత్రస్య ప్రజాపతిఋషిస్స్మృతః । ఛందస్త్రిష్టుబ్దేవతాతుత్రయోవేదా ఇతి శ్రుతిః ॥ గృహస్థస్యవనస్థస్య సూత్రంప్రతిపునఃపునః । మంత్రోచ్చారణాచమన ద్వితయం క్రమశస్స్మృతం ॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్యమధస్తాత్తుతపఃక్షయః । తస్మాన్నాభిసమంధార్య ముపవీతంవిజానతా ॥ ఏకమేవయతేస్సూత్రం సాజినంబ్రహ్మచారిణః । సోత్తరీయాణిగృహిణస్తథైవ వనవాసినః ॥ ఉపవీతంవటోరేకం ద్వేతథేతరయోస్స్మృతే । ఏకమేవయతీనాంస్యా దితిశాస్త్రస్యనిర్ణయః ॥ యజ్ఞోపవీతేద్వేధార్యేశ్రౌతేస్మార్తేచకర్మణి । తృతీయముత్తరీయంతు వస్త్రాభావేతదిష్యతే ॥ బ్రహ్మసూత్రపరిత్యాగాద్బ్రహ్మచారీగృహీవనీ । పరివ్రాట్చాపిపతతి తస్మాత్తన్నపరిత్యజేత్ ॥ త్యక్త్వాయజ్ఞోపవీతంతుషట్కృచ్ఛ్రాణిసమాచరేత్ । సావిత్రీసహితంకుర్యాత్పునరప్యుపనాయనం ॥ వినాయజ్ఞోపవీతేనదినమేకమపిద్విజః । స్థితశ్చేద్వ్రాత్యమాప్నోతిమృతశ్చశ్వావజాయతే ॥ త్రివృదూర్ధ్వంవృతం

కార్యం తంతుత్రమధోవృతం । త్రివృతంచోపవీతంస్యాత్తస్యైకో గ్రంథిరిష్యతే ॥ ఉక్తేనవిధినా ఽనేన సంజాతంసంస్కృతంచయత్ । తన్మహామునిభిర్వేదైర్బ్రహ్మసూత్రమితిస్మృతం ॥ సుసంస్కృతమిదంధార్యం సూత్రంసద్భిర్ద్విజోత్తమైః । అసైర్యదసంస్కృతంధార్యం జాతిజ్ఞానాయకేవలం ॥ మంత్రప్రతిష్ఠితంకాయే నోద్ధరేదుపవీతకం । సకృదుద్ధరణాద్విప్రః ప్రాయశ్చిత్తీయతేద్విజః ॥ క్రోధాన్మోహాద్బలాద్వా ఽపిబ్రహ్మసూత్రంభినత్తియః । నద్యాంస్నాత్వా ఽథగాయత్రీం జపేదష్టసహస్రకం ॥ సంస్కారైస్సంస్కృతః పూర్వైరుత్తరైరపి సంస్కృతః । నిత్యమష్టగుణైర్యుక్తో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥

కార్పాసక్షౌమగోవాల శణవల్కతృణోద్భవం । సదాసమ్భవతోధార్యముపవీతం ద్విజాతిభిః ॥ యజ్ఞోపవీతంకురుతే సూత్రంవస్త్రం కుశంచవా ॥ వినాయచ్ఛిఖయాకర్మ వినాయజ్ఞోపవీతకం । రాక్షసంతత్కృతంసర్వం నిత్యంతద్ధారయేద్ద్వయం ॥

నరామృగాఃపతంగాశ్చ సంధానేచానువర్తనే । సూత్రస్యాధోనగంతవ్యా గతాశ్చేద్యదితత్త్యజేత్ ॥ విణ్మూత్రాంగారకేశాస్థిచర్మక్రిమిచయోపరి । అనువర్తనసంధానే సూత్రస్యనసమాచరేత్ ॥ కపాలోచ్ఛిష్టనిర్మాల్య కృష్ణధూమేషునోపరి । నచానువర్తయేత్సూత్రం సంధానంచాప్యనాచరేత్ ॥ పూయశోణితవిణ్మూత్రశ్లేష్మోచ్ఛిష్టవిగర్హితైః । సంస్పృష్టంతద్భవేత్సూత్ర ముపవీతవ్రతౌనహి ॥ దగ్ధంజడంమూషికాద్యైస్స్పృష్టమప్రయతైర్నరైః। విచ్ఛిన్నంవాప్యధోయాతం భుక్త్వానిర్మితముత్సృజేత్ । సూత్రంసలోమకంచేత్స్యాత్తతఃకృత్వావిలోమకం । సావిత్ర్యాదశకృత్వో ఽద్భిర్మంత్రితాభిస్తదుక్షిపేత్ ॥ (ఉక్షిపేత్ - సించేత్) మేఖలామజినం

దండముపవీతంకమండులం। అప్సుప్రాస్యవినష్టాని గృహీత్వా ఽన్యాని మంత్రతః ॥ మలమూత్రేత్యజేద్యస్తు విస్మృత్యైవోపవీతధృక్ । త త్సూత్రంతుపరిత్యజ్య దధ్యాదన్యన్నవంతుసః ॥ చండాలైరంత్యజైరు క్త్వామలమూత్రవిమోచనే । దక్షిణశ్రవణేవిప్రో బ్రహ్మసూత్రం వినిక్షిపేత్ ॥ ఉపవీతంవిశ్లథంచే దేకంస్యాద్ద్విత్రిరజ్జుషు । ఛి న్నంయదిప్రమాదాద్వా తన్నధార్యం తతఃపరం ॥ య జ్ఞోపవీతశుల్బస్య నవైతస్య ప్రమాణకం । సిద్ధార్థస్య ఫ లంస్థూలంస్థూలస్యోక్తంమనీషిభిః । ఇషువాత్రైస్స్థితైర్ధార్యం బ్ర హ్మసూత్రస్థితంతథా । యథాదృశ్యంతథాకార్యం బ్రువంత్యేవంమ హర్షయః ॥ తంతునాచాథవా ఽన్యేన కృత్వాయజ్ఞోపవీతకం । బి భర్తిశూద్రోయదివాభిన్ద్యాత్కాయంతథాన్నృపః ॥ ధృతోపవీతంవృ షలంద్రుష్ట్వాశుద్ధ్యేత్త్వాథవాన్నృపః । మోహాత్తూష్ణీంసమాసీనో నర కేసుచిరంవసేత్ ॥

యేవేదాభ్యాసనిరతా శ్రౌతస్మార్తక్రియాపరాః ।
ఉపవీతమిదందధ్యాదితరేనాధికారిణః ॥

యజ్ఞోపవీతప్రతిష్ఠా సంపూర్ణా.

పుత్రస్వీకార తద్ధోమః.

ఓమ్, సుముహూర్తే శుభతిథి బుధవారాదియుతే పుత్ర దాతా, ఓం, నమస్సదసే + స్వీకృత్య మమపితౄణాం శాశ్వతపు ణ్యలోకప్రాప్తిద్వారా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం పుత్రదానం కర్తుంయోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణేతి మహదనుజ్ఞాం ప్రార్థ్య

ప్రాణానాయమ్య విష్వక్సేనారాధనం కృత్వా - సంకల్ప్య - అనుగ్రహవత్సంకల్పః. కరిష్య ఇతి విశేషః - తదంగం పుణ్యాహం వాచయిత్వా. తేన జలేన కుమారం ప్రోక్ష్య - అథ ప్రతిగృహీతృ సంకల్పః. ప్రతిగృహీతా ప్రాణానాయమ్య అపుత్రస్యమే పుత్రత్వసిద్ధ్యర్థం పుత్రస్వీకరణం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - ప్రతిగ్రహమంత్రః - తవబీజసముత్పన్నం సర్వాలంకార సంయుతం । ఐహికాముష్మికార్థాయ పుత్రం దేహివరంమమ ॥ దానమంత్రః. మమబీజసముత్పన్నం సర్వాలంకారసంయుతం । ఐహికాముష్మికార్థాయ తుభ్యందత్తోమయాసుతః ॥ ఇంద్రాగ్నీయమనైఋత్యా వరుణానిలయక్షరాట్ । ఈశానోబ్రహ్మవిష్ణూచ సాక్షిణోభాస్కరాదయః ॥ విశ్వంభరాస్సర్వభూతా స్సాక్షిణస్సర్వదేవతాః । గోత్రోద్భవమిమంమమకుమారం గోత్రాయశర్మణే శ్రీమహావిష్ణు ప్రీతిం కామయమానస్తుభ్యమహం సంప్రదదే - ' దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవే । అశ్వినోర్బాహుభ్యాం । పూష్ణో హస్తాభ్యాం ప్రతిగృహ్ణామి । రాజాత్వావరుణోనయతు దేవిదక్షిణే । ప్రజాపతయే పురుషం । తేనామృతత్వమశ్యాం । వయోదాత్రే । మయోమహ్యమస్తు ప్రతిగృహీత్రే । క ఇదంకస్మాఅదాత్ । కామఃకామాయ । కామోదాతా । కామఃప్రతిగృహీతా । కామగ్ంసముద్రమావిశ । కామేనత్వాప్రతిగృహ్ణామి । కామైతత్తే । ఏషాతేకామదక్షిణా । ఉత్తానస్త్వాంగిరసః ప్రతిగృహ్ణాతు ॥' ఇతిప్రతి గృహ్ణీయాత్.

అథప్రతి గృహీతా ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా + అపుత్రస్యమే స్వీకృతస్య పుత్రస్య పుత్రత్వ సిద్ధిద్వారా శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం దత్తహోమంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - తదంగం పుణ్యాహంవాచయిత్వా - పుణ్యాహజలేన కుమారం ప్రో

త్త్వ ‘ మా తే కుమార ’ మితి కుమారమంకఆదాయ ‘ అయం కుమార ’ ఇతి మాతుర్దక్షిణం స్తనం ప్రతిధాప్య - (జాతకర్మ ప్రకరణే ద్రష్టవ్యః.) తతో ఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య - అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఽన్వారబ్ధ (పుత్రేణేతి శేషః) ఉత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా - ప్రాతరగ్ని మితిసప్తాజ్యాహుతీర్హుత్వా ‘ప్రాతరగ్నిం ప్రాతరింద్రగ్ంహవామహే ప్రాతర్మిత్రా వరుణా ప్రాతరశ్వినా। ప్రాతర్భగంపూషణం బ్రహ్మణస్పతిం ప్రాతస్సోమ ముత రుద్రగ్ంహువేమస్వాహా - అగ్నీంద్ర మిత్రావరుణాశ్విభగపూష బ్రహ్మణస్పతిసోమరుద్రేభ్య ఇదంనమమ ॥ ౧ ॥ ప్రాతర్జితం భగముగ్రగ్ం హువెమ వయంపుత్రమదితేర్యోవిధర్తా । ఆధ్రశ్చిద్యం మన్యమానస్తురశ్చి ద్రాజాచిద్యం భగం భక్షీత్యాహ స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౨ ॥ భగప్రణేతర్భగసత్యరాధో భగేమాంధియ ముదవదదన్నః । భగప్రణోజనయ గోభిరశ్వైర్భగప్రనృభి ర్నృవంతస్స్యామస్వాహా - భగాయేదం ॥ 3 ॥ ఉతేదానీం భగవంతస్స్యామోత ప్రపిత్వ ఉతమధ్యే అహ్నాం । ఉతోదితామఘవన్థ్సూర్యస్యవయం దేవానాగ్ం సుమతౌస్యామ స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౪ ॥ భగఏవభగవాగ్ం అస్తు దేవాస్తేనవయుం భగవంతస్స్యామ। తంత్వా భగసర్వ ఇజ్జోహవీమి సనోభగపురఏతా భవెహస్వాహా - భగాయేదం ॥ ౫ ॥ సమధ్వరాయోషసోనమంత దధిక్రావేవ శుచయేపదాయ । అర్వాచీనం వసువిదం భగంనోరథమివాశ్వావాజిన ఆవహంతు స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౬ ॥ అశ్వావతీర్గోమతీర్న ఉషాసోవీరవతీస్సదముచ్ఛంతు భద్రాః । ఘృతందుహానా విశ్వతఃప్రపీనా యూయంపాతస్వస్తిభిస్సదానస్స్వాహా - వాజిభ్యఇదం నమమ ॥ ౭ ॥ అగ్నయేస్వాహా - అగ్నయఇదం-జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాం

తంకృత్వా - 'అంగాదంగాత్ + శరదశ్శత' మితి ద్వాభ్యామభి మంత్రణమ్. 'అశ్మాభవ + అభిజఘ్రౌ' వితి మూర్ధన్యవఘ్రాణం దక్షిణేకర్ణే జపతి. (ఏతత్ప్రకరణ ప్రతిపాద్యమంత్రాస్సర్వే ఽపి జాతకర్మణ్యేవ ద్రష్టవ్యాః) నామకరణంచ - కృతంకర్మభగవతే నివేద్యసదస్యాన్ పూజయేత్.

ఇతి దత్తహోమ స్సమాప్తః.

అర్కోద్వాహ ప్రకారః.

ఉద్వాహేప్రీతిసిద్ధ్యర్థం తృతీయాం నకదాచన । మోహాద్వాజ్ఞానతో వా ఽపియదిగచ్ఛేత్సమానుషీం ॥ ౧ ॥ నశ్యత్యేవనసందేహో గార్గ్యస్యవచనంయథా । అన్యత్రధర్మశాస్త్రస్యనోద్వాహేన్మానుషీంస్త్రియం ॥ ౨ ॥ తృతీయాయదిచోద్వాహే త్త్వర్హిసావిధవాభవేత్ । చతుర్థ్యాదివివాహార్థం తృతీయార్క సముద్వహః ॥ ౩ ॥ తద్విధానముచ్యతే ॥ ఆదిత్యస్యవసేవా ఽపిహస్తర్క్షే వాశనైశ్చరే । శుభదినేవాపూర్వాహ్ణే కుర్యాదర్క సముద్వహం ॥ ౪ ॥ దేశాదినియమో బ్రహ్మ పురాణేస్ఫుటమీరితః । గ్రామాత్ప్రాచీముదీచీంవా సపుష్పఫలసంయుతాం ॥ ౫ ॥ ప్రత్యక్షయేత్తతః కుర్యాత్స్థండిలాదియథావిధి ॥

అథ ప్రయోగః ॥ అథవరో జ్యోతిర్విదుక్త లగ్నే నక్షత్రే పూర్వాహ్ణే మంగళస్నానంకృత్వా వస్త్రాభరణమాల్యాదిభి రలంకృత్య మంగళద్రవ్య పుణ్యస్త్రీభిర్బ్రాహ్మణైస్సహ గ్రామాత్ప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్య పుష్పఫలయుక్తమర్కగుల్మమా

త్రిత్య పుణ్యాహంవాచయిత్వా సువర్ణేన నాంది(శ్రాద్ధంకృత్వా క న్యాదానార్థమాచార్యం కల్పయిత్వా ఽస్మాకమభ్యుదయార్థ మ ర్కవివాహం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య. తత ఆచార్యః అర్కవృక్షాభి ముఖోభూత్వా ఽర్కపూజాంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య. 'ఆపోహిష్ఠా మయోభువ' ఇతితిసృభిః 'హిరణ్యవర్ణా' ఇతిచతసృభిః. 'పవ మానస్సువర్జన' ఇత్యనువాకేనచ మార్జయిత్వా నవ వస్త్రద్వయేన గూహనంకృత్వా గంధాదిభిరభ్యర్చ్య - తతోవరోవృక్షస్య పురతస్తి ష్ఠన్ప్రార్థయేత్. 'త్రిలోకవాసిన్సప్తాశ్వ ఛాయయాసహితప్రభో। తృతీయోద్వాహజందోషం నివారయ శుభంకురు ॥ తత్రాప్యర్కో ప్యదేవేశం ఛాయయా సహితంరవిం । గన్ధైర్వస్త్రైశ్చమాల్యై శ్చ తత్తన్మంత్రైః ప్రపూజయేత్ ॥ అర్కం ప్రదక్షిణంకుర్యాత్తత్త న్మంత్రమిమంబుధః । మమప్రీతికరాయేయం యన్మాం పృథక్సురాస తీ ॥ అర్కేణబ్రహ్మసృష్టా అస్మాకం ప్రతిరక్షతు ॥' ఇతి జపిత్వా త్రిః ప్రదక్షిణం కృత్వాపునః ప్రత్యఙ్ముఖస్తిష్ఠన్ 'నమస్తే మంగ ళాదేవి నమస్సవితురాత్మజే । త్రాహిమాంకృపయా దేవి పత్నీత్వం మ ఇహాగతా ॥ తతఃకన్యావరణం కుర్యాత్. కౌశికగోత్రస్యవి ష్ణుశర్మణోనప్త్రే శర్మణః పౌత్రాయ శర్మణః పుత్రాయ వాసుదేవ శర్మణె వరాయ ఆదిత్యశర్మణః పుత్రీ మర్కనామ్నీం కన్యాంవృ ణీమహే - వృణీధ్వం తస్మైదాస్యామీత్యాచార్య ఉక్త్వా ఽఽ గతంవరం మధుపర్కేణ పూజయిష్యఇతి సంకల్ప్య మధుపర్కం కు ర్యాత్. తతో యజ్ఞోపవీత వస్త్రగంధ మాల్యాదిభి రలంకృత్య తత స్సుముహూర్తే కన్యాందృష్ట్వా - తత ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖః ప్రాణానాయమ్యార్క కన్యాదానం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య ప్రత్యఙ్ము ఖస్యవరస్య పూర్వవన్నామగోత్ర ముచ్చార్య 'అర్కకన్యామిమాం

దృష్ట్వా యథాశక్తి విభూషితాం। గోత్రాయశర్మణేతుభ్యం దత్తాం విప్రసమాశ్రయ ’ ఇత్యుక్త్వాతుభ్యమిమాంకన్యాం సంప్రదదేనమమే తిహరిద్రాక్షతసహిత హిరణ్యోదకపూర్వక మర్క కన్యాం విప్రహ స్తేదత్వా-వరోఽపి ‘ దేవస్యత్వే ’ తి ప్రతిగృహ్ణీయాత్. తతో వరః అంజల్యవక్షణకర్మాది కంకణాంతంకృత్వా యావత్పంచీకృతసూ త్రం స్త్రియా వృక్షస్యస్కంధే ‘ బృహత్సామే ’ తి మంత్రే ణబధ్వా తతఃకర్మణః పుణ్యాహం వాచయిత్వా తతో వివాహ హోమంకుర్యాత్. అర్క వృక్షస్య పురతస్స్థండిలంకృత్వా ప్రా ణానాయమ్య - వివాహప్రధాన హోమంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - అగ్నిప్రతిష్ఠా ద్యాజ్యభాగాంతే ‘ సోమాయ జనివిదే స్వాహా ’ ఇతి షోడశాహుతీర్హుత్వా - చతుర్గృహీతమాజ్యం గృహీత్వా ‘ ఉదు త్యంజాతవేదస ’ మితిపురోనువాక్యామనూచ్య ‘ చిత్రం దేవానా ’ మితియాజ్యయాజుహోతి. ‘ సంగోభిరాంగిరసస్స్వాహా - బృహస్పత యఇదం ’ ఇతి ‘యస్మైత్వాకామకామాయవయం సమ్రాడ్యజామ హే।తమస్మభ్యంకామందత్వాఽథేదంఘృతంపిబస్వాహా- అగ్నయఇ దం-ఇతిచవ్యాహృతిభిర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిశ్చహుత్వాతతశ్చతుర్గృహీత మాజ్యంగృహీత్వా ‘ ఇయంనార్యుపబ్రూతే-అర్యమణంను దేవం-త్వ మర్యమాభవసి ’ ఇతి జుహోతి. త్రిః ప్రదక్షిణంకృత్వా స్విష్టకృతం హుత్వా జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వాఽర్కవృ క్షస్యాగ్నేయాదికోణేషు కలశాన్స్థాపయిత్వా ఽపఃపూరయిత్వా హరిద్రాక్షతగంధాదికం ప్రక్షిప్యప్రతికుంభేషు మహావిష్ణుమావా హ్యోభ్యర్చ్య ‘ ఇదంవిష్ణు ’ రితిమంత్రేణ పాద్యార్ఘ్యాది నైవేద్యాం తంకృత్వా - మయాకృత మిదంకర్మ స్థావరేషుజరాయుజా । అర్కావత్వానిదేహి తత్సర్వంక్షంతుమర్హసి ॥ ’ ఇతిజపిత్వా-ప్ర

దక్షిణాంకృత్వా - పంచశాంతిమన్త్రాన్ జపిత్వా-ఆచార్యాయ వస్త్ర భూషణదక్షిణాదికందత్వా తతఃపర మర్కవృక్షసమీపే క్షీరం పిబతి. తతో బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఉఉశిషో వాచ యిత్వా పశ్చాన్మానుషీం కన్యాముద్వహేత్.

ఇత్యర్క వివాహ ప్రయోగః.

నాళవేష్టన శాంతిః.

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి నాళవేష్టనజంఫలం । శిరశ్శిరఃకంఠేచనా భౌచ వేష్టతేచేద్భవేన్మృతిః ॥ తత్పితోర్దక్షిణేబాహౌ పితృవ్యస్యో త్తరేభుజే। మాతృష్వసుర్భవేన్మృత్యు రుదరేమాతులస్యచ ॥ పా ర్శ్వయోస్సహజాః పార్శ్వే త్సర్వనాశోభవేద్ధ్రువం । నాభ్యాది మాలాకారేణ సర్వమృత్యుప్రదంభవేత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం శాంతింకుర్యాద్విచక్షణః ॥

పాదాప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య ॥ ఓం నమస్సదసే + ఉపాస తాం సర్వేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః । అశేషేత్యాది స్వీకృత్య గోత్రస్య నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య మమ కుమారస్య నాళవేష్టన జ ననేనయోదోషస్సమజని తద్దోష పరిహారార్థం జన్మనక్షత్ర జన్మరాశి వశాన్నామ నక్షత్ర నామరాశివశా దాదిత్యాది నవగ్రహేషుయే యేగ్రహాః అరిష్టస్థానేషుస్థితాః తైస్తైః క్రియమాణ కరిష్యమాణ దుష్టారిష్టపరిహారద్వారా శుభ ఏకాదశస్థాన ఫలావాప్త్యర్థంయే యేగ్రహా శ్శుభస్థానేషు స్థితాస్తేషాంగ్రహాణా మతిశయఫల జన కతాసిద్ధ్యర్థం మాతాపిత్రో శ్శిశోశ్చమాతులాదీనాంచ సర్వారిష్ట

పరిహారద్వారా శ్రీమహావిష్ణు ప్రీత్యర్థం నాళవేష్టన శాంతిజప మాచార్యఋత్విఙ్ముఖైః కారయితుం మమ యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణ ॥ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య విష్వక్సేనారాధనంకృత్వా - ఆచార్యవరణం శుద్ధిపుణ్యాహంచ కృత్వా గ్రహాదికం సర్వం ప్రోక్షయేత్ - శుచౌదేశే వ్రీహీన్నిక్షిప్య ॥ అష్టదళపద్మం లిఖిత్వా నవవస్త్రమాచ్ఛాద్య తస్యోపరితదర్ధం తిలంనిక్షిప్య తదుపరిచనవవస్త్రమాచ్ఛాద్య తస్యోపరితదర్ధం తండులంనిక్షిప్యాష్టదళపద్మం లిఖిత్వాదర్భానాస్తీర్య తస్యోపరి శ్వేత సూత్రవేష్టితం కుంభం నిధాయ 'హిరణ్యశృంగం + అర్ణవః । ఆపోవాఇదం+ రాప ఓం॥ గంగేచ యమునేచైవ గోదావరి సరస్వతి। నర్మదే సింధు కావేరి జలే ఽస్మిన్సన్నిధిం కురు' ఇతి మంత్రేణ తీర్థం పూరయిత్వా కుంభరత్నం స్వర్ణ ప్రతిమాం లక్ష్మీ నారాయణ మూర్తించ నిక్షిప్య - దర్భకూర్చామ్రశాఖ పంచత్వక్పంచపల్లవాన్నిక్షిప్య ॥ తస్యోపరి నారికేళఫలం నిధాయ ॥ నాళాకారంస్వర్ణసూత్రమావేష్ట్య । రక్తవస్త్రం తస్యోపరి శ్వేతవర్ణం వస్త్రమాచ్ఛాద్య 'ఇమంమేవరుణ' ఇతి వరుణాంతర్యామిణం శ్రీమన్నారాయణమావాహయామీతి నారాయణం నాళవేష్టన శాంతికలశే ఆవాహయేత్ । తత్పురతః కేశవాది ద్వాదశ కలశాన్ స్థాపయేత్ । తన్మధ్యే వాసుదేవ సంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాన్ తన్మధ్యే లక్ష్మీ నారాయణమేవం ప్రాదక్షిణ్యేన సప్తదశకలశాన్ స్థాపయేత్। వాసుదేవాదీన్ లక్ష్మీనారాయణంచేతి పంచకలశాన్ వా స్థాపయేత్. 'శన్నోదేవీ'రిత్యపః పూరయిత్వా । తత్కలశేస్వర్ణమూర్తిం ప్రతిమాం నిక్షిప్య । దర్భకూర్చామ్రశాఖనారికేళఫలాని నిధాయ । గంధపుష్పైరలంకృత్య ॥ నివేదనం విష్ణుగాయత్ర్యా షోడశోపచా

రాన్ కుర్యాత్- బ్రాహ్మణాన్ బహూన్వృత్వా స్వయందర్భహస్తేన కలశమన్వారభ్య జపేత్. వేదాదీన్ జాపయేత్. అగ్నిమీళే - ఇషేత్వా - అగ్న ఆయాహి - శన్నోదేవీః - కృణుష్వపాజః - మహాగ్ంం ఇంద్రః - సజోషాఇంద్ర - అగ్నిరాయుష్మాన్ - ఆశుశ్శిశానః - విష్ణుసూక్తం- బ్రహ్మసూక్తం - పురుషసూక్తం - నారాయణానువాకం - భూసూక్తం - పంచశాంతిః - ఘోషశాంతిరితిజపిత్వా - కుంభస్యపురతః అగ్నిప్రతిష్ఠాపనం కుర్యాత్.

స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణ ముఖాంతంకృత్వా - విష్ణుసూక్తేనసమిధాహుతీః - రుద్రసూక్తేన ఆజ్యాహుతీః - బ్రహ్మసూక్తేన అన్నాహుతీః-త్ర్యంబకమంత్రేణ వ్రీహిమిశ్ర తిలహోమః-నక్షత్రాష్టావాక్యేనచసర్వహోమః - తత్తన్మంత్రేణ అష్టోత్తరశతం అష్టావింశతివారంవాహుత్వా-వ్యాహృతిభిః స్విష్టకృతంచహుత్వా పరిధ్యంజనం లేపకార్యం పరిధిప్రహరణం పరిషేచనాంతంకృత్వా - బ్రహ్మోద్వాసనం॥ కుంభోదకేన వరుణసూక్తేన 'దేవస్యత్వే'తి మాతాపిత్రోశ్శిశోశ్చాభిషించే దథవా ప్రోక్షయేత్ - ఆచార్యాయ దక్షిణాందత్వా-కలశవస్త్రప్రతిమాంవస్త్రధాన్యానిచదత్వా - ఆజ్యావలోకనం ॥ 'రూపగ్ంం రూపంప్రతిరూపోబభూవ- తదస్యరూపంప్రతిచక్షణాయ - ఇంద్రోమాయాభిః పురురూప ఈయతే-యుక్తాహ్యస్యహరయశ్శతాదశ - యా ఽలక్ష్మీగ్శ్చ మేదేహస్థ్యం సర్వాంగేషువ్యవస్థితా । తత్సర్వం శమయాద్యత్వం శ్రియంపుష్టించవర్ధయ'॥ ఆజ్యదానం ॥ కామధేనోస్సముద్భూతం సర్వక్రతుషు సంస్థితం। దేవానామాజ్యమాహార మదశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదం ఆజ్యదానం సదక్షిణాకం సతాంబూలం తుభ్యమహం సంప్రదదేనమమ. దశదానాని - గోభూతిలహిరణ్యాజ్య వాసోధాన్య గుడానిచ। రాప్యం

లవణమిత్యాహుర్దశదానాః ప్రకీర్తితాః ॥ ఇమానిదశదానాని నా నాగోత్రేభ్యః + ప్రదదే ॥ ఆశిషోవాచయిత్వా – సదస్యానాం తాంబూలదక్షిణాంచ దత్వా ॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్.

నాళవేష్టన శాంతి స్సంపూర్ణా.

రోహిణీ నక్షత్ర జనన శాంతిః.

అనుగ్రహః-విష్వక్సేనం సంపూజ్య సంకల్ప్యఆచార్యవరణం పుణ్యాహం పంచగవ్యేనప్రతిమాశుద్ధించకృత్వా స్థండిలస్యోపరిపంచ కుంభాన్ స్థాపయిత్వా– మధ్యేబ్రహ్మకుంభం - పరితఃదిక్పాలక కల శాన్ బ్రహ్మదేవతా ప్రతిమాం బ్రహ్మకుంభేనిక్షిప్య - పంచగ వ్యం పంచపల్లవం పంచత్వక్పంచమృత్తికాః పంచరత్నంచ కుంభేనిక్షిప్య - మధ్యమకలశే అష్టవాక్యేన పూజాప్రతిమా మా వాహ్య. ప్రాగాది దిక్పాలక కలశేషు 'త్రాతారమింద్రం - సుగం నఃపంథాం - తత్వాయామి - వయగ్ంసోమ' ఇతిమన్త్రైరుపచా రాన్ కృత్వా - జపస్తు వెదాది కృణుష్వపాజః - బ్రహ్మసూక్తం వి ష్ణుసూక్తం-నమకచమకం-పురుషసూక్తం - భూసూక్తం మృత్యు సూక్తం - అష్టవాక్యం - గాయత్రీ సహస్రం – నామత్రయం- ఆ యుష్యసూక్తం- ఘృతసూక్తం-పంచశాంతిః-మహాశాంతి-ఆపోహి ష్ఠామయోభువః-హిరణ్యవర్ణాః-పవమానః' ఇత్యేతాన్మంత్రాన్ జ పేత్ -కుంభస్య పురత ఉదగ్వా స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణాగ్నిప్రతి ష్ఠాపనాదిముఖాంతంకృత్వా - అష్టవాక్యేనసమిచ్చరుమాజ్యేనా ష్టోత్తరశతం, త్ర్యంబకమంత్రేణ తిలమాష్టోత్తరశతం, మృత్యుసూ

క్త్వైనదూర్వాహోమం, జయాదిపరిషేచనాంతం కృత్వోపస్థా యో త్తరపూజాంచకృత్వా 'ఆపోహిష్ఠా' ఇతిమంత్రేణాభిషేకః ఆజ్యావ లోకనం – కలశవస్త్ర ప్రతిమాదానం 'ప్రతిమాంవస్త్రసంయు క్తాం సర్వాభరణభూషితాం। దాస్యామితుభ్యంవిప్రేంద్ర యథోక్త ఫలదోభవ 'ఇతిదద్యాత్-అయః(పిండ)పాత్రదానం 'యానిపాపాన్య నేకానికామోత్థానికృతానివై। అయః (పిండ) పాత్ర ప్రదానేనతా నినశ్యంతుమేసదా॥ కార్పాసదానం-తిలదానం – భూదానం - దశ దానం ఫలదానమాశీర్వాదం బ్రాహ్మణ భోజనంచకుర్యాత్.

రోహిణీ నక్షత్ర జనన శాంతి స్సంపూర్ణా.

మూలానక్షత్ర జనన శాంతిః.

అనుగ్రహ స్సంకల్పశ్చ- విష్వక్సేనారాధనం ప్రాణాయామం సంకల్పః గోత్రస్య నక్షత్రేరాశౌ జాతస్య మూలానక్షత్రజననేసతిమా తాపిత్రోశ్శిశోశ్చ యోదోషస్సమజనితాదృశ సకలదోష పరిహారా ర్థం వరాహమిహిరాచార్య ఋషిప్రోక్తప్రకారేణ మూలానక్షత్ర శాంతి కర్మకరిష్య ఇతిసంకల్పః. 'ఇదంవిష' రితిమంత్రేణ దుకూ లమాదాయ అంశోక్త ద్రవ్యాణిబధ్వా 'నవోనవ' ఇతిమంత్రే ణశిశుంవస్త్రేణ పరివేష్ట్య వ్రీహియవమాషాభిషేకం కుర్యాత్. చతుర్భిర్బ్రాహ్మణైస్సహ, పంచశాంతిః. పవమానః - కృణుష్వపాజః– ఋచాంప్రాచీం - శ్రీరుద్రం - పుంసూక్తం - శ్రీసూక్తంచజపేత్ – అథకుంభస్థాపనం - పుండరీకాక్షావాహనం – ఐంద్రం - త్ర్యం బకం - అపమృత్యుమపక్షుధం సర్వేషు నామత్రయమేకైక మష్టో

త్తరశతంజపేత్ అగ్నిప్రతిష్ఠాపనాది ముఖాంతంకృత్వా ప్రధాన హోమం నక్షత్రదేవతాహోమం 'మూలంప్రజా' మిత్యష్ట వాక్యం 'నమోనమః- యతఇంద్రద్వయం ముంచామిత్వేన సూక్తేన 'త్ర్యంబకం – ఇదంవిష్ణుః – విష్ణోర్నుకం, విష్ణోరరాటమసి - ఇతిచరుసమిదాజ్యైశ్చ ద్వాత్రింశదాహుతీర్జుహుయాత్ – తిల దధిసక్తు మిశ్రితంగాయత్రీ సంఖ్యాప్రకారేణ జుహుయాత్ – ఘృ తమిశ్రితపాయసేనపుంసూక్తేన ప్రత్యృచంజుహుయాత్ - జయాది బ్రహ్మోద్వాసనాంతంకృత్వా - అష్టవాక్యేన కుంభాభిషేచనం - ఫలదానం- వస్త్రప్రతిమాదాన ముపాధ్యాయాయ దద్యాత్. ఆశీ ర్వాదం, బ్రాహ్మణభోజనం, సర్వేషాంతాంబూలదక్షిణాదీని ద ద్యాత్ ॥ ఇతి మూలానక్షత్రజనన శాంతిః.

ఏవంవిస్తరతశ్శాంతికర్మానుష్ఠానాశక్తౌ సదస్యాననుజ్ఞాప్య వి ష్వక్సేనారాధనంకృత్వా - పంచకలశాన్ స్థాపయిత్వా తేషు వాసు దేవాదీన్లక్ష్మీనారాయణం, ఇంద్రాదీన్వా ఆవాహ్యాభ్యర్చ్య – స ర్వేషు కలశేషు లక్ష్మీనారాయణం వరుణాంతర్యామిణం ప్రతిమా రూపేణప్రతిష్ఠాప్య – పంచశాంతి మంత్రాన్ జపిత్వా - స్వగృ హ్యోక్త ప్రకారేణాగ్ని ముఖాంతంకృత్వా - తత్తన్నక్షత్రశాంతి కర్మసు తత్తన్నక్షత్రాష్టవాక్యేన సమిచ్చర్వాజ్యైరష్టోత్తరశతమ ష్టావింశతి వారమష్టవారం, తత్తన్నక్షత్రశాంతి హోమకర్మసుపూ ర్వోత్తరాష్టవాక్యై రధిదేవతాప్రత్యధిదేవతా హోమంచహు త్వా - జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకృత్వా - 'దేవస్యత్వే' తి అ ష్టవాక్యేనచ దంపతీ శిశుంచప్రోక్ష్య - కుంభేష్వావాహితాన్ దే వాన్యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాప్య - పూర్వవత్కలశవస్త్రప్రతిమాదా నానికుర్యాత్. ఆజ్యావలోకనాదిసర్వం పూర్వవత్.

సర్వదుష్టనక్షత్ర జనన శాంతి స్సంపూర్ణా.

పఞ్చసంస్కార ప్రయోగవిధిః.

అథ మంత్రారంభస్యకాలః—కాలప్రకాశికాయామ్.

మంత్రారమ్భే చైత్రమాసో బహుదుఃఖఫలప్రదః। వైశాఖ రత్నలాభస్స్యా జ్జ్యేష్ఠేతు మరణం ధ్రువమ్ ॥ ఆషాఢే సర్వనాశ స్స్యా చ్ఛ్రావణె వృద్ధిరుత్తమా। ప్రజానాశో భాద్రపదే భవేదా శ్వయుజే శుభమ్ ॥ కార్తికె జ్ఞానవృద్ధిస్స్యా న్మార్గశీర్షే శుభోదయః ॥ పుష్యేతు జ్ఞాననాశస్స్యాన్మాఘె మేధావివర్ధనమ్ ॥ ఫాల్గునె సర్వవశ్యంస్యాన్మంత్రారంభే ఫలంస్మృతమ్ ॥ ఉత్తరాత్రితయంబ్రహ్మర్క్ష రేవతీపుష్యవాసరాః। వారుణావాయుమిత్రాశ్చ మరుత్త్వాష్ట్రాదినైరృతాః ॥ ఇంద్రవైష్ణవహస్తాశ్చ దీక్షాయాం తు శుభప్రదాః ॥ చతుర్దశ్యష్టమీపర్వ భౌమవారాశ్చవర్జితాః ॥ చరస్థిరోభయాః శ్రేష్ఠా నక్షత్రాణాంక్రమాత్స్మృతాః॥దీక్షాకాలె గ్రహాస్సర్వే ఽశుభస్థానవినాశదాః ॥ మంత్రారంభే సదావర్జ్యం పితృమాస చతుష్టయం। తదన్యేశుభదామాసా ఇతికేచిత్ప్రచక్షతె॥

అథ పఞ్చసంస్కారవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః.

తాపః పుండ్రస్తథానామ మంత్రోయాగశ్చ పంచమః। ఏతేవై పంచసంస్కారాః పారమైకాంత్యహేతవః ॥ ఆచార్యశ్శిష్యేణ మహానద్యాదౌ కృతనిత్యక్రియః శుభేమాసె పక్షేదినె వారెనక్షత్రె లగ్నేచపాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాపయేత్ – సమస్తసదస ఇత్యాదినా - అత్రాస్యచేతనస్య గోత్రస్య శర్మణః భగవన్మంగళాశాసనయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం శ్రీమన్నారాయణదాస్య సిద్ధ్యర్థం దృష్టాదృష్ట సకలమంగలావాప్త్యర్థం భగవదాజ్ఞానుజ్ఞాకరణయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ఇమంచేతనం అముకగో

త్ర మముకశర్మాణం తాపపుండ్రనామ మంత్రయాగాఖ్యైః పంచభి స్సంస్కారై స్సంస్కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి భవంతో మహాంతో నుగృహ్ణంతు ఇతిప్రార్థనా ॥ తత్రైవప్రాణాయామ పూర్వకం సంకల్ప్య సాత్వికత్యాగంచకుర్యాత్ - విష్వక్సేనారాధనానంతరం వాసంకల్పయీత ॥ అథ ప్రాగ్భాగె పశ్చిమాభిముఖం భగవంతంసుదర్శనం పాంచజన్యంచ యథావిధి నీరాజనాంతం సంపూజయేత్ ॥ భగవతః ఉత్తరభాగె గోచర్మమాత్రం గోమయేనోపలిప్యతండులాన్ప్రకీర్య తత్రప్రాగాదిషు ద్వాదశమధ్యే చత్వార్యూర్ధ్వపుండ్రాణివిలిఖ్య 'ఓం నమో భగవతె కేశవాయె' తిమంత్రైః ద్వాదశభిః వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నా నిరుద్ధ మంత్రైశ్చవంద్యూహైశ్చతుర్భిః 'చతుశ్చక్రం నమస్యామి' త్యాద్యుక్త ప్రకారేణ ధ్యానావాహనాదిభిః పుండ్రదేవతాస్సంపూజ్య తథా తత్సన్నిధౌ క్వచిత్ప్రదేశె నామదేవతాం మంత్రదేవతాం యాగదేవతాంచ భగవదాత్మికాం ధ్యానావాహనాదిభి రుపచారైః షోడశభిస్సంపూజయేత్ ॥ అథ ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య శిష్యశుద్ధ్యర్థం స్థలశుద్ధ్యర్థం సర్వోపకరణశుద్ధ్యర్థం పంచగవ్యద్రవ్యశుద్ధ్యర్థంరక్షాబంధనద్రవ్యశుద్ధ్యర్థం పంచసంస్కారాంగం శుద్ధిపుణ్యాహం వాచయీత ॥ తత్ర జప్యాః మంత్రాః - ఆపోహిష్ఠా...హిరణ్యవర్ణాః...పవమానస్సువర్జనః...పంచశాంతిమంత్రాః-పురుషసూక్తం - శ్రీసూక్తం - మూలమంత్రశ్చ ॥ అథ ఉత్తరారాధన పూర్వకం సర్వోపకరణం సంప్రోక్షయేత్.

అథాక్షత పూర్ణపాత్రస్యోపరి నవగుణితం పంచగుణితం చతుర్గుణితంవా సూత్రంగంధేన హారిద్రాచూర్ణేనవానులిప్తం నిధాయాష్టోత్తర శతసంఖ్యాకగాయత్ర్యాభిమంత్ర్య పుణ్యాహోదకేన

ప్రోక్షయేత్ – మంత్రస్తు – బ్రహ్మజజ్ఞానం ।ప్రథమం పురస్తాత్-వసీ మతస్సురుచోవేనఆవః – స బుధ్నియా ఉపమాఅస్య విష్ఠాః-సతశ్చ యోనిమసతశ్చవివః-పితావిరాజావృషభో రయీణామ్-అంతరిక్షం వి శ్వరూప ఆవివేశ-తమర్కై రభ్యర్చంతివత్సం–బ్రహ్మసంతంబ్రహ్మణా వర్ధయంతః - బ్రహ్మదేవా నజనయత్- బ్రహ్మవిశ్వ మిదంజగత్- బ్రహ్మణఃక్షత్రంనిర్మితం - బ్రహ్మబ్రాహ్మణ ఆత్మనా- అంతరస్మిన్నిమే లోకాః-అంతర్విశ్వమిదం జగత్ - బ్రహ్మైవభూతానాం జ్యేష్ఠంతే నకోర్హతిస్పర్ధితుమ్ - బ్రహ్మందేవాస్త్రయస్త్రిగంశత్ బ్రహ్మ న్నింద్రః ప్రజాపతీ - బ్రహ్మహవిశ్వాభూతాని-నావీవాంతస్సమా హితా – చతస్రఆశాః ప్రచరంత్వగ్నయః-ఇమంనోయజ్ఞంనయతు ప్రజానన్ । ఘృతం పిన్వ న్నజరగ్ం సువీరం- బ్రహ్మసమిద్భవత్యా హుతీనామ్" (అష్ట॥౨॥౮॥౬౭+౬౮) ఇతి బ్రహ్మసూక్తమ్.

'త్ర్యంబకం యజామహే' ఇతిమంత్రేణ హారిద్రాచూర్ణే నోర్ణాసూత్రం త్రివారముసంమృజ్య 'విష్ణోర్నుకం'మితిమంత్రేణ 'బృహ త్సామక్షత్రభృ' దితిమంత్రేణచ రక్షాబంధనం కుర్యాత్ 'జితంతే' ఇతిమంత్రేణ కూర్చేన సంస్పృశ్య కుంభోదకేన ప్రోక్షయేత్.

అథ పంచగవ్యవిధిః.

గోమూత్రం గోమయంక్షీరం దధిసర్పిః కుశోదకం । నిర్దిష్టం పంచగవ్యంతు పవిత్రం కాయశోధనమ్ ।. గోమూత్ర పూర్వ భాగేతు దక్షిణేగోమయంన్యసేత్ ॥ పశ్చిమేవిన్యసేత్క్షీరం దధిచై వోత్తరేన్యసేత్ ॥ తన్మధ్యేవిన్యసేత్సర్పిరీశాన్యేతు కుశోదకమ్.

పఞ్చగవ్య ద్రవ్యాణి పుణ్యాహోదకేన సంప్రోక్ష్య.

గాయత్ర్యాగృహ్య గోమూత్రం గంధద్వారేతి గోమయమ్। ఆప్యాయస్వేతిచక్షీరం దధిక్రావ్ణేతి వైదధి ॥ తథాశుక్రమసీత్యా

క్ష్యం తేషస్యాత్వా కుశోదకమ్ ॥ పంచగవ్యంతు గృహ్ణీయాత్ శుభె ప్రాప్తేతిహినాతనే ॥ ఆలోడ్యప్రణవెనైవ నిర్మంథ్యప్రణవెనతత్ । యత్త్వగస్థిగతంపాపం దేహేతిష్ఠతిమామకె । ప్రాశనం పంచగవ్యస్య దహత్వగ్నిరివెంధనమ్ ॥ ఇతి మంత్రః. అథ స్వగృహ్యోక్తవిధినా స్థండిలకల్పనాద్యగ్ని ప్రతిష్ఠాంతంకృత్వా బ్రహ్మవరణపూర్వకం అగ్నిముఖాంతం నిర్వర్త్య వైష్ణవాగ్నించ కుర్యాత్.

తత్రశ్లోకాస్తు.

వహ్నౌచకల్పయేద్దైవం యోగపీఠాదికంక్రమాత్ । వహ్నిమధ్యేమహాలక్ష్మీం సర్వాభరణభూషితామ్ ॥ సర్వావయవసంపన్నామృతుస్నాతాంవిచింతయేత్ ॥ దేవంనారాయణంధ్యాయె త్సర్వలక్షణలక్షితమ్ । సర్వాభరణసంయుక్తం సర్వాయుధవిభూషితమ్ ॥ ఏవంధ్యాత్వాసమభ్యర్చ్య కుండమధ్యేవిశేషతః ॥ తయోస్సంకల్పమాత్రేణ వహ్న్యుత్పత్తింవిచింతయెత్ ॥ గర్భాధానాదిసంస్కారైః స్సంస్కృతంతంవిచిన్తయెత్ । వైష్ణవాగ్నిఃకృతిరియం సర్వసత్కర్మసాధికా ॥ ౧ ॥ అథాన్వారబ్ధేశిష్యే తాపహోమంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - ఆజ్యేన మూలమంత్రేణాహుతిరేకా, తతఃప్రత్యృచమష్టావాహుతయః । పునస్సమస్తేనైకా ॥ ౧౦ ॥ పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచమ్ ॥ సహస్రశీ ॥ పురుషఏవేదం సర్వం ॥ ౨ ॥ ఏతావానస్యమహిమా ॥ ౩ ॥ త్రిపాదోర్ధ్వ ॥ ౪ ॥ తస్మాద్విరాట్ ॥ ౫ ॥ యత్పురుషేణ ॥ ౬ ॥ సప్తాస్యాసన్ ॥ ౭ ॥ తం యజ్ఞం ॥ ౮ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్స ॥ ౯ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచస్సామాని ॥ ౧౦ ॥ తస్మాదశ్వాఅజా ॥ ౧౧ ॥ యత్పురుషంవ్యదధుః ॥ ౧౨ ॥ బ్రాహ్మణోస్య ॥౧౩॥ చంద్రమామనసో ॥౧౪ ॥ నాభ్యా ఆసీత్ ॥ ౧౫ ॥ వేదాహమేతం॥

౧౬ ॥ ధాతాపురస్తాత్ ॥ ౧౭ ॥ యజ్ఞేన యజ్ఞ ॥ ౧౮ ॥ అష్టాద
శాహుతయః॥ ౨౮ ॥ 'నారాయణాయవిద్మహే' ఇతివిష్ణుగాయత్ర్యా
త్రిః॥౩॥౧॥ విష్ణోర్నుకం ॥ విష్ణోరరాటమసీతిషట్ ॥౬॥ ౩౪॥ తద
స్య ప్రియం ॥ ప్రతద్విష్ణుః ॥ పరోమాత్రయా ॥ విచక్రమేపృథివీ ॥
త్రిర్దేవః పృథివీ ॥ అతోదేవా ॥ ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే ॥ త్రీణిప
దావిచక్రమే ॥ విష్ణోః కర్మాణిపశ్యత ॥ తద్విష్ణోః పరమం ॥ తద్వి
ప్రాసో ॥ ఏకాదశాహుతయః ॥ ౧౧ ॥ ౪౫ ॥ చరణంపవిత్రం॥లో
కస్యద్వారం ॥ ఇతిద్వే ॥ పవిత్రంతేవితతం బ్రహ్మణస్పతే ప్రభు
గాత్రాణి పర్యేషివిశ్వతః । అతప్తతనూర్నతదామో అశ్నుతేశృ
తాస ఇద్వహంతస్తత్సమాశతస్వాహా ॥ పవిత్రవంతః పరివాచమాస
తేపిత్రైషాం ప్రత్నో అభిరక్షతివ్రతం । మహస్సముద్రం వరుణస్తి రో
దధే ధీరాఇచ్ఛేకుర్ధరుణేష్వారభమ్ ॥ ఇతిద్వే ॥ యేనదేవాఃపవి ॥
ప్రాజాపత్యం ॥ ఇంద్రస్సునీతీ ॥ ఇతి తిస్రః ॥ సుదర్శనాయహేతిరా
జాయనమః ॥ ఇతి పంచాయుధాహుతయః ॥ ౧౨ ॥ ౬౧ ॥ తతః
మూలమంత్రేణచతస్రః ॥ మంత్రరత్నేనతిస్రః ॥ ౬౮ ॥ సుదర్శనమం
త్రేణ పాంచజన్యమంత్రేణచ ప్రత్యేకంషోడశ ॥౩౨॥ ఆహత్య ॥౧౦౦॥
శతాహుతయః ॥

అథ పుండ్రసంస్కారహోమంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య 'ఓం న
మోభగవతే వాసుదేవాయ స్వాహే' త్యాదివ్యాహృ చతుష్టయా
హుతయః చతస్రః॥౪॥ కేశవాదయః ద్వాదశ ॥ ౧౬ ॥ మూలమం
త్రేణ సమస్తేనవ్యస్తేన సమస్తేనచేతిదశ ॥ ౨౬

అథ నామసంస్కార హోమంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్యమూలె
నైవ షోడశాహుతయః ॥ ౧౬ ॥

(తతశ్శమంత్రసంస్కార హోమంసంకల్ప్య మూలమంత్రేణ మంత్రరత్నేన - విష్ణుగాయత్ర్యా అష్టోత్తరశతకృత్వః ఆజ్యేనహుత్వా పురుషసూక్తఋుగ్భిః ॥ ౧౮ ॥ విష్ణుషడక్షర్యాయథాశక్తి కేశవాదిభిర్మంత్రైః నిత్యేభ్యోనమః స్వాహా - ముక్తేభ్యోనమః స్వాహా ఇతిచ జుహుయాత్.

అథ యాగహోమంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య కేశవాది చతుర్విం శతిమంత్రైః॥౨౨॥పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచం ।౧౮॥ మూలేనషోడశాహుతయః ॥ ఆహత్య అష్టపంచాశదాహుతయ ॥ ౫౮ ॥ సర్వాసమష్టిః ॥ ౨౦౦ ॥

అథాగ్నే రుత్తరపూర్వార్ధే పవిత్రం దక్షిణపూర్వార్ధే పాంచజన్యంచ నిధాయ సంతాప్య అర్ఘ్యాదిధి రభ్యర్చ్య సుప్రసన్నం ధ్యాత్వాశిష్య ఆచార్యశ్చ ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా అగ్నిస్థం భగవంతం పవిత్రం పాంచజన్యంచ ప్రణమ్య స్వాచార్యం ప్రణమ్యగురుపరంపరా మనుసంధాయాత్మానంశిష్యం ఫలంచా విపర్యాసయన్ అచార్యస్తప్త పవిత్రంపూర్వమాదాయ ప్రాఙ్ముఖస్సన్నుదఙ్ముఖస్యోపవిష్టస్య దక్షిణం బాహుమంకయిష్యన్ - సుదర్శనమహాజ్వాలకోటిసూర్యసమప్రభ । అజ్ఞానాన్ధస్యమే దేవవిష్ణోర్మార్గం ప్రదర్శయ॥

శ్రీసుదర్శనాయ హేతిరాజాయనమః ॥ ఇతిశిష్యంవాచయన్నంకయీత ॥

తతః - పాంచజన్యనిజధ్వాన ధ్వస్తపాతకసంచయ । పాహి మాంపాపినం ఘోరసంసారార్ణవపాతినమ్ ॥ శ్రీపాంచజన్యాయ శంఖానామధిపతయేనమః ॥ ఇతివాచయన్ సవ్యంబాహుమంకయీత॥

అథ పయసాపాంచజన్య సుదర్శనాభిషేకం గంధాదిభిర్యథాపూర్వమభ్యర్చనంచ కుర్యాత్ ॥

అథ పుండ్రదేవతాం పరీత్య ప్రణిపత్యోపవిశ్య శిష్యాయ పుండ్రాణి ధారయిష్యన్ శ్వేతాం మృత్స్నాం నిష్పృష్య మూలమంత్రాదినాభిమంత్ర్య భగవదుపక్రమం స్వాచార్యపర్యన్తం గురుభ్యస్సమర్ప్య స్వయంచధారయిత్వాంగుళీభిరాదాయ శిష్యలలాటాదిషుధారయన్ కేశవాదిమంత్రాన్ వాచయీత । తతః శ్రీచూర్ణంధారయిష్యన్ శ్రీయాదిమంత్రాన్వాచయీత । తతశ్చతుశ్చక్రం నమస్యామీత్యాది మంత్రానుపదిశేత్ ॥

అథ నామదాస్యన్నాచార్యో నామదేవతాం పరీత్య ప్రణమ్యోపసేదుషం శిష్యం నామదేవతా ప్రసాదరూపైః గంధమాల్యాదిభిరలంకృత్య తన్మూర్తిం మనసాధ్యాయన్ అసావముకదాస ఇతి నామదద్యాత్ ॥

అథ మంత్ర ముపదేక్ష్యన్నాచార్యః అంతేవాసినాసహ భగవంతం పరీత్య ప్రణమ్య యథాస్థానముపవిశ్య ప్రణిపత్యోపవిష్టం శిష్యముదకుంభాద్భిః ప్రోక్ష్య శోషణాదిభి ర్విశోధ్య అస్త్రమంత్రేణరక్షాంకృత్వా సాంగన్యాసం సధ్యానశ్లోకాన్ మంత్రా నుపదిశేత్ ॥

అథ యోగక్రమముపదేక్ష్యన్ గురు పరంపరాంనమస్కృత్య శ్రియంచప్రార్థ్య ‘ త్వంమాతాసర్వలోకానాం దేవదేవేశ్వరప్రియే। ఆశ్రియస్వేశ్వరమిమమపరాధశతైర్యుతమ్ ॥ చతుశ్లోకీమనుసంధాయ ‘ నారాయణ దయాసింధో వాత్సల్య వరుణాలయ ‘ త్రాహ్యేవం పాపినం దేవకృపయా సముపాగత ’ మితి ప్రసాద్య - స్వాచాంతస్సార్ధ్వపుండ్రః ప్రణమనం...కూర్మాదీన్ దివ్యలోకం...ఆహ్వానంచాసనార్ఘ్య ’ ఇతి శ్లోకత్రయంసార ముపదిశేత్ ॥

అథ పరిధీన్ అభ్యజ్య ప్రహృత్య ప్రాణాయామ్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీః హుత్వా పరిషిచ్య; బ్రహ్మాణముద్వాస్య అగ్నిముపతిష్ఠేత ।

అథసాత్త్వత్యాగంకృత్వా స్వాచార్య సంభావనాపూర్వకం ఆశిషోవాచయిత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజన దక్షిణా తామ్బూలాదిభిః పూజయేత్ ॥ ఇతి పఞ్చసంస్కారకల్పః.

ఆశీర్వాదః

అస్మే దేవాసో వపుషే చికిత్సత యమాశిరా దమ్పతీ వామమశ్నుతః । పుమాన్పుత్రో జాయతే విందతే వస్వథ విశ్వే అరపా ఎధతే గృహః । ఆశీర్దాయా దమ్పతీ వామమశ్నుతామరిష్టోరాయస్సచతాగ్ం సమోకసా । యఆఽసిచథ్సందుగ్ధం కుమ్భ్యా సహేష్టేనయామ న్నమతింజహాతుసః । సర్పిర్గ్రీవీ ॥ ౩౨ ॥ పీవర్యస్యజాయా పీవానః పుత్రా అకృశాసో అస్య । సహజానిర్యస్సుమఖస్యమాన ఇందాయాశిరగ్ం సహకుమ్భ్యాఽదాత్ । ఆశీర్మ ఊర్జముత సుప్రజాస్త్వమిషం దధాతు ద్రవిణగ్ం సవర్చసమ్। సంజయన్క్షేత్రాణి సహసాఽహమింద్రకృణ్వానో అన్యాగ్ం అధరాన్థ్సపత్నాన్ ॥ (సం॥౩॥౭॥౩౨+౩౩)

ఆశిషమేవైతామాశాస్తేపూర్ణపాత్రే । అంతతోనుష్టుభా। చతుష్పదా పతచ్ఛందః ప్రతిష్ఠితం పత్నియైపూర్ణ పాత్రే భవతి । అస్మిన్లోకే ప్రతితిష్ఠానీతి । అస్మిన్నేవలోకే ప్రతితిష్ఠతి । అథో వాగ్వా అనుష్టుక్ । వాఙ్మిథునమ్ । ఆపోరేతఃప్రజననమ్ । ఏ

తస్మాద్ద్వే మిథునా ద్విద్యోతమాన స్తనయన్వర్షతి । రేతస్సిం చన్ ॥ ౭౮ ॥ ప్రజాః ప్రజనయన్ । యద్వై యజ్ఞస్య బ్రహ్మణాయుజ్యతే । బ్రహ్మణా వై తస్య విమోకః । అద్భిశ్శాంతిః । విముక్తంవా ఏతర్హి యోక్త్రం బ్రహ్మణా । ఆదాయైన త్పత్నీ సహోపఉపగృహ్ణీతే శాంత్యై । అంజలౌపూర్ణపాత్రమానయతి । రేతఏవాస్యాం ప్రజాందధాతి । ప్రజయాహిమనుష్యః పూర్ణః । ముఖం విమృష్టే । అవభృథస్యైవ రూపం కృత్వోత్తిష్ఠతి ॥ ౭౯ ॥ (అష్ట ॥ 3 ॥ 3)

గోమృగకంఠేన ప్రథమామాహుతిం జుహోతి । పశవో వై గోమృగః । రుద్రోఽగ్ని స్స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవ పశూనన్తర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । నతత్రరుద్రః పశూనభిమన్యతే ॥ ౮౦ ॥ అశ్వశఫేన ద్వితీయామాహుతిం జుహోతి । పశవో వా ఏకశఫం । రుద్రోఽగ్ని స్స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవపశూనంతర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । నతత్రరుద్రః పశూనభిమన్యతే । అయస్మయేన కమండలునాతృతీయామ్ । ఆహుతిం జుహోత్యాయాస్యావై ప్రజాః । రుద్రోఽగ్నిస్స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవప్రజా అంతర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । నతత్రరుద్రః ప్రజా అభి మన్యతే ॥ ౮౧ ॥ (అష్ట॥3॥౯)

అపశ్యంత్వామనసాచేకితానం తపసోజాతం తపసోవిభూతం । ఇహప్రజామిహరయిగ్ంరరాణః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామ । అపశ్యంత్వా మనసా దీధ్యానాగ్ం స్వాయాంతనూగ్ం ఋత్వియే నాథమానాం । ఉపమాముచ్చా యువతిర్బభూయాః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామే । (మం॥ప్ర॥౨॥౧౧)

సహస్రిమాఖ్యాతేి దధ్యాచ్ఛతం ప్రతిగర్తైి తేచైవాసనే । శ్వేతశ్చాశ్వతరీరథోహోతుః పుత్రకామాహోధ్యాఖ్యా పయేయుర్లభంతేహాపుత్రాి న్లభంతేహ పుత్రాన్.

సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్య జిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జయతి. (సం॥౫॥౪॥౫౮)

ఋధ్యాస్మహవ్యై ర్నమసోపసద్య । మిత్రం దేవం మిత్రధేయంనో అస్తు । అనూరాధాన్ హవిషావర్ధయంతః । శతంజీవేమశరదస్సవీరాః. (అష్ట॥3॥౧॥౧3)

నవో నవోభవతి జాయమానోహ్నాం కేతురుషసామేత్యగ్రే। భాగం దేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ ప్రచంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః. (సం॥ ౨।౪॥౪౪)

శతమానం భవతి-శతాయుః పురుషశ్శతేంద్రియః-ఆయుష్యేవేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి. (అష్ట॥౧॥౭॥౪౬॥౪౭)

ఆయుష్మంతం వర్చస్వంతం । అథో అధిపతిం విశాం । అస్యాః పృథివ్యా అధ్యక్షం । ఇమమింద్రవృషభంకృణు. (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౪ ॥ ౬3+౬౪)

పూష్ణః పోషేణమహ్యాం । దీర్ఘాయుత్వాయ శతశారదాయ । శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషేవర్చసే। జీవాత్వై పుణ్యాయ। (అష్ట॥౧॥౨॥౧౯)

ఏతేనవైదేవాజైత్వానిజిత్వా । యంకామ మకామయంత తమాప్నువన్ । యంకామం కామయతే। తమేతేనాప్నోతి ॥ (అష్ట॥౨॥౭॥౪౮)

పృథ్వీసువర్చాయువతిస్సజోషాః । పూర్ణమాస్యుదగాచ్ఛో భమానా । ఆప్యాయ యంతీ దురితానివిశ్వా । ఉరుం దుహాం య జమానాయ యజ్ఞం ॥ (అష్ట॥ ౩॥౧॥౧౨) ఋద్ధ్యాస్మహవ్యైః ప్రతితిష్ఠతి.

ఇత్యాశీర్వాదః.

శ్రీమతే శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల యతీంద్ర మహాదేశికాయనమః.

శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశికేంద్రాను గృహీతా ఽనుగ్రహ పరిపాటీ.

ఓం స్వామినస్స్వస్తి మంత్రార్థాస్సత్యా స్సఫలా స్సంత్వితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు॥౧॥ అనయోర్దంపత్యో శ్వేదోక్తం దీర్ఘమాయుష్యం భూయాదితి తత్ర భవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు॥౨॥అద్యానుష్ఠితే వైవాహికశుభకర్మణి మంత్రలోపె తంత్రలోపె ద్రవ్యలోపె శ్రద్ధాలోపె సంభవత్యపి సర్వాం సాంగం యథావదనుష్ఠితం భూయాదితి తత్ర భవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు ॥౩॥ ఇహా దంపతీ వందారుకబృందారక బృందాగ్రగణ్య కోటీర కోటితట ఘటిత చటులమణిపటలవిసృమర సురుచిరమరీచి వీచి పరిచుంబిత చరణాంబుజస్య కలశాంబుధి రాజన్య కన్యాస్తనస్తబక వాస్తవ్య నిస్తుల కస్తూరికా

మోద ప్రశస్తి సౌవస్తిక కౌస్తుభాభరణస్య రమాలోచన చకోరవాహిణి కిరణస్య క్షమాచిత్త సరోజమత్సరణస్య నీలావిలాస విహారశరణస్య శరణాగత భరణాయత్త కరుణస్య నిఖిల భువన సుభగంకరణస్య ఫణాధర ధురీణ ధరణీధరాభరణస్య జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్యాద్యనంత కల్యాణగుణ విలాస నివాసస్య శ్రీ శ్రీనివాసస్య పరదైవతస్యానుగ్రహేణ శచీపురందరా వివాతిమాత్ర సౌభాగ్య ధురంధరా, సరస్వతీ చతురాననావివసకల కలాచతురాననా, జానకీ రఘునందనావివజగదానందనా, రోహిణీ చంద్రమసావివ పరస్పర ప్రేమసాంద్రమనసా, అరుంధతీ వసిష్ఠావివ సదాచారనిష్ఠౌ, రతికుసుమచాపావివ అన్యోన్యానురూప రూపౌ, రుక్మిణీవాసుదేవావివప్రవర్ధమానపుత్ర పౌత్రాది సంతాన ప్రభావౌచభూయాస్తామితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు.

అనయోర్దాంపత్యోః శ్రీమత్సరసిజాసన సరస్వతీ యతిరాజ కురుకేశ నిగమాంతదేశిక బ్రహ్మతంత్ర పరకాలయతి వరాది గురుపరంపరా చిరకాలనిరంతరారాధిత చరణారవిందస్య శ్రీహయగ్రీవస్య నిరవగ్రహేణానుగ్రహేణ అతి సముద్రం గాంభీర్యం, అతిదేవాచార్యం మతిచాతుర్యం, అతిజాహ్నవి పావనత్వం, అతిసూర్యం తేజస్వీత్వం, అతిచంద్రమాహ్లాదిత్వంచ భూయాదితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు.

అస్మిన్ వైవాహికశుభోత్సవతదీయారాధనె హరితతరకదళికాపత్ర మరకతతక భద్రాసనాధిరూఢేన, శాణోల్లిఖిత హీరమణి రేఖాస్మేరయాఘృతధారయా సహధర్మచర్యాపరిరబ్ధేన నిజగుణానురూపేణ రూపేణ నచినెన కందళితానందకంద రసోద్దండ కూశ్మాండ దుర్వారసోర్వారుక మూలాగ్ర వార్తాక రసజటాలపటోలశాకైరంగ్ర

రసైష్షడ్భిర్గుణైః సహకారామలక జంబీరమయేనోపదంశేన శక్తిత్రయేణమాకందాదిఫలవితానైః ప్రధానైః, అతిరసైరతిరసైః, మనోహరైర్మనోహరైః, నిఖిలజనమోదకైర్మోదకైః, సంవర్ధితహేళికాభిర్హోళికాభిః, ఉజ్జృంభితరసాటోపైః శ్శష్కుల్యాద్యపూపైః పరిజనకలాపైః, మార్జికాదధిమార్జికాభ్యాంచామరగ్రాహికాభ్యాం, మృణాలసూత్రసచ్ఛాత్ర గోధూమపిష్ట విరచిత సేవాభిధాన భక్ష్యవిశేషైశ్చామరైశ్చపరిగతేన, అఖండమండదధిఖండ విమలవాసనాపరివీతేన, తారాపతిదీప్తిదోరాహవనీరేణ క్షీరేణాభిషిక్తేన, పప్పళాభిధానధవళాతపత్రపరిష్కృతేన, నిగృహీతతృష్ణాసహచరీపరిరబ్ధక్షుద్భారప్రతిపక్షరాజేన, శాల్యోదనమహారాజేన, శుద్ధాత్మనానేన యజజమానేనేవపరితో ఽశేషభాగవతాంతర్యామీ శేషగిరినివాసశ్శ్రీశ్రీనివాసస్సుప్రీతస్సుప్రసన్నో వరదో భూత్వాఽనయోర్దంపత్యోర్నిరంతరంక్షేమస్థైర్యవీర్య విజయాయురారోగ్య సౌభాగ్యాభివృద్ధిప్రదో భూయాదితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు । అస్మిన్ శుభోత్సవే ఘనసార ఘనసారమృగమదఘుసృణమసృణిత వివిధచందనగంధైః, అవికలవకుళమరువక కురువక మల్లీమతల్లీ చంపక చాంపేయమందార కుందారవిందకుటజకదంబ కుసుమకదంబ గుంభితైర్లోకోత్తర సౌరభకరంభితైర్మాల్యకదంబైః, ఏలాలవంగ జాతీఫలకాశ్మీరజ కర్పూరపరిమళ పరిమిళితక్రముక ఫలసుధారస ముగ్ధస్నిగ్ధసుధాచూర్ణపేశలైస్తాంబూలైశ్చపరితోషితానాం భాగవతానామశేషాణామమీషాం తత్రభవతాం భవతామమోఘాభిరాశీర్భిరస్మిన్ కల్యాణగృహే శ్రీ శ్రీనివాస దివ్యమహిషీమణేః శ్రీమహాలక్ష్మ్యాస్స్థేమాభూమానముద్దామాన మవలంబతామితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు, సద్యస్సువృష్ట్యాసస్యైవదనదీ

తటాకాస్సంపూర్ణా భూయాసురితి తత్రభవంతో భవంతో మహాం తోనుగృహ్ణంతు । దేశోయంనిరుపద్రవోస్తు ॥ రాజాధార్మికో విజయీచభవతు । సర్వేజనా స్సుఖినోభవంతు । సమస్తసన్మంగళాని భవంతు । సత్యాపతా ఆశిషస్సంతు.

ఇత్యనుగ్రహ పరిపాటీ.

సంభావనా క్రమః.

తీర్థసంభావనా ॥ యదగ్నిం పూర్వగం హరత్యథాగ్నిహోత్రం । భాగధేయేనైవైనం ప్రణయతి । బ్రాహ్మణ ఆర్షేయ ఉద్ధరేత్ । బ్రాహ్మణోవై సర్వా దేవతాః । సర్వాభిరేవైనం దేవతాభిరుద్ధరతి ॥ (అష్ట॥౧.౪॥౨౦)

కోయిల్ తిరుమలై పెరుమాళ్ కోవిల్ తిరునారాయణపురం తుడక్కమానజీయాళ్ శ్రీవైష్ణవాళ్ (సకలాచార్య పురుషర్ కళుమ్,) శ్రీపాదతీర్థం సాదిత్తరుళవేణు మితి ప్రార్థ్య ‘ తీర్థసంభావనా ’ ఇత్యుక్త్వా దివ్య దేశ చతుష్టయస్యాపి చతుర్ణాంఫలతాంబూల దక్షిణాం దద్యాత్.

పెరుమాళ్ పిరాట్టియార్ సం ॥ వషట్తే విష్ణవాస ఆకృణోమి తన్మే జుషస్వ శిపివిష్టహవ్యం । వర్ధంతుత్వా సుష్టుతయోగిరోమే యూయం పాతస్వస్తిభిస్సదానః (సం.॥ ౨॥౨॥ ౬౭+౬౮)

(యద్వా)యఃపూర్వ్యాయ వేధసేనవీయసే।సుమజ్జానయే విష్ణవేదదాశతి । యోజాతమస్యమహతోమహి బ్రవాత్। సెదుశ్రవోభిర్యుజ్యంచిదభ్యసత్ । తముస్తోతారః పూర్వ్యంయథావిద ఋతస్య । గర్భగం హవిషాపిపర్తన । ఆస్యజానంతోనామ చిద్వివక్తన। బృహత్తే విష్ణోసుమతిం భజామహే ॥ (అష్ట॥ ౨॥౪॥౨౯)

గృణాహి। ఘృతవతీ సవితరాధిపత్యైః పయస్వతీరంతిరాశా నోఅస్తు। ధ్రువాదిశాం విష్ణుపత్న్యఘోరా ఽస్యేశానా సహసో యామనోతా। బృహస్పతిర్మాతరిశ్వోతవాయు స్సంధువానావాతా అభినో గృణంతు। విష్టంభోదివోధరుణః పృథివ్యా అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ. (సం॥ ౪॥ ౪॥ ౩౭) శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకనాన శ్రీలక్ష్మీనృసింహాణా సంభావనా - పెరుమాళ్ పిరాట్టియార్ సంభావనేతివా.

(నమ్మాళ్వార్ సం) చరణం పవిత్రం విततం పురాణం। యేనపూతస్తరతి దుష్కృతాని। తేనపవిత్రేణ శుద్ధేన పూతాః। అతిపాప్మానమరాతిం తరేమ। లోకస్యద్వారమర్చిమత్పవిత్రం। జ్యోతిష్మద్భ్రాజమానం మహస్వత్। అమృతస్యధారా బహుధాదోహమానం। చరణంనోలోకేసుధితాం దధాతు॥ (అష్ట॥ ౩॥౧-౨॥ ౧౪) శ్రీమద్వేదమార్గేత్యాదిరానప్రపన్న సంతాన కూటస్థరా ననమ్మాళ్వార్ సంభావనా.

(ఎమ్బెరుమానార్ సం) నకర్మణాన ప్రజయాధనేనత్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః। పరేణనాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజతే యద్యతయోవిశంతి। వేదాంత విజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యతయ శ్శుద్ధసత్త్వాః। తేబ్రహ్మలోకేతు పరాంతకాలే పరామృతా త్పరిముచ్యంతి సర్వే। దహరం విపాప్మం పరవేశ్మభూతం యత్పుండరీకం పురమధ్యసగ్గ్ంస్థం। తత్రాపి దహరం గగనం విశోకస్తస్మిన్యదంత స్తదుపాసితవ్యం। యద్వేదాదౌస్వరః ప్రోక్తోవేదాంతేచ ప్రతిష్ఠితః। తస్యప్రకృతిలీనస్య యః పరస్సమహేశ్వరః॥ (తై॥ ఉ॥ ౪॥ ౨౪)

శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యో భయవేదాంత ప్రవ ర్తకరాయ్ దర్శనస్థాపకరాన ఎమ్బెరుమానార్ సంభావనా.

(శ్రీమన్నిగమాన్తమహా దేశికన్ సం) చరణం పవిత్రం + దధాతు (ఆళ్వార్ సంభావనాయాంద్రష్టవ్యః) శ్రీమద్వేద మా + రాయ్, సర్వతంత్ర స్వతంత్రరాన తూప్పుల్ వేదాంత మహా దేశికన్ సంభావనా.

(శ్రీమణవాళ మహామునికళ్ సం) నకర్మణాన ప్రజయా + మహేశ్వరకి ॥ శ్రీమద్వేదమార్గ + రాన కోయిల్ మణవాళ మహామునికళ్ సంభావనా.

(అథస్వాచార్య సం) శ్రీమదహోబిల శ్రీలక్ష్మీ నృసింహ స్థాన నిర్వహణ ధురంధరాచార్యాణాం సంభావనాక్రమః ॥ చరణం పవిత్రం + దధాతు ॥ నకర్మణా+ మహేశ్వరకి ॥ ఇత్యంతము క్త్వా శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య పరమహంస పరివ్రాజ కాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్రో భయవేదాంతాచార్య శ్రీభగవ ద్రామానుజసిద్ధాంత నిర్ధారణసార్వభౌమ శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీమ దాదివణ్ శఠకోపయతీంద్ర మహాదేశికన్ సంభావనా ॥ ఇత్యాది క్రమేణ స్వాచార్య పర్యంతం యథాక్రమం యథోపదేశంకుర్యాత్.

శ్రీ శ్రీ బ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశికాఖ్య శ్రీలక్ష్మీ హయవదన దివ్యాస్థాన ధురంధర యతివరదివ్య సంభావనాయాం, శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యాణాం, ఇత్యాద్యక్రమేణ ష ష్ఠ్యంతం సర్వముక్త్వా శ్రీమత్కవితార్కిక కంఠీరవ చరణయుగళ వి న్యస్త సమస్తాత్మభరాణాం శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహా దేశికానాం సంభావనా ఇత్యాదిక్రమేణ శ్రీమదాదిమ బ్రహ్మతంత్ర మహాదేశికేంద్రాది సంభావనాస్సర్వా యథాసంప్రదాయంకార్యాః

శ్రీమచ్ఛ్రీవాస మహాదేశికాది మునిత్ర యపరం పరా ని ర్వాహకాచార్య సంభావనాయాం శ్రీమన్నాథముని శ్రీమద్యామునముని శ్రీమదాద్రిమానుజముని రూప మునిత్రయ సిద్ధాంతస్థాపనాచార్యాణామితి విశేషః. (సా ఽపి యథాసంప్రదాయం కార్యా)

ఏవమేవ యథాసంప్రదాయం యథోపదేశ మాచార్య పురుష సంభావనా ఽపి తత్తత్సంప్రదాయ నిష్ఠైః కార్యా.

సర్వాస్వపి సంభావనాసు సర్వైరుత్థాయసాంజలిబంధైః ‘ పరస్పరహితైషిణాం పరిసరేషుమాంవర్తయే ’ తిన్యాయవిద్భిస్సదస్యైరత్యంతా దరపూర్వకం భక్తిః ప్రదర్శనీయా.

(బృహస్పతి సం) ‘ బృహస్పతే సవితర్బోధయైనగ్ం సగ్ంశితం చిత్సంతరాగ్ం సగ్ం శిశాధి। వర్ధయైనం మహతే సౌభగాయ విశ్వఏన మనుమదన్తు దేవాః ’॥ (సం॥౪॥౧॥౨౭+౨౮) బృహస్పతి సంభావనా.

(దీక్షిత సం) ‘ అగ్నిరగ్రే ప్రథమో దేవతానాం। సంయాతానాముత్తమో విష్ణురాసీత్। యజమానాయ పరిగృహ్య దేవాః। దీక్షయేదగ్ం హవిరాగచ్ఛతన్నః। అగ్నిశ్చవిష్ణో తప ఉత్తమంమహః। దీక్షాపాలేభ్యోవనతగ్ం హిశక్రా। విశ్వైర్దేవైర్యజ్ఞియైస్సంవిదానా। దీక్షామస్మై యజమానాయధత్తమ్ ’ ॥ (అష్ట॥౨॥౪॥ ౨౩+౨౪) దీక్షితానాం సంభావనా.

(విద్వత్సంభావనా) ‘ యే అర్వాఙుతవా పురాణేవేదం విద్వాగ్ం సమభితోవదంత్యాదిత్యమేవతే పరివదంతి సర్వే అగ్నిం ద్వితీయం తృతీయంచహగ్ం సమితియావతీర్వై దేవతా స్తాస్సర్వా వేదవిద్బ్రాహ్మణే వసంతి తస్మాద్బ్రాహ్మణేభ్యో వేదవిద్భ్యో దివే దివే నమస్కుర్యాత్. (ఆర ॥ ౨ ॥ ౧౫) విద్వత్సమ్భావనా.

(వైశ్వదేవ సం) వైశ్వదేవో వా అశ్వః । నానా దేవత్యాః పశవో భవంతి । అశ్వస్య సర్వత్వాయ । నానారూపా భవంతి । తస్మాన్నానారూపాః పశవః । బహురూపా భవంతి । తస్మాద్బహురూపాః పశవస్సమృద్ధ్యై ॥(అష్ట॥ ౩॥౯॥౮) వైశ్వదేవ సంభావనా.

(సదస్సంభావనా) ‘సప్రథసభాం మే గోపాయ । యే చ సభ్యాస్సభాసదః । తానింద్రియావతః కురు । సర్వమాయురుపాసతాం । (అష్ట ॥ ౧॥౨॥౨౬)’ సదస్సంభావనా.

ఏవం జాతకర్మాద్యేతద్గ్రంథస్థానాం కర్మణాం ప్రయోగః, కపర్ది కారికా, గృహ్యసూత్ర, తద్వ్యాఖ్యా, ఆండపిళ్ళాఖ్య ప్రయోగవృత్తి, గృహ్యరత్న, కంఠభూషణ, చంద్రికా, తదనుసారి ప్రయోగానుక్రమణికాది బహూన్ గ్రంథానవలోక్య తత్ర తత్రస్థితానర్థాన్ సంగృహ్య, తత్తత్ప్రకరణేషు సూత్రవాక్య కారికాది విన్యాస పూర్వకం జాయమాన కాలీన భగవత్కటాక్ష లబ్ధేన శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీ శఠకోప, శ్రీ శఠకోప రామానుజ, శ్రీ వీరరాఘవ శఠజిత్సంయమీంద్రాణాం దివ్యామోఘానుగ్రహేణ తచ్చరణయుగళ సేవాసమధిగత బుద్ధిలేశేన శ్రీమద్ధయవద దివ్యస్థాన ధురంధరైః శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాలమహాదేశికైస్సానుగ్రహం సంప్రేరితేన శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ దివ్య సమ్ప్రీతిం కామయమానేన యథాప్రజ్ఞం గ్రథితః. తత్రానుక్తదురుక్త పునరుక్తాదికాన్ దోషాన్నిర్మత్సరాస్తత్ర భవన్తో మహాన్తస్సోఢ్వా ప్రమోదధ్వమితిసాఞ్జలిరభ్యర్థయే. అనేన ప్రీణాతు భగవాన్ శ్రీమదహోబిల గుహావిహారీరమాన్నృహరిః.

పూర్వప్రయోగానుక్రమణికా సమాప్తా.

అథ వధూవరసమ్మానకాలే పఠ్యమానాశీర్మన్త్రాః.

ఏతైరాయుష్కామః । ప్రజాపశుకామోవా । పురస్తాద్దశ హోతార ముదంచ ముపదధాతి యూవత్పదం । హృదయం యజుషీ పత్న్యైచ।దక్షిణతః ప్రాఞ్చంచతుర్‌హోతారం। పశ్చాదుదంచంప ఞ్చహోతారం । ఉత్తరతః ప్రాఞ్చగ్ం షడ్ఢోతారం । ఉపరిష్టా త్సా ప్తంచగ్ం సప్తహోతారం । హృదయం యజూగ్ంషి పత్న్యై శ్చ । యథావకాశంగ్రిహాః । యథావకాశం ప్రతిగ్రహాః లోకం పృణాశ్చ । సర్వాహాస్యైతా దేవతాః ప్రీతా అభీష్టాభవంతి । అష్ట॥ ౩॥ ౧౨॥ ౨౬ ॥

అగ్నింప్రథమంవిభక్తీనాంయజతి । అగ్నిముత్తమంపత్నీసం యాజానాం । తేనాగ్నేయం । తేనసమృద్ధంక్రియతఇతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౯ ౭) ॥ ౧ ॥

హిరణ్యపాత్రంమధోః పూర్ణందదాతి । మధవ్యోసానీతి। ఏక ధాబ్రహ్మణఉపహరతి । ఏకధైవయజమానఆయుస్తేజోదధాతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ౨౧) ॥ ౨ ॥

సప్తదశప్రాజాపత్యాన్పశూనాలభతే । సప్తదశఃప్రజాపతిః । ప్రజాపతేరాప్త్యై । శ్యామాఏకరూపాభవంతి । ఏవమివహిప్రజాపతి స్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧॥౩॥౨౪+౨౫) ॥ ౩ ॥

గోధూమంచపాలం । నవాపతేప్రీహయోనయవాః । యద్గో ధూమా । ఏవమివహిప్రజాపతిస్సమృద్ధ్యై ॥(అష్ట॥౧॥౩॥౪౧) ॥౪॥

శిపివిష్టవతీభిస్తృతీయసవనే । యజ్ఞో వై విష్ణుః । పశవశ్శిపిః । యజ్ఞ ఏవపశుషుప్రతితిష్ఠతి । బృహదన్త్యంభవతి । అంతమేవైనగ్ంశ్రియైగమయతి ॥ (అష్ట॥౧॥౩॥౫౭) ॥ ౫ ॥

సోమోవా ఏతస్యరాజ్యమాదత్తే । యోరాజాసన్రాజ్యో వాసోమేనయజతే । దేవసువామేతానిహవీగ్ంషిభవంతి । ఏతావంతో వై దేవానాగ్ంసవాః । తఏవాస్మైసవాన్ప్రయచ్ఛంతి । తఏనం పునస్సువంతేరాజ్యాయ । దేవసూరాజాభవతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౪॥ ౧౦) ॥ ౬ ॥

త్రీణిత్రీణివై దేవానామృద్ధాని । త్రీణిఛందాగ్ంసి । త్రీణిసవనాని । త్రయఇమేలోకాః । ఋధ్యామేవతద్వీర్యఏషులోకేషు ప్రతితిష్ఠతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౫॥ ౩౩) ॥ ౭ ॥

సంవత్సరేణైవాస్మాఅన్నమవరుంధే । వైశ్వదేవశ్చరుర్భవతి । వైశ్వదేవంవా అన్నం । అన్నమేవాస్మైస్వదయతి । ప్రథమజోవత్సో దక్షిణాసమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట॥ ౧॥ ౬॥ ౧౦) ॥ ౮ ॥

సౌమ్యగ్ంశ్యామాకంచరుంనిర్వపతి । సోమోవా అకృష్టపచ్యస్యరాజా । అకృష్టపచ్యమేవాస్మైస్వదయతి । వాసోదక్షిణా । సౌమ్యగ్ంహిదేవతయావాస స్సమృద్ధ్యై॥ (అష్ట॥౧॥ ౬॥ ౧౧) ॥౯॥

సరస్వత్యైచరుంనిర్వపతి । సరస్వతేచరుం । మిథునమేవావరుంధే । మిథునౌగావౌదక్షిణాసమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట॥౧॥౬॥౧౧) ౧౦॥

పృషదాజ్యంగృహ్ణాతి । పశవో వై పృషదాజ్యం । పశూనేవావరుంధే । పంచగృహీతంభవతి । పాఙ్క్తాహిపశవః । బహురూపంభవ

తి । బహురూపాహిపశవస్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౨౦+౨౧) ॥ ౧౧ ॥

పవిత్రంవైహిరణ్యం । పునాత్యేవైనం । బహువైరాజన్యోన్నృతంకరోతి । ఉపజామ్యోహరతే । జనాతిబ్రాహ్మణం । వదత్యనృతం । అనృతేఖలువైక్రియమాణేవరుణోగృహ్ణాతి । వారుణంయవమయంచరుంనిర్వపతి । వరుణపాశాదేవైనంముంచతి । అశ్వోదక్షిణా । వారుణోహిదేవతయాఽశ్వస్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౧౫) ॥ ౧౨ ॥

ముష్కరాభవంతిసేంద్రత్వాయ । దశపేయోభవతి । అన్నాద్యస్యావరుద్ధ్యై । శతంబ్రాహ్మణాఃపిబంతి । శతాయుఃపురుషశ్శతేంద్రియః । ఆయుష్యేవేంద్రియేప్రతితిష్ఠతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౮) ॥ ౧౩ ॥

తథ్సువర్ణగ్‍ంహిరణ్యమభవత్ । తథ్సువర్ణస్యహిరణ్యస్య జన్మ । యఏవగ్‍ంసువర్ణస్యహిరణ్యస్యజన్మవెద । సువర్ణఆత్మనాభవతి ॥ (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౨ ॥ ౨౫) ॥ ౧౪ ॥

బ్రహ్మవాదినోవదంతి కిందేవత్యంపౌర్ణమాసమితి ప్రాజాపత్యమితి బ్రూయాత్తేనేంద్రంజ్యేష్ఠం పుత్రం నిరవాసాయ యదితి తస్మాజ్జ్యేష్ఠం పుత్రంధనేన నిరవసాయయంతి ॥ (సం ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౧౮) ౧౫ ॥

సంజ్ఞానంవిజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం జానదభిజానత్ । సంకల్పమానం ప్రకల్పమానముపకల్పమాన ముపక్లృప్తంక్లృప్తం । శ్రేయోవసీయఆయత్సంభూతం భూతం । చిత్రఃకేతుః ప్రభానాభాన్థ్ సంభాన్ । జ్యో

తిష్మాగ్ంస్తేజస్వానాతపగ్ంస్తపన్నభితపన్ । రోచనోరోచమాన శ్శోభనశ్శోభమానః కల్యాణః ॥ (అష్ట॥ ౩॥ ౧౦॥ ౧) ॥ ౧౬ ॥

యోஉపాంపుష్పంవెద । పుష్పవాన్ప్రజావాన్పశుమాన్భవతి। చంద్రమావా అపాంపుష్పం । పుష్పవాన్ప్రజావాన్పశుమాంన్భవతి ॥ (ఆరణం ప్రశ్న ॥ ౧ ॥ ప ॥ ౭౭)	॥ ౧౮ ॥

తేనభూతేన హవిషాయ మాప్యాయతాంపునః । జాయాం యామస్మా ఆవాక్షుస్తాగ్ంరసేనాభివర్ధతామ్ । అభివర్ధతాం పయసాభిరాష్ట్రేణ వర్ధతామ్ । రయ్యాసహస్రపోషసె వౌస్తామనపేక్షితౌ । ఇహైవస్తం మావియోష్టం విశ్వమాయుర్వ్యశ్నుతమ్ । మహ్యైఇంద్రస్వస్తయే। ధుగ్రైధిపోష్యామయిమహ్యం త్వాదాద్బృహస్పతిః । మయాపత్యాప్రజావతీ సంజీవశరదశ్శతమ్। త్వష్టాజాయామజనయత్త్వష్టాస్యైత్వాంపతిమ్ । త్వష్టాసహస్రమాయూగ్ంషి దీర్ఘమాయుః కృణోతువామ్ ॥ (మం॥ ప్ర॥ ౧॥ ౮)॥ ౧౮ ॥

సుమంగలీరియంవధూరిమాగ్ంసమేతపశ్యత । సౌభాగ్యమస్యైదత్వాయాథాస్తంవిపరేతన॥ (మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౯)॥౧౯ ॥

ఇమాంత్వ మింద్రమీఢ్వ స్సుపుత్రాగ్ంసుభగాం కృణు (కురు) । దశాస్యాంపుత్రానాధేహిపతిమేకాదశంకృధి ॥ (మం॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౧)	॥ ౨౦ ॥

స్వస్తి వాచనమ్.

ఆశుశ్శిశానో వృషభోనయుధ్మోఘనాఘనః క్షోభణశ్చర్షణీనామ్ । సంక్రందనో ఽనిమిష ఏకవీరశ్శతగ్ంసేనాఅజయథ్సాకమిన్ద్రః । సంక్రందనేనానిమిషేణజిష్ణునాయుత్కారేణదుశ్చ్యవనేన ధృష్ణునా । తదింద్రేణజయతతథ్సహధ్వంయుధోనర ఇషుహస్తేనవృష్ణా । సఇషుహస్తైస్సనిషంగిభిర్వశీసగ్ంస్రష్టాసయుధఇంద్రోగణేన। సగ్ంసృష్టజిథ్సోమపాబాహుశర్ధ్యూర్ధ్వధన్వా ప్రతిహితాభిరస్తా । బృహస్పతేపరిదీయ ॥ ౧౬ ॥ రథేనరక్షోహా ఽమిత్రాగ్ం అపబాధమానః। ప్రభంజన్థ్సేనాః ప్రమృణోయుధాజయన్నస్మాకమేధ్యవితా రథానామ్ । గోత్రభిదం గోవిదం వజ్రబాహుం జయంతమజ్మప్రమృణంతమోజసా । ఇమగ్ం సజాతాఅనువీరయధ్వమింద్రగ్ంసఖాయో ఽనుసగ్ంరభధ్వమ్ । బలవిజ్ఞాయస్థవిరః ప్రవీరస్సహస్వాన్ వాజీసహమానఉగ్రః । అభివీరోఅభిసత్వాసహోజాజైత్రమింద్రరథమాతిష్ఠగోవిత్ । అభిగోత్రాణి సహసాగాహమానో ఽదాయః ॥ ౧౭॥ వీరశ్శతమన్యురింద్రః । దుశ్చ్యవనః పృతనాషాడయుధ్యో ఽస్మాకగ్ం సెనా అవతు ప్రయుథ్సు । ఇంద్రఆసాంనెతాబృహస్పతిర్దక్షిణాయజ్ఞః పుర ఏతుసోమః । దేవసెనానామభిభంజతీనాం జయంతీనాం మరుతోయంత్వగ్రే । ఇంద్రస్యవృష్ణోవరుణస్యరాజ్ఞఆదిత్యానాంమరుతాగ్ం శర్ధఉగ్రమ్ । మహామనసాంభువనచ్యవానాం ఘోషోదేవానాం జయతాముదస్థాత్ । అస్మాకమింద్రస్సమృతేషు ధ్వజెష్వస్మాకంయా ఇషవస్తాజయన్తు ॥ ౧౮ ॥ అస్మాకంవీరాఉత్తరేభవన్త్వస్మాను దేవా అవతాహవెషు । ఉద్ధర్షయ మఘవన్నాయుధాన్యుథ్సత్వనాం మామకానాంమహాగ్ంసి । ఉద్వృత్రహన్వాజినాం

వాజినాన్యద్రథానాంజయతా మేతు ఘోషః । ఉపప్రేత జయతా
నరస్థి ఏరావస్సంతుబాహవః । ఇంద్రోవశ్శర్మయచ్ఛత్వనా ధృష్యాయ
థా ఽసథ । అవసృష్టా పరాపత శరవ్యే బ్రహ్మసగ్ంశితా । గచ్ఛా
మిత్రాన్ప్రతి ॥ ౧౯ ॥ విశ్వైషాం కంచనోచ్ఛిషః । మర్మాణి తేవ
ర్మభిశ్ఛాదయామిసామస్త్వారాజా ఽమృతెన భివస్తామ్ । ఉరోర్వ
రీయోవరివస్తేఽస్తు జయంతంత్వామనుమదంతు దేవాః । యత్రబా
ణాస్సంపతంతి కుమారావిశిఖాఇవ । ఇంద్రో నస్తత్రవృత్రహా విశ్వా
హాశర్మయచ్ఛతు ॥ ౨౦ ॥ దీయాదాయోజయన్త్వ. మిత్రాన్ప్రతిచ
త్వారిగ్ంశచ్ఛ ॥ (సం ॥ ౪ ॥ ౬)

జీమూతస్యేవభవతి ప్రతీకంయద్వర్మీయాతిసమదాముప
స్థే । అనావిద్ధయాతనువాజయత్వగ్ం సత్వా వర్మణోమహిమాపి
పర్తు । ధన్వనాగాధన్వనా ఽఽజింజయేమధన్వనాతీవ్రాస్సమదోజ
యేమ । ధనుశ్శత్రోరపకామం కృణోతి ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశోజ
యేమ । వక్ష్యంతీవేదాగనీగంతికర్ణం ప్రియగ్ంసఖాయం పరిషస్వ
జానా । యోషేవశిఙ్క్తే వితతా ఽధిధన్వన్న్ ॥౨౧॥ జ్యాఇయగ్ం స
మనేపారయన్తీ । తేఆచరన్తీసమనేవయోషా మాతేవ పుత్రంబి
భృతాముపస్థే । అపశత్రూన్ విధ్యతాగ్ం సంవిదానే ఆర్త్నీఇ
మేవిష్ఫురన్తీ అమిత్రాన్ । బహ్వీనాంపితాబహురస్య పుత్రశ్చి
శ్చా కృణోతి సమనా ఽవగత్య । ఇషుధిస్సఙ్కాః పృతనాశ్చసర్వాః
పృష్ఠేనినద్ధోజయతి ప్రసూతః । రథేతిష్ఠన్నయతివాజినః పురోయ
త్రయత్ర కామయతేసుషారథిః । అభీశూనాంమహిమానమ్ ॥౨౨॥
పనాయతమనః పశ్చాదనుయచ్ఛన్తిరశ్మయః । తీవ్రాంఘోషాన్కృ
ణ్వతే వృషపాణయో ఽశ్వారథేభిస్సహ వాజయంతః । అవక్రామం
తఃప్రపదైరమిత్రాన్క్షిణన్తి శత్రూగ్ంరనపవ్యయన్తః । రథవాహనగ్ం

హవిరస్యనామయత్రా యుధం నిహితమస్యవర్మ । తత్రారథముపశ
గ్మగ్ం సదేమవిశ్వా ఉహావయగ్ం సుమనస్యమానాః । స్వాదుష
గ్ంసదః పితరో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రితశ్శక్తీవంతో గభీరాః । చిత్రసే
నా ఇషుబలా అమృధ్రాస్సతోవీరా ఉరవో వ్రాతసాహాః । బ్రాహ్మ
ణాసః ॥ ౨౯ ॥ పితరస్సోమ్యాసశ్శివేనో ద్యావాపృథివీ అనేహసా ।
పూషావః పాతు దురితాదృతావృధో రక్షామాకిర్నో అఘశగ్ంసఈ
శత । సుపర్ణంవస్తేమృగో అస్యాదంతో గోభిస్సన్నద్ధా పతతిప్రసూతా ।
యత్రానరస్సంచ విచద్రవంతి తత్రాస్మభ్యమిషవశ్శర్మయగ్ంసన్ ।
ఋజీతేపరివృఙ్గ్ధినో ఉశ్మా భవతునస్తనూః । సోమో అధిబ్రవీతు
నో ఒదితిః ॥ ౩౦ ॥ శర్మయచ్ఛతు । ఆజంఘంతి సాన్వేషాంజఘనా
గ్ం ఉపజిఘ్నతే । అశ్వాజనిప్రచేతసో ఒశ్వాన్థ్సమత్సు చోద
య । అహిరివభోగైః పర్యేతి బాహుం జ్యాయా హేతిం పరిబాధ
మానః । హస్తఘ్నో విశ్వావయునానివిద్వాన్పుమాన్పుమాగ్ం
సంపరిపాతువిశ్వతః । వనస్పతేవీడ్వంగో హి భూయా అస్మత్సఖాప్ర
తరణస్సువీరః । గోభిస్సంనద్ధో అసి వీడయస్వాస్థాతా తే జయతుజే
త్వాని । దివఃపృథివ్యాః పరి ॥ ౩౧ ॥ ఓజఉద్భృతం వనస్పతిభ్యః ప
ర్యాభృతగ్ంసహః । అపామోజ్మానం పరిగోభిరావృతమింద్రస్యవజ్ర
గ్ం హవిషారథంయజ । ఇంద్రస్యవజ్రో మరుతామనీకం మిత్రస్యగ
ర్భోవరుణస్యనాభిః । సేమాంనో హవ్యదాతిం జుషాణో దేవరథ ప్రతి
హవ్యాగృభాయ । ఉపశ్వాసయపృథివీముతద్యాం పురుత్రాతేమ
నుతాంవిష్ఠితంజగత్ । సదుందుభే సజూరింద్రేణ దేవైర్దూరారా
త్ ॥ ౩౨ ॥ దవీయో అపసేధ శత్రూన్ । ఆక్రందయబలమోజో
నఆధానిష్టనిహిదురితాబాధమానః । అపప్రోథదుందుభేదుచ్ఛునా
గ్ం ఇతఇంద్రస్య ముష్టిరసి వీడయస్వ । అమూరజప్రత్యావర్తయే

మాః కేతుమద్దుందుభిర్వావదీతి । సమశ్వపర్ణాశ్చరన్తినో నరోఽ స్మాకమింద్రరథినో జయంతు ॥ ౩౩ ॥

ధన్వన్మహిమానం బ్రాహ్మణాసా ఽదితిః । పృథివ్యాః పరిదూరా దేకచత్వారిగ్ంశచ్చ ॥ ౬ ॥

మమాగ్నే వర్చో విహవేష్వస్తు వయం త్వేన్ధానాస్తనువం పుషేమ । మహ్యం నమంతాం ప్రదిశశ్చతస్రస్త్వయా ఽధ్యక్షేణ పృతనా జయేమ । మమ దేవా విహవేసన్తు సర్వ ఇంద్రావంతో మరుతో విష్ణురగ్నిః । మమాంతరిక్షమురుగోపమస్తు మహ్యం వాతః పవతాం కామే అస్మిన్ । మయి దేవా ద్రవిణమాయజన్తాం మయ్యాశీరస్తు మయి దేవహూతిః । దైవ్యా హోతారా వనిషంత ॥ ౨౯ ॥ పూర్వేఽ రిష్టాస్స్యామ తనువా సువీరాః । మహ్యం యజన్తు మమ యాని హవ్యా ఽఽకూతిస్సత్యా మనసా మే అస్తు । యేనోమా నిగాం కతమచ్చనాహం విశ్వే దేవాసో అధివోచతా మే । దేవీష్షడుర్వీరురుణః కృణోత విశ్వే దేవాస ఇహ వీరయధ్వమ్ । మాహాస్మహి ప్రజయా మా తనూభిర్మారధామ ద్విషతే సోమ రాజన్ । అగ్నిర్మన్యుం ప్రతినుదన్పురస్తాత్ ॥ ౩౦ ॥ అదబ్ధో గోపాః పరిపాహి నస్త్వమ్ । ప్రత్యంచో యంతు నిగుతః పునస్తే ఽమైషాంచిత్తం ప్రబుధా వినేశత్ । ధాతా ధాతృణాం భువనస్య యస్పతిర్దేవగ్ం సవితారమభిమాతిషాహమ్ । ఇమం యజ్ఞమశ్వినోభా బృహస్పతిర్దేవాః పాన్తు యజమానం న్యర్థాత్ । ఉరువ్యచానో మహిషశ్శర్మయగ్ం సదస్మిన్ హవే పురుహూతః పురుక్షు । స నః ప్రజాయై హర్యశ్వమృడయేంద్ర మా ॥ ౩౧ ॥ నోరీరిషో మాపరాదాః । యే నస్సపత్నా అప తే భవన్త్వింద్రాగ్నిభ్యామవ బాధామహే తాన్ । వసవో రుద్రా ఆదిత్యా ఉపరిస్పృశం మోగ్రం చేత్తా రమధిరాజమక్రన్ । అర్వాంచమింద్రమముతో హవామహే . యో గో

ర్ధనజిదశ్వజిద్యః । ఇమంనోయజ్ఞం విహవేజుషస్వాస్యకుర్మో హరివో మేదినంత్వా ॥ ౩౨ ॥

వనిమంతపురస్తాన్మాత్రిచత్వారిగ్ంశచ్చ ॥ ౧౫ ॥

అగ్నేర్మన్వేప్రథమస్య ప్రచేతసాయం పాంచజన్యం బహవస్స మింధతే । విశ్వస్యాం విశి ప్రవివిశివాగ్ం సమీమహే సనో ముం చత్వగ్ంహసః । యస్యేదం ప్రాణన్నిమిషద్యదేజతియస్యజాతం జన మానంచకేవలమ్ । స్తౌమ్యగ్నింనాథితోజోహవీమి సనోముంచత్వ గ్ంహసః । ఇంద్రస్యమన్యే ప్రథమస్యప్రచేతసో వృత్రఘ్నస్తోమాఉపమాముపాగుః । యోదాశుషస్సుకృతోహవముపగంతా ॥ ౩౩ ॥ సనోముంచత్వగ్ంహసః । యస్సంగ్రామంనయతి సంవశీయుధేయః పు ష్టానిసగ్ంస్సృజతిత్రయాణి । స్తౌమీంద్రంనాథితోజోహవీమి సనో ముంచత్వగ్ంహసః । మన్వేవాంమిత్రావరుణా తస్యవిత్తగ్ం సత్యౌజ సాదృగ్ంహణాయంనుదేథే। యారాజానగ్ంసరథం యాథఉగ్రాతా నో ముంచతమాగసః । యోవాగ్ంరథఋజురశ్మిస్సత్యధర్మామిథు శ్చరంతముపయాతిదూషయన్ । స్తౌమి ॥౩౪॥ మిత్రావరుణానా థితోజోహవీమితౌనోముంచతమాగసః । వాయోస్సవితుర్విదథాని మన్మహేయావాత్మన్వద్బిభృతోయౌచరక్షతః । యౌవిశ్వస్యపరిభూ బభూవతుస్తౌనోముంచతమాగసః। ఉపశ్రేష్ఠాన ఆశిషోదేవయోర్ధ ర్మేఅస్థిరన్ । స్తౌమివాయుగ్ం సవితారంనాథితోజోహవీమి తౌనో ముంచతమాగసః । రథీతమారథీనామహ్వఊతయేశుభం గమిష్ఠౌసు యమేభిరశ్వైః । యయోః॥౩౫॥ వాం దేవాదేవేష్వనిశితమోజస్తౌ నోముంచతమాగసః । యదయాతంవహతుగ్ంసూర్యాయాస్త్రిచ క్రేణ సగ్ంసదమిచ్ఛమానౌ । స్తౌమిదేవావశ్వినౌనాథితోజోహవీ మి తౌనోముంచతమాగసః । మరుతాంమన్వే అధినో బ్రువంతుప్రే

మాంవాచంవిశ్వామవంతువిశ్వే। ఆశూర్ణావాసుమెసుయమానూతయే తేనోముంచం త్వేనసః। తిగ్మమాయుధంవీడితగ్ం సహస్వద్దివ్యగ్ం శర్ధః ౩౬॥ పృతనాసుజిష్ణు। స్తామిదేవాన్మరుతోనాథితోజోహవీమి తేనోముంచం త్వేనసః। దేవానాంమన్వే అధినోబ్రువంతు పేప్రి మాంవాచంవిశ్వామవంతువిశ్వే। ఆశూర్ణావాసుమెసుయమానూతయే తేనోముంచం త్వేనసః। యదిదంమా ఽభిశోచతి పౌరుషేయేణదైవ్యేన। స్తామివిశ్వాన్దేవాన్నాథితోజోహవీమి తేనో ముంచం త్వేనసః। అనునో ఽద్యానుమతిరను ॥౩౭॥ ఇదనుమతేత్వం వైశ్వానరో న ఊత్యాపృష్టోదివి। యేఅప్రథేతామమితేభిరోజోభిర్వ్యప్రతిష్ఠే అభవతాంవసూనామ్। స్తామిద్యావాపృథివీనాథితోజోహవీమి తేనోముంచతమగ్ంహసః। ఉర్వీరోదసీవరివః కృణోతం క్షేత్రస్యపత్నీ అధినోబ్రూయాతమ్ స్తామిద్యావాపృథివీనాథితోజోహవీమి తేనోముంచతమగ్ంహసః। యత్తేవయం పురుషత్రాయవిష్ఠావిద్వాగ్ంసశ్చకృమా కచ్చన ॥౩౮॥ ఆగః। కృధీస్వస్మాగ్ంఅదితేరనాగావ్యేనాగ్ంసిశిశ్రథోవిష్వగగ్నే। యథాహతద్వసవో గౌర్యంచిత్పదిషితామముంచతాయజత్రాః। ఏవాత్వమస్మత్ప్రముంచావ్యగ్ంహః ప్రాతార్యగ్నే ప్రతరాంనఆయుః ॥ ౩౯ ॥

గన్ధాద్యాదాయ నాథ్నమియ మోశ్వధో ఽనుమతిరనుచన చతుస్త్రిగ్ంశచ్చ ॥ ౧౭ ॥

అగ్నేర్మన్వే యస్యేదమింద్రస్య యస్సంగ్రామగ్ం వనోముంచత్వగ్ంహసః। మన్వేవాంతానోముంచతమాగసః। యోవాం వాతోధ్రుపరథీతమా యదయాతమశ్వినౌతౌనోముంచతమాగసః। మరుతాంతిగ్మంమరుతోదేవానాం యదిదంవిశ్వాం తేనో ముంచం త్వేన

స॥ అనునడుర్వీద్యావాపృథివీ తేనో ముంచతమగ్ంహసాయత్తే । చతు రగ్ంహసష్టడాగసశ్చతు రేనసాద్వీరగ్ంహసః ॥

స్వస్తివాచన మన్త్రాః సమాప్తాః.

పఞ్చశాంతి మంత్రాః.

హరిః ఓమ్ ॥ శన్నో మిత్రశ్శం వరుణః। శన్నో భవత్వర్యమా। శన్న ఇంద్రోబృహస్పతిః । శన్నో విష్ణురురుక్రమః । నమోబ్రహ్మణే । నమస్తేవాయో త్వమేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వామేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మవదిష్యామి। ఋతంవదిష్యామి।సత్యం వదిష్యామి-తన్మామవతు-తద్వక్తారమవతు - అవతుమాం - అవతువక్తారం- ఓం శాంతి శ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ౧ ॥ సత్యంవదిష్యామి పంచచ ॥ (తై॥ఉ॥౧॥౧॥౧)

శన్నో మిత్రశ్శంవరుణః - శన్నో భవత్వర్యమా- శన్న ఇంద్రో బృహస్పతిః - శన్నోవిష్ణు రురుక్రమః — నమో బ్రహ్మణే - నమస్తేవాయో- త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి - త్వామేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మావాదిషం - ఋతమవాదిషం - సత్యమవాదిషం — తన్మామావీత్ - తద్వక్తారమావీత్ - ఆవీన్మాం — ఆవీద్వక్తారం - ఓం శాంతిశ్శాంతి శ్శాంతిః॥ ౨ ॥ సత్యమవాదిషంపఞ్చచ.

సహనావవతు- సహనౌభునక్తు - సహవీర్యం కరవావహై। తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై - ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥౩॥ సహనావవతుపఞ్చ॥ (తై॥ఉ॥౧॥౨)

నమోవాచే + ఽనుమదన్తు ॥ ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః. (౯౯ తమపుటే సౌమ్య వ్రతప్రకరణే స్ఫుటం ద్రష్టవ్యః) ॥ ౪ ॥

శన్నో వాతః పవతాం + తన్నో మాహాసీత్ ॥ ఓం శాంతి శ్శాంతిశ్శాంతిః. (౧౦౩ తమపుటే సౌమ్యవ్రత ప్రకరణేవ్యక్తం ప్రకాశితః ॥ ౫ ॥

ఓమ్ ॥ తచ్ఛంయోరావృణీ మహే । గాతుంయజ్ఞాయ। గాతుం యజ్ఞపతయె । దైవీస్స్వస్తి రస్తునః । స్వస్తి ర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వంజిగాతు భేషజం । శన్నో అస్తు ద్విపదే । శంచతుష్పదే । ఓం శాంతి శ్శాంతిశ్శాంతిః.

పఞ్చ శాంతిమంత్రాస్సమాప్తాః.

కేచిన్నాందీతర్పణం కుర్వన్తి, తత్ప్రకారస్తు - గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్యాముక కర్మాంగం నాందీశోభన దేవతా ముద్దిశ్య నాందీశోభన దేవతాప్రీత్యర్థం నాందీతర్పణాఖ్యం కర్మకరిష్యే ఇత్యనుజ్ఞాప్య విష్వక్సేన మారాధ్య - అనుగ్రహవత్సఙ్కల్పః - కరిష్యఇతివిశేషః - విష్వక్సేన ముద్వాస్య - నాందీశోభన దేవతాభ్యో నమః - ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారాన్సమర్పయామీ త్యారాధ్య - సత్యవస్వాఖ్యా విశ్వేదేవా నాందీముఖాః ప్రీయంతామ్, నాందీముఖామాతరః ప్రీయంతామ్, నాందీముఖాః పితామహ్యః + తామ్, నాందీముఖాః ప్రపితామహ్యః + తామ్, సత్యవస్వాఖ్యావిశ్వేదేవాః ప్రీయంతామ్, నాందీముఖాః పితరః ప్రీయంతామ్, నాందీముఖాః పితామహాః ప్రీ, నాందీముఖాః ప్రపితామహాః ప్రీ, సత్యవస్వాఖ్యా విశ్వేదేవాః ప్రీ, నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతామహాః ప్రీ, నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతుఃపితామహాః ప్రీ, నాందీముఖాస్స

పత్నీః మాతుః ప్రపితామహః ప్రీ, సర్వే దేవాః ప్రీ, సర్వే ఋషయః ప్రీయంతామ్, శ్రీమహావిష్ణుః ప్రీయతాం.

అథ పూర్వోక్త ఏవంగుణ + కైజ్కర్యరూపం గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్యా ముక కర్మాంగం హిరణ్యరూపేణాభ్యుదయంనానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్య స్సంప్రదదే. 'ఇడాదేవహూః' రిత్యాదిసర్వం పూర్వవత్. అస్మిన్కాలే నిత్యానుసంధానాది ప్రబంధసేవాం కేచిద్భగవత్సన్నిధౌ 'శూఫువిశుమ్బ' ఇత్యాది దశక ద్వయ వర్జం కుర్వన్తి. పూర్వాచార్య సంభావనాదికంచ. మాత్రాదితిస్రః పిత్రాదిః త్రయోమాతా మహాదయః । త్రయశ్చ త్రిద్విగుణీకృత్య క్రమాదష్టాదశస్మృతాః ॥ ఆద్యంతయో స్త్రివర్గాణాం విశ్వేదేవాః పృథక్పృథక్ ॥ మాతుశ్శ్రాద్ధంతు పూర్వంస్యా త్పితౄణాం తదనంతరం । మాతామహానా మప్యేవం తంత్రేవా వైశ్వదేవికం ॥ ఉద్వాహేవిశేషః – నాందీముఖే వివాహేచ ప్రపితామహపూర్వకం। నామసఙ్కీర్తయేద్విద్వా నన్యత్ర పితృపూర్వకం ॥ ఇతి.

అథ వివాహాద్యగ్నినాశ ప్రాయశ్చిత్త ప్రకరణ మంత్రాః.

అపహతా అసురారక్షాగ్ంసిపిశాచా యేక్షయంతి పృథివిమను । అన్యత్రేతోగచ్ఛంతు యత్రైషాం గతంమనః ॥ 'శంనో దేవీః' (పుటె)

'అయంతేయోనిః' (గర్గ పుట) (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫॥ ౪౧) (సం ॥ ౪ ॥ ౭ ॥ ౨౫)

అజుహ్వోనస్సు ప్రతీకః పురస్తా దగ్నేస్వాం యోనిమాసీదసాధ్యా। అస్మిన్థ్సధస్థే అధ్యుత్తరస్మిన్విశ్వేదేవాః ॥ (సం॥౪॥౭॥౨౫)

ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేన మిష్టాపూర్తే సగ్ంసృజేథామయంచ । పునఃకృణ్వగ్స్త్వా పితరం యువానమన్వాతాగ్ంసీత్వయితంతు మేతమ్ ॥ (సం ॥ ౪ ॥ ౭ ॥ ౧౫)

అగ్నిర్ హోతా । అశ్వినాధ్వర్యూ । త్వష్టాగ్నీత్ । మిత్ర ఉపవక్తా । సోమస్సోమస్య పురోగాః । శుక్రశ్శుక్రస్య పురోగాః । శ్రాత్తాస్త ఇంద్రసోమాః । వాతాపేర్ హవన శ్రుతస్స్వాహా ॥ (ఆర ॥ ౩ ॥ ౩)

బ్రాహ్మణఏక హోతా । సయజ్ఞః । సమేదదాతుప్రజాంపశూన్పుష్టిం యశః । యజ్ఞశ్చ మేభూయాత్ । అగ్నిర్ద్విహోతా । సభర్తా । సమేదదాతుప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః । భర్తాచ మేభూయాత్ । పృథివీత్రిహోతా । సప్రతిష్ఠా । సమేదదాతుప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః । ప్రతిష్ఠాచమేభూయాత్ । అంతరిక్షం చతుర్ హోతా । సవిష్ఠాః । సమేదదాతు ప్రజాంపశూన్పుష్టిం యశః । విష్ఠాశ్చ మేభూయాత్ । వాయుఃపఞ్చహోతా । సప్రాణః । సమేదదాతు ప్రజాంపశూన్పుష్టిం యశః । ప్రాణశ్చ మేభూయాత్ ॥ ౯ ॥ చంద్రమాష్షడ్ఢోతా । సఋతూన్ కల్పయాతి । సమేదదాతు ప్రజాంపశూన్పుష్టిం యశః । ఋతవశ్చ మేకల్పంతామ్ । అన్నగ్ంసప్తహోతా । సప్రాణస్యప్రాణః । సమేదదాతుప్రజాంపశూన్పుష్టిం యశః । ప్రాణస్యచ మేప్రాణోభూయాత్ । ద్యౌరష్టహోతా । సోనాధృష్యః ॥ ౯ ॥ సమేదదాతుప్రజాంపశూన్పుష్టిం యశః । అనాధృష్యశ్చభూయాసమ్ । ఆదిత్యోనవహోతా । సతేజస్వీ । సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్పుష్టిం యశః । తేజస్వీచభూయాసమ్ । ప్రజాపతిర్దశహోతా । సఇదగ్ంసర్వమ్ । సమేదదాతు ప్రజాంపశూన్ పుష్టిం యశః । సర్వంచ మేభూయాత్ ॥ ౧౦ ॥

భూరగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువో వాయవె ఽన్తరిక్షా య స్వాహా సువరాదిత్యాయ దివెస్వాహా భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసె దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవెభ్యస్స్వధా పిత్రుభ్యో భూర్భువస్సువరోమ్ ॥ ౪॥ ౧౨॥ ౨॥ భూరన్నమగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువో ఽన్నం వాయవె ఽన్తరిక్షాయస్వాహా సువరన్నమాదిత్యాయ దివెస్వాహా భూర్భువస్సువరన్నం చంద్రమసె దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవెభ్య స్స్వధాపిత్రుభ్యో భూర్భువస్సువరన్నమోమ్ ॥ ౧౩ ॥ ౩ ॥ భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచస్వాహా భువో వాయవెచాంతరిక్షాయ చ మహతేచ స్వాహా సువరాదిత్యాయచ దివెచ మహతేచ స్వాహా (దా - సా) భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసేచ నక్షత్రేభ్యశ్చదిగ్భ్యశ్చ మహతేచ స్వాహా నమో దేవెభ్యస్స్వధా పిత్రుభ్యో భూర్భువస్సువ ర్మహరోమ్ ॥ ౧౪ ॥ ౪ ॥

సమితగ్‌ం సంకల్పేథాగ్‌ం సంప్రియారోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ । ఇషమూర్జమభిసంవసానౌ సంవాంమనాగ్‌ంసి సంవ్రతాస ముచిత్తాన్యాకరం॥ (సం ॥ ౪ ॥ ౨ ॥ ౧౮)

పురీష్యస్త్వమగ్నే రయిమాన్పుష్టిమాగ్గ్‌ం అసి । శివాః కృత్వాదిశస్సర్వాస్స్వాం యోనిమిహాసదః । భవతంనస్సమనసౌ సమోకసౌ ॥ ౧౮ ॥ అరేపసౌ । మాయజ్ఞగ్‌ంహిగ్‌ం సిష్టం మా యజ్ఞపతిం జాతవెదసౌ శివౌ భవతమద్యనః । మా తేవ పుత్రం పృథివీ పురీష్యమగ్నిగ్గ్‌ం స్వే యోనావభారుఖా । తాంవిశ్వైర్దేవై ర్ ఋతుభిస్సంవిదానః ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మా విముఞ్చతు । యదస్య పారే రజసశ్శుక్రం జ్యోతిరజాయత । తన్నః పర్షదతిద్విషో ఽగ్నే వైశ్వానర స్వాహా । నమస్సు తే నిర్ ఋతే విశ్వరూపె ॥ ౧౮ ॥ అయస్మయం విచృతా బంధమేతమ్ । యమెనత్వం యమ్యా సం విదా

నోత్తమం నాకమధి రోహయేమమ్ । యత్తే దేవీ నిర్ ఋతి రాబబంధ దామ గ్రీవాస్వవిచర్త్యమ్ । ఇదం తే తద్విష్యామ్యాయుషో న మధ్యాదథాజీవః పితుమద్ధి ప్రముక్తః । యస్యాస్తె అస్యాః క్రూరఆ సంజుహోమ్యేషాం బంధానామవసర్జనాయ । భూమిరితి త్వాజనా విదుర్నిర్ ఋతిః ॥ ౨౦ ॥ ఇతి త్వా ఉహం పరివెద విశ్వతః । అసున్వంతమయజమానమిచ్ఛస్తైనస్యేత్యాం తస్కరస్యాన్వేషి । అన్యమస్మదిచ్ఛ సాత ఇత్యా నమో దేవి నిర్ ఋతె తుభ్యమస్తు । దేవీమహం నిర్ ఋతిం వందమానః పితేవ పుత్రం దసయే వచోభిః । విశ్వస్యయా జాయమానస్యవెద శిరశ్శిరః ప్రతిసూరీ విచష్టే । నివెశనస్సం గమనో వసూనాంవిశ్వారూపా ఉభిచష్టే ॥ ౨౧ ॥ శచీభిః । దేవ ఇవసవితాసత్యధర్మేందో న్నతస్థౌ సమరే పథీనాం । సంవరత్రా దధాతన నిరాహావాన్కృణోతన । సిఞ్చామహా అవటముద్రిణం వయం విశ్వా ఉహాదస్తమక్షితం । నిష్కృతాహావమవటగ్ం సువరత్రగ్ం సుషేచనం । ఉద్రిణగ్ం సిఞ్చే అక్షితం । సీరాయుంజంతి కవయో యుగా వితన్వతే పృథక్ । ధీరా దేవెషు సుమ్నయా । యునక్త సీరా వియుగాతనోత కృతేయోనౌ వపతేహ ॥ ౨౨ ॥ బీజమ్ । గిరా చ శ్రుష్టిస్సభరా అసన్నో నేదీయ ఇత్సృణ్యాపక్వమాయత్ । లాంగలం పవీరవగ్ం సుశేవగ్ం సుమతిత్సరు । ఉదిత్కృషతి గామవిం ప్రఫర్వ్యంచ పీవరీమ్ । ప్రస్థావద్రథవాహనమ్ । శునంనః ఫాలావితుదన్తు భూమిగ్ం శునంకీనాశా అభియంతు వాహైః । శునం పర్జన్యో మధునాపయోభిశ్శునాసీరా శునమస్మాసు ధత్తమ్ । కామం కామదుఘే ధుక్ష్వ మిత్రాయ వరుణాయ చ । ఇంద్రాయాగ్నయే పూష్ణ ఓషధీభ్యః ప్రజాభ్యః । ఘృతేన సీతామధునా సమక్తా విశ్వైర్దే

వైరనుమతా మరుద్భిః। ఊర్జస్వతీ పయసా పిన్వమానా ఉస్మాస్థ్రి తే పయసా ఉభ్యావవృథ్స్వ ॥ ౨౩ ॥

పితావిరాజామృషభో రయీణామ్ అంతరిక్షం విశ్వరూప ఆవివేశ । తమర్కైరభ్యర్చంతివత్సం । బ్రహ్మాసంతం బ్రహ్మణావర్ధయంతః ॥ (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౮ ॥ ౬౬)

'అచ్ఛాగిరః' ఆగ్నేయవ్రత ప్రకరణే ద్రష్టవ్యమ్.

శ్రీ యై న మః.

శ్రీవిష్ణుచిత్తకులనందన కల్పవల్లీం
శ్రీరంగరాజహరిచందన యోగదృశ్యాం।
సాక్షాత్క్షమాంకరుణయా కమలామివాన్యాం
గోదామనన్యశరణ శ్శరణం ప్రపద్యే॥

శ్రీ రామానుజ సంప్రదాయ నిష్ఠాళాన అశేష విద్వచ్ఛ్రీవైష్ణవర్కళ్ తంగళ్ తిరుమాళిగైయిలె నడక్కుమ్ వివాహ మధ్యత్తిల్ పచ్చైకోలమెన్ఱు మొరు సామ్ప్రదాయిక మంగళోత్సవం శెయ్దుమ్ అన్దకాలత్తిల్ ఆణ్డాళ్ తిరువాయ్ మలర్న్దరుళియ "వారణమాయిరమ్" ప్రబంధ మనుసన్ధిప్పదుముణ్డు. అవర్కళిన్ సౌకర్యత్తుక్కాక విప్రబన్ధ మర్థత్తోడు వ్యక్తమాక్కప్పట్టదు.

శిలర్ ఇంద సామ్ప్రదాయిక మహోత్సవత్తై అనాదరిత్తుమ్ ద్రావిడ భాషాన భిజ్ఞతైయినాలన్ఱి వేఱొరు కారణమ్ కాణప్పడవిల్లై. ఎప్పడియాకిలుమిదిఱ్కు ప్రచార మవశ్యకమెన్ఱు ప్రచురిక్కప్పడుకిఱదు.

ఆణ్డాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

శ్రియై నమః.

ఆణ్డాళ్ తిరువడిగళే శరణమ్.

శ్రీ శైన మః

ఆణ్డాళ్ తిరువడిగళే శరణమ్.

ఆణ్డాళ్ అరుళిచ్చెయ్ద నాయ్చ్చియార్ తిరుమొழియిల్,

వారణ మాయిరమ్.

అల్లినాట్టామరైమేల్ ఆరణంగిన్ఱు త్తైవి
మల్లినాడాండమయిల్ మెల్లియలాళ్
ఆయర్ కులవేన్దనాకత్తాళ్
తెన్పుదువై వేయర్ పయందవిళక్కు॥

అ॥ (అల్లినాట్టామరై) ఇతు తాన్ నాయ్చ్చియార్ తిరుమొழి త్తనియనాక అనుసన్ధిక్కప్పడుమదాయిరుక్కుమ్. ఇదిల్ ఆండాళుడైయ ఐశ్వర్యమ్ తొడక్కమాన ఆభిజాత్యపర్యంతమాన వైభవం శొల్లుకిఱతు.

ప్ర–ప. అల్లినాళ్ - సద్యోవికసితమాన, తామరై మేల్ - కమలవాసినియాన, ఆరణఙ్గిన్ఱు త్తైవి - పెరియపిరాట్టియారుడైయ ప్రియసఖియుమ్, మల్లినాడాండ - శ్రీవిల్లిపుత్తూరుక్కు నిర్వాహకైయాన, మడమయిల్ – మయూరపింఛకై పోలే సుందరమాన చూర్ణకుంతల భారముళ్ళవళుమ్, మెల్లియలాళ్ - మృదుస్వభావముళ్ళవళుమానవాణ్డాళ్ ; ఆయర్ కులవేన్దనాకత్తాళ్ - గోపకులనాథనాద శ్రీకృష్ణనోడే నిత్యసంశ్లేషంపెత్తిరుక్కిఱ, తెన్పుదువై - సుందరమాన శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలిరుక్కుర్, వేయర్ పయందవిళక్కు - శ్రీవిష్ణుచి

త్తు కులత్రయాశ్రితై యాన వినక్కు. శ్రీకృష్ణనోడు విత్యసంశ్లేషైకస్వభా వత్వం శ్రీ ఆండాళుక్కు శొల్లిల్ విశేషస్వారస్యముండు.

కోలచ్చురిశంగె మాయన్ శెవ్వాయిన్ కుణమ్ వినవుమ్
శీలత్తినల్ తెన్తిరుమల్లి నాడి శెన్ఱుజ్ఞుళల్ మేల్
మాలైత్తొడై తెన్నరజ్గరుక్కియుమదిప్పుడైయ
శోలైక్కిళి యవళ్ తూయనత్పాతమ్ తుణైనమక్కే ॥

(కోలచ్చురిశంగె) ఇతిల్, భగవత్ప్రీత్యాసన్నరైక్కొత్తు అంద పెరుమాళ్ తిరుమేని భోగ్యతైయై ప్రశ్న పణ్ణుమ్పడియై యుమ్, అంద దేశవాసత్తాలుండాన ప్రాశస్త్యత్తైయుమ్, భర్తావిన్ వశీకరణ హేతునాన వాల్లభ్యత్తైయుమ్ శొల్లి ఇప్పడిప్పట్ట ఆండాళ్ తిరువడికళ్ అనన్యగతికళాన నమక్కు తుణైయెన్గిఅతు.

టీ॥ కోలచ్చురిశంగై - సుందరమాన సుషిరముళ్ల శఙ్ఖత్తై, (కురిత్తు) మాయన్ - ఆశ్చర్య చేష్టితనాన కణ్ణనుడై య, శెవ్వాయిన్ - శివంద వధరత్తిన్, కుణమ్ - మాధుర్యాది గుణంగళై, వినవుమ్ - శ్రివణంపణ్ణక్కైయే, శీలత్తినల్ - స్వభావమాకవుడైయవళుమ్; తెన్-తిరుమల్లి నాడి - దక్షిణదిక్కిల్ దర్శనీయమా యిరుక్కిఅ తిరుమల్లి నాడి ఎన్నుమ్ ప్రదేశ నిర్వాహకై యాన వళున్, అదువే నిరూపకమామ్పడియాన అతిశయత్తై యుడైయవళుమెన్నపడి- ఇనిభర్తృవాల్లభ్యం శొల్లుకిఅదు. శెన్ఱుజ్ఞుళల్ మేల్ మాలైత్తొడై - విస్తృతమాన అలకభరత్తిన్ మేల్ ధరిక్కప్పట్ట పుష్పమాలైయై, తెన్నరంగర్కియుమ్ - దక్షిణ దిక్కిలిరుక్కిఅ శ్రీరంగక్షేత్ర నిర్వాహకనాన పెరియ పెరుమాళుక్కు కొడుక్కుమ్, మదిప్పుడైయ - (స్వకబరీ భరధృతంగళాన పుష్పమాలైయై పెరిఅ పెరుమాళుక్కు సమర్పిక్కుమదాన) పెరుమైయైయు

డైయ, శోలైక్కిళి - (పెరియాళ్వారుడైయ) ఆశ్రిమోద్యాన వనత్తుక్కు కిళిపోలిరుక్కుమవళుమాన, అవళ్ - అందవాండాళుడై య, తూయునఱ్పాదమ్ - పావనత్వభోగ్యత్వముళ్ల నమీచీనమాన తిరువడికళే, నమక్కు - (అత్యంతాకించనాళాన) నమక్కు సహా యభూతమ్, ఇందవాండాళ్ తిరువడికళ్ బద్ధదశైయిల్ నమక్కు భ గవదాభిముఖ్య సంపాదకత్వేన సహాయముమాయ్, మేల్ అర్చిరా దివళిక్కు తుణైయుమాయ్ అదుక్కుమేల్ అనన్యార్హ నిరుపాధిక శేషవృత్తిక్కు తుణైయుమాయ్ అదుక్కు వర్ధకమాయు మిరుక్కు మెన్ఱపడి. ॥ ౨ ॥

మూ ॥ వారణమాయిరమ్శూళవలమ్ శెయ్తు
నారణనమ్బినడక్కిన్ఱానెన్ఱెతిర్
పూరణపోఱ్కుడమ్వైత్తుప్పురమెంగుమ్
తోరణమ్నాట్టక్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ ౧ ॥

ప్ర - ప. తోళీ-, నమ్బి - గుణపూర్తియైయుడైయనాన, నారణన్ - కృష్ణనానవన్, వారణమాయిరమ్- ఆయిరమ్ ఆనైకళ్, శూళ- శుఱ్ఱిలుమ్ శూళ్ందువర, వలమ్ శెయ్తు - ప్రదక్షిణమాక, నడక్కిన్ఱానెన్ఱు - నడందు వరుకిఱానెన్ఱు, ఎతిర్ - ఎతిరే, పొన్- పొన్నాలాకియ, పూరణక్కుడమ్- పూర్ణకుమ్భంగళై, వైత్తు - తం దామ్ తిరుమాళికై వాశలిల్ ఇరణ్డుభాగంగళిలుముళ్ళ తిణ్ణైకళిల్ వైత్తు, పురమెంగుమ్ - ఊర్పురమెంగుం, తోరణమ్నాట్ట - తోరణ స్తమ్భంగళ్నడ, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓసఖి ? ఎన్నైకల్యాణమ్పణ్ణక్కొళ్ళవదర్కాక అనేకమాన గజాది పరివార పరిష్కృతనాయ్ శ్రీరంగనాథన్ ఎఱ్ఱుంద

రుళ, అవర్కు అభిముఖమాయ్ ఊరార్ స్వర్ణమయంగళాన పూ ర్ణకుమ్భంగళై తంగళ్ తంగళ్ ద్వారంగళిల్ వైయ్త్తు నగరమెల్లామ్ తోరణస్తమ్భంగళ్ నడుమ్బడి కనాక్కండేన్. ॥ ౧ ॥

మూ ॥ నాళై వదువైమణమెన్ఱు నాళిట్టు
పాళైకముకుపరిశుడైప్పందఱ్కీళ్
కోళరిమాతవన్ కోవిందనెన్బానోర్
కాళైపుకుతక్కనాక్కండేన్తోళీనాన్ ॥ ౨ ॥

ప్ర - ప. తోళీ-, నాళై - నాళైక్కు, వతువైమణమెన్ఱు-కన్యకా వివాహమెన్ఱు, నాళిట్టు-, పాళై - పాళైయుడనే కొండు వందునడప్పట్ట, కముకుడై- పాక్కుమరంగళై యుడైత్తాన, పరిశు-పెరుమైతంగియ, పందఱ్కీళ్ - పందలిన్కీళే, కోళ్ - మిడుక్కైయుడైయ, అరి - సింహమ్బోన్ఱ మేనాణివుడైయనాయ్, మాతవన్ - పరమరసికనాన, కోవిందనెన్బాన్ - గోరక్షణత్తైయే తొళిలాకవుడైయ కృష్ణనాకిఱ, ఓర్ - ఒరు, కాళై - యువావానవన్, పుకుత-వర, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా॥ ‹అప్రమేయంహితత్తేజోయస్యసాజనకాత్మజా› ఎన్ఱుమ్, ‹రమాపతిత్వసుభగ› మెన్ఱుమిత్యాదికళాలుద్ఘోషిక్కప్పట్ట శ్రియఃప తిత్వరూపమహావిభవశాలియాన వెమ్బెరుమాన్ సూరిసేవ్యత్వరూప మానతపరత్వం పారాతేగోరక్షకత్వమ్ముదలాన సౌలభ్యాదిగుణావిష్కారత్తాలెనాళైక్కుకన్యకా వివాహమఙ్గళమెన్ఱు ముహూర్తమిట్టు దివ్యపరిమళవత్తాన పుష్పగుచ్ఛయుక్తక్రముక కదలీస్తమ్భఙ్గళాల్ శేయ్యప్పట్ట విస్తారముళ్ళ సున్దరమాన పన్దలిన్కీళ్ సఞ్చరిక్కుమ్బడి నాన్ స్వప్నం కండేన్. ॥ ౨ ॥

మూ. ॥ ఇన్దిరనుళ్ళిట్ట తేవర్ కుళా మెల్లామ్
వన్దిరున్దెన్నై మగళ్ పేశి మన్దిరిత్తు
మన్దిరక్కోడియుడుత్తి మణమాలై
అన్దరిశూట్టక్కనాక్కండేన్ తోళీనా ॥ ౩ ॥

ప్ర- ప. ఇన్దిరనుళ్ళిట్ట తేవర్ కుళామెల్లామ్-ఇన్ద్రిన్ ముతలాన దేవసమూహజ్గళెల్లామ్, వన్దు-తత్తైయిలే కాల్ పావివన్దు, ఇరున్దు-నల్ తరిక్కవిరున్దు, ఎన్నై--, మకళ్ పేశి-పెణ్ పేశి, మన్దిరిత్తు-ఇత్తైక్కుమ్ అత్తైక్కుమ్ వేణ్డువనఆరాయ్న్దు తజ్గళిలే అఱుతియిట్టు, అన్దరి-నాత్తనాన దుర్గైయానవళ్, మన్దిరక్కోడి- మన్త్రివాసస్సై, ఉడుత్తి-ధరిప్పిత్తు, మణమాలైశూట్ట-, తోళీ నాకనాకణ్డేన్.

తా॥ ఇంద్రాది దేవసమూహ మెల్లామ్ పాదచారియాయ్ ఇకాకార్యంతలైక్కట్టినా లల్లదు ఎఴున్దిరుప్పదిల్లైఎన్ఱిరున్దు ఎన్నైపెణ్ పేశిసమూహత్తిల్ నిన్ఱుమ్ ఎఴున్దిరిన్దుపోయ్ రహస్యమాకవిరున్దు అభిమన్త్రిత్తునాత్తనాన దుర్గైయానవళ్ మన్త్రి పూతమాన వస్త్రత్తై ఎనక్కుధరిప్పిత్తు మణమాలై(కల్యాణమాలై) శూట్టక్కనాక్కణ్డేన్. మన్దిరిత్తు-విచారిత్తు, అన్దరి-ఆకాశచారిణియాన దుర్గై ॥

మూ —నాల్ తిశైత్తీర్తమ్ కొణర్న్దునననినల్కి
ప్పార్పనచ్చిట్టర్ కళ్ పల్లారెడుత్తేత్తి
పూప్పునైకణ్ణిప్పునితనోడెన్ఱన్నై
క్కాప్పునాణ్ కట్టక్కనాక్కండేన్ తోళీనా ॥౪॥

ప్ర - ప—తోళీ—, పార్పనచ్చిట్టర్ కళ్ పల్లార్-బ్రాహ్మణాగ్రేసరర్కల్లారుమ్, నాల్ తిశై-నాన్గుదిక్కుక్కళిలుముళ్ళ, తీర్తమ్-తీర్థజ్గళై, కొణర్న్దు - కొణ్డువన్దు, ననినల్కి - పలకాలుమ్ ప్రోక్షిత్తు, ఎడుత్తు - ఉచ్చస్వరమాక ఎడుత్తు, ఏత్తి - మఙ్గళాశాసనమ్

పణ్ణి, పూ-శ్లాఘ్యమానపలవకై పుష్పజ్గళాలే, పునై - అలఙ్కరి ప్పట్ట, కణ్ణి - మాలైయ్యైయుడైయనాయ్, పునితనోడు- పవిత్రనాన కృష్ణనోడే, ఎన్ఱన్నై-, కాప్పునాణ్ కట్ట- కాప్పుకఙ్కణముకట్ట, నాణ్ కనాక్కణ్డేన్.—

తా॥ చక్రవర్తితిరుమకన్ తిరువభిషేకత్తుక్కు శ్రీవానరవీర ర్కళ్ నాలుసముద్రత్తిలుముళ్ళ జలంగళైక్కొణ్డువన్దాప్పోలే శిష్టత యావ్యపదేశ్యాళాన బ్రాహ్మణాగ్రేసరాళెల్లారుముచ్చస్వరమాక వి రణ్డుతలైక్కుమ్ మంగళాశాసనంపణ్ణి శ్లాఘ్యతమమాన నానాపుష్ప గ్రథితమాన ఒరుతనిమాలైయ్యైయిట్టు స్నానంపణ్ణికైయ్యుమ్ పవి త్రముమాయ్ పావనత్వసహకృతమానవినీతవేషత్తోడే వన్దకల్యాణపి ళ్ళైయోడెన్నై ప్రతిసరసూత్రం కట్టినానాకక్కనాక్కణ్డేన్. ॥౮॥

మూ,—కతిరొళిదీపమ్కలశముడనేన్ది
చ్చతిరిళమంగైయర్ తామ్వన్దెతిర్కొళ్ళ
మతురైయార్మన్ననడినిలైతొట్టెంగుమ్
అతిరప్పుకతక్కనాకండేన్తోழீనాన్ ॥౯॥

ప్ర. ప—తోழீ—, కతిర్-తామ్పెఱుమ్పెరుమైక్కుత్తక్క పడి ఉడమ్బు కొడుక్కుమ్కతిరైయుమ్, ఇళ-వడివழகైయుమ్, మంగై యర్ తామ్-మంగైప్పరువత్తైయుముడైయరాన స్త్రీకళ్,కతిర్ ఒళి-ఆది త్యప్రభైపోలేయిఱుక్కిఱ, తీపమ్-దీపత్తైయుడైయ,కలశమ్-పాలికల శత్తై,ఉడన్ ఏన్ది-కైయిలేన్దిక్కొణ్డు, వందు-తంగళ్ మున్నడియైప్పార్త వణ్ణమాకవందు, ఎతిర్కొళ్ళ-ఎతిర్కొళ్ళానిఱ్క, మతురైయార్-శ్రీ మధురైయిలుళ్ళార్క్కు, మన్నన్-రాజావానకృష్ణన్, అడినిలై-తన్తిరు వడినిలైగళై, తొట్టు-అరుకిరుప్పార్ కైయిల్ కొడుత్తు, ఎంగుమ్అతిర- భూమియెల్లామొళిక్కుమ్పడి, పుకుత-నడందువర, నాన్ కనాకండేన్.

తా॥ వైవాహికమానమంగళదీపత్తుక్కు ఒరువిచ్ఛేదంవరిల్

మంగళక్కు అవెన్దుఆదిత్యప్రభైపోలేయిఱుక్కి రదీపంగళైయుమ్, తాదృశమాన స్వర్ణమయపూర్ణకుంభంగళైయుమ్ ధరిత్త చాతుర్యసౌంద ర్యవిశిష్టాళాన స్త్రీగళ్ మున్నడిపార్తవణ్ణమాకవందు ఎదిర్కొళ్ళ నిఱ్క శ్రీమధురానాథనాన కృష్ణన్ తన్ తిరువడిపిలైకళై నమీపవ ర్తికళిన్ కైయిల్కొడుత్తు 'భారేణగాంసన్నమయాన్ పదేపదే' ఎన్గిఱపడియేభూమియెల్లామదిరుమ్పుడినడందువర స్వప్నం కండేన్.౫॥

మూ.—మత్తళఙ్గొట్టవరిశంగమ్నిన్దూత
ముత్తుడైత్తామ నిరైతాழ్న్దపన్దర్క్కీழ்
మైత్తునన్నమ్బిమతుశూతన్వన్దెన్నై
క్కైత్తలమ్పఱ్ఱక్కనాక్కండేన్తోழీనాన్ ॥౬॥

ప్ర.ప—తోழీ—, మత్తళమ్-మద్దళంగళ్, కొట్ట-అడిక్కవుమ్, వరి-రేఖైకళైయుడైయ,శంగమ్-శంఖత్తై, నిన్దు-నిలైనిన్దు, ఊతవుమ్, ముత్తుడైత్తామమ్-ముత్తుమాలైకళుడైయ, నిరై-వరిశైకళానవై, తాழ్న్ద-తలైయిలేవందుతాழంద, పందర్క్కీழ్- పందలిన్కీழ్, మైత్తునన్-మైత్తునమైముఱైయుడైయనాయ్, నమ్బి-గుణపూర్ణనాన, మతుశూతన్-మధువైనిరసిత్త కృష్ణనానవన్, వందు-తానేవందు, ఎన్నై, కైత్తలమ్పఱ్ఱ- కైయైప్పిడిక్క, నాన్ కనాకండేన్.

తా ॥ రాజకులత్తార్ వివాహమ్పోలే మంగళవాద్యంగళ్ అవిచ్ఛిన్నమాయ్ ధ్వనిక్క ముక్తాహారాలఙ్కృతమాన (ముక్తానరంగళ్ తలైయిలేవందుతాழ్న్ద) పన్దలిన్కీழ్ స్వయంమధుసూదననాకైయాలె వైవాహికప్రతిబంధకనివర్తనక్షమనానకృష్ణన్ ఎழున్దరుళి ఎన్ పాణిగ్రహణంపణ్ణ నానాకకనాకండేన్. కనా-స్వప్నమ్.॥౬॥

మూ—వాయనల్లార్ నల్లమఱైయోతిమన్దిరత్తాల్
పాశిలైనాణల్పడుత్తుప్పరిశిమైత్తు
క్కాయ్శినమాకళిఱన్నా నెన్కైప్పఱ్ఱి

తీవలమ్ శెయ్య క్కనాక్కండేన్ తోழீనాన్ ॥౭॥

ప్ర - ప.—తోழீ-, వాయ్‌నల్లార్ - అழకియాక స్వరత్తలే ఉ
ప్రిక్కవల్లవర్ కళ్, నల్ల- శ్లాఘ్యమాన, మఱైయోతి-వేదంగళై
చ్చొల్లి, మందిరత్తాల్- అందందక్రియైక్కు అనురూపమాన మంత్రం
కళై చ్చొల్లి, పాశు- పశుత్త, ఇలై-ఇలైయైయుడైత్తాన, నాణల్-నా
ణల్పుల్లై, పడుత్తు-అగ్నియైచ్చూழప్పడుత్తు, పరితివైత్తు-నమిత్తు
క్కళై యిట్టు, కాయ్‌శినమ్-మిక్క శినత్తైయుడైత్తాయ్, మా-మదిత్త,
కళిఱు అన్నాన్-యానైయైయొత్త శెరుక్కైయుడైయ కృష్ణన్, ఎన్-
న్నుడైయ, కై ప్పఱ్ఱి-కైయైప్పిడిత్తుక్కొండు, తీవలమ్ శెయ్య- అ
గ్నియైచ్చుఱ్ఱివర, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ నల్లస్వరత్తోడే వేదోచ్చారణ సమర్థులానవాళ్
శ్లాఘ్యమాన వేదంగళైచ్చొల్లి తత్తత్క్రియానురూపంగళాన మం
త్రంగళాలే ఆర్ద్రమైన కాశంగళై పరిస్తరణపరిధి నిధానాది విధాన
త్తోడే అగ్నిచ్చూழప్పడుత్త, కణ్ణన్ ఒరు మదగజమ్పోలె వందు
ఎన్ కైయ్యైత్తానే పిడిత్తుక్కొండు ‘ఏకమిష’ ఇత్యాది ‘సఖాసప్త
పదాభవ’ ఎన్నుమళవాన సప్తపదీ విన్యాసపూర్వకమాయ్ అగ్ని
ప్రదక్షిణంపణ్ణినా నాక కనాక్కండేన్. ॥౭॥

మూ ॥ ఇమ్మైక్కుమేழేழ్ పిఱవిక్కుమ్‌పఱ్ఱావాన్

నమ్మైయుడైయవన్‌నారాయణనమ్బి

శెమ్మైయుడైయతిరుక్కైయాల్ తాళ్‌పఱ్ఱి

అమ్మిమితిక్కక్కనాక్కండేన్ తోழీనాన్. ॥౮॥

ప్ర - ప. తోழీ-ఇమ్మైక్కుమ్-ఇప్పిఱప్పుక్కుమ్, ఏழేழ్ పిఱ
విక్కుమ్-ఇనికాలముళ్ళతనైయుమ్, పఱ్ఱావాన్ - తుణైయామవనా
న్, నమ్మైయుడైయవన్- నమక్కు శేషియాయ్, నమ్బి- కల్యాణగు
ణపరిపూర్ణనాయ్, నారాయణన్-నారాయణనాన కృష్ణన్, శెమ్మై

యుడైయ - తామరై మలర్ పోలే శివంద, తిరుక్కైయాల్ - తిరుక్కైకళాలే, తాళ్- ఎన్ కాలై, పఱ్ఱి-పిడిత్తు అమ్మిమితిక్క-, నాన్ క్కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఇందజన్మత్తుక్కుమ్ ఏழேழு జన్మత్తుక్కుమ్ సహాయభూతనాయ్ నమక్కు శేషియాయ్ అఖిలహేయ ప్రత్యనీక కల్యాణగుణ పరిపూర్ణనాన నారాయణన్ పద్మదళమ్బోలె శివందతన్ తిరుక్కైకళాల్ ఎన్కాలైప్పిడిత్తు ‘ అతిష్ఠేమ మశ్మాన ’ మెన్నుమ్ మంత్రసాధ్యమాన అశ్మాస్థాపన మంగళ పూర్తియై కనాక్కండేన్.

మూ ॥ వరిశిలైవాళ్ముకత్తెన్నైమార్ తాంవంది
టైరిముకంపారిత్తెన్నై మున్నేనిఱుత్తి
అరిముకనచ్చుతన్ కైమేలెన్ కైవైత్తు
ప్పొరిముకందట్టక్కనాక్కండేన్ తోழீనాన్. ॥౯॥

ప్ర - ప. తోழீ-, వరి - అழకియ, శిలై- విల్లైయొత్త పురువత్తైయుమ్, వాళ్ -ఒళిపొరుందియ, ముకత్తు -ముకత్తైయు ముడైయవరాన, ఎన్ - ఎన్నుడైయ, ఐమ్మార్ - భ్రాతాక్కళానవరి కళ్, వందిట్టు- వందు, ఎరిముకంపారిత్తు-అగ్నిముకత్తైపారిత్తు, ఎన్నై-లజ్జైయాలే పిన్నేనిఱ్కుఅ వెన్నై, మున్నేనిఱుత్తి-, మైత్తునమైముమైయుడైయార్ ఇళిమ్బుపడుత్తిచ్చిరిక్కవొణ్ణాతపడి, అరిముకన్-సిమ్హమ్బోలే అనభిభవనీయనాయ్, అచ్చుతన్- ఆశ్రితరై యొరుకాలుం కైవిడాతవనాన కృష్ణనుడైయ, కైమేల్ - కైమేలే, ఎన్-ఎన్నుడైయ, కైవైత్తు-, పొరి-నఱ్పొరియై, ముకందు- అళ్ళి, అట్ట- అగ్నియిలేపరిమాఱ, నాన్ కనాకండేన్.

తా ॥ ఓసఖీ? అழకియ ధనుస్సదృశభ్రూయుగ్మతోడుకూడి సుందరమాన ముఖకాంతియుక్తాళాన ఎన్ భ్రాతాక్కళ్ వందు లజ్జైయాలే పిన్నేనిఱ్కుఅవెన్నై మున్నేనిఱుత్తి కళ్యాణపిళ్లైయై అ

చాతుర్యప్పదుత్తి పరిహాసిక్క వేణుమెన్రు శిల విలాసచేష్టితంగళై కాట్టినాలుం అవర్కళ్ వేష్టితం సఫలమాకాదపడి సింహమ్పోలే అనభిభవనీయనాయ్ ఆశ్రితరై యెరుక్కాలుం కైవిడాదవనాన కణ్ణన్ తన్నై-మేల్ ఎన్నుడైయ కై వైయ్త్తు అగ్నియిలే లాజహోమంపణ్ణి నానాక కనాకండేన్. ॥ ౯ ॥

మూ ॥ కుంగుమమప్పిక్కుళిర్ శాందమ్ మట్టిత్తు
మంగలవీతివలం శెయ్తుమణనీర్
అంగవనోడుముడన్ శెన్రంగానై మేల్
మఞ్జనమాట్టక్కనాక్కండేన్ తోழీనాన్. ॥౧౦॥

ప్ర - ప. తోழீ-, కుంగుమం- కుంగుమక్కుழమ్పై, అప్పిని ఉడమ్బెంగుంపూశి, కుళిర్- కుళిర్ంద, శాందం- కలవైచ్చందనత్తై, మట్టిత్తు- తిమిర్తు, మణనీర్- వాసనై ద్రవ్యంగళ్ శేర్ందవసంతజల్పత్తై, మంగలం- కల్యాణ నిమిత్తమాక అలంకరిక్క పట్ట, వీతి-వీధియిలే, వలం శేయ్తు- ప్రదక్షిణమాకవందు, అంగు - అందవీధియిలే, ఆనై మేల్- ఆనై యిన్ కழుత్తిన్మేలేయిరుందు, అవనోడుం- అందకృష్ణనోడుకూడ, శెన్రు, ఉడన్ మఞ్జనమాట్ట - ఉడన్ మణనీరాట్ట, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓసఖీ? సౌకుమార్యమగ్ని ముఖత్తిలేయిరుక్క పొఱాదెన్రు అదుక్కు పరిహారమాక శీతమాన కుంకుమత్తై తిరుమేని యెంగుంపూశి కుళిర్ంద కలప్పచందనత్తై మర్దిత్తు వాసనాద్రవ్యంగళోడు శేర్ంద వసంతజలత్తై కల్యాణనిమిత్తమాకవలంకరిక్కప్పట్ట వీధియిలె గ్రామప్రదక్షిణమాకవందు తాను మవనుమాకవందవీధియిలె ఆనైయిన్కழుత్తిన్ మేలైయిరుందు అందకృష్ణనోడేదివ్యపరిమళతీర్థత్తాలే ఉడన్ మణనీరాట్టినార్కళాయ్ కనాక్కండేన్. ఉడన్ మణనీరాట్టు-దమ్పతికళిరువరు మొరుపుడవైయుడుత్తునీరాడుకై.॥౧౦॥

మూ ॥ ఆయనుక్కాకత్తాణకండకనావినై
వేయర్ పుకళ్ విల్లిపుత్తూర్కోన్ కోతైశొల్
తూయతమిళ్ మాలైయీరైన్దుమ్‌వల్లవర్
వాయుమనన్మక్కళైప్పెఱ్ఱుమకిళ్వర్.

ప్ర - ప - వెయర్ - శ్రీవైష్ణవర్కళాలె, పుకళ్ - స్తుతిక్కప్పడుగిఱ, విల్లిపుత్తూర్ - శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలుళ్ళార్కు, కోన్ - నిర్వాహకరాన పెరియాళ్వార్ తిరుమకళారాన, కోతై - ఆణ్డాళ్, ఆయనక్కు - ఆయర్‌కులత్తిలేవన్దు తోన్ఱియకృష్ణనుక్కు, ఆక - అనన్యార్హైయాక, తాన్ - కణ్డ - , కనావినై - కనావై, శొల్ - అరుళిచ్చెయ్‌తతాయ్, తూయ - పరిశుద్ధమాన, తమిళ్‌మాలై - తమిళ్‌త్తొడైయాన, ఈరైన్దుమ్ - పత్తుప్పాట్టుక్కళైయుమ్, వల్లవర్ - అనుసంధిక్క వల్లవర్‌కళ్, వాయుమ్ - తంగళ్ మనస్సుక్కుప్పొరిందిన నల్ - విలక్షణరాన, మక్కళై - శిష్యపుత్రర్‌గళై, పెఱ్ఱు - లభిత్తు, మకిళ్వర్ - ఆనన్దిక్కక్కడవర్‌కళ్,

తా ॥ శ్రీవైష్ణవర్కళాలె స్తుతిక్కప్పడుకిఱ శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలుళ్ళార్కు నిర్వాహకరాన పెరియాళ్వార్ తిరుమకళారాన ఆణ్డాళ్ గోపకులత్తిల్ వన్దవతరిత్త కృష్ణనుక్కు అనన్యార్హైయాకతాన్ కణ్డ కనావినై అరుళిచ్చెయ్‌తతాయ్ పరిశుద్ధమాన తమిళ్‌మాలైయానవిన్దగాథాదశకత్తై వభ్యసిత్తార్కళాకిల్ తంగళ్ మనస్సుక్కుప్పొరున్దినవిలక్షణరానశిష్యపుత్రర్కళై లభిత్తు ఆనన్దిక్కక్కడవర్కళ్ పెరియాళ్వారైప్పోలె భగవత్ప్రవణరాన పుత్రర్కళై ప్పెత్తుహృష్టరావర్కళెన్నపడి.

ఆణ్డాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

ముఱ్ఱిఱ్ఱు.